

36
175

SAMMLUNG AUSGEWÄHLTER KIRCHEN- UND
DOGMENGESCHICHTLICHER QUELLENNSCHRIFTEN
HERAUSGEgeben von GUSTAV KRÜGER
NEUE FOLGE

3

AUSGEWÄHLTE MÄRTYRERAKTEN

HERAUSGEgeben von
D. RUDOLF KNOPF (†)

DRITTE NEUBEARBEITETE AUFLAGE

von
D. DR. GUSTAV KRÜGER
Professor der Theologie zu Gießen

VERLAG VON J. C. B. MOHR (PAUL SIEBECK)
TÜBINGEN 1929

SAMMLUNG AUSGEWÄHLTER KIRCHEN- UND
DOGMENTGESCHICHTLICHER QUELLENSCHRIFTEN
HERAUSGEGEBEN VON PROFESSOR D. GUSTAV KRÜGER
NEUE FOLGE

3

AUSGEWÄHLTE MÄRTYRERAKTEN

HERAUSGEGEBEN VON
D. RUDOLF KNOPF (†)

DRITTE, NEUBEARBEITETE AUFLAGE

von

D. Dr. GUSTAV KRÜGER
Professor der Theologie zu Gießen

1929

VERLAG VON J. C. B. MOHR (PAUL SIEBECK)
TÜBINGEN

Alle Rechte vorbehalten.

Printed in Germany.

Druck von H. Laupp jr in Tübingen.

Vorwort.

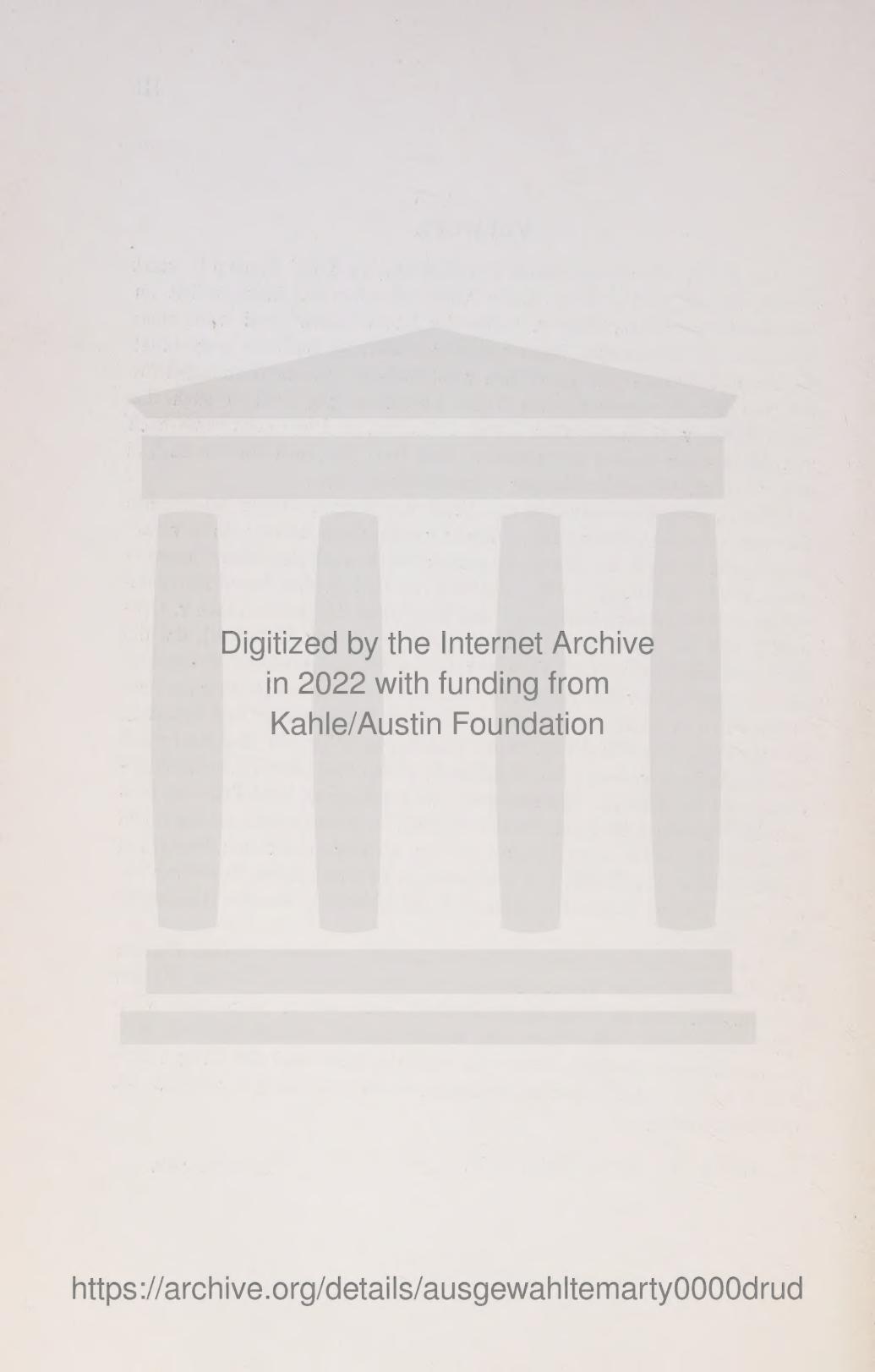
Der Herausgeber dieser Akten, Professor Dr. Rudolf Knopf, starb am 19. Januar 1920 in Bonn. Seine Arbeit ist schon seit längerer Zeit im Buchhandel vergriffen. Auch v. Gebhardts „Acta selecta“ sind nicht mehr erhältlich. So ist eine eine Neuausgabe angebracht. Sie mußte so ausgestaltet werden, daß sie nicht nur inzwischen veröffentlichte bessere Grundlagen für die von Knopf aufgenommenen Texte berücksichtigte, sondern auch das Material, das v. Gebhardt über Knopf hinausbot, und was etwa sonst noch von Akten einigermaßen auf geschichtlichen Wert Anspruch erheben darf, in sich vereinigt. So ist der Umfang wesentlich gewachsen.

Neu aufgenommen wurden die Akten des Karpus in der lateinischen Fassung, wobei ich bedaure, diese Fassung versehentlich dem Griechen vorangestellt und dadurch den Schein erweckt zu haben, als hielte ich sie für wertvoller. Ferner: die Akten des Acacius (nach Weber, doch ohne dessen Interpolationshypothese zu berücksichtigen), das Martyrium des Konon (nach v. Gebhardt), das des Marinus und Jakobus (nach Franchi-v. Gebhardt), das des Montanus und Lucius (nach Franchi-v. Gebhardt), die Akten des Fruktuosus (nach Ruinart; die von Delehaye, Passions, in Aussicht gestellte Ausgabe eines Bollandisten ist noch nicht erschienen), die Akten des Kassianus (nach Ruinart), die griechische Fassung der Akten des Euplus (nach Franchi), das Martyrium des Irenäus (nach v. Gebhardt), die Akten des Julius (nach den Analecta Bollandiana), die des Klaudius (nach Ruinart), die der Krispina (nach Franchi), endlich das Martyrium des Sabas (nach Delehaye), bei dessen Aufnahme ich einem Wink Herrn Delehayes folgte: es mag, als Gegenstück zum Martyrium Polycarps, das ihm Vorbild war, den würdigen Beschluß dieser Sammlung bilden. Neue Textgrundlagen liest man bei Justin (Franchi), Marcellus (Delehaye), Felix (Delehaye).

Das Verzeichnis der Literatur ist beträchtlich erweitert worden. Freilich hätte aus den älteren Beständen manches als überholt gestrichen werden können. Ich habe es dennoch beibehalten, weil mir an möglichster Vollständigkeit, insbesondere auch der nichtdeutschen Literatur gelegen war. Bei der Zusammenstellung durfte ich mich des Rates und der tätigen Beihilfe von Hans Achelis erfreuen. Auch Herrn Delehaye verdanke ich einige Nachweise.

Gießen, im September 1929.

G. Krüger.

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

Inhaltsverzeichnis.

	Seite	(owen)(K. W. J.)
1. Martyrium Polykarpus	10	155/61 (234)
2. Akten des Karpus, Papyrus und der Agathonike	8v	161-9 "
3. Martyrium des Ptolemäus und Lucius	14	165 163-7
4. Akten Justins und seiner Genossen	15v	177 "
5. Die Lugdunensischen Märtyrer	18o	180 175-4
6. Akten der Scilitanischen Märtyrer	28v	180 "
7. Akten des Apollonius	30v	203 71 Mar
8. Martyrium der Perpetua und Felicitas	35v	44o
9. Martyrium der Potamiäna und des Basilides	45v	45v
10. Martyrium des Pionius	57v	57v
11. Akten des Acacius	60v	60v
12. Akten des Maximus	62v	258 17/14
13. Akten Cyprians	64v	62v 259
14. Martyrium des Konon	67v	67v 259 259
15. Martyrium des Marianus und Jakobus	74	74
16. Martyrium des Montanus und Lucius	83v	83v 259 1/21
17. Akten des Fructuosus	85o	85o
18. Martyrium des Marinus	86	86 295
19. Akten des Maximilianus 	87v	87v 298 "
20. Akten des Marcellus 	89v	89v 298 "
21. Akten des Kassianus	90	90 303
22. Akten des Felix	91v	91v
23. Martyrium des Dasius	95	95 304
24. Martyrium der Agape, Eirene, Chione und Genossen	100	100 304
25. Akten des Euplus	103	103 304
26. Martyrium des Irenäus	105	105 304
27. Akten des Julius 	106	106 304
28. Akten des Klaudius, Asterius und Genossen	107	107 304
29. Akten der Krispina	111	111 306
30. Brief des Phileas an die Thymiten	113	113 306
31. Akten des Phileas und Philoromus	116	116 320
32. Das Testament der vierzig Märtyrer	119	119
33. Martyrium des Sabas		

[] schlägt vor, das geklammerte Wort wegzulassen,

<> es hinzuzufügen.

Küller, list Early Xian list.

*Appears in E. C. E. Owen, Some Authentic Acts of The Early Martyrs from which dates are taken. Owen has also Passion of S. Procopius, TAD 303, ex Euseb., Mart. Pal. i (latin fragment).

Allgemeine Literatur.

1. Ausgaben und Uebersetzungen.

S. Colombo, *Atti dei martiri. Testi greci e latini tradotti*, Turin 1929.

O. von Gebhardt, *Acta martyrum selecta. Ausgewählte Märtyrerakten und andere Urkunden aus der Verfolgungszeit der christlichen Kirche*, Berlin 1902.

E. Klein, *Aus der Schatzkammer heiliger Väter*, 2. 5. 6. 9. 10. Heft: *Märtyrerakten übersetzt I—V*, Berlin, ohne Jahr.

H. Leclercq, *Les Martyrs. Recueil des pièces authentiques sur les martyrs depuis les origines du christianisme jusqu'au XX siècle 1*, Paris 1902; 2, 1903 (Uebersetzungen).

E. C. E. Owen, *Some Authentic Acts of the Early Martyrs. Translated with notes and introductions*, Oxford 1927.

E. Preuschen, *Analecta 1: Staat und Christentum bis auf Konstantin* (Sammlung Krüger 8, 1), ² Tübingen 1909.

G. Rauschen, *Echte alte Märtyrerakten. Aus dem Griechischen oder Lateinischen übersetzt*. (Bibliothek der Kirchenväter 14), Kempten und München 1913.

T. H. Ruinart, *Acta martyrum*, Neudruck, Regensburg 1859.

2. Kirchengeschichte.

H. Achelis, *Das Christentum in den ersten drei Jahrhunderten* 2, Leipzig 1912, Exkurse Nr. 76—93 (S. 432—441).

A. de Broglie, *L'Église et l'Empire romain au IVme siècle*, 3 Bände, Paris 1856 bis 1866.

L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Église*, ³ 1, Paris 1907; 2, 1908.

E. Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, ed. J. B. Bury 1, London 1897.

A. Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*, 2 Bände, ⁴ Leipzig 1924.

G. Krüger, *Handbuch der Kirchengeschichte* 1, ² Tübingen 1923.

E. Meyer, *Ursprung und Anfänge des Christentums* 3, Stuttgart 1923, 500—565.

E. T. Merrill, *Essays in Early Christian History*, London 1924.

K. Müller, *Kirchengeschichte* ² 1. Bd., 1. Halbband, Tübingen 1929.

W. M. Ramsay, *The Church in the Roman Empire before A. D. 170*, ⁵ London 1898.

E. Renan, *Les origines du christianisme*, 8 Bände, Paris 1863—1882.

S. Le Nain de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles* 1—5, Brüssel 1732.

3. Literaturgeschichte.

O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur* ² 1, Freiburg i. B. 1913; 2, 1914.

Ders., *Patrologie*, ³ Freiburg 1910.

A. Harnack, *Geschichte der althechristlichen Literatur* 2, 1, Leipzig 1897; 2, 2, 1904, 463—482. S. u. Preuschen.

P. Monceaux, *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne* 1, Paris 1901, 59—96
2, 1902, 135—197; 3, 1905, 21—40, 93—168, 530—551.
G. Rauschen, *Grundriß der Patrologie*. 8., hrsg. von J. Wittig, Freiburg i. B. 1926, 177—184.
M. Schanz - G. Krüger, *Geschichte der römischen Literatur* 3 (Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft, hrsg. von J. von Müller 8, 3), München 1922, 245—260.
W. Smith and H. Wace, *Dictionary of Christian Biography*, 4 Bände, London 1877—1887. Neue Ausgabe in 1 Band, 1911.

4. Kulturgeschichte.

G. Boissier, *La religion romaine d'Auguste aux Antonins*, 2 Bände, 5 Paris 1901.
Ders., *La fin du paganisme* 1, Paris 1909.
L. Friedländer, *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von August bis zum Ausgang der Antonine*, 4 Bände, Leipzig 1910.
J. Marquardt, *Privatleben der Römer*, Leipzig 1879—1882 (ebd. 7, 1. 2).

5. Verfolgungen.

a. Allgemeines.

P. Allard, *Histoire des persécutions*, 5 Bände; I: *Histoire des persécutions pendant les deux premiers siècles*, Paris 1903; II: *Histoire des persécutions pendant la première moitié du IIIe siècle*, 1905; III: *Les dernières persécutions du IIIe siècle*, 1907; IV u. V: *La persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Église*, 1908.
B. Aubé, *Histoire des persécutions de l'Église*, 3 Bände; I: *Histoire des persécutions de l'Église jusqu'à la fin des Antonins*, Paris 1875; II: *Les chrétiens dans l'empire romain de la fin des Antonins jusqu'au milieu du IIIe siècle*, 1881; III: *L'Église et l'État dans la seconde moitié du IIIe siècle*, 1885.
L. H. C. Canfield, *The Early Persecutions of the Christians* (Studies in History, Economy and Public Law, Columbia University 55, 2), New York 1913.
U. Fracassini, *L'Impero e il Cristianesimo da Nerva a Costantino*, Perugia 1913.
J. Geffcken, *Das Christentum in Kampf und Ausgleich mit der griechisch-römischen Welt* (Aus Natur und Geisteswelt 54), Leipzig und Berlin 1920.
A. Giobbi, *Chiesa e Stato nei primi secoli del Cristianesimo*, Milano 1914.
F. Görres, *Christenverfolgungen*, Realencyklopädie der christlichen Altertümer 1, Freiburg 1882, 215—255.
Ders., *Das Christentum und der römische Staat*, Jahrbücher für protestantische Theologie 10 (1884), 399—410.
A. Harnack, *Christenverfolgungen*, Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche 3, Leipzig 1897, 823—828.
Ders., *Militia Christi*, Tübingen 1905. Dazu A. Pirngruber, *Stimmen aus Maria-Lach* 71 (1906), 269—284.
G. Krüger, *Imperium Romanum*, Die Religion in Geschichte und Gegenwart 2, 2 Tübingen 1929, 199—206.
A. Linsenmayer, *Die Bekämpfung des Christentums durch den römischen Staat bis zum Tode des Kaisers Julian*, München 1905.
A. Manaresi, *L'Impero Romano e il Cristianesimo: Da Nerone a Commodo*, Rom 1909.
A. J. Mason, *The Historic Martyrs of the Primitive Church*, London 1905.
K. J. Neumann, *Der römische Staat und die allgemeine Kirche bis auf Diocletian* 1, Leipzig 1890.
G. Schönai, *Die Kämpfe zwischen Römertum und Christentum in ihrer geschichtlichen Entwicklung von Nero bis auf Konstantin den Großen*, Breslau 1927.

G. Uhlhorn, *Der Kampf des Christentums mit dem Heidentum*, ⁵ Stuttgart 1889.
 J. Visser, *De christenvervolgingen in de eerste eeuwen na Christus*, Kampen 1910.
 J. E. Weis, *Christenverfolgungen. Geschichte ihrer Ursachen im Römerreiche* (Veröffentlichungen aus dem kirchenhistorischen Seminar München 2), München 1899.
 K. Wieseler, *Die Christenverfolgungen der Cäsaren*, Gütersloh 1878.
 H. B. Workman, *Persecution in the Early Church*, London 1906.

b. Einzelne Verfolgungen.

J. Dartigue-Peyrou, *Marc-Aurèle dans ses rapports avec le christianisme*, Thèse, Paris 1897.
 H. Eberlein, *Kaiser Mark Aurel und die Christen*, Diss. Breslau, 1914.
 L. Faulhaber, *Die Libelli in der Christenverfolgung des Kaisers Decius*, Zeitschr. f. kath. Theologie 43 (1919), 439—466. 617—656.
 Hild. Florin, *Untersuchungen zur diocletianischen Christenverfolgung*, Diss. Gießen, Langendreer i. W., 1928.
 J. A. F. Gregg, *The Decian Persecution*, London und Edinburg 1897.
 O. Hunziker, *Zur Regierung und Christenverfolgung des Kaisers Diokletianus und seiner Nachfolger* (Untersuchungen zur römischen Kaisergeschichte, hrsg. von M. Büdinger 2), Leipzig 1868, 113—286.
 G. Krüger, *Die Christenverfolgung unter Diocletian und seinen Nachfolgern*, Preuß. Jahrbücher 65 (1889), 77—95.
 A. J. Mason, *The Persecution of Diocletian*, Cambridge 1876.
 G. Schönaih, *Die Christenverfolgung des Kaisers Decius*, Jauer 1907.
 Ders., *Die Libelli in ihrer Bedeutung für die Christenverfolgung des Kaisers Decius*, Glogau und Leizig 1910.
 Ders., *Die neronische Christenverfolgung*, Breslau 1911.

6. Kaiserkult.

E. Béurlier, *Essai sur le culte rendu aux empereurs romains*, Paris 1890.
 H. Doucet, *Essai sur les rapport de l'Église chrétienne avec l'État romain pendant les trois premiers siècles*, Paris 1883.
 E. G. Hardy, *Christianity and the Roman Government*, London 1894.
 G. Herzog-Hauser, *Kaiserkult. Real-Encyklopädie der klassischen Altertümer*, 4. Suppl. (1924), 806—853.
 Th. Keim, *Rom und das Christentum*, hrsg. v. H. Ziegler, Berlin 1881.
 E. Lohmeyer, *Christuskult und Kaiserkult* (Sammlung gemeinverständlicher Vorträge 90), Tübingen 1919.
 A. Piper, *Christentum, Heidentum und römischer Staat*, München 1907.
 A. von Pöhlmann, *Die Weltanschauung des Tacitus*, München 1913, 95—130.
 H. Weinel, *Die Stellung des Urchristentums zum Staat*, Tübingen 1908.

7. Rechtliche Grundlage.

P. Allard, *La situation légale des chrétiens pendant les deux premiers siècles*, Revue des questions historiques 59 (1896), 5—43.
 Ders., *Le christianisme et l'empire romain de Néron à Théodose*, Paris 1908.
 Ders., *Les persécutions et la critique* (Science et Religion), Paris 1903 (deutsch u. d. T.: *Die Christenverfolgungen und die moderne Kritik*, von H. J. Holtzmann, Straßburg 1905).
 Ders., *La législation persécutrice aux trois premiers siècles*, Revue catholique des institutions et du droit 35 (1905), 103—122, 246—253.
 C. Callawert, *Les premiers chrétiens furent-ils persécutés par édits généraux ou par mesures de police?* Revue d'histoire ecclésiastique 2 (1902), 771—779; 3 (1903), 5—15, 324—348, 601—614.

C. Callewaert, *Le delit du christianisme dans les deux premiers siècles*, Revue des questions historiques 74 (1903), 28—55; vgl. 76 (1904), 5—28.

Ders., *Les persécutions contre les chrétiens dans la politique religieuse de l'État romain*, *ebda.* 82 (1907), 5—19.

Ders., *La base juridique des premières persécutions*, Revue d'histoire ecclésiastique 12 (1911), 5—16.

A. Causse, *Essai sur le conflit du christianisme primitif et de la civilisation*, Revue d'histoire des religions 78 (1918), 98—142; 79 (1919), 175—223.

L. Cézard, *Histoire juridique des persécutions contre les chrétiens de Néron à Septime-Sévère*, Thèse, Paris 1911.

M. Conrat (Cohn), *Die Christenverfolgungen im römischen Reiche vom Standpunkte des Juristen*, Leipzig 1897.

L. Guérin, *Étude sur le fondement juridique des persécutions dirigées contre les chrétiens pendant les deux premiers siècles de notre ère*, Revue historique de droit français et étranger 19 (1895), 601—646, 713—737.

H. Hellema, *Kritische Beschouwingen over de keizerlijke verordeningen aangaande de christenen van Tiberius tot Decius*, Leiden 1893.

C. A. Kneller, 1. *Hat der römische Staat das Christentum verfolgt?* Stimmen aus Maria Laach 55 (1898), 1—12, 122—131; 2. *Theodor Mommsen und die Christenverfolgungen*, *ebd.*, 276—291; 3. *Die Martyrer und das römische Recht*, *ebd.*, 349—367.

E. Le Blant, *Sur les bases juridiques des poursuites dirigées contre les martyrs* (Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres, N. S. 2), Paris 1866, 358—373.

H. Leclercq, *Accusations contre les chrétiens*, Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie 1, Paris 1907, 265—307; *Carthage*, *ebd.* 2, 2, 1909, 2233—2252. *Droit persécuteur*, *ebd.* 4, 1921, 1585 bis 1648; *Édits et rescrits*, *ebd.* 2119—2211; *Église et État*, *ebd.* 2238—2279.

J. Marquardt, *Römische Staatsverwaltung*, 2 Leipzig 1881—1885 (Handbuch der römischen Altertümer, hrsg. von Marquardt und Mommsen, 4—6).

Th. Mommsen, *Römisches Staatsrecht* (Handbuch der Römischen Altertümer 1—3), 3 Bde., 3 Leipzig 1887—1888.

Ders., *Römisches Strafrecht* (Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft, hrsg. von Binding 1, 4), Leipzig 1899.

Ders., *Der Religionsfrevel nach römischem Recht*, Historische Zeitschrift 64, N. F. 2 (1890), 389—424 (= *Gesammelte Schriften [Juristische Schriften]* 3, Berlin 1907, 389—422); vgl. auch *The Expositor*, Juli 1893, 1—7.

F. Overbeck, *Studien zur Geschichte der alten Kirche* 1, Schloß-Chemnitz 1875, 91—157.

J. Rambaud, *Le droit criminel romain dans les actes des martyrs*, 2 Paris 1907.

O. Sild, *Das altchristliche Martyrium in Berücksichtigung der rechtlichen Grundlage der Christenverfolgungen*, Dorpat-Leipzig 1920.

8. Einzelfragen.

F. Augar, *Die Frau im römischen Christenprozeß* (Texte u. Untersuchungen N. F. 13, 4), Leipzig 1905.

A. Gallochio, *Trattato degli instrumenti di martirio*, Roma 1591; lat. *ebd.* 1594 u. ä.; franz. *Traité des instruments de martyre et des divers modes de supplice employés par les païens contre les chrétiens*, Paris 1904.

A. Harnack, *Der Vorwurf des Atheismus in den drei ersten Jahrhunderten* (Texte und Untersuchungen, N. F. 13, 4), Leipzig 1905.

E. Le Blant, *Les persécuteurs et les martyrs*, Paris 1893.

A. Linsenmayer, *Die Behandlung der Frauen im römischen Christenprozeß*, Historisch-politische Blätter 141 (1908), I 886—894.

Knopf-Krüger, *Märtyrerakten*, 3. Aufl.

9. Märtyrer und Martyrium.

a. Märtyrertitel.

H. Achelis, Märtyrer, Die Religion in Geschichte und Gegenwart 3, ² Tübingen 1929, 1835—36.

P. Allard, Dix leçons sur le martyre, ³ Paris 1907 (englisch von Cappadelta, London 1907).

N. Bonwetsch, Märtyrer und Bekenner, Realencyklopädie f. prot. Theol. u. Kirche 12 (1903), 48—52, 24 (1913), 56.

P. Corssen, Begriff und Wesen des Märtyrers in der alten Kirche, Neue Jahrbücher f. d. klassische Altertum 34, 1915, 481—501.

Ders., Der ursprüngliche Sinn des Namens Märtyrer, ebd. 35, 1916, 253—259.

Ders., *Μάρτυς* und *Ψευδόμαρτυς*, ebd. 35, 1916, 424—426.

Ders., Ueber Bildung und Bedeutung der Komposita *ψευδοπτοφόρητης*, *ψευδόμαρτυς*, *ψευδόμαρτυς*, Sokrates 6 (1918), 106—114.

H. Delehaie, Sanctus. Essai sur le culte des saints dans l'antiquité, Brüssel 1927, 74—121: Martyr et confesseur.

H. Doergens, Zur Geschichte des Begriffs Märtyrer, Katholik 98 I (1918), 205—208.

F. Dornseiff, Der Märtyrer: Name und Bewertung, Archiv f. Religionswissenschaft 22 (1923 24), 133—153.

J. Ernst, Der Begriff vom Martyrium bei Cyprian, Historisches Jahrbuch 34, 1913, 328—353.

W. Gab, Das christliche Märtyrertum in den ersten Jahrhunderten und dessen Idee, Zeitschr. f. hist. Theol. 29 (1859), 323—393. 30, 1860, 315—381.

W. Hellmanns, Wertschätzung des Martyriums als eines Rechtfertigungsmittels in der alten Kirche bis zu Anfang des 4. Jahrhunderts, Diss. Breslau, 1912.

K. Holl, Die Vorstellung vom Märtyrer und die Märtyrerakte in ihrer geschichtlichen Entwicklung, Neue Jahrbücher f. d. klassische Altertum 33 (1914), 521 bis 556 (= Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte 2, 1928, 68—102).

Ders., Der ursprüngliche Sinn des Namens Märtyrer, ebd. 37 (1916), 253—259 (= Aufsätze 103—109).

Ders., *Ψευδόμαρτυς*, Hermes 52 (1917), 301—307 (= Aufsätze 110—114).

F. Kattenbusch, Der Märtyrertitel, Zeitschrift f. d. neutestamentl. Wissenschaft 4 (1903), 111—127.

G. Krüger, Zur Frage nach der Entstehung des Märtyrertitels, Zeitschrift f. d. neutest. Wiss. 17 (1916), 264—269.

P. de Labriolle, Martyr et confesseur, Bulletin d'ancienne littérature et d'archéologie chrétiennes 1 (1911), 50—54.

E. Le Blant, Mémoire sur la préparation au martyre dans les premiers siècles de l'Église (Mémoires de l'Institut de France, Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres 28, 1), Paris 1874, 53—78.

Ders., Mémoire sur les martyrs chrétiens et les supplices destructeurs du corps (ebd. 28, 2), 1876, 75—95.

R. Reitzenstein, Bemerkungen zur Martyrienliteratur 1. Die Bezeichnung Märtyrer (Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen), 1916, 417—467.

Ders., Der Titel Märtyrer, Hermes 51 (1917), 442—452.

A. Schlatte, Der Märtyrer in den Anfängen der Kirche (Beiträge zur Förderung christlicher Theologie 19, 3), Gütersloh 1915.

II. Strathmann, Der Märtyrer, Theol. Literaturblatt 37 (1916), 337—343, 353—357.

H. Weinel, Die Wirkungen des Geistes und der Geister im nachapostolischen Zeitalter bis auf Irenäus, Freiburg 1899.

G. P. Wetter, Altchristliche Liturgien 1 (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments N. F. 13), Göttingen 1921, 124—142.

b. Heiligenverehrung.

H. Achelis, Heiligenverehrung, Die Religion in Geschichte und Gegenwart 2,
²Tübingen 1928, 1742—1746.
 H. Delehaye, Les légendes hagiographiques, Brüssel³ 1927; deutsch von E. A. Stückelberg, Kempten und München 1907.
 Ders., Les origines du culte des martyrs, Brüssel 1912. *Sanctus* (s. zu a).
 E. Lucius, Die Anfänge des Heiligenkults in der christlichen Kirche, hrsg. von G. Anrich, Tübingen 1904.

c. Märtyrerakten.

H. Achelis, Märtyrerakten, Die Religion in Geschichte und Gegenwart 3,
²Tübingen 1929, 1836—37.
 H. Delehaye, Les passions des martyrs et les genres littéraires, ebd. 1921.
 Ders., Les martyrs d'Egypte, Analecta Bollandiana 40 (1922), 118—154,
 299—364.
 A. Harnack, Das ursprüngliche Motiv der Abfassung von Heilungs- und Märtyrerakten in der Kirche (Sitzungsberichte der preußischen Akademie der Wissenschaften 1910 VII), Berlin 1910, 106—125.
 K. Holl, Vorstellung (s. zu a).
 J. Geffcken, Die Stenographie in den Akten der Märtyrer, Archiv f. Stenographie 57 (1906), 1—8, 81—89.
 Ders., Die christlichen Martyrien, Hermes 45 (1910), 481—505.
 H. Jordan, Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig 1911, 83—90.
 G. Krüger, Geschichte der altchristlichen Literatur, Freiburg und Leipzig, 1895, 236—245; Nachträge 1897.
 E. Le Blant, Les actes des martyrs. Supplément aux *Acta sincera de Dom Ruinart* (ebd. 30, 2), 1883, 57—347.
 H. Niedermeyer, Ueber antike Protokoll-Literatur, Diss. Göttingen, 1918.
 E. Preuschens, Märtyrerakten (Harnacks Literaturgeschichte [s. zu 3] 1), Leipzig 1893, 807—834.

d. Martyrologien.

II. Achelis, Martyrologien, Die Religion in Geschichte und Gegenwart 3,
²Tübingen 1929.
 A. Ehrhardt, Die griechischen Martyrologien (Schriften der wiss. Gesellschaft zu Straßburg 4), Straßburg 1907.

1. Martyrium Polykarpis.

Μαρτύριον τοῦ ἀγίου Πολυκάρπου.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ παροικοῦσσα Σμύρναν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ παροικούσῃ ἐν Φιλοπηλίῳ καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἀγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις· ἔλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη θεοῦ πατρὸς καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθείη.

I. Ἐγράφαμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρήσαντας καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, διτις ὥσπερ ἐπισφραγίσας διὰ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ κατέπανσεν τὸν διωγμόν. σχεδὸν γὰρ πάντα τὰ προάγοντα 10 ἐγένετο, ἵνα ἡμῖν ὁ κύριος ἀναθεν ἐπιδείξῃ τὸ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μαρτύριον. 2. περιέμενεν γάρ, ἵνα παραδοθῇ, ὡς καὶ ὁ κύριος, ἵνα μιηταὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ γενώμεθα, μὴ μόνον σκοποῦντες τὸ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ τοὺς πέλας. ἀγίπης γὰρ ἀληθοῦς καὶ βεβαίας ἐστίν, μὴ μόνον ἑαυτὸν θέλειν σώζεσθαι, ἀλλὰ καὶ πάντας 15 τοὺς ἀδελφούς.

II. Μακάρια μὲν οὖν καὶ γενναῖα τὰ μαρτύρια πάντα τὰ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γεγούτα. δεῖ γὰρ εὐλαβεστέρους ἡμᾶς ὑπάρχοντας τῷ θεῷ τὴν κατὰ πάντων ἔξουσίαν ἀνατιθέναι. 2. τὸ γὰρ γενναῖον αὐτῶν καὶ ὑπομονητικὸν καὶ φιλοδέσποτον τίς οὐκ ἀν θαυμάσειεν; οἱ 20 μάστιξιν μὲν καταξανθέντες, ὥστε μέχρι τῶν ἔσω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν τὴν τῆς σαρκὸς οἰκονομίαν θεωρεῖσθαι, ὑπέμειναν, ὡς καὶ τοὺς περιεστῶτας ἐλεεῖν καὶ ὀδύνεσθαι· τοὺς δέ καὶ εἰς τοσοῦτον γενναιότητος ἐλθεῖν, ὥστε μήτε γρῦξαι μήτε στενάξαι τινὰ αὐτῶι, ἐπιδεικνυμένους ἄπασιν ἡμῖν, ὅτι ἐκείνη τῇ ὥρᾳ βασανίζομενοι τῆς σαρκὸς ἀπεδήμονιν 25 οἱ γενναιότατοι μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δέ, ὅτι παρεστώς ὁ κύριος ὡμίλει αὐτοῖς. 3. καὶ προσέχοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν ποσμικῶν κατεφρόνοντι βασάνων, διὰ μιᾶς ὥρας τὴν αἰώνιον ζωὴν ἐξαγοραῖόμενοι. καὶ τὸ πῦρ ἦν αὐτοῖς ψυχρὸν τὸ τῶν ἀπανθρώπων βασανιστῶν· πρὸ διφθαλμῶν γὰρ εἶχον φυγεῖν τὸ αἰώνιον καὶ μηδέποτε

4 f. Vgl. Jud. 2.

12 f. Vgl. Phil. 2, 4.

Knöpf-Krüger, Märtyrerakten. 3. Aufl.

σεβεννύμενον, καὶ τοῖς τῆς καρδίας ὀφθαλμοῖς ἐνέβλεπον τὰ τηρούμενα τοῖς ὑπομείνασιν ἀγαθά, ἀ οὕτε οὖς ἡκουσεν οὕτε ὀφθαλμὸς εἶδεν οὕτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπουν ἀνέβη, ἐκείνοις δὲ ὑπεδείκνυτο ὑπὸ τοῦ κυρίου, οἵπερ μηκέτι ἀνθρώποι, ἀλλ᾽ ἡδη ἄγγελοι ἦσαν. 4. δομοίως δὲ 5 καὶ οἱ εἰς τὰ θηρία κατακοιθέντες ὑπέμειναν δεινάς κολάσεις, κήρυκας μὲν ὑποστρωνύμενοι καὶ ἀλλαῖς ποικίλων βασάνων ἰδέαις κολάζομενοι, ἵνα, εἰ δυνηθείη, διὰ τῆς ἐπιμόνου κολάσεως εἰς ἀρνητιν ἀντὸν τρέψῃ.

III. Πολλὰ γὰρ ἐμηχανᾶτο κατ’ αὐτῶν ὁ διάβολος. ἀλλὰ χάρις τῷ θεῷ· κατὰ πάντων γὰρ οὐκ ἵσχυσεν. ὁ γὰρ γενναιότατος Γερμανικὸς 10 ἐπερρόωντες αὐτῶν τὴν δειλίαν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπομονῆς· δις καὶ ἐπισήμως ἐθηριομάχησεν. βονλομένον γὰρ τοῦ ἀνθυπάτου πείθειν αὐτὸν καὶ λέγοντος, τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κατοικεῖσθαι, ἐαυτῷ ἐπεσπάσατο τὸ θηρίον προσβιασάμενος, τάχιον τοῦ ἀδίκου καὶ ἀνόμου βίου αὐτῶν ἀπαλλαγῆναι βονλόμενος. 2. ἐκ τούτου οὖν πᾶν τὸ πλῆθος, θαυμάσαν 15 τὴν γενναιότητα τοῦ θεοφίλους καὶ θεοερβοῦς γένους τῶν Χριστιανῶν, ἐπεβόησεν. Αλεο τοὺς ἀδέοντας· ζητείσθω Πολύκαρπος.

IV. Εἰς δέ, ὄνόματι Κόιντος, Φορύξ, προσφάτως ἐληλυθὼς ἀπὸ τῆς Φρονγίας, ἵδων τὰ θηρία ἐδειλίασεν. οὗτος δὲ ἦν ὁ παραβιασάμενος ἐαυτόν τε καὶ τινας προσελθεῖν ἐκόντας. τοῦτον ὁ ἀνθύπατος πολλὰ 20 ἐκλιπαρόήσας ἐπεισεν ὄμοσαι καὶ ἐπιθῆσαι. διὰ τοῦτο οὖν, ἀδελφοί, οὐκ ἐπιανοῦμεν τοὺς προσιόντας ἐαυτοῖς, ἐπειδὴ οὐχ οὕτως διδάσκει τὸ εναγγέλιον.

V. Ὁ δὲ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος τὸ μὲν πρῶτον ἀκούσας οὐκ ἐταράχθη, ἀλλ᾽ ἐβούλετο κατὰ πόλιν μένειν· οἱ δὲ πλείους ἐπειδον 25 αὐτὸν ὑπεξελθεῖν. καὶ ὑπεξῆλθεν εἰς ἀγρίδιον οὐ μακρὰν ἀπέχον ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ διέτριβεν μετ’ ὀλίγων, νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδέν ἐτερον ποιῶν ἦ προσενυχόμενος περὶ πάντων καὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὅπερ ἦν σύνηθες αὐτῷ. 2. καὶ προσενυχόμενος ἐν διπτασίᾳ γέγονεν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τοῦ συλληφθῆναι αὐτόν, καὶ εἶδεν τὸ προσ- 30 κεφάλαιον αὐτοῦ ὑπὸ πυρὸς κατακαιόμενον· καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς τοὺς οὖν αὐτῷ· Δεῖ με ζῶντα καῆναι.

VI. Καὶ ἐπιμενόντων τῶν ζητούντων αὐτὸν μετέβη εἰς ἐτερον ἀγρίδιον, καὶ εὐθέως ἐπέστησαν οἱ ζητοῦντες αὐτόν· καὶ μὴ εὐρόντες συνελάβοντο παιδάρια δύο, ὃν τὸ ἐτερον βασανίζομενον ὀμοιόγυησεν. 35 2. ἦν γὰρ καὶ ἀδύνατον λαθεῖν αὐτόν, ἐπεὶ καὶ οἱ προδιδόντες αὐτὸν οἰκεῖοι ὑπῆρχον. καὶ ὁ εἰρήναρχος, ὁ κεκληρωμένος τὸ αὐτὸν ὄνομα, Ἡρώδης ἐπιλεγόμενος, ἐσπενδεν εἰς τὸ στάδιον αὐτὸν εἰσαγαγεῖν, ἵνα ἐκεῖνος μὲν τὸν ἴδιον κλῆρον ἀπαρτίσῃ, Χριστοῦ κοινωνὸς γενόμενος, οἱ δὲ προδόντες αὐτὸν τὴν αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα ὑπόσχοιεν τιμωρίαν.

2 Vgl. 1. Kor. 2, 9; vgl. Jes. 64, 4. 65, 6.

21 Mt. 10, 23.

35 Mt. 10, 36.

VII. Ἔχοντες οὖν τὸ παιδ Ῥιον, τῇ παρασκευῇ περὶ δείπνου ὥραν ἐξῆλθον διωγμῆται καὶ ἵππεῖς μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς δπλων ὡς ἐπὶ ληστὴν τρέχοντες, καὶ ὁφὲ τῆς ὥρας συνεπελθόντες ἐκεῖνον μὲν εὔρον ἐν τινι δωματιῳ κατακείμενον ἐν ὑπερῷῳ· κάκεῦθεν δὲ ἡδύνατο εἰς 5 ἔτερον χωρίον ἀπελθεῖν, ἀλλ ὡν ἡβούληθη εἰπών· Τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γενέσθω. 2. ἀκούσας οὖν αὐτοὺς παρόντας, καταβάς διελέχθη αὐτοῖς, θαυμαζόντων τῶν ὁρώντων τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐσταθές, καὶ εἰ τοσαντη σπουδὴ ἦν τοῦ συλληφθῆναι τοιοῦτον πρεσβύτην ἄνδρα. εὐθέως οὖν αὐτοῖς ἐκέλευσεν παρατεθῆναι φαγεῖν καὶ πιεῖν ἐν ἐκείνῃ 10 τῇ ὥρᾳ, ὅσον ἀν βούλωνται, ἐξητήσατο δὲ αὐτούς, ἵνα δῶσιν αὐτῷ ὥραν πρὸς τὸ προσεύξασθαι ἀδεῶς. 3. τῶν δὲ ἐπιτρεψάντων, σταθεὶς προσηρύξατο πλήρης ὥν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ οὕτως, ὡς ἐπὶ δύο ὥρας μὴ δύνασθαι σιωπῆσαι καὶ ἐκπλήγτεσθαι τοὺς ἀκούοντας, πολλούς τε μετανοεῖν ἐπὶ τῷ ἐλκηλυθέναι εἰπὶ τοιοῦτον θεοπρεπῆ πρεσβύτην.

15 VIII. Ἐπεὶ δέ ποτε κατέπαυσεν τὴν προσευχήν, μνημονεύσας ἀπάντων τῶν καὶ πώποτε συμβεβληκότων αὐτῷ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθούσης τοῦ ἔξιέναι, ὅντως καθίσαντες αὐτὸν ἥγανον εἰς τὴν πόλιν, ὅντος σαββάτου μεγάλου. 2. καὶ ὑπῆρχα αὐτῷ 20 ὁ εἰρηναρχος Ἡρώδης καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικήτης, οἱ καὶ μεταθέτες αὐτὸν ἐπὶ τὴν καροῦχαν ἐπειδὸν παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες· Τί γάρ κακόν ἔστιν εἰπεῖν· Κύριος καῖσαρ, καὶ ἐπιθῆσαι καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα καὶ διασώζεσθαι; ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα οὐν ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, ἐπιμενόντων δὲ αὐτῶν ἔφη· Οὐ μέλλω ποιεῖν, δ συμβούλευετέ μοι. 25 3. οἱ δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πεῖσαι αὐτὸν δεινὰ ἔρματα ἔλεγον καὶ μετὰ σπουδῆς καθῆρον αὐτόν, ὡς κατιόντα ἀπὸ τῆς καρούχας ἀποσῆραι τὸ ἀντικυνήμιον. καὶ μὴ ἐπιστραφεῖς, ὡς οὐδὲν πεπονθώς προθύμως ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον, θορύβον τηλικούτον ὅντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ ἀκονσθῆναι τινα δύνασθαι.

30 IX. Τῷ δὲ Πολυκάρπῳ εἰσόντι εἰς τὸ στάδιον φωνῇ ἐξ οὐρανοῦ ἐγένετο· Ἰσχυε, Πολύκαρπε, καὶ ἀνδρίζουν. καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων οἱ παρόντες ἤκουσαν. καὶ λοιπὸν προσαχθέντος αὐτοῦ, θόρυβος ἦν μέγας ἀκονσάτων, ὅτι Πολύκαρπος συνείληπται. 2. προσαχθέντα οὖν αὐτὸν ἀνηρώτα ὁ ἀνθύπατος, 35 εἰ αὐτὸς εἴη Πολύκαρπος. τοῦ δὲ ὅμολογοῦντος, ἐπειδεν ἀρνεῖσθαι λέγων· Αἰδέσθητι σου τὴν ἡλικίαν, καὶ ἔτερα τούτοις ἀκόλουθα, ὡν ἔθος αὐτοῖς λέγειν· Ὁμοσον τὴν καίσαρος τύχην, μετανόησον, εἰποι·

2 Mt. 26, 55.

5 AG. 21, 14; vgl. Mt. 6, 10. 7 ὁρώντων statt παρόντων Schwartz auf Grund von Eus. ὡς καὶ θάνατος δοκεῖν ὁρᾶν. 16 τῶν καὶ m. 31 Jos. 1, 6. 7. 9 (Deut. 31, 6. 7. 23). Vgl. Joh. 12, 28.

1*

Αἰρετοὺς ἀθέοντας. ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεῖ τῷ προσώπῳ εἰς πάντα τὸν ὅχλον τὸν ἐν τῷ σταδίῳ ἀνόμιων ἐθνῶν ἐμβλέψας καὶ ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, στεράζας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἰπεν· Αἰρετοὺς ἀθέοντας. 3. ἐγκειμένον δὲ τοῦ ἀνθυπάτου καὶ λέγοντος· 5 Ὁμοσον, καὶ ἀπολύτῳ σε, λοιδόρησον τὸν Χριστόν, ἔφη ὁ Πολύκαρπος· Ὁγδοήκοντα καὶ ἔξ ἔτη δουλεύων αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἡδίκησεν· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μον τὸν σώσαντά με;

X. Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος· Ὁμοσον τὴν καίσαρος τύχην, ἀπεκοίνωτο· Εἴ κενοδοξεῖς, ἵνα ὀμόσω τὴν καίσαρος τύχην, 10 ὡς σὺ λέγεις, προσποιεῖ δὲ ἀγνοεῖν με, τίς εἴμι, μετὰ παρρησίας ἄκοντα· Χριστιανός είμι. εἰ δὲ θέλεις τὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ μαθεῖν λόγον, δός ἡμέραν καὶ ἄκοντον. 2. ἔφη ὁ ἀνθυπάτος· Πείσον τὸν δῆμον. ὁ δὲ Πολύκαρπος εἰπεν· Σὲ μὲν καὶ λόγον ἡξιώκα· δεδιδάγμεθα γάρ ἀρχαῖς καὶ ἔξοσίαις ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ προσῆ- 15 πον τὴν μὴ βλάπτονσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν· ἐκείνοντος δὲ οὐχ ἡγοῦμαι ἀξίους τοῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς.

XI. Ὁ δὲ ἀνθυπάτος εἰπεν· Θηρία ἔχω, τούτοις σε παραβαλῶ, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. ὁ δὲ εἰπεν· Κάλει, ἀμετάθετος γάρ ἡμῖν ἡ ἀπὸ τῶν πρειτόνων ἐπὶ τὰ χείρω μετάνοια· καλὸν δὲ μετατιθεσθαι ἀπὸ τῶν 20 χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια. 2. ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτόν· Πυρί σε ποιήσω δαπανηθῆναι, εἰ τῶν θηρίων καταφρονεῖς, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. ὁ δὲ Πολύκαρπος εἰπεν· Πῦρ ἀπειλεῖς τὸ πρὸς ὡραν καίμενον καὶ μετ' ὀλίγον σβεννύμενον· ἀγνοεῖς γάρ τὸ τῆς μελλούσης κοίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε, δι βούλει.

XII. Ταῦτα δὲ καὶ ἔτερα πλείονα λέγων θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπίμπλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε οὐ μόνον μὴ συμπεσεῖν ταραχθέντα ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τούτωντον τὸν ἀνθυπάτον ἐποτῆναι, πέμψαι τε τὸν ἑαυτοῦ κήρυκα ἐν μέσῳ τοῦ σταδίου κηρύξαι τοῖς· Πολύκαρπος ὀμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι. 2. τούτον λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος, ἀπαν τὸ πλῆθος ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων τῶν τὴν Σμύρναν κατοικούντων ἀκατασχέτω θυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ ἐπεβόα· Οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος, ὁ πατὴρ τῶν Χριστιανῶν, ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν μηδὲ προσκυνεῖν. ταῦτα λέγοντες ἐπεβόων 35 καὶ ἡρώτων τὸν Ἀσιάρχην Φίλιππον, ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα. ὁ δὲ ἔφη, μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. 3. τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὀμοθυμαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε τὸν Πολύκαρπον ζῶντα κατακαῦσαι. ἔδει γάρ τὸ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ὀπτασίας πληρωθῆναι, ὅτε ἰδὼν αὐτὸν καίμενον προσευχό-

μενος εἶπεν ἐπιστραφεὶς τοῖς σὺν αὐτῷ πιστοῖς προφητικῶς· Δεῖ με ζῶντα καῆναι.

XIII. Ταῦτα οὖν μετὰ τοσούτου τάχους ἐγένετο, θᾶττον ἡ ἐλέγετο, τῶν ὅχλων παραχρῆμα συναγόντων ἔκ τε τῶν ἐργαστηρίων καὶ βαλα-
5 νείων ξύλα καὶ φρύγανα, μάλιστα Ἰονδαίων προσθύμως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπονογούντων. 2. δὲ δὲ ἡ πνοὴ ἡτοιμάσθη, ἀποθέμενος
εαυτῷ πάντα τὰ ἴματα καὶ λύσας τὴν ζώιην ἐπειρᾶτο καὶ ὑπολύειν
εαυτόν, μὴ πρότερον τοῦτο ποιῶν διὰ τὸ ἀεὶ ἔκαστον τῶν πιστῶν
σπουδάζειν, δστις τάχιον τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἄφηται· ἐν παντὶ γὰρ ἀγα-
10 θῆς ἔνεκεν πολιτείας καὶ πρὸ τῆς μαρτυρίας ἐκεκόσμητο. 3. εὐθέως
οὖν αὐτῷ περιειθέτο τὰ πρὸς τὴν πνοὰν ἡρμοσμένα δογανα. μελλόν-
των δὲ αὐτῶν καὶ προσηλοῦν, εἶπεν· Ἀφετέ με οὕτως· ὁ γὰρ δοὺς
ὑπομεῖναι τὸ πῦρ δώσει καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας ἐκ τῶν ἥλων ἀσφα-
λείας ἀσκυλτον ἐπιμεῖναι τῇ πνοῇ.

15 XIV. Οἱ δὲ οὐ καθήλωσαν μέν, προσέδησαν δὲ αὐτόν. ὁ δὲ ὀπίσω
τὰς χεῖρας ποιήσας καὶ προσδεθεὶς, ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος ἐκ μεγάλου
ποιμινὸν εἰς προσφοράν, ὀλοκαύτωμα δεκτὸν τῷ θεῷ ἡτοιμασμένον,
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· Κύριε ὁ θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ τοῦ
ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογητοῦ πατός σου Ἰησοῦν Χριστοῦ πατήρ, δι' οὗ
20 τὴν περὶ σοῦ ἐπίγνωσιν εἰλήφαμεν, ὁ θεός ἀγγέλων καὶ δυνάμεων καὶ
πάσης τῆς κτίσεως παντός τε τοῦ γένους τῶν δικαίων, οἱ ζῶσιν ἐνώ-
πιόν σου· 2. εὐλογῶ σε, δτι ἡξίωσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὡρας ταύτης,
τοῦ λαβεῖν μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ
σου εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰώνιου ψυχῆς τε καὶ σώματος ἐν ἀφθαρσίᾳ
25 πνεύματος ἀγίου· ἐν οἷς προσδεχθείην ἐνώπιόν σου σήμερον ἐν θυσίᾳ
πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοίμασας καὶ προεφανέρωσας καὶ
ἐπλήρωσας, ὁ ἀγενδὴς καὶ ἀληθινὸς θεός. 3. διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάν-
των σὲ αἰνῶ, σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω διὰ τοῦ αἰώνιου καὶ ἐπονρανίου
30 ἀρχιερέως Ἰησοῦν Χριστοῦ, ἀγαπητοῦ σου παιδός, δι' οὗ σοὶ σὺν αὐτῷ
καὶ πνεύματι ἀγίῳ δόξα καὶ τὸν καὶ εἰς τὸν μέλλοντας αἰῶνας. ἀμήν.

XV. Ἀναπέμψαντος δὲ αὐτοῦ τὸ ἀμήν καὶ πληρώσαντος τὴν εὐχῆν,
οἱ τοῦ πνοὸς ἄνθρωποι ἐξῆψαν τὸ πῦρ. μεγάλης δὲ ἐκλαμψάσης φλο-
γός, θαῦμα εἴδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη· οἱ καὶ ἐτηρήθημεν εἰς τὸ ἀναγ-
γεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. 2. τὸ γὰρ πῦρ καμάρας εἶδος ποιῆσαν,
35 ὥσπερ ὁδόνη πλοίον ὑπὸ πνεύματος πληρούμενη, κύκλῳ περιετείχισεν
τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος· καὶ ἦν μέσον οὐχ ὡς σάρξ καιομένη, ἀλλ ὡς
ἄρτος ὀπτώμενος ἡ ὡς χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος· καὶ

10 πολιᾶς st. μαρτυρίας Eus.
21, 22. 20 Vgl. Ps. 58, 6.

18 Vgl. Apok. 4, 8; 11, 17; 15, 3; 16, 7;
24 Vgl. Joh. 5, 29. 30 ἐν πνεύματι

ἀγίως Eus. 37 Vgl. Apok. 1, 15.

γάρ εὐωδίας τοσαύτης ἀντελαβόμεθα, ώς λιβανωτοῦ πνέοντος ἡ ἄλλον τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων.

XVI. Πέρας γοῦν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενοι αὐτοῦ τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανῆται, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορας παραβῆσαι ξιφίδιον, καὶ τοῦτο ποιήσαντος, ἐξῆλθεν [περιστερὰ καὶ] πλῆθος αἴματος, ὡστε κατασβέσαι τὸ πῦρ καὶ θαυμάσαι πάντα τὸν δχλον, εἰ τοσαύτη τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν τε ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν. 2. ὡν εἰς καὶ οὗτος γεγόνει ὁ θαυμασιώτατος Πολύκαρπος, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς γενό-
10 μενος ἐπίσκοπός τε τῆς ἐν Σμύρνῃ καθολικῆς ἐκκλησίας. πᾶν γάρ ἥημα, δ ἀφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη καὶ τελειωθῆσται.

XVII. Ὁ δὲ ἀντίηλος καὶ βάσκανος καὶ πονηρός, δ ἀντικείμενος τῷ γένει τῶν δικαίων, ἰδὼν τὸ τε μέγεθος αὐτοῦ τῆς μαρτυρίας καὶ 15 τὴν ἀπὸ ἀρχῆς ἀνεπίληπτον πολιτείαν, ἐστεφανωμένον τε τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον καὶ βραβεῖον ἀναπτίρογοντον ἀπενηνεγμένον, ἐπετήδευσεν, ώς μηδὲ τὸ σωμάτιον αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν ληφθῆται, καίτερο πολλῶν ἐπιθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι καὶ κοινωνῆσαι τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ σαρκίῳ.
2. ὑπέβαλεν γοῦν Νικήτην τὸν τοῦ Ἡρώδου πατέρα, ἀδελφὸν δὲ Ἀλκης, 20 ἐντυχεῖν τῷ ἀρχοντι, ὡστε μὴ δοῦναι αὐτοῦ τὸ σῶμα· μή, φησιν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον τούτον ἀρξανται σέβεσθαι· καὶ ταῦτα ὑποβαλλόντων καὶ ἐνισχυόντων τῶν Ἰονδαίων, οἱ καὶ ἐτήρησαν, μελλόντων ἡμῶν ἐκ τοῦ πυρὸς αὐτὸν λαμβάνειν, ἀγνοοῦντες, διτούτη τὸν Χριστόν ποτε παταλιπεῖν δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν 25 σωζομένων σωτηρίας παθόντα ἄμαρμον ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν, οὕτε ἐτερόν τινα σέβεσθαι. 3. τοῦτον μὲν γάρ νιὸν ὄντα τοῦ θεοῦ προσκυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας ώς μαθητάς καὶ μιμητάς τοῦ κυρίου ἀγαπῶμεν ἀξίως ἔνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτουν τῆς εἰς τὸν ὕδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον· ὃν γένοιτο καὶ ἡμᾶς κοινωνούς τε καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι.

30 XVIII. Ιδὼν οὖν δ κεντυρίων τὴν τῶν Ἰονδαίων γενομένην φιλονεικίαν, θείς αὐτὸν ἐν μέσῳ, ώς ἔδος αὐτοῖς, ἔκανσεν. 2. οὕτως τε ἡμεῖς ὑστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον ὀστᾶ αὐτοῦ ἀπεθέμεθα, δπον καὶ ἀπόλονθον ἦν.
3. ἔνθα ώς δυνατὸν ἡμῖν συναγομένοις ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾶ παρέξει 35 δ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν γενέθλιον, εἰς τε τῶν προηθληκότων μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἀσκησίν τε καὶ ἐτοιμασίαν.

XIX. Τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, δς σὺν τοῖς ἀπὸ Φιλαδελφίας δωδέκατος ἐν Σμύρνῃ μαρτυρήσας, μόρος ὑπὸ πάντων 40 μᾶλλον μνημονεύεται, ὡστε καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν παντὶ τόπῳ λαλεῖ-

σθαι· οὐ μόνον διδάσκαλος γενόμενος ἐπίσημος, ἀλλὰ καὶ μάρτυς ἔξοχος, οὗ τὸ μαρτύριον πάντες ἐπιθυμοῦσιν μιμεῖσθαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιον Χριστοῦ γενόμενον. 2. διὰ τῆς ὑπομονῆς καταγωνισάμενος τὸν ἄδικον ἀρχοντα καὶ οὕτως τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον ἀπολαβών, σὺν τοῖς 5 ἀποστόλοις καὶ πᾶσιν δικαίοις ἀγαλλιώμενος δοξάζει τὸν θεόν καὶ πατέρα παντοκράτορα καὶ εὐλογεῖ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ κυβερνήτην τῶν σωμάτων ἡμῶν καὶ ποιμένα τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας.

XX. Ὅμεις μὲν οὖν ἡξιώσατε διὰ πλειόνων δηλωθῆναι ὑμῖν τὰ 10 γενόμενα, ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ παρόν ἐπὶ κεφαλαίῳ μεμηνύκαμεν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Μαρκίωνος. μαθόντες οὖν ταῦτα καὶ τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς τὴν ἐπιστολὴν διαπέμψασθε, ἵνα καὶ ἐκεῖνοι δοξάζωσιν τὸν κύριον τὸν ἐκλογὰς ποιοῦντα ἀπὸ τῶν ιδίων δούλων.

2. Τῷ δὲ δυναμένῳ πάντας ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ 15 δωρεᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν, διὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, τοῦ μονογενοῦς Ἰησοῦ Χριστοῦ, δόξα, τιμή, κράτος, μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας. προσαγορεύετε πάντας τοὺς ἀγίους. ὑμᾶς οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορούνοντιν καὶ Ἐνάρεστος, διὸ γράφας, πανοικεῖ.

XXI. Μαρτυρεῖ δὲ διὸ μακάριος Πολύκαρπος μηνὸς Ξανθικοῦ δευτερέᾳ 20 ἰσταμένον, πρὸς ἐπτά καλανδῶν Μαρτίων, σαββάτῳ μεγάλῳ, ὥρᾳ ὅγδοῃ. συνελήφθη δὲ ὑπὸ Ἡρώδου ἐπὶ ἀρχιερέως Φιλίππου Τραλλιανοῦ, ἀνθυπατεύοντος Στατίου Κοδράτου, βασιλεύοντος δὲ εἰς τοὺς αἰῶνας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· φῆ η δόξα, τιμή, μεγαλωσύνη, θρόνος αἰώνιος ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. ἀμήν.

25 XXII. Ἐρρωσθαι ὑμᾶς εὐχόμεθα, ἀδελφοί, στοιχοῦντας τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον λόγῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ δόξα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῇ τῶν ἀγίων ἐκλεκτῶν, καθὼς ἐμαρτύρησεν ὁ μακάριος Πολύκαρπος, οὗ γένοιτο ἐν τῇ βασιλείᾳ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ ἔχη εὐρεθῆναι ἡμᾶς.

30 2. Ταῦτα μετεγράψατο μὲν Γέριος ἐκ τῶν Εἰρηναίων, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, δις καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. ἐγὼ δὲ Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαΐον ἀντιγράφων ἔγραψα. η̄ χάρις μετὰ πάντων.

3. Ἐγὼ δὲ πάλιν Πιόνιος ἐκ τοῦ προγεγραμμένου ἔγραψα ἀναζητήσας αὐτά, κατὰ ἀποκάλυψιν φανερώσαντός μοι τοῦ μακαρίου Πολυκάρπου, καθὼς δηλώσω ἐν τῷ καθεξῆς, συναγαγὼν αὐτὰ ἡδη σχεδὸν ἐκ τοῦ χρόνου κεκυηκότα, ἵνα κάμε συναγάγῃ ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστός μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ εἰς τὴν οὐρανούν βασιλείαν αὐτοῦ, φῆ η δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text nach K. Bihlmeier, *Die apostolischen Väter* (Krügers Sammlung 2, 1), Tübingen 1924, 120—132. Vgl. weiter: *Patrum apostolicorum opera*. Fasc. II. Ignatii et Polycarpi epistulae martyria fragmenta rec. et ill. Th. Zahn, Lips. 1876, 132 bis 167. — *The Apostolic Fathers. Part II.* S. Ignatius. S. Polycarp ed. J. B. Lightfoot. Vol. III. Sect. 2, London² 1889, 363—403. — *Patres apostolici ed.* F. X. Funk. Vol. I, *Tubingae* 1901, 314—345. — Ignatii Antiocheni et Polycarpi Smyrnae epistulae et martyria ed. A. Hilgenfeld, Berol. 1902, 56—70, 113—121, 331—345. — v. Gebhardt, *Acta*, 1—12. — Vgl. weiter E. Schawartz, *De Pionio et Polycarpo*, Progr., Göttingen 1905. — E. Nestle, Eine kleine Interpunktionsverschiedenheit im Martyrium des P., *Zeitschr. f. d. neutest. Wiss.* 4 (1903), 345 f. — H. Müller, Aus der Ueberlieferungsgeschichte des Polykarp-Martyrums, Paderborn 1908.

Untersuchungen: R. A. Lipsius, Der Märtyrertod P.s, *Zeitschr. f. wiss. Theol.* 17 (1874), 188—214. — Th. Keim, Aus dem Urchristentum 1, Zürich 1878, 90—170. — S. Reinach, Saint Polycarpe et les Juifs de Smyrne, *Revue des études juives* 11 (1885), 235—238. — E. Egli, Altchristliche Studien, Zürich 1887, 61—74. — Lightfoot, *Apostolic Fathers etc.* 1, 433—715. — J. A. Robinson, Liturgical Echoes in Polycarps Prayer, *The Expositor Ser.* 5, Vol. 9 (1899), 63—72; *Journal of Theological Studies* 21 (1920), 97—105, 24 (1923), 141—144. — H. Müller, Das Martyrium Polycarpi, Röm. *Quartalschr.* 22 (1908), 1—16. — J. B. de St. Laurent, S. Polycarpe et son tombeau sur le Pagus. Notice historique sur la ville de Smyrne, Konstantinopel 1911. — B. Sepp, Das Martyrium Polycarpi, Regensburg 1911. — H. Bade, Das P.-Martyrium, *Pastor bonus* 24 (1911), 705—713; 25 (1912), 71—81, 136—151; Der Nachahmungsgedanke im Polykarp-martyrium, Theologie und Glaube 3 (1911), 115 bis 122; Das Datum des Todes des hl. P., *Katholik* 94 (1914) I, 135—142. — Hs. Lietzmann, Ein liturgisches Bruchstück des 2. Jahrhunderts, *Zeitschr. f. wiss. Theol.* 54 (1912), 54—61 (Gebet). — W. Reuning, Zur Erklärung des Polykarp-martyriums, Diss. Gießen, Darmstadt 1917 (dazu H. Delehaye, *Analecta Bollandiana* 38 (1920), 200—202). — J. W. Tyrer, The Prayer of Polycarp and its concluding doxology, *The Journal of Theological Studies* 23 (1922), 390 f. (vgl. H. Connolly, *ebd.* 24, 1923, 144—146). — Delehaye, Passions, 11—21, 37—59. — Zur Frage nach dem Todesjahr vgl. noch Lightfoot a. a. O. 646—715. — Harnack, *Literatur* 2, 1, 1897, 334—356. — C. H. Turner, The Day and Year of St. Polycarps Martyrdom, *Studia biblica et ecclesiastica* 2, Oxf. 1890, 105—155. — P. Corsen, Das Todesjahr P.s, *Zeitschr. f. d. neutest. Wiss.* 3 (1902), 61—82. — W. M. Ramsay, The Date of Polycarps Martyrdom, *Expository Times* 15 (1904), 221 f. — Ders., New Evidence on the Date of Pol.s Martyrdom, *ebd.* 17 (1906), 188 f. — M. Power, The Date of Pol.s Mart., *ebd.* 15 (1904), 330 f. — E. Schawartz, Christliche und jüdische Ostertafeln (Abhandl. d. Ges. d. Wiss. Göttingen 8, 6), Berlin 1905, 125—138. — B. Sepp, Das Datum des Todes des hl. P., *Kath.* 94 (1914), I, 135—142. — Boll. 26/I. Jan. II 691—707.

2. Akten des Karpus, Papyrus und der Agathonike.

ID. APRILIS. SANCTORUM MARTYRUM CARPI EPISCOPI ET
PAMFILI DIACONI ET AGATHONICAE.

1. *Carpus episcopus a Gурдо et Pamfilus diaconus a Thyatira et Agathonice timorata dei comprehensi tempore Decii imperatoris et oblati sunt*
5 *Optimo proconsuli.*

2 (9). Proconsul dixit ad eos: Sacrificate diis secundum praeceptum imperatoris. (10) Carpus respondit: Dii, qui non fecerunt caelum et terram,

7 *Jerem.* 10, 11.

pereant. proconsul dixit: Sacrificate, ita enim iussit imperator. (11) Carpus dixit: Vivi mortuis non sacrificant. (12. 13) proconsul dixit: Dii videntur tibi mortui esse? (14. 15) Carpus dixit: Disce, quomodo sunt mortui: speciem habent hominum, sunt autem immobiles; tolle honorem tuum ab eis, 5 et ipsi, cum sint immobiles, a canibus et corvis stercorabuntur. (21) proconsul dixit: Sacrificare te oportet. (22) Carpus respondit: Inpossibile est, quod dicis, non enim aliquando simulacris surdis et sine sensu sacrificavi. proconsul dixit: Miserere tibimet ipsi. Carpus respondit: Misereor mihi met ipsi, si elegero meliora. (23) cum autem haec dicta essent, iussit eum suspendi. 10 cumque torqueretur dicebat: Christianus sum et propter religionem et nomen domini mei Jesu Christi vester particeps esse non possum. proconsul iussit eum suspendi et ungulari. cum autem ungularetur super modum, laboravit et vocem dare non valuit.

3 (24). Quem iussit proconsul removeri et Pamfilum diaconum appendi. 15 et dixit ad eum: Principalis es? (25) Pamphilus respondit: Non sum. proconsul dixit: Quid es? edicito mihi. Pamphilus respondit: Civis. proconsul dixit: Dives es? Pamphilus respondit: Et valde. (28) proconsul dixit: Filios habes? (29) Pamphilus respondit: Et multos. (30) haec autem cum diceret, de turba quidam exclamavit dicens: Secundum fidem Christianorum dicit 20 quia habet filios. (32) et ita confessus est Pamphilus in omni provincia et in omnes civitates se filios habere spirituales. (33) proconsul dixit: Immola diis: aut quid dicis? (34) Pamphilus respondit: A iuventute mea deo servio et simulacris vanissimis numquam immolavi: immolo me autem ipsum deo vivo et vero, qui habet potestatem universae carnis. iam vero me amplius 25 audire non poteris. (35) cum autem suspensus esset, iussit ut ungularetur. et cum tria paria mutata essent et vocem non dedisset doloris, sed sicut fortis athleta spectabat furorem inimici multo silentio, proconsul dixit: Quid dicis? consule tibi. iam enim doleo, quod multum vexaris. Pamphilus respondit: Haec vexationes nullae sunt. ego autem nullum sentio dolorem, quia est, qui 30 me confortat. patitur in me, quem tu videre non poteris. iam vero paulo ante dixi tibi daemonis me sacrificare non posse.

4 (36). Videns autem proconsul amborum perseverantiam et tollerantiam, data sententia iussit eos vivos incendi. cum autem sententiati fuissent, descendens Pamphilus a gradibus et aspiciens in caelum dixit: Gratias tibi ago, domine Jesu, quoniam, cum essem vas contumeliae, fecisti me secundum tuam voluntatem ut essem vas honoris, et descendentes festinaverunt ad amphitheatum venire, ut celerius adimplerent certamen suum. et imminentie pluvia cum multa velocitate appropriaverunt. turba vero astante ministri diaboli

13 uoluit Hschr.
35 Vgl. Röm. 9, 21.

14 reuoueri Hschr.

28 consulere Hschr.

expoliantes (37) primo Pamfilum ligno crucifixerunt. (38) *cum autem fuisset* erectus, *facies eius visa est laeta et subrisit*. qui autem astabant, dixerunt ad eum: Quid risisti? (39) at ille respondit: Vidi gloriam dei mei et gavisus sum, *quod a vobis liberatus sum: amplius non ero particeps* 5 *malorum vestrorum*. (40) *subponentibus ignem igitur ministris Pamfilus* dicebat ad eos: *Viri*, et nos *homines sumus de mulieribus nati et ipsam carnem et animam habemus, quam et vos*. sed respicientes in verum iudicium dei hanc *〈mortem〉 malumus sustinere et praecepta iudicum corruptibilium contempnere, quam incurrere in verum et perpetuum iudicium*, 10 *ubi nulla est misericordia. hic enim ignis ad modicum uret, ille vero inextingibilis et perpetuus est, per quem 〈deus〉 iudicaturus est mundum, nec umquam sopitur, sed comburet mare, montes, silvas; omnia deus consumet per ipsum, iudicans omnem animam*. (41) haec cum dixisset, *multum supponentibus ministris ignem, aspiciens in caelum dixit: Domine Jesu Christe, suscipe* 15 *spiritum meum. et sic reddidit animam*.

5. Post haec vero similiter et Carpum suspenderunt in ligno. et subposito igne exclamavit voce magna et dixit: Domine Jesu Christe, tu cognoscis, quia propter nomen tuum haec patimur. et haec dicens reddidit spiritum.

6. Post hunc vero iussit proconsul adduci Agathonice, dixitque ad eam: Quid dicis? sacrificia. aut sequeris doctorum tuorum sententiam? at illa respondit: Ego Christiana sum et numquam sacrificavi daemoniis nisi soli deo. libenter autem, si mereor, sanctorum doctorumque meorum desidero sequi vestigia. (43) turba vero clamante et dicente ad eam: Miserere tui et filiis tuis, proconsul dixit: Respic in te et miserere tui et filiis tuis, secundum quod clamat turba. (44) Agathonice respondit: Filii mei deum habent, qui eos custodit. ego autem praeceptis tuis non optempero nec sacrifico daemoniis. proconsul dixit: Sacrificia, ne te simili morte impendam. Agathonice respondit: Fac, quod vis: ego autem ad hoc veni et in hoc sum parata, ut pro nomine Christi patiar. tunc proconsul dedit adversus eam sententiam: Agathonice nice_m similem mortem Carpi et Pamfili subire praecipio. cumque fuisset perducta ad locum, expoliavit vestimenta sua et tradidit ministris. (45) videns autem turba pulchritudinem eius, dolentes lamentaverunt eam. suscientes autem eam ministri suspenderunt in ligno. (46) et subposito igne exclamavit trina voce famula dei dicens: Domine Jesu Christe, tu me 25 adiuva, quoniam propter te ista sustineo. (47) et cum haec dixisset, tradidit spiritum.

7. Martyrizaverunt autem testes dei Carpus episcopus, Pamfilus et Agathonice apud provinciam_m Asiam, die iduum Aprilium, sub Decio

5 ministri Hschr.
11 deus Franchi.

7 in respicientes Hschr.
14 ignes Hschr.

8 mortem Franchi.

imperatore, agente Optimo proconsule, regnante domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

Μαρτύριον τῶν ἀγίων Κάρπου Παπύλου καὶ Ἀγαθονίκης.

Ἐνδημοῦντος τοῦ ἀνθυπάτου ἐν Περγάμῳ προσήκθησαν αὐτῷ οἱ
 5 μακάριοι Κάρπος καὶ Παπύλος, μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ. 2. ὁ δὲ ἀνθύπατος προκαθίσας ἔφη· Τίς καλῆ; 3. δὲ μακάριος ἔφη· Τὸ πρῶτον καὶ ἔξαιρετον ὄνομα Χριστιανός, εἰ δὲ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ζητεῖς, Κάρπος.
 4. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Ἐγνωσταί σοι πάντως τὰ προστάγματα τῶν
 10 Αὐγοῦντων περὶ τοῦ δεῖν ὑμᾶς σέβειν τοὺς θεοὺς τοὺς τὰ πάντα διοικοῦντας· ὅθεν συμβούλευνά ὑμῖν προσελθεῖν καὶ θῦσαι. 5. Κάρπος
 εἶπεν· Ἐγώ Χριστιανός εἰμι, Χριστὸν τὸν νίὸν τοῦ θεοῦ σέβομαι, τὸν
 15 ἐλθόντα ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν καὶ ὁνσάμενον ἡμᾶς
 τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου, τοιούτοις δὲ εἰδώλοις οὐδέν. 6. ποίει δὲ θέλεις,
 ἐμὲ γάρ ἀδύνατον θῦσαι κιβδήλοις φάσμασιν δαιμόνων· οἱ γὰρ τούτοις
 20 15 θύοντες δύοιοι αὐτοῖς εἰσιν. 7. ὥσπερ γὰρ οἱ ἀληθῖνοι προσκυνηταὶ —
 κατὰ τὴν θείαν ὑπόμνησιν τοῦ κυρίου, οἱ ἐν πτεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 προσκυνοῦντες τῷ θεῷ — ἀφομοιοῦνται τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ καὶ εἰσὶν
 μετ' αὐτοῦ ἀθάνατοι, μεταλαβόντες τῆς αἰώνιον ζωῆς διὰ τοῦ λόγου,
 οἵτις καὶ οἱ τούτοις λατρεύοντες ἀφομοιοῦνται τῇ ματαιότητι τῶν
 25 δαιμόνων καὶ σὺν αὐτοῖς ἀπόλλυνται ἐν γεέννῃ. 8. δίκη γὰρ δικαία
 ἐστίν μετὰ τοῦ πλανήσαντος τὸν ἀνθρώπον, τὸ ἔξαιρετον κτίσμα τοῦ
 θεοῦ, λέγω δὴ τοῦ διαβόλου, τοῦ παραξηλώσαντος οἰκείᾳ πονηρίᾳ
 <τοὺς δαιμόνας> ἐπὶ τοῦτο, ὅθεν γίνωσκε, ἀνθύπατε, μὴ θύειν με
 τούτοις.

25 9. Ὁ δὲ ἀνθύπατος θυμωθεὶς ἔφη· Θύσατε τοῖς θεοῖς καὶ μὴ
 μωραίνετε. 10. Κάρπος ὑπομειδάσας εἶπεν· Θεοί, οἱ τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. 11. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν·
 Θῦσαί σε δεῖ· οὕτως γάρ ἐκέλευσεν ὁ αὐτοκράτωρ. 12. Κάρπος εἶπεν·
 Οἱ ζῶντες τοῖς νεκροῖς οὐ θύνοντιν. 13. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Οἱ θεοὶ^{15 ff. Joh. 4, 23.}
 30 δοκοῦσίν σοι νεκροὶ εἶναι; 14. Κάρπος εἶπεν· Θέλεις ἀκοῦσαι; οὗτοι
 οὐδὲ ἀνθρώποι ὄντες ποτὲ ἔζησαν, ἵνα καὶ ἀποθάνωσιν. 15. θέλεις δὲ
 μαθεῖν ὅτι ἀληθές ἐστιν τοῦτο; ἀρον τὴν τιμήν σου ἀπ' αὐτῶν, ἦν
 δοκεῖς προσφέρειν αὐτοῖς, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐθέν εἰσιν· ὅλη γῆς ὑπάρχοντα
 καὶ τῷ χρόνῳ φθειρόμενα. 16. ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν ἄχρονος ἀν καὶ τοὺς
 35 αἰώνας ποιήσας, αὐτὸς ἀφθαρτος καὶ αἰώνιος διαιμένει, ὁ αὐτὸς ἀεὶ^{26 f. Jerem. 10, 11.}
 ὃν μήτε αὖξησιν μήτε μείωσιν ἐπιδεχόμενος, οὗτοι δὲ καὶ γίνονται
 ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ φθείρονται, ὡς ἔφη, ὑπὸ τοῦ χρόνου. 17. τὸ δὲ

χρησμεύειν καὶ ἀπατᾶν αὐτοὺς μὴ θαυμάσης. ὁ γὰρ διάβολος ἀπὸ ἀρχῆς πεσὼν ἐκ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ τάξεως οἰκείᾳ μοχθηρίᾳ τὴν πρός τὸν ἀνθρωπὸν τοῦ θεοῦ στοργὴν *καταργεῖ* καὶ καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν ἀγίων τούτοις ἀταγωνίζεται καὶ προκατασκενάει πολέμους καὶ 5 προλαμβάνων ἀπαγγέλλει τοῖς ἰδιοις. 18. ὅμοίως καὶ ἐκ τῶν καθ’ ἡμέραν ἡμῖν συμβανόντων, ἀρχαιότερος ὥν τῶν χρόνων, ἀποπειράσας τὰ συμβησόμενα προλέγει, ἀπερ ἀντὸς μέλλει κακοποιεῖν. 19. ἔχει γὰρ ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ θεοῦ τὴν ἀδικίαν *καὶ* τὸ εἰδέναι, καὶ κατά συγχώρησιν θεοῦ πειράζει τὸν ἀνθρωπὸν, ζητῶν πλανῆσαι τῆς εὐσεβείας.

10 20. πείσθητι οὖν μοι, ὑπατικέ, ὅτι ἐν ματαίστητί ἔστε οὐ μικρῷ.

21. Ὁ ἀνθύπατος εἰπεν· Πολλὰ ἔάσας σε φλναρῆσαι εἰς βλασφημίαν ἥγαγόν [σε] τῶν θεῶν καὶ τῶν Σεβαστῶν. ἵνα οὖν μὴ ἐπὶ πλειόν σοι προκωρήσῃ, θύεις; ἢ τί λέγεις; 22. Κάρπος εἰπεν· Ἀδύνατον ὅτι θύω, οὐ γὰρ πώποτε ἔθυσα εἰδώλοις. 23. εὐθὺς οὖν ἐκέλευσεν κρεμασθέντα 15 ξέεσθαι. ὁ δὲ ἔκραζεν· Χριστιανός εἰμι. ἐπὶ πολὺ δὲ ξεόμενος ἔκαμψεν καὶ οὐκέτι ἰσχυσεν λαλῆσαι.

24. Καὶ ἔάσας τὸν Κάρπον ὁ ἀνθύπατος ἐπὶ τὸν Παπύλον ἐτρέπετο, λέγων αὐτῷ· Βουλευτὴς εἶ; 25. ὁ δὲ λέγει· Πολίτης εἰμι. 26. ὁ ἀνθύπατος εἰπεν· Τίνων πολίτης; 27. Παπύλος εἰπεν· Θυντείων. 20 28. ὁ ἀνθύπατος εἰπεν· Τέκνα ἔχεις; 29. Παπύλος εἰπεν· Καὶ πολλὰ διὰ τὸν θεόν. 30. εἰς δέ τις τῶν ἐκ τοῦ δήμου ἔβοησεν λέγων· Κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ τῶν Χριστιανῶν λέγει τέκνα ἔχειν. 31. ὁ ἀνθύπατος εἰπεν· Διὰ τί ψεύδῃ λέγων τὰ τέκνα ἔχειν; 32. Παπύλος εἰπεν· Θέλεις μαθεῖν ὅτι οὐ ψεύδομαι, ἀλλ ἀληθῆ λέγω; ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει 25 εἰσίν μον τέκνα κατὰ θεόν. 33. ὁ ἀνθύπατος εἰπεν· Θύεις; ἢ τί λέγεις; 34. Παπύλος εἰπεν· Ἀπὸ νεότητος θεῷ δονλεύω, καὶ οὐδέποτε εἰδώλοις ἔθυσα, ἀλλ εἰμὶ Χριστιανός, καὶ πλέον τούτον παρ ἐμοῦ ἀκοῦσαι οὐκ ἔχεις· οὐδὲ γὰρ μεῖζον τούτου ἢ κάλλιον ἔστιν τι εἰπεῖν με. 35. ἀνακρεμασθεὶς δὲ καὶ οὗτος καὶ ξεόμενος ζυγάς τρεῖς ἥλλαξεν 30 καὶ φωνὴ νούν ἔδωκεν, ἀλλ ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἀπεδέχετο τὸν θυμὸν τοῦ ἀντικειμένου.

36. Ἰδὼν δὲ ὁ ἀνθύπατος τὴν ὑπερβάλλονσαν αὐτῶν ὑπομονὴν κελεύει αὐτοὺς ζῶντας καῆναι· καὶ κατερχόμενοι ἔσπενδον οἱ ἀμφότεροι ἐπὶ τὸ ἀμφιθέατρον, ὅπως ταχέως ἀπαλλαγῶσιν τοῦ κόσμου. 37. καὶ πρῶτος ὁ Παπύλος προσηλωθεὶς εἰς τὸ ξύλον ἀνωρθώθη, καὶ προσενεχθέντος τοῦ πυρὸς ἐν ἡσυχίᾳ προσενεχάμενος παρέδωκεν τὴν ψυχήν. 38. καὶ μετὰ τούτον προσηλωθεὶς δὲ Κάρπος προσεμειδίασεν· οἱ δὲ παρεστῶτες ἐκπληρούμενοι ἔλεγον αὐτῷ· Τί ἔστιν, ὅτι ἔγέλασας;

6 τῶν χρόνων Radermacher; τοῦ χρόνου Aubé, Harnack, v. Gebhardt; τῷ χρόνῳ Hschr.

39. ὁ δὲ μακάριος εἶπεν· Εἶδον τὴν δόξαν κυρίου καὶ ἔχαρην, ἀμα δὲ καὶ ὑμῶν ἀπηλλάγην καὶ οὐκ εἰμὶ μέτοχος τῶν ὑμετέρων κακῶν. 40. ὡς δὲ ὁ στρατιώτης τὰ ἔνδια ἐπιτιθεὶς ὑφῆπτεν, δ ἄγιος Κάροπος κρεμώμενος εἶπεν· Καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς μητρὸς ἐγεννήθημεν Εὔας καὶ τὴν αὐτὴν 5 σάρκα ἔχομεν, ἀλλ ἀφροδῶντες εἰς τὸ δικαστήριον τὸ ἀληθινὸν πάντα ὑπομένωμεν. 41. ταῦτα εἰπὼν καὶ προσφερομένου τοῦ πυρός προσηύξατο λέγων· Εὐλογητὸς εἰ, κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, νιὲ τοῦ θεοῦ, ὅτι κατηξίωσας καὶ ἐμὲ τὸν ἀμαρτωλὸν ταύτης σου τῆς μερίδος, καὶ τοῦτο εἰπὼν ἀπέδωκεν τὴν ψυχήν.

10 42. Ἀγαθονίκη δέ τις ἐστῶσα καὶ ἰδοῦσα τὴν δόξαν τοῦ κυρίου, ἦν ἔφη ὁ Κάροπος ἔωρακέναι καὶ γνοῦσα τὴν αἰλῆσιν εἶναι οὐρανίον εὐθέως ἐπῆρον τὴν φωνήν· Τὸ ἀριστον τοῦτο ἐμοὶ ἥτοίμασται, δεῖ οὖν με μεταλαβοῦσαν φαγεῖν τοῦ ἐνδόξου ἀριστον. 43. ὁ δὲ δῆμος ἐβόα λέγων· Ἐλέησόν σου τὸν νιόν. 44. εἶπεν δὲ ἡ μακαρια Ἀγαθονίκη· Θεὸν ἔχει τὸν δυνάμενον αὐτὸν ἐλεῆσαι, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ πάντων προνοητής· ἐγὼ δὲ ἔφη ὁ πάρειμι —, καὶ ἀποδυναμένη τὰ ἱμάτια αὐτῆς, ἀγαλλιωμένη ἐφήπλωσεν ἐαυτὴν ἐπὶ τὸ ἔνδιον. 45. οἱ δὲ ἰδόντες ἐθρήνησαν λέγοντες· Δεινὴ κοίσις καὶ ἀδικα προστάγματα. 46. ἀνορθωθεῖσα δὲ καὶ τοῦ πυρός ἀφαμένη ἔως τοῖς ἐβόησεν εἰπούσα· Κύριε, κύριε, 20 κύριε, βοήθει μοι, πρόδε σὲ γὰρ κατέφργα. 47. καὶ οὕτως ἀπέδωκεν τὸ πνεῦμα καὶ ἐτελειώθη σὺν τοῖς ἄγιοις, ὃν τὰ λείφαντα λαθραίως οἱ Χριστιανοὶ ἀνειλάμενοι διεφύλαξαν εἰς δόξαν Χριστοῦ καὶ ἐπανον τῶν μαρτύρων αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, τῷ πατρὶ καὶ τῷ νίῷ καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰώνας 25 τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text: Zum Lateiner: P. Franchi de Cavalieri, Note agiografiche 6 (Studi e Testi 33), Rom 1920. Danach H. Lietzmann, Die älteste Gestalt der Passio SS. Carpi Papylae et Agathonices (Festgabe für K. Müller, 46—57), Tübingen 1922. Danach der obige Abdruck. Die in Klammern gesetzten Ziffern weisen auf die Paragraphen des griechischen Textes. Zum Griechen: A. Harnack, Die Acten des Karpus, des Papylus und der Agathonike (Texte und Untersuchungen 3, 3, 4, 440 bis 454), Leipzig 1888. — B. Aubé, Un texte inédit d'actes de martyrs du IIIe siècle, Revue archéologique N. S. 22, Bd. 42 (1881), 348; Text nochmals abgedruckt in Persécutiōn III, chap. 10, 1. — v. Gebhardt, Acta, 13—17. — G. Rauschen, Florilegium Patristicum 3, Bonn 1915, 89—96.

Kommentar und Untersuchung bei Harnack a. a. O. (vgl. auch Literatur 2, 1, 362 f.) und Lietzmann a. a. O. — Conrad, Christenverfolgungen, 70 und 72. — J. de Guibert, La date du martyre des SS. Carpos, Papylos et Agathonice, Revue des questions historiques 83 (1908), 5—23. — L. de Regibus, La cronologia degli Atti di Carpo, Papilo e Agatonice, Didaskaleion 3 (1914), 305—320. — Delehaye, Passions, 136—141. — Boll. 13/IV. April II, 120—125; 968—973.

6 ὑπομένομεν Aubé.
die früheren Herausgeber.

12 Vgl. Mt. 22, 4 (Luk. 14, 15).
19 Vgl. Ps. 143, 9.

16 πάρειμι;

3. Martyrium des Ptolemäus und Lucius.

Γυνή τις συνεβίον ὄνδροι ἀκολασταίνοντι, ἀκολασταίνοντα καὶ αὐτὴν πρότερον. 2. ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ διδάγματα ἔγρω, αὐτὴ ἐσωφρονίσθη καὶ τὸν ἄνδρα ὁμοίως σωφρονεῖν πείθειν ἐπειδάτο, τὰ διδάγματα 5 ἀναφέροντα, τὴν τε μέλλονταν τοῖς οὐ σωφρόνως καὶ μετὰ λόγου ὁρθοῦ βιοῦσιν ἔσεσθαι ἐν αἰωνίῳ πνῷ πόλασιν ἀπαγγέλλοντα. 3. ὁ δὲ ταῖς αὐταῖς ἀσελγείαις ἐπιμένων ἀλλοτρίαν διὰ τῶν πράξεων ἐποιεῖτο τὴν γαμετὴν. 4. ἀσεβὲς γάρ ἡγούμενη τὸ λοιπὸν ἡ γυνὴ συγκατακλίνεσθαι ἄνδρὶ παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον καὶ παρὰ τὸ δίκαιον πόρονς 10 ἥδονῆς ἐκ παντὸς πειρωμένῳ ποιεῖσθαι, τῆς συζυγίας χωρισθῆναι ἐβούληθη. 5. καὶ ἐπεὶ ἐξεδυνωπεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῆς, ἔτι προσμένειν συμβούλευνόντων, ὡς εἰς ἐλπίδα μεταβολῆς ἥξοντός ποτε τοῦ ἄνδρος, βιαζομένη ἑαυτὴν ἐπέμενεν. 6. ἐπειδὴ δὲ ὁ ταύτης ἀνήρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πορευθεὶς χαλεπώτερα πράττειν ἀπηγγέλθη, δπως μὴ κοινωνὸς τῶν ἀδικημάτων καὶ ἀσεβημάτων γένηται μένοντα ἐν τῇ συζυγίᾳ καὶ διμοδίατος καὶ διμόκοιτος γινομένη, τὸ λεγόμενον παρὸν ὑμῶν ὀρεπούδιον δοῦσα ἐχωρίσθη. 7. ὁ δὲ καλὸς καγαθὸς ταύτης ἀνήρ, δέον αὐτὸν χαίρειν, διτὶ ἀ πάλαι μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν μισθοφόρων εὐχερῶς ἐπραττε, μέθαις χαίροντα καὶ κακίᾳ πάσῃ, τούτων μὲν τῶν πράξεων 20 πέπαυτο, καὶ αὐτὸν τὰ αὐτὰ παντασθαι πράττοντα ἐβούλετο, μὴ βούλομένον ἀπαλλαγείσης κατηγορίαν πεποίηται, λέγων αὐτὴν Χριστιανὴν εἶναι. 8. καὶ ἡ μὲν βιβλίδιον σοι τῷ αὐτοκράτορι ἀναδέδωκε, πρότερον συγχωρηθῆναι αὐτῇ διοικήσασθαι τὰ ἑαυτῆς ἀξιοῦσα, ἐπειτα ἀπολογήσασθαι περὶ τοῦ κατηγορήματος μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῆς 25 διοίκησιν· καὶ συνεχώρησας τούτῳ. 9. ὁ δὲ ταύτης ποτὲ ἀνήρ, πρὸς ἐκείνην μὲν μὴ δυνάμενος τὰ νῦν ἔτι λέγειν, πρὸς Πτολεμαῖον τινα, ὃν Οὐρβικος ἐκαλέσατο, διδάσκαλον ἐκείνης τῶν Χριστιανῶν μαθημάτων γενόμενον, ἐτράπετο διὰ τοῦτο τρόπον. 10. ἐκατόνταρχον εἰς δεσμὰ ἐμβαλόντα τὸν Πτολεμαῖον, φίλον αὐτῷ ὑπάρχοντα, ἐπεισε 30 λαβέσθαι τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἀνερωτῆσαι αὐτὸν τοῦτο μόνον, εἰ Χριστιανός ἐστι. 11. καὶ τὸν Πτολεμαῖον φιλαλήθη ἀλλ' οὐκ ὑπατηλὸν οὐδὲ φευδολόγον τὴν γνώμην ὅτα, διμολογήσαντα ἑαυτὸν εἶναι Χριστιανόν, ἐν δεσμοῖς γενέσθαι ὁ ἐκατόνταρχος πεποίηκε, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐκολάσατο. 12. τελευταῖον δὲ ὅτε ἐπὶ Οὐρβικον ἥχθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμοίως αὐτὸν τοῦτο μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἴη Χριστιανός. 13. καὶ πάλιν τὰ καλὰ ἑαυτῷ συνεπιστάμενος διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ διδαχήν, τὸ διδασκάλιον τῆς θείας ἀρετῆς ὀμοιόγησεν. 14. ὁ γάρ ἀρούμενος ὅτιοῦν ἡ κατεγγωκὼς τοῦ πράγματος ἐξαρνος γίνεται ἡ ἑαυτὸν ἀνάξιον ἐπιστάμενος καὶ ἀλλότριον τοῦ πράγματος 40 τὴν ὁμολογίαν φεύγει· ὅν οὐδέν πρόσεστι τῷ ἀληθινῷ Χριστιανῷ.

15. καὶ τοῦ Οὐρθίκου κελεύσαντος αὐτὸν ἀπαχθῆναι, Λούκιος τις,
καὶ αὐτὸς ὡν Χριστιανός, ὁρῶν τὴν ἀλόγως οὕτω γενομένην κρίσιν,
πρὸς τὸν Οὐρθίκον ἔφη· 16. Τίς ἡ αἰτία τοῦ μήτε μοιχὸν μήτε πόρον
μήτε ἀνδροφόνον μήτε λαποδύτην μήτε ἀρπαγὰ μήτε ἀπλῶς ἀδίκημά
5 τι πράξαντα ἐλεγχόμενον, ὀνόματος δὲ Χριστιανοῦ προσωνυμίαν ὅμο-
λογοῦντα τὸν ἀνθρώπον τοῦτον ἐκολάσω; οὐ πρέποντα Εὐσεβεῖ
αὐτοκράτορι οὐδὲ φιλοσόφῳ Καίσαρος παιδὶ οὐδὲ τῇ ἵερᾳ συγκλήτῳ
κρίνεις, ὡς Οὐρθίκε. 17. καὶ δις οὐδὲν ἄλλο ἀποκρινάμενος καὶ πρὸς
τὸν Λούκιον ἔφη· Δοκεῖς μοι καὶ σὺ εἶναι τοιοῦτος. 18 καὶ τοῦ Λουκίου
10 φήσαντος· Μάλιστα, πάλιν καὶ αὐτὸν ἀπαχθῆναι ἐκέλευσεν. 19. ὁ δὲ καὶ
χάριν εἰδέναι ὡμολόγει, πονηρῶν δεσποτῶν τῶν τοιούτων ἀπηλλάχθαι
γινώσκων καὶ πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα τῶν οὐρανῶν πορεύεσθαι.
20. καὶ ἄλλος δὲ τρίτος ἐπελθὼν κολασθῆναι προσετιμήθη.

Text bei Justin, Apol. 2, 2 (Corpus apologetarum, hrsg. von C. Otto 1, 1,
Jena³ 1876, 196—202.

4. Akten Justins und seiner Genossen.

15 Μαρτύριον τῶν ἀγίων μαρτύρων Ἰουστίνου, Χαρίτωνος, Χαριτοῦς, Εὐελ-
πίστου, Τέρακος, Ηπίονος καὶ Λιβεριανοῦ.

I. Ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀνόμων ὑπερομάχων τῆς εἰδωλολατρείας προσ-
τάγματα ἀσεβῆ κατὰ τῶν εὐσεβούντων Χριστιανῶν κατὰ πόλιν καὶ
χώραν ἐξετίθετο, ὡστε αὐτοὺς ἀναγκάζεσθαι σπένδειν τοῖς ματαίοις
20 εἰδώλοις. 2. συλληφθέντες οὖν οἱ μημονευθέντες ἄγιοι εἰσήχθησαν
πρὸς τὸν τῆς Ῥώμης ἔπαρχον ὀνόματι Ῥούστικον.

II. Ὡν εἰσαχθέντων πρὸ τοῦ βῆματος Ῥούστικος ὁ ἔπαρχος
Ἰουστινῷ εἶπεν· Πρῶτον πείσθητι τοῖς θεοῖς καὶ ὑπάκουσον τοῖς
βασιλεῦσιν. 2. Ἰουστίνος εἶπεν· Ἀμεμπτον καὶ ἀκατάγνωστον τὸ
25 πείθεσθαι τοῖς προσταχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ποίους λόγους μεταχειρίζῃ; Ἰουστίνος
εἶπεν. Πάντας μὲν λόγους ἐπειράθην μαθεῖν, συνεθέμην δὲ τοῖς ἀληθέσιν
λόγους τοῖς τῶν Χριστιανῶν κανὸν μὴ ἀρέσκωσιν τοῖς φενδοδοξοῦσιν.

4. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ἐκεῖνοι οὖν σοι ἀρέσκοντιν οἱ λόγοι,
30 πανάθλιε; Ἰουστίνος εἶπεν· Ναί, ἐπειδὴ μετὰ δόγματος δρθοῦ ἐπομαι
αὐτοῖς. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ποιόν ἐστι δόγμα; 5. Ἰουστίνος
εἶπεν· Ὁπερ εὐσεβοῦμεν εἰς τὸν τῶν Χριστιανῶν θεόν, ὃν ἡγούμεθα
ἔνα τοῦτον ἐξ ἀρχῆς ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τῆς πάσης κτίσεως,
δρατῆς τε καὶ ἀδράτον, καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστόν παῖδα θεοῦ, ὃς
35 καὶ προκεκήρυκται ὑπὸ τῶν προφητῶν μέλλων παραγίνεσθαι τῷ γένει

15 μαρτύρων fehlt C.

16 Παίωνος CO. 17 ὑπερομάχῶν C.

20 ἄγιοι ἀνδρεῖς CO. 29 συν statt οὖν σοι CO. 31 αὐτοὺς CO ἐστιν CO.

τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας κήρυξ καὶ διδάσκαλος καλῶν μαθημάτων.
 6. καὶ γὰρ ἄνθρωπος ὃν μικρὰ νομίζω λέγειν πρός τὴν αὐτοῦ ἀπειρον
 θεύτητα, προφητικήν τινα δύναμιν διολογῶν, ὅτι προκεκήρυκται περὶ⁵
 τούτου διὸ ἔφην νῦν θεοῦ νίὸν ὅντα. ισὶ γὰρ ὅτι ἀνωθεν προεῖπον οἱ
 προφῆται περὶ τῆς τούτου παρουσίας γενομένης ἐν ἀνθρώποις.

III. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ποῦ συνέρχεσθε; Ὁ Ιουστῖνος
 εἶπεν· Ἐνθα ἐκάστῳ προαιρεσίς καὶ δύναμις ἔστιν. πάντως γὰρ νομίζεις
 ἐπὶ τῷ αὐτῷ συνέργεσθαι ἡμᾶς πάντας; οὐχ οὐτῶς δέ, διότι ὁ θεός τῶν
 Χριστιανῶν τόπῳ οὐ περιγράφεται, ἀλλὰ ἀδρατος ὡν τὸν οὐρανὸν καὶ
 10 τὴν γῆν πληροῦ καὶ πανταχοῦ ὑπὸ τῶν πιστῶν προσκυνεῖται καὶ δοξά-
 ζεται. 2. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Εἰπέ, ποῦ συνέρχεσθε ἢ εἰς ποῖον
 τόπον ἀθροίζεις τοὺς μαθητάς σου; 3. Ὁ Ιουστῖνος εἶπεν· Ἐγὼ ἐπάνω
 μένω *τινὸς Μαρτίνου* τοῦ *Τιμωτίνου* βαλανείον παρὰ πάντα τὸν χρό-
 νον διὸ ἐπεδήμησα τὸ δεύτερον τῇ Ῥωμαίων πόλει, οὐ γινώσκω δέᾳ λλην
 15 τινὰ συννέλευσιν εἰ μὴ τὴν ἐκεῖ. καὶ εἰ τις ἐβούλετο ἀφικνεῖσθαι παρ'
 ἐμοί, ἐκοινωνῶν αὐτῷ τῶν τῆς ἀλληλείας λόγων. 4. Ὁ Ρούστικος εἶπεν·
 Οὐκοῦν λοιπὸν Χριστιανὸς εἰλί; Ὁ Ιουστῖνος εἶπεν· Ναί, Χριστιανός είμι.

IV. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος Χαρίτων εἶπεν· Ἔτι εἰπέ, Χαρίτων, καὶ
 σὺ Χριστιανὸς εἰλί; Χαρίτων εἶπεν· Χριστιανός είμι θεοῦ κελεύσει.
 20 2. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος πρὸς τὴν Χαρίτων εἶπεν· Σὺ δὲ τί λέγεις, Χαρί-
 τοῦ; Χαρίτων εἶπεν· Χριστιανός είμι τῇ τοῦ θεοῦ δωρεᾷ. 3. Ὁ Ρούστικος
 ἔπαρχος Εὐέλπιστω εἶπεν· Σὺ δὲ τίς εἰλί; Εὐέλπιστε; Εὐέλπιστος,
 δοῦλος Καίσαρος, ἀπεκρίνατο· Καγὼ Χριστιανός είμι, ἐλευθερω-
 θεὶς ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἐλπίδος μετέχων κάριτι Χριστοῦ.
 25 4. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος Ἰέρακι εἶπεν· Καὶ σὺ Χριστιανὸς εἰλί; Ἰέρακ
 εἶπεν· Ναί, Χριστιανός είμι, τὸν γὰρ αὐτὸν θεὸν σέβω τε καὶ προσκυνῶ.
 5. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ὁ Ιουστῖνος ὡμᾶς ἐποίησεν Χριστιανούς;
 Ἰέρακ εἶπεν· Ἐκπαλαι ἥμην Χριστιανὸς καὶ ἐσομαι. 6. Παίων δὲ ἐστὼς
 εἶπεν· Καγὼ Χριστιανός είμι. Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Τίς δὲ
 30 διδάξας σε; Παίων εἶπεν· Ἀπὸ τῶν γονέων παρειλήφαμεν τὴν καλὴν
 ταύτην διολογίαν. 7. Εὐέλπιστος εἶπεν· Ὁ Ιουστῖνον μὲν ἥδεως ἥκουον
 τῶν λόγων, παρὰ τῶν γονέων δὲ καγὼ παρείληφα Χριστιανὸς είναι.
 Ὁ Ρούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Ποῦ εἰσίν οἱ γονεῖς σου; Εὐέλπιστος εἶπεν·
 35 Ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ. 8. Ὁ Ρούστικος Ἰέρακι λέγει· Οἱ σοὶ γονεῖς ποῦ

13 καὶ παρὰ CO. 14 τοῦτον st. δν CO ἐπεδήμησα δὲ τῇ Ῥωμαίων πόλει τοῦτο δεύτερον καὶ οὐ γινώσκω ἀλλην CO.

15 ἔκεινον CO. 17 λοιπὸν fehlt C. 18 τῷ Χαρίτων CO.

20 δὲ fehlt CO. 20 Χαρίτων O. 22 ἔπαρχος fehlt CO.

22 εἶπεν τῷ Εὐέλπιστῳ CO. 22 Εὐέλπιστε fehlt CO.

23 ἀποκριθεὶς λέγει C. 24 μετέχω CO. 25 τῷ Ἰέρακι CO.

28 Ἐκπαλαι fehlt CO. 28 Παίων δὲ ἐστὼς CO. 34 τῷ Ἰέρακι CO.

εἰσιν; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο λέγον· Ὁ ἀληθινὸς ἡμῶν πατήρ ἐστιν ὁ Χριστός καὶ μήτηρ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις· οἱ δὲ ἐπίγειοι μον γονεῖς ἐτελεύτησαν, καὶ ἐγὼ ἀπὸ Ἰουνιον τῆς Φρυγίας ἀποσπασθεὶς ἐνθάδε ἐλήλυθα. 9. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν Λιβεριανῷ· Τί καὶ σὺ λέγεις; Χριστιανὸς το εἰ; οὐδὲ σὺ εὐσεβεῖς; Λιβεριανὸς εἶπεν· Κάγω Χριστιανός εἰμι· εὐσεβῶ γὰρ καὶ προσκυνῶ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν.

V. Ὁ ἔπαρχος Ἰουστίνῳ λέγει· Ἀπονε, ὁ λεγόμενος λόγιος καὶ νομίζων ἀληθινούς εἰδέναι λόγους. ἐὰν μαστιγωθεὶς ἀποκεφαλισθῇς, πέπεισμι ὅτι μέλλεις ἀναβαίνειν εἰς τὸν οὐρανόν· 2. Ἰουστίνος εἶπεν· 10 Ἐλπίζω ἔξειν αὐτοῦ τὰ δόματα, ἐὰν ὑπομείνω ταῦτα. οἴδα δὲ ὅτι καὶ πᾶσιν τοῖς ὄρθδοις βιώσασιν παραμένει τὸ θεῖον χρίσμα μέχρι τῆς ἐπινοήσεως τοῦ παντὸς οὐρανού. 3. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Τοῦτο οὖν ὑπονοεῖς, ὅτι ἀναβήσῃς εἰς τὸν οὐρανόν, ἀμοιβάς τινας χορτάς ἀποληφρύμενος; Ἰουστίνος εἶπεν· Οὐχ ὑπονοῶ, ἀλλ ἀκριβῶς ἐπίσταμαι 15 καὶ πεπληρωμόρημαι. 4. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Τὸ λοιπὸν ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον, τὸ ἀναγκαῖον καὶ κατεπεῖγον πρᾶγμα. συνελθόντες οὖν ὄμοιθυμαδὸν θύσατε τοῖς θεοῖς. Ἰουστίνος εἶπεν· Οὐδεὶς εῦ φρονῶν ἀπὸ εὐσεβείας εἰς ἀσέβειαν μεταπίπτει. 5. Ῥούστικος ἔπαρχος εἶπεν· Εἰ μὴ πείθεσθε, τιμωρηθήσεσθε ἀνηλεῶς. 6. Ἰουστίνος εἶπεν· Αἱ 20 εὐχῆς ἔχομεν διὰ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τιμωρηθέντες σωμῆναι, ὅτι τοῦτο ἡμῶν σωτηρία καὶ παρορθία γενήσεται ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ παγκοσμίου βίβλατος τοῦ δεσπότου ἡμῶν καὶ σωτῆρος. 7. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λοιποὶ μάρτυρες εἶπον· Ποίει, οὐδέλει· ἡμεῖς γὰρ Χριστιανοί ἔσμεν καὶ εἰδώλοις οὐ θύομεν. 8. Ῥούστικος ἔπαρχος ἀπεφήνατο λέγων· 25 Οἱ μὴ βιοληθέντες θύσαι τοῖς θεοῖς καὶ εἰξαι τῷ τοῦ αὐτοκράτορος προστάγματι, φραγελλωθέντες ἀπαχθήτωσαν, κεφαλικήν ἀποτιννόντες δίκην πατὰ τὴν τῶν ηρώων ἀπολονθίαν.

VI. Οἱ ἄριοι μάρτυρες δοξάζοντες τὸν θεόν, ἔξελθόντες ἐπὶ τὸν σωμήμη τόπον ἀπετιμήμησαν τὰς κεφαλὰς καὶ ἐτελείωσαν τὸ μαρτύριον 30 ἐν τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὄμοιογίᾳ. 2. τινὲς δὲ τῶν πιστῶν λαθραίοις αὐτῶν τὰ σώματα λαβόντες κατέθεντο ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ, συνεργασάσης αὐτοῖς τῆς γάρως τοῦ κνημίου ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστοῦ, φή δέ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text nach P. Franchi de' Cavalieri, Note agiografiche (Studi e Testi 8), Rom 1902, 33—36 (vgl. 9, 1902, 73—75). Vgl. Corpus Apologetarum, hrsg. von C.

7 λέγει πρὸς Ἰουστίνον CO. 10 δόματα C δόματα O. 10 οἴδα
ὅτι καὶ C δτι γὰρ O. 11 οὕτω statt ὄρθδως CO. 12 ἐπιληρώσεως CO.
13 χριστάς C fehlt O. 16 τὸ ἀναγκαῖον fehlt O. 24 καὶ fehlt C.
26 μαστιγωθέντες CO. 29 αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν CO. 31 τὰ σώματα
αὐτῶν C. 32 δόξα καὶ τὸ κράτος τῷ πατρὶ καὶ τῷ νῖψ καὶ τῷ ἀγίῳ
πνεύματι νῦν καὶ C.

O t t o (=O) 3, 2 (Jena 3 1879), 266—279. — v. G e b h a r d t, Acta, 18—21. — F. C. B u r k i t t, The oldest Manuscript of St. Justin's Martyrdom (=C), The Journal of Theological Studies 11 (1910), 61—66. — G. R a u s c h e n, Florilegium Patristicum 3, Bonn 1915, 97—103.

Literatur: C. S e m i s c h, Justin der Märtyrer 1, Breslau 1840, 47—55. — C. O t t o, Justinus der Apologet, in Ersch und Gruber, Allg. Encyklopädie der Wissenschaften und Künste 2. Sektion, Teil 30, 1853, 39—76. — H a r n a c k, Literatur 2, 1, 282 ff. — D e l e h a y e, Passions, 119—121. — Zum Todesjahr: T h. Z a h n, Theol. Lit.-Zeit. 1 (1876), 443—446. — Boll. 13/IV. April II 104—119.

5. Die Lugdunensischen Märtyrer.

Brief der Gemeinden zu Lugdunum und Vienna an die Gemeinden in Asien und Phrygien.

1. *Γαλλία μὲν οὖν ἡ χώρα ἦν, καθ' ἣν τὸ τῶν δηλούμενων συνεκροτεῖτο στάδιον, ἡς μητροπόλεις ἐπίσημοι καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐτόθι διαφέρουσαι βεβόηται Λούγδουνος καὶ Βίεννα, δι' ὧν ἀμφοτέρων τὴν ἄπασαν χώραν πολλῷ τῷ διένυματι περιῳρέων ὁ Ῥοδα-
5 νὸς ποταμὸς διέξεισιν. 2. τὴν οὖν περὶ τῶν μαρτύρων γραφὴν αἱ τῆδε διαφανέσταται ἐκκλησίαι ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρογγύαν διαπέμ-
πονται, τὰ παρ' αὐταῖς πραχθέντα τοῦτον ἀνιστοροῦσαι τὸν τρόπον,
παραδήσομαι δὲ τὰς αὐτῶν φωνάς. 3. Οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λούγδουνῳ
τῆς Γαλλίας παρουσιῶντες δούλοι Χριστοῦ τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ
10 Φρογγύαν τὴν αὐτὴν τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῖν πίστιν καὶ ἐλπίδα ἔχοντιν
ἀδελφοῖς· εἰρήνη καὶ χάρις καὶ δόξα ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ
Ἴησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. 4. εἴτα τούτοις ἐξῆς ἔτερα προοιμιασάμενοι,
τὴν τοῦ λόγου καταρχὴν ποιοῦνται ἐν τούτοις· τὸ μὲν οὖν μέγεθος
τῆς ἐνθάδε θλίψεως καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἐθνῶν εἰς τοὺς ἀγίους ὁργὴν
15 καὶ δσα ὑπέμειναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, ἐπ' ἀκριβὲς οὐδὲν ἡμεῖς εἰπεῖν
ἴκανοὶ οὔτε μὴν γραφῆ περιληφθῆναι δυνατόν. 5. παντὶ γὰρ σθένει
ἐνέσκηψεν ὁ ἀντικείμενος, προοιμιαζόμενος ἡδη τὴν ἀδεῶς μέλλονταν
ἔσεσθαι παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ πάντων διῆλθεν, ἐθίζων τοὺς
έαντον καὶ προγυμνάζων κατὰ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, ὥστε μὴ μόνον
20 οἰκιῶν καὶ βαλανείων καὶ ἀγορᾶς εἰργεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ καθόλον
φαίνεσθαι ἡμῶν τινα αὐτοῖς ἀπειοῆσθαι ἐν ὅποιᾳ δήποτε τόπῳ. 6. ἀντ-
εστρατήγει δὲ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεῖς ἐρρύνετο, ἀντι-
παρέτασσε δὲ στύλους ἑδαίους διναμένους διὰ τῆς ὑπομονῆς πᾶσαν
τὴν ὁρμὴν τοῦ πονηροῦ εἰς ἔαντον ἐλκύσαι, οἱ καὶ δύσσεις ἐχώρονν,
25 πᾶν εἰλος ὄνειδισμοῦ καὶ κολάσεως ἀνεχόμενοι· οἱ καὶ τὰ πολλὰ δλίγα
ἡγούμενοι ἔσπενδον πρὸς Χριστόν, διτως ἐπιδεικνύμενοι διτι οὐκ ἄξια
τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλονταν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι
εἰς ἡμᾶς.*

23 1. Tim. 3, 15.

25 f. Hebr. 10, 33.

27 Röm. 8, 18.

7. Καὶ πρῶτον μὲν τὰ ἀπὸ τοῦ ὄχλου πανδημεὶ σωρηδὸν ἐπιφερό-
μενα γενναῖος ὑπέμενον, ἐπιβοήσεις καὶ πληρὰς καὶ συρμοὺς καὶ διαρ-
παγὰς καὶ λίθων βολὰς καὶ συγκλείσεις καὶ πάνθ' ὅσα ἡγριωμένῳ
πλήθει ὡς πρὸς ἔχθρον καὶ πολεμίον φιλεῖ γίνεσθαι. 8. καὶ δὴ
5 ἀναχθέντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπό τε τοῦ χιλιάρχου καὶ τῶν προεστηκότων
τῆς πόλεως ἔξουσιῶν ἐπὶ παντὸς τοῦ πλήθους ἀνακοινώθεντες καὶ διο-
λογήσαντες, συνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἰρητὴν ἔως τῆς τοῦ ἡγεμόνος
παρουσίας. 9. μετέπειτα δὲ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα ἀχθέντων αὐτῶν, κάκείνον
10 πάστη τῇ πρὸς ἡμᾶς ὠμότητι χρωμένον, Οὐέτιος Ἐπάγαθος, εἰς ἐκ
τῶν ἀδελφῶν, πλήρωμα ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον
πεχωρηκώς, οὐ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡκρίβωτο ἡ πολιτεία, ὡς καίπερ
δόντα νέον συνεξισοῦσθαι τῇ τοῦ πρεσβυτέρου Ζαχαρίου μαρτυρίᾳ.
πεπόρευτο γοῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου
ἀμεμπτος καὶ πάσῃ τῇ πρὸς τὸν πλησίον λειτονογίᾳ ἄσκονος, ζῆλον θεοῦ
15 πολὺν ἔχων καὶ ζέων τῷ πνεύματι· τοιοῦτος δή τις ὡν, τὴν οὔτως καθ'
ἡμῶν ἀλόγως γινομένην κοίτιν οὐκ ἐβάστασεν, ἀλλ' ὑπερογγανάκτησεν
καὶ ἡξίουν καὶ αὐτὸς ἀκονσθῆναι ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν
ὅτι μηδὲν ἄθεον μηδὲ ἀσεβές ἐστιν ἐν ἡμῖν. 10. τῶν δὲ περὶ τὸ βῆμα
καταβοησάντων αὐτοῦ, (καὶ γὰρ ἦν ἐπίσημος), καὶ τοῦ ἡγεμόνος μὴ
20 ἀνασχομένον τῆς οὔτως ὑπ' αὐτοῦ δικαίας προταθείσης ἀξιώσεως,
ἀλλὰ μόνον τοῦτο πυθομένον, εἰ καὶ αὐτὸς εἶη Χριστιανός, τοῦ δὲ λαμ-
προτάτη φωνῇ ὁμολογήσαντος, ἀνελήφθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κλῆρον τῶν
μαρτύρων, παράκλητος Χριστιανῶν κρηματίσας, ἔχων δὲ τὸν παρά-
κλητον ἐν ἑαυτῷ, τὸ πνεῦμα τοῦ Ζαχαρίου, διὰ τοῦ πληρώματος τῆς
25 ἀγάπης ἐνεδείξατο, εὐδοκήσας ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀπολογίας καὶ
τὴν ἑαυτοῦ θεῖναι ψυχήν. ἦν γὰρ καὶ ἐστιν γνήσιος Χριστοῦ μαθητής,
ἀκολουθῶν τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἀν πάγγῃ.

11. Ἐντεῦθεν δὴ διεκρίνοντο οἱ λοιποί, καὶ φανεροὶ καὶ ἔτοιμοι
ἐγίνοντο πρωτομάρτυρες, οἱ καὶ μετὰ πάσης προθυμίας ἀνεπλήρουν
30 τὴν ὁμολογίαν τῆς μαρτυρίας, ἐφαίνοντο δὲ καὶ οἱ ἀνέτοιμοι καὶ ἀγύμ-
ναστοι καὶ ἔτι ἀσθενεῖς, ἀγῶνος μεγάλον τόνον ἐνεγκεῖν μὴ δυνάμενοι.
ῶν καὶ ἔξετρωσαν ὡς δέκα τὸν ἀριθμόν· οἱ καὶ μεγάλην λύπην καὶ
πένθος ἀμέτρητον ἐνεποίησαν ἡμῖν καὶ τὴν προθυμίαν τῶν λοιπῶν τὸν
μὴ συνειλημμένων ἐνέκοψαν· οἱ καίπερ πάντα τὰ δεινὰ πάσχοντες,
35 ὅμως συμπαρῆσαν τοῖς μάρτυσιν καὶ οὐκ ἀπελείποντο αὐτῶν. 12. τότε
δὲ οἱ πάντες μεγάλως ἐπτοήθημεν διὰ τὸ ἀδηλον τῆς δμολογίας, οὐ τὰς
ἐπιφερομένας κολάσεις φοβούμενοι, ἀλλὰ τὸ τέλος ἀφορῶντες, καὶ τὸ

13 Luk. 1, 6.

15 Röm. 12, 11. AG. 18, 25.

24 Luk. 1, 67.

26 Joh. 15, 13. 1. Joh. 3, 16.

27 Apok. 14, 4.

ἀποπεσεῖν τινα δεδιότες. 13. συνελαμβάνοντο μέντοι καθ' ἑκάστην ἥμέραν οἱ ἄξιοι τὸν ἐκείνων ἀνατιληφοῦντες ἀμιθόν, ὥστε συλλεγῆναι ἐκ τῶν δύο ἐκκλησιῶν πάντας τοὺς σπουδαίους καὶ δι' ὅν μάλιστα συνεστήκει τὰ ἐνθάδε. 14. συνελαμβάνοντο δὲ καὶ ἐθνικοὶ τινες οἰκέται 5 τῶν ἡμετέρων, ἐπεὶ δημοσίᾳ ἐκέλευσεν διηγεμάτῳ ἀναζητεῖσθαι πάντας ἥμας· οἱ καὶ κατ' ἐνέδραν τοῦ σατανᾶ, φοβηθέντες τὰς βασάνους, ὃς τοὺς ἀγίους ἔβλεπον πάσχοντας, τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοῦτο παρορμώντων αὐτοὺς, κατεψεύσατο ἥμῶν Θνέστεια δεῖπνα καὶ Οἰδιποδείονς μίξεις καὶ δσα μήτε λαλεῖν μήτε νοεῖν θέμις ἥμῖν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύειν 10 εἴ τι τοιοῦτο πώποτε παρὰ ἀνθρώποις ἐγένετο. 15. τούτων δὲ φημισθέτων πάντες ἀπεθηκαὶθησαν εἰς ἥμας, ὥστε καὶ εἴ τινες τὸ πρότερον δι' οἰκειότητα ἐμετοίαζον, τότε μεγάλως ἐχαλέπαινον καὶ διεπρίοντο ἐφ' ἥμῖν. ἐπληροῦστο δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἥμῶν εἰρημέιον ὅτι ἐλεύσεται καιρὸς ἐν ᾧ πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξει λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. 15. 16. ἐνταῦθα λοιπὸν ὑπεράνω πάσης ἐξηγήσεως ὑπέμενον κολάτεις οἱ ἄγιοι μάρτυρες, φιλοτιμούμενον τοῦ σατανᾶ καὶ δι' ἐκείνων ὅρθηναι τι τῶν βλασφήμων. 17. ὑπερβεβλημένως δὲ ἐνέσκηψεν ἡ δογγὴ πᾶσα καὶ ὅχλον καὶ ἡγεμόνος καὶ στρατιωτῶν εἰς Σάγκτον τὸν διάκονον ἀπὸ Βιέννης, καὶ εἰς Μάτονδον, νεοφύτιστον μέν, ἀλλὰ γενναῖον ἀγωνι- 20 στήν, καὶ εἰς Ἀτταλον Περγαμηνὸν τῷ γένει, στῦλον καὶ ἔδραιάωμα τῶν ἐνταῦθα ἀεὶ γεγονότα, καὶ εἰς Βλαδῖναν, δι' ἣς ἐπέδειξεν δι Χριστὸς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις εὐτελῆ καὶ ἀειδῆ καὶ εὐκαταφρόνητα φαινόμενα μεγάλης καταξιοῦται παρὰ θεῷ δόξης, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, τὴν ἐν δυνάμει δεικνυμένην καὶ μὴ ἐν εἴδει κανχωμένην. 18. ἥμῶν γὰρ πάντων 25 δεδιότων, καὶ τῆς σαρκίνης δεσποίνης αὐτῆς, ἥτις ἦν καὶ αὐτὴ τῶν μαρτύρων μία ἀγωνίστρια, ἀγωνιώσης μὴ οὐδὲ τὴν ὁμολογίαν δυνήσεται παροητιάσασθαι διὰ τὸ ἀσθενές τοῦ σώματος, ἡ Βλαδῖνα τοσαύτης ἐπληρώθη δυνάμεως ὥστε ἐκλυθῆναι καὶ παρεθῆναι τοὺς κατὰ διαδοχὰς παντὶ τρόπῳ βασανίζοντας αὐτὴν ἀπὸ ἑωθινῆς ἔως ἐσπέρας, καὶ αὐτοὺς 30 ὁμολογοῦντας ὅτι νενίκηται, μηδὲν ἔχοντες μηκέτι δι ποιήσωσιν αὐτῇ, καὶ θαυμάζειν ἐπὶ τῷ παραμένειν ἔμπτυνον αὐτήν, παντός τοῦ σώματος περιερρωγότος καὶ ἡνεῳγμένου, καὶ μαρτυρεῖν ὅτι ἐν εἰδίος στρεβλώσεως ἰκανὸν ἦν πρὸς τὸ ἐξαγαγεῖν τὴν ψυχήν, οὐχ ὅτι γε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. 19. ἀλλ' ἡ μακαρία ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἀνενέ- 35 αῖεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἦν αὐτῆς ἀνάληψις καὶ ἀνάπτανσις καὶ ἀναλγησία τῶν συμβιανόντων τὸ λέγειν ὅτι „Χριστιανή εἰμι καὶ παρ' ἥμῖν οὐδὲν φαῦλον γίνεται“. 20. ὁ δὲ Σάγκτος καὶ αὐτὸς ὑπερβεβλημένως καὶ ὑπέρ πάντα ἄνθρωπον πάσας τὰς ἐξ ἀνθρώπων αἰκίας γενναίως ὑπομένων, τῶν ἀνόμων ἐλπιζόντων διὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν

βασάνων ἀπούσεσθαι τι παρ' αὐτοῦ τῶν μὴ δεόντων, τοσαύτη ὑποστάσει ἀντιπαρετάξατο αὐτοῖς, ὡστε μήτε τὸ Ἰδιον κατειπεῖν δόνομα μήτε ἔθνους μήτε πόλεως ὅθεν ἦν, μήτε εἰ δοῦλος ἢ ἐλεύθερος εἴη· ἀλλὰ πρὸς πάντα τὰ ἐπερωτώμενα ἀπεκρίνατο τῇ Ὀρωμαῖκῇ φωνῇ· „Χρι-
5 στιανός εἰμι“· τοῦτο καὶ ἀντὶ ὀνόματος καὶ ἀντὶ πόλεως καὶ ἀντὶ γένους καὶ ἀντὶ παντὸς ἐπαλλήλως ὡμοιόγει, ἀλλην δὲ φωνὴν οὐκ ἥκουνσαν αὐτοῦ τὰ ἔθνη. 21. ὅθεν δὴ καὶ φιλονεικία μεγάλη τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ τῶν βασανιστῶν ἐγένετο πρὸς αὐτόν, ὡστε ὅποτε μηκέτι μηδὲν εἶχον διαπέραν ποιήσωσιν αὐτῷ, τὸ τελευταῖον χαλκᾶς λεπίδας διαπύρους προσε-
10 κόλλων τοῖς τρυφερωτάτοις μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ. 22. καὶ ταῦτα μὲν ἐκαίετο, αὐτὸς δὲ παρέμενεν ἀνεπίκαμπτος καὶ ἀνένδοτος, στερρός πρὸς τὴν ὁμοιογίαν, ὑπὸ τῆς οὐρανίου πηγῆς τοῦ ὄντος τῆς ζωῆς τοῦ ἔξιάντος ἐκ τῆς νηδύος τοῦ Χριστοῦ δροσιζόμενος καὶ ἐνδυνα-
15 μούμενος. 23. τὸ δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων, δλον τραῦμα καὶ μώλωψ καὶ συνεσπασμένον καὶ ἀποβεβληκός τὴν ἀνθρώ-
πειον ἔξαθεν μορφήν, ἐν δὲ πάσχων Χριστὸς μεγάλας ἐπετέλει δόξας,
καταργῶν τὸν ἀντικείμενον, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὑποτύπωσιν ὑπο-
δεικνύων ὅτι μηδὲν φοβερὸν ὅπου πατρὸς ἀγάπη, μηδὲ ἀλγεινὸν ὅπου
Χριστοῦ δόξα. 24. τῶν γὰρ ἀνόμων μεθ' ἡμέρας πάλιν στρεβλούντων τὸν
20 μάρτυρα καὶ νομιζόντων ὅτι οἰδύντων καὶ φλεγμανόντων τῶν σωμά-
των, εἰ τὰ αὐτὰ προσενέγκοιεν κολαστήρια, περιέσουντο αὐτοῦ, δόπτε
οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἀφῆν ἡνείχετο, ἢ διτὶ ἐναποθανὼν ταῖς
βασάνοις φόβον ἐμπιούσειν τοῖς λοιποῖς, οὐ μόνον οὐδὲν περὶ αὐτὸν
τοιοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσαν δόξαν ἀνθρώπων ἀνέκυψεν καὶ
25 ἀνωρθώθη τὸ σωμάτιον ἐν ταῖς μετέπειτα βασάνοις, καὶ τὴν ἰδέαν
ἀπέλαβεν τὴν προτέραν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μελῶν, ὡστε μὴ κόλασιν,
ἀλλ᾽ ἵασιν διὰ τῆς χάροιτος τοῦ Χριστοῦ τὴν δευτέραν στρεβλώσιν αὐτῷ
γενέσθαι. 26. καὶ Βιβλιάδα δέ τινα, μίαν τῶν ἡρωμένων, ἥδη δοκῶν
διάβολος καταπεπωκέναι, θελήσας δὲ καὶ διὰ βλασφημίας κατακοῖναι,
30 ἥγεν ἐπὶ κόλασιν, ἀναγκάζων εἰπεῖν τὰ ἀθεα περὶ ἡμῶν, ὡς εὐθραυστον
ἥδη καὶ ἀγανδον. 26. ἡ δὲ ἐν τῇ στρεβλώσει ἀνένηψεν καὶ διὰ ἐν εἰπεῖν
ἐκ βαθέος ὑπνου ἀνεγρηγόρησεν, ὑπομνησθεῖσα διὰ τῆς προσκαίρουν
τιμωρίας τὴν αἰώνιον ἐν γεέννῃ κόλασιν, καὶ ἐξ ἐναντίας ἀντεῖπεν τοῖς
βλασφήμοις, φήσασα· „πῶς ἀν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἵτις μηδὲ
35 ἀλόγων ζῷων αἷμα φαγεῖν ἐξόν;“ καὶ ἀπὸ τοῦδε Χριστιανὴν ἔαυτην
ώμοιόγει καὶ τῷ κλήρῳ τῶν μαρτύρων προσετέθη.

27. Καταργηθέντων δὲ τῶν τυραννικῶν κολαστηρίων ὑπὸ τοῦ Χρι-
στοῦ διὰ τῆς τῶν μακαρίων ὑπομονῆς, ἐτέρας μηχανὰς διάβολος

12 f. Joh. 7, 38; 19, 34.
34 f. AG. 15, 29.

15 ff. Jes. 53, 2. 5.

17 f. 1. Tim. 1, 16

ἐπενόει, τὰς κατὰ τὴν εἰρκτὴν ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ χαλεπωτάτῳ χωρίῳ συγκλείσεις καὶ τὰς ἐν τῷ ἔνδωμα διατάσεις τῶν ποδῶν, ἐπὶ πέμπτον διατεινομένων τρύπημα, καὶ τὰς λοιπὰς αἰκίας, δσας εἰώθασιν ὁργιζόμενοι ὑπονοργοὶ καὶ ταῦτα διαβόλον πλήρεις διατιθέναι τοὺς ἐγκλεισομένους· ὥστε ἀποτυγχῆναι τοὺς πλειστοὺς ἐν τῇ εἰρκτῇ, δσους γε ὁ κύριος οὐτως ἐξελθεῖν ἡθέλησεν, ἐπιδεικνύων τὴν αὐτοῦ δόξαν.

28. οἱ μὲν γάρ βασανισθέντες πικρῶς, ὥστε δοκεῖν μηδὲ τῆς πάσης θεραπείας τυχόντας ἔτι ζῆσαι δύνασθαι, παρέμενον ἐν τῇ εἰρκτῇ, ἔρημοι μὲν τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιμελείας, ἀναρρωτήμενοι δὲ ὑπὸ 10 κυρίους καὶ ἐνδυταμούμενοι καὶ σώματι καὶ ψυχῇ καὶ τοὺς λοιποὺς παροδοῦντες καὶ παραμυθούμενοι· οἱ δὲ νεαροὶ καὶ ἄρτι συνειλημένοι, ὃν μὴ προκατήκιστο τὰ σώματα, τὸ βάρος οὐκ ἔφερον τῆς συγκλείσεως, ἀλλ’ ἔνδον ἐναπέθησκον. 29. ὁ δὲ μακάριος Ποθεινός, δὲ τὴν διακονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐν Λονγδονώῳ πεπιστευμένος, ὑπὲρ 15 τὰ ἐνενήκοντα ἔτη τῆς ἡλικίας γεγονὼς καὶ πάνν ἀσθενῆς τῷ σώματι, μόλις μὲν ἐμπνέων διὰ τὴν προκειμένην σωματικὴν ἀσθενειαν, ὑπὸ δὲ προθυμίας πνεύματος ἀναρρωτήμενος διὰ τὴν ἐγκειμένην τῆς μαρτυρίας ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα ἐσύρειο, τοῦ μὲν σώματος καὶ ὑπὸ τοῦ γῆρας καὶ ὑπὸ τῆς νόσου λελυμένου, τηρούμενης 20 δὲ τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ, ἵνα δι’ αὐτῆς Χριστὸς θριαμβεύσῃ. 30. δς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα κομισθείς, παραπεμπόντων αὐτὸν τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν καὶ παντὸς τοῦ πλήθους, ἐπιβοήσεις παντοίας ποιουμένων ὡς αὐτοῦ ὅντος τοῦ Χριστοῦ, ἀπεδίδον τὴν καλὴν μαρτυρίαν. 31. ἀνεταξόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τίς εἴη Χριστιανῶν ὁ θεός, 25 ἔφη· Ἐὰν οὗτος ἀξιος, γνώσῃ. ἐντεῦθεν δὴ ἀφειδῶς ἐσύρετο καὶ ποικίλας ἔπασχε πληγάς. τῶν μὲν σύνεγγυς χερσὶν καὶ ποσὶν ἐνυβριζόντων παντοίως, μηδὲ τὴν ἡλικίαν αἰδούμενων αὐτοῦ, τῶν δὲ μαρόαν, δ μετὰ χειρας ἔκαστος εἰχεν, εἰς αὐτὸν ἀκοντιζόντων, πάντων δὲ ἡγουμένων μεγάλως πλημμελεῖν καὶ ἀσεβεῖν, εἰ τις ἀπολειφθεῖ τῆς εἰς 30 αὐτὸν ἀσελγείας· καὶ γάρ τοὺς θεοὺς ἑαυτῶν ὄφοντο οὐτως ἐκδικήσειν. καὶ μόγις ἐμπνέων ἐρρίφη ἐν τῇ εἰρκτῇ, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέψυχεν.

32. ἐνταῦθα δὴ μεγάλη τις οἰκονομία τοῦ θεοῦ ἐγίνετο καὶ ἔλεος ἀμέτοπτον ἀνεφαίνετο Ἰησοῦ, σπανίως μὲν ἐν τῇ ἀδελφότητι γεγονός, μὴ ἀπολειπόμενον δὲ τῆς τέχνης τοῦ Χριστοῦ. 33. οἱ γάρ κατὰ τὴν 35 πρώτην σύλληψιν ἐξαρνοὶ γενόμενοι συνεκλείστο καὶ αὐτοὶ καὶ μετεῖχον τῶν δεινῶν· οὐδὲ γάρ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ὅφελός τι αὐτοῖς ή ἐξάρνησις ἐγίνετο, ἀλλ’ οἱ μὲν διμολογοῦντες δ καὶ ἡσαν, συνεκλείστο ὡς Χριστιανοί, μηδεμιᾶς ἄλλης αὐτοῖς αἰτίας ἐπιφερομένης, οὐτοὶ δὲ λοιπὸν ὡς ἀνδροφόροι καὶ μιαροὶ κατείχοντο, διπλότερον παρὰ τοὺς λοιποὺς

κολοζόμενοι. 34. ἐκείνους μὲν γὰρ ἐπεκούφιεν ἡ χαρὰ τῆς μαρτυρίας καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν ἐπιγγελμένων καὶ ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη καὶ τὸ πνεῦμα τὸ πατρικόν, τούτους δὲ τὸ συνειδός μεγάλως ἐτιμωρεῖτο, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀπασιν κατὰ τὰς παρόδους διαδήλους τὰς ὄψεις 5 αὐτῶν εἶναι. 35. οἱ μὲν γὰρ ἵλαροὶ προήσαν, δόξης καὶ χάριτος πολλῆς ταῖς ὄψεσιν αὐτῶν συγκεκριμένης, ὥστε καὶ τὰ δεσμὰ κόσμου εὐπρεπῆ περικεῖσθαι αὐτοῖς, ὡς τύμφη κεκοσμημένη ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς πεποικιλμένοις, τὴν εὐωδίαν διδωδότες ἀμά τὴν Χριστοῦ, ὥστε ἐνίοις δόξαι καὶ μόρφω κοσμικῆς κεχρίσθαι αὐτούς· οἱ δὲ κατηφεῖς καὶ 10 ταπεινὸί καὶ δυσειδεῖς καὶ πάσης ἀσχημοσύνης ἀνάπλεοι, προσέτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ὄγειδιζόμενοι ὡς ἀγεννεῖς καὶ ἀνανδροί, ἀνδροφόρων μὲν ἐγκλήματα ἔχοντες, ἀπολωλεκότες δὲ τὴν πάντιμον καὶ ἔνδοξον καὶ ζωοποιὸν προσηγορίαν. ταῦτα δὲ οἱ λοιποὶ θεωροῦντες ἐστηρίχθησαν, καὶ οἱ συλλαμβανόμενοι ἀδιστάκτως ὠμολόγουν, μηδὲ ἔννοιαν 15 ἔχοντες διαβολικοῦ λογισμοῦ.

36. [τούτοις μεταξύ τινα ἐπειπόντες αὐθις ἐπιφέρουσι·] Μετὰ ταῦτα δὴ λοιπὸν εἰς πᾶν εἰδος διηρεῖτο τὰ μαρτύρια τῆς ἐξόδου αὐτῶν. ἐκ διαφόρων γὰρ χρωμάτων καὶ παντοίων ἀνθῶν ἔνα πλέξαντες στέφανον προσήγεγκαν τῷ πατρί· ἐχρῆν δ' οὖν τὸν γενναίους ἀδλητὰς 20 ποικίλον ὑπομείναντας ἀγῶνα καὶ μεγάλως νικήσαντας ἀπολαβεῖν τὸν μέγαν τὴν ἀφρασίας στέφανον. 37. δ' μὲν οὖν Μάτονδος· καὶ ὁ Σάγκτος καὶ ἡ Βλανδīνα καὶ Ἀτταλος ἥγοντο ἐπὶ τὰ θηρία εἰς τὸ δημόσιον καὶ εἰς κοινὸν τῶν ἐθνῶν τῆς ἀπανθρωπίας θέαμα, ἐπίτηδες τῆς τῶν θηριομαχίων ἡμέρας διὰ τοὺς ἡμετέρους διδομένης. 38. καὶ δ' μὲν 25 Μάτονδος καὶ ὁ Σάγκτος αὐθις διήσαται τῷ ἀμφιθεάτρῳ διὰ πάσης πολάσεως, ὡς μηδὲν ὅλως προπεπονθότες, μᾶλλον δ' ὡς διὰ πλειόνων ἥδη κλήρων ἐκβεβιακότες τὸν ἀντίπαλον καὶ περὶ τοῦ στεφάνου αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὑπέφερον πάλιν τὰς διεξόδους τῶν μαστίγων τὰς ἐκεῖσε εἰδισμένας καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν θηρίων ἐλκηθμούς, καὶ πάνθ' 30 δόσα μανόμενος δ δῆμος, ἄλλοι ἀλλαχόθεν, ἐπεβόων καὶ ἐπεκελεύοντο, καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὴν σιδηρᾶν καθέδραν, ἐφ' ἣς τηγανιζόμενα τὰ σώματα κηίσης αὐτοὺς ἐνεφρόσει. 39. οἱ δὲ οὐδὲ οὐτως ἔλληγον, ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον ἐξεμαίνοντο, βουλόμενοι νικῆσαι τὴν ἐκείνων ὑπομογήν, καὶ οὐδὲ δις παρὰ Σάγκτου ἔτερόν τι εἰσήκουσαν παρ' ἥν ἀπ' ὀρχῆς εἴδιστο λέγειν 35 τῆς ὀμολογίας φωνήν. 40. οὗτοι μὲν οὖν, δι' ἀγῶνος μεγάλου ἐπὶ πολὺ παραμενούσης αὐτῶν τῆς ψυχῆς, τούσχατον ἐτύθησαν, διὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀντὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς μονομαχίοις ποικιλίας αὐτοὶ θέαμα γεννόμενοι τῷ κόσμῳ. 41. η δὲ Βλανδīνα ἐπὶ ξύλουν κρεμασθεῖσα προύκειτο βιορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων, η καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι

στιανδοῦ σχήματι κρεμαμένη, διὰ τῆς εὐτόνου προσευχῆς πολλὴν προσθυμίαν τοῖς ἀγωνίζομένοις ἐνεποίει, βλεπόντων αὐτῶν ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ τοῖς ἔξωθεν ὀφθαλμοῖς διὰ τῆς ἀδελφῆς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐσταυρωμένον, ἵνα πείση τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, ὅτι πᾶς ὁ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ δόξης 5 παθὼν τὴν κοινωνίαν ἀεὶ ἔχει μετὰ τοῦ ζῶντος θεοῦ. 42. καὶ μηδενὸς ἀφαμένου τότε τῶν θηρίων αὐτῆς, καθαιρεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ξύλου ἀνελήφθη πάλιν εἰς τὴν εἰρητήν, εἰς ἄλλον ἀγῶνα τηρουμένη, ἵνα διὰ πλειόνων γυμνασμάτων νικήσασα τῷ μὲν σκολιῷ δύει ἀπαραίτητον πινήσῃ τὴν καταδίκην, προτρέψηται δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἡ μικρὰ καὶ 10 ἀσθενῆς καὶ εὐκαταφρόνητος μέγαν καὶ ἀκαταγώνιστον ἀθλητὴν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, διὰ πολλῶν κλήρων ἐκβιάσασα τὸν ἀντικείμενον καὶ δι’ ἀγῶνος τὸν τῆς ἀφθαρσίας στυγαμένη στέφανον. 43. ὁ δὲ Ἀτταλος καὶ αὐτὸς μεγάλως ἔξαιτηθεις ὑπὸ τοῦ ὄχλου (καὶ γὰρ ἦν ὀνομαστός) ἔτοιμος εἰσῆλθεν ἀγωνιστὴς διὰ τὸ εὐσυνείδητον, ἐπειδὴ γνησίως ἐν τῇ 15 Χριστιανῇ συντάξει γεγυμνασμένος ἦν καὶ ἀεὶ μάρτυς ἐγεγόνει παρ’ ἡμῖν ἀληθείας. 44. καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρου, πίνακος αὐτὸν προάγοντος ἐν φῶ ἐγέγραπτο Ὡραῖος τοῦ „οὖτός ἐστιν Ἀτταλος ὁ Χριστιανός“, καὶ τοῦ δήμου σφόδρα σφριγῶντος ἐπ’ αὐτῷ, μαθὼν δὲ ἡγεμῶν ὅτι Ὡραῖος ἐστιν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι μετὰ καὶ 20 τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ εἰρητῇ δύτων, περὶ ὅν ἐπέστειλεν τῷ Καίσαρι καὶ περιέμενεν τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀπ’ ἔκεινον.

45. Ὁ δὲ διὰ μέσου καιοδὸς οὐκ ἀργός αὐτοῖς οὐδὲ ἄκαρπος ἐγίνετο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν τὸ ἀμέτρητον ἔλεος ἀνεφαίνετο Χριστὸν. διὰ γὰρ τῶν ζώντων ἔζωποιοῦντο τὰ νεκρά, καὶ μάρτυρες τοῖς 25 μὴ μάρτυρσιν ἔχαριζοντο, καὶ ἐνεγίνετο πολλῇ καρὰ τῇ παρθένῳ μητρὶ, οὓς ὡς νεκροὺς ἔξετρωσε, τούτους ζώντας ἀπολαμβανούσῃ. 46. δι’ ἐκείνων γὰρ οἱ πλείους τῶν ἡρώμενων ἀνέμετροῦντο καὶ ἀνεκυνίσκοντο καὶ ἀνεζωπυροῦντο καὶ ἐμάνθανον ὅμοιογενίν καὶ ζῶντες ἥδη καὶ τετονωμένοι προσήσαν τῷ βῆματι, ἐγγλυκαίροντος τοῦ τὸν μὲν θάνατον τοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ μὴ βουλομένουν, ἐπὶ δὲ τὴν μετάνοιαν χρηστευομένουν θεοῦ, ἵνα καὶ πάλιν ἐπερωτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος. 47. ἐπιστείλαντος γὰρ τοῦ Καίσαρος τοὺς μὲν ἀποτυπανισθῆναι, εἰ δὲ τινες ἀρνοῦτο, τούτους ἀπολυθῆναι, τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως (ἔστι δὲ αὕτη πολυάνθρωπος ἐκ πάτων τῶν ἐθνῶν συνερχομένων εἰς αὐτήν) ἀρχομένης 35 συνεστάναι, ἀνῆγεν ἐπὶ τὸ βῆμα θεατρίζων τοὺς μακαρίους καὶ ἐμπομπεύων τοῖς ὄχλοις. διὸ καὶ πάλιν ἀνήταξεν, καὶ ὅσοι μὲν ἐδόκουν πολιτείαν Ὡραίων ἐσχηκέναι, τούτων ἀπέτεμνε τὰς κεφαλάς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπεμπενε εἰς θηρία. 48. ἐδοξάστο δὲ μεγάλως ὁ Χριστὸς ἐπὶ

8 Jes. 27, 1.
29 ff. Ezech. 12, 23; 33, 11.

10 f. Röm. 13, 14. Gal. 3, 27.

22 f. 2. Petr. 1, 8.

τοῖς πρότερον ἀρνησαμένοις, τότε παρὰ τὴν τῶν ἐθνῶν ὑπόνοιαν ὁμολογοῦσιν. καὶ γὰρ ἴδια οὗτοι ἀνητάζοντο ὡς δῆθεν ἀπολυθησόμενοι, καὶ ὁμολογοῦντες προσετίθεντο τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ. ἐμειναν δὲ ἔξω οἱ μηδὲ ἵχνος πάποτε πίστεως μηδὲ αἰσθησιν ἐνδύματος τυμφικοῦ 5 μηδὲ ἔννοιαν φόβου θεοῦ σχόντες, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν βλασφημοῦντες τὴν ὅδον, τοντέστιν οἱ νιοὶ τῆς ἀπωλείας. 49. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῇ ἐκκλησίᾳ προσετέθησαν, ὃν καὶ ἀνεταξομένων Ἀλέξανδρός τις, Φρὸνς μὲν τὸ γένος, ἵατρὸς δὲ τὴν ἐπιστήμην, πολλοῖς ἔτεσιν ἐν ταῖς Γαλλίαις διατρίψας καὶ γνωστὸς σχεδὸν πᾶσιν διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν 10 ἀγάπην καὶ παρρησίαν τοῦ λόγου (ῆν γάρ καὶ οὐκ ἀμοιδος ἀποστολικοῦ χαρίσματος), παρεστὼς τῷ βῆματι καὶ νεύματι προτρέπων αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, φανερὸς ἦν τοῖς περιεστηκόσιν τὸ βῆμα ὥσπερ ωδῶνων. 50. ἀγανακτήσαντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῷ τοὺς πρότερον ἡρημένοντος αὐθίς ὁμολογεῖν, κατεβόησαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς ἐκείνουν 15 τοῦτο ποιοῦντος. καὶ ἐπιστήσαντος τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀνετάσαντος αὐτὸν τίς εἴη, τοῦ δὲ φύσαντος ὅτι „Χριστιαός“, ἐν ὀργῇ γενόμενος κατέκρινεν αὐτὸν πρὸς θηρία, καὶ τῇ ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν μετὰ καὶ τοῦ Ἀτταλον. καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἀτταλον τῷ ὄχλῳ χαριζόμενος ὁ ἡγεμὼν ἐξέδωκε πάλιν πρὸς θηρία. 51. οἱ καὶ διὰ πάντων διελθόντες τῶν ἐν 20 τῷ ἀμφιθέατρῳ πρὸς πόλασιν ἐξηρημένων ὄργάων καὶ μέγιστον ὑπομείναντες ἀγῶνα, τοῦσκαί τον ἐτύθησαν καὶ αὐτοί, τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου μήτε στενάξοντος μήτε γρύξαντός τι δλως, ἀλλὰ κατὰ καρδίαν ὁμιλοῦντος τῷ θεῷ. 52. ὁ δὲ Ἀτταλος, ὅποτε ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς ἐπετέθη καθέδρας καὶ περιεκαίετο, ἥρικα ἡ ἀπὸ τοῦ σώματος κνῆσα ἀνεφέρετο, 25 ἔφη πρὸς τὸ πλῆθος τῇ Ρωμαικῇ φωνῇ· „ἰδού τοῦτο ἐστιν ἀνθρώπους ἐσθίειν, ὁ ποιεῖτε ὑμεῖς· ἡμεῖς δὲ οὐτε ἀνθρώπους ἐσθίομεν οὐθὲν ἐτερόν τι πονηρὸν πράττομεν“. ἐπερωτώμενος δὲ τί ὄνομα ἔχει ὁ θεός, ἀπεκρίθη· „ὁ θεὸς ὄνομα οὐκ ἔχει ὡς ἄνθρωπος“. 53. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τῇ ἐσχάτῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ τῶν μονομαχίων ἡ Βλανδῆνα πάλιν εἰσενομίζετο μετὰ καὶ Ποντικοῦ, παιδαρίον ὡς πεντεκαίδεκα ἑτῶν, οἱ καὶ καθ' ἡμέραν εἰσήγοντο πρὸς τὸ βλέπειν τὴν τῶν λοιπῶν πόλασιν καὶ ἡναγκάζοντο ὅμνύναι κατὰ τῶν εἰδώλων αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν εὐσταθῶς καὶ ἐξουθενεῖν αὐτοὺς ἡγριώθη πρὸς αὐτοὺς τὸ πλῆθος, ὡς μήτε τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδός οἰκτεῖραι μήτε τὸ γύναιον αἰδεσθῆναι. 35 54. πρὸς πάντα δὲ τὰ δεινὰ παρέβαλλον αὐτούς, καὶ διὰ πάσης ἐν κύκλῳ διῆγον πολάσεως, ἐπαλλήλως ἡναγκάζοντες ὅμοσαι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι τοῦτο πρᾶξαι· οἱ μὲν γὰρ Ποντικὸς ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς παρωρμημένος, ὡς καὶ τὰ ἔθνη βλέπειν ὅτι ἐκείνη ἦν προτρεπομένη καὶ στηρίζοντα

4 Mt. 22, 11—13. 6 Röm. 2, 24. Vgl. 2. Petr. 2, 2.

6 Joh. 17, 12. 2. Thess. 2, 3.

αντόν, πᾶσαν κόλασιν γενναίως ὑπομείνας ἀπέδωκεν τὸ πιεῦμα. 55. ἡ δὲ μακαρία Βλανδῆνα πάντων ἐσχάτη, καθάπερ μήτηρ εὐγενῆς παρορμήσασα τὰ τέκνα καὶ νικηφόρους προπέμψασα πρὸς τὸν βασιλέα, ἀναμετρούμένη καὶ αὐτῇ πάντα τὰ τῶν παίδων ἀγωνίσματα ἐσπευδεν 5 πρὸς αὐτὸν, χαίρονσα καὶ ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, ὡς εἰς νυμφικὸν δεῖπνον κεκλημένη, ἀλλὰ μὴ πρὸς θηρία βεβλημένη. 56. καὶ μετὰ τὰς μάστιγας, μετὰ τὰ θηρία, μετὰ τὸ τήγανον, τοῦσχατον εἰς γυνογαθὸν βληθεῖσα ταύρῳ παρεβλήθη, καὶ ἵκανῶς ἀναβληθεῖσα πρὸς τοῦ ζώου μηδὲ αἰσθησιν ἔτι τῶν συμβαινόντων ἔχονσα διὰ τὴν ἐλπίδα 10 καὶ ἐποχὴν τῶν πεπιστευμένων καὶ ὄμιλίαν πρὸς Χριστόν, ἐτύθη καὶ αὐτή, καὶ αὐτῶν δύολογούντων τῶν ἐθνῶν ὅτι μηδεπώποτε παρ' αὐτοῖς γυνὴ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔπαθεν.

57. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως κόρον ἐλάμβανεν αὐτῶν ἡ μανία καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀγίους ὡμότης. ὑπὸ γὰρ ἀγρίου θηρὸς ἄγρια καὶ βάρβαρα φῦλα 15 ταραχθέντα δυσπαύστως εἰχεν, καὶ ἀλλην ἰδίαν ἀργῆν ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἐλάμβανεν ἡ ὕβρις αὐτῶν. 58. τὸ γὰρ νευκηῆσθαι αὐτοὺς οὐκ ἐδυνσάπει διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀνθρώπινον ἐπιλογισμόν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξέκαιεν αὐτῶν τὴν ὁργὴν καθάπερ θηρίου, καὶ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ δήμου τὸ δόμοιον εἰς ἡμᾶς ἄδικον ἐπιδεικνυμένων μῆσος, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· „δ 20 ἀνομος ἀνομησάτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιωθήτω ἔτι“·. 59. καὶ γὰρ τοὺς ἐναποπνιγέντας ἐν τῇ εἰσιτῇ παρέβαλλον κυσίν, ἐπιμελῶς παραφύλασσοντες νύκταρο καὶ μεθ' ἡμέραν, μὴ κηδευθῆ τις ὑφ' ἡμῶν, καὶ τότε δὴ προδέντες τὰ τε τῶν θηρίων τά τε τοῦ πυρὸς λείφαντα, πῆ μὲν ἐσπαραγμένα, πῆ δὲ ἡρθρακενυμένα, καὶ τῶν λοιπῶν τὰς κεφαλὰς σύν 25 τοῖς ἀποτμήμασιν αὐτῶν ὡσαύτως ἀτάφονς παρεφύλαττον μετὰ στρατιωτικῆς ἐπιμελείας ἡμέραις συχναῖς. 60. καὶ οἱ μὲν ἐνεβρυμοῦντο καὶ ἔβρυχον τοὺς ὄδόντας ἐπ' αὐτοῖς, ζητοῦντές τινα περισσοτέραν ἐκδίκησιν παρ' αὐτῶν λαβεῖν, οἱ δὲ ἐνεγέλων καὶ ἐπετώθαζον, μεγαλύνοντες ἀμα τὰ εἰδῶλα αὐτῶν καὶ ἐκείνοις προσάπτοντες τὴν τούτων τιμωρίαν, οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι καὶ κατὰ ποσὸν συμπαθεῖν δοκοῦντες ὠνείδιζον πολὺ λέγοντες· „ποῦ ὁ θεὸς αὐτῶν καὶ τί αὐτοὺς ὄντας ἡ θοησεία, ἦν καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν εἴλοντο ψυχῆς;“ 61. καὶ τὰ μὲν ἀπ' ἐκείνων τοιαύτην εἰχε τὴν ποικιλίαν, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν μεγάλῳ καθειστήκει πένθει διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ σώματα κρύψαι τῇ γῇ. οὕτε γὰρ νῦν συνεβάλλετο 35 ἡμῶν πρὸς τοῦτο οὕτε ἀργύρια ἐπειδεν οὕτε λιτανεία ἐδυνσάπει, παντὶ δὲ τρόπῳ παρετήρουν, ὡς μέγα τι κερδανοῦντες, εἰ μὴ τύχοιεν ταφῆς.

62. [τούτοις ἔξῆς μεθ' ἔτερά φασιν.] Τὰ οὖν σώματα τῶν μαρτύρων παντοίων παραδειγματισθέντα καὶ αἰδριασθέντα ἐπὶ ἡμέρας ἔξ,

2 ff. 2. Makk. 7, 21—23. 27—29. 41. 14 f. Odyssee 7, 206.
19 Dan. 12, 10; Apok. 22, 11. 26 f. AG. 7, 54.

μετέπειτα καέντα καὶ αἰθαλωθέντα ὑπὸ τῶν ἀνόμων κατεσαρώθη εἰς τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν πλησίον παραρρέοντα, ὅπως μηδὲ λείψανον αὐτῶν φαίνηται ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι. 63. καὶ ταῦτ' ἐπραττον ὡς δυνάμενοι νικῆσαι τὸν θεόν καὶ ἀφελέσθαι αὐτῶν τὴν παλιγγενεσίαν, ἵνα, ὡς ἔλεγον ἐκεῖνοι, „αηδὲ ἐλπίδα σχῶσιν ἀναστάσεως, ἐφ' ἣ πεποιθότες ξένην τινὰ καὶ καυνὴν εἰσάγοντιν ἡμῖν θρησκείαν καὶ καταφρονοῦσι τῶν δεινῶν, ἔτοιμοι καὶ μετὰ χαρᾶς ἥκοντες ἐπὶ τὸν θάνατον· νῦν ἴδωμεν εἰ ἀναστήσονται, καὶ εἰ δύναται βοηθῆσαι αὐτοῖς ὁ θεός αὐτῶν καὶ ἐξελέσθαι ἐν τῶν χειρῶν ἡμῶν“.

10. ΙΙ. Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν δεδηλωμένον αὐτοκράτορα ταῖς Χριστοῦ συμβέβηκεν ἐκκλησίαις, ἀφ' ὃν καὶ τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις ἐνηργημένα εἰκότι λογισμῷ στοχάζεσθαι πάρεστιν. ἀξιον τούτοις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπισυνάψαι γραφῆς λέξεις ἐτέρας, δι' ὃν καὶ τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλάνθρωπον τῶν δεδηλωμένων μαρτύρων ἀναγέραπται τούτοις αὐτοῖς 15 τοῖς ρήμασιν. 2. Οἱ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ Χριστοῦ ἐγένοντο, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἵσα θεῷ, ὥστε ἐν τοιαύτῃ δόξῃ ὑπάρχοντες καὶ οὐχ ἀπαξ οὐδὲ δις ἀλλὰ πολλάκις μαρτυρήσαντες καὶ ἐκ θρηίων αἰδήσις ἀναληφθέντες καὶ τὰ καυτήρια καὶ τοὺς μώλωπας καὶ τὰ τραύματα ἔχοντες περικείμενα, 20 οὗτ' αὐτοὶ μάρτυρας ἑαυτοὺς ἀνεκήρυκτον οὔτε μὴν ἡμῖν ἐπέτρεπον τούτῳ τῷ ὄντοματι προσαγορεύειν αὐτούς, ἀλλ ἐι ποτέ τις ἡμῶν δι' ἐπιστολῆς ἣ διὰ λόγου μάρτυρας αὐτοὺς προσεῖπεν, ἐπέπλησσον πικρῶς. 3. ἡδέως γὰρ παρεχώρουν τὴν τῆς μαρτυρίας προστηγορίαν τῷ Χριστῷ, τῷ πιστῷ καὶ ἀληθινῷ μάρτυρι καὶ πρωτοτόκῳ τῶν 25 νεκρῶν καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπεμμνήσκοντο τῶν ἐξεληλυθότων ἡδη μαρτύρων καὶ ἔλεγον „ἐκεῖνοι ἡδη μάρτυρες, οὓς ἐν τῇ διοικογίᾳ Χριστὸς ἡξίωσεν ἀναληφθῆναι, ἐπισφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἔξόδου τὴν μαρτυρίαν, ἡμεῖς δὲ ὅμολογοι μέτροι καὶ ταπεινοί.“ καὶ μετὰ δακούων παρεκάλοντας τοὺς ἀδελφούς, δεόμενοι ἵνα ἐκτενεῖς 30 εὑχαὶ γίνωνται πρὸς το τελειωθῆναι αὐτούς. 4. καὶ τὴν μὲν δύναμιν τῆς μαρτυρίας ἔργῳ ἐπεδείκνυντο, πολλὶν παροησίαν ἀγοντες πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὴν εὐγένειαν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἀφοβίας καὶ ἀτρομίας φανερὰν ἐποίουν, τὴν δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς τῶν μαρτύρων προστηγορίαν παρηγόντο, ἐμπεπλησμένοι φόβον θεοῦ.

35. 5. καὶ αὐθίς μετὰ βραχέα φασίν. Ἐταπείνουν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖλα, ὡφ' ἣς ἵκανῶς νῦν εἰσιν ὑψωμένοι. τότε δὲ πᾶσι μὲν ἀπελογοῦντο, κατηγόρουν δὲ οὐδενός· ἔλνον μὲν ἀπαντας, ἐδέσμενον δὲ οὐδένα· καὶ ὑπὲρ τῶν τὰ δεινὰ διατιθέντων ἥχοντο, καθάπερ Στέφανος

16 f. Phil. 2, 6. 24 ff. Apok. 3, 14; 1, 5. AG. 3, 15.

35 f. 1. Petr. 5, 6.

δ τέλειος μάρτυς· „κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην“.
εἰ δὲ ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐδέετο, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν;

6. καὶ αὐτὸς φασὶ μεθ' ἑτερα· Οὗτος γὰρ καὶ μέγιστος αὐτοῖς πρὸς αὐτὸν διόπλευρος ἐγένετο διὰ τὸ γνήσιον τῆς ἀγάπης, ἵνα ἀποπνιχθεὶς δὲ ὑπὸ οὓς πρότερον ὥστε καταπεπωκέναι, ζῶντας ἐξεμέσην. οὐ γὰρ ἔλαβον καύχημα κατὰ τῶν πεπτωκότων, ἀλλ' ἐν οἷς ἐπλεόνασσον αὐτοῖς, τοῦτο τοῖς ἐνδεεστέροις ἐπήροντι μητρικὰ σπλάγχνα ἔχοντες, καὶ πολλὰ περὶ αὐτῶν ἐνχέοντες δάκρυα πρὸς τὸν πατέρα. 7. ζωὴν ἡτίσαντο, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἦν καὶ συνεμερόσαντο τοῖς πλησίον, κατὰ πάντα τοικηφόροι πρὸς θεόν ἀπελθόντες. εἰρήνην ἀγαπήσαντες ἀεὶ καὶ εἰρήνην ἀεὶ παρρεγγνήσαντες, μετ' εἰρήνης ἐχώρησαν πρὸς θεόν, μὴ καταλιπόντες πόνον τῆς μητρός μηδὲ στάσιν καὶ πόλεμον τοῖς ἀδελφοῖς ἀλλὰ χαρὰν καὶ εἰρήνην καὶ δύμονιαν καὶ ἀγάπην.

8. ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν μακαρίων ἑκείνων πρὸς τὸν παραπετμόντας τῶν ἀδελφῶν στοργῆς ὠφελίμως προκείσθω, τῆς ἀπανθρώπου καὶ ἀνηλεοῦς ἔνεκα διαθέσεως τῶν μετὰ ταῦτα ἀφειδῶς τοῖς Χριστοῦ μέλεσι προσενηγμένων.

Text nach Euseb, Kirchengeschichte V 1, 1—2, 8. Vgl. noch V 3 und 4. — v. Gebhardt, Acta, 28—43.

Kommentar bei Routh, Reliquiae sacrae 1, Oxford 1846, 325—371. — O. Hirschfeld, Zur Gesch. des Christentums in Lugdunum vor Constantin, Sitzungsber. der Königl. Pr. Akad. der Wiss. 1925, 381—409 (= Kleine Schriften, Berlin 1913, 154—185). — E. A. Abbott, The Date of the Epistle of the Gallican Churches in the 2d Century, Expositor Ser. 5, Vol. 3 (1896), 111—126. — Harrack, Literatur 2, 1, 315 f., vgl. auch 323 f. — A. Baumann, Les martyrs de Lyon, Paris 1906. — J. W. Thompson, The Alleged Persecution of the Christians at Lyons in 177, Amer. Journ. Theol. 16 (1912), 359—384; 17 (1913), 249—258. — E. Vandard, L'indistinction des églises de Lyon et de Vienne au temps de la persécution de Marc. Aurèle, Bulletin d'ancienne littérature et d'archéologie chrétiennes 2 (1912), 128—131. — A. Harrack, Theol. Lit. Zeit. 38 (1913), 74—77. — P. Allard, Rev. des quest. hist. 98 (1913), 53—67; 94 (1914), 83—89. — U. Kahrstedt, Die Martyrerakten von Lugdunum, Rhein. Mus. 68 (1913), 395—412. — H. Quentin, La liste des martyrs de Lyon, Analecta Bollandiana 39 (1921), 113—138. — Delehaye, Passions, 121—125. — Boll. 2/VI. Juni I 160—168.

6. Akten der Scilitanischen Märtyrer.

PASSIO SANCTORVM SCILITANORVM.

20 Praesente bis et Claudio consulibus, XVI Kalendas Augustas, Kartagine in secretario inpositis Sperato, Nartzalo et Cittino, Donata, Secunda, Vestia, Saturninus proconsul dixit: Potestis indulgentiam domini nostri imperatoris promereri, si ad bonam mentem redeatis. 2. Speratus dixit: Numquam malefecimus, iniquitati nullam operam praebuimus; numquam malediximus, sed 25 male accepti gratias egimus; propter quod imperatorem nostrum obseruamus. 3. Saturninus proconsul dixit: Et nos religiosi sumus, et simplex est religio

nostra, et iuramus per genium domini nostri imperatoris, et pro salute eius supplicamus, quod et uos quoque facere debetis. 4. Speratus dixit: Si tranquillas praebueris aures tuas, dico mysterium simplicitatis. 5. Saturninus dixit: Initianti tibi mala de sacris nostris aures non praebeo; sed potius iura per genium domini nostri imperatoris. 6. Speratus dixit: Ego imperium huius seculi non cognosco; sed magis illi Deo seruio, quem nemo hominum uidit nec uidere his oculis potest. furtum non feci; sed siquid emero, teloneum reddo: quia cognosco dominum meum, regem regum et imperatorem omnium gentium.

7. Saturninus proconsul dixit ceteris: Desinite huius esse persuasionis. Speratus dixit: Mala est persuasio homicidium facere, falsum testimonium dicere.

8. Saturninus proconsul dixit: Nolite huius dementiae esse participes. Cittinus dixit: Nos non habemus alium quem timeamus, nisi dominum Deum nostrum qui est in caelis. 9. Donata dixit: Honorem Caesari quasi Caesari; timorem autem Deo. Vestia dixit: Christiana sum. Secunda dixit: Quod sum, ipsud uolo esse. 10. Saturninus proconsul Sperato dixit: Perseueras Christianus?

Speratus dixit: Christianus sum; et cum eo omnes consenserunt. 11. Saturninus proconsul dixit: Numquid ad deliberandum spatium uultis? Speratus dixit: In re tam iusta nulla est deliberatio. 12. Saturninus proconsul dixit: Quae sunt res in capsa uestra? Speratus dixit: Libri et epistulae Pauli uiri iusti.

13. Saturninus proconsul dixit: Moram xxx dierum habete et recordemini. Speratus iterum dixit: Christianus sum; et cum eo omnes consenserunt.

14. Saturninus proconsul decretum ex tabella recitauit: Speratum, Nartzalum, Cittinum, Donatam, Vestiam, Secundam et ceteros ritu Christiano se uiuere confessos, quoniam oblata sibi facultate ad Romanorum morem redeundi obtinanter persecuerauerunt, gladio animaduerti placet. 15. Speratus dixit: Deo gratias agimus. Nartzalus dixit: Hodie martyres in caelis sumus: Deo gratias. 16. Saturninus proconsul per praeconem dici iussit: Speratum, Nartzalum, Cittinum, Veturium, Felicem, Aquilinum, Lactantium, Ianuariam, Generosam, Vestiam, Donatam, Secundam duci iussi. 17. Vniuersi dixerunt:

Deo gratias. Et ita omnes simul martyrio coronati sunt, et regnare cum Patre et Filio et Spiritu Sancto per omnia seculorum. amen.

Text nach H. Usener, Index scholarum von Bonn, Sommersemester 1881, 3—6, und J. A. Robinson, The Passion of S. Perpetua with an Appendix on the Scilitan Martyrdom (Texts and Studies 1, 2), Cambridge 1891, 112—116. Vgl. B. Aubé, Étude sur un nouveau texte des actes des martyrs Scillitains, Paris 1881, weiter Analecta Bollandiana 8 (1889), 5 ff.; 16 (1897), 64 f. — v. Gebhardt, Acta, 22—27. — G. Rauschen, Florilegium Patriticum 3, Bonn 1915, 104—106.

Untersuchungen: Neumann, Staat und Kirche, 1, 72—74, 284—286. — Th. Zahn, Geschichte des neutestamentlichen Kanons, Leipzig 1892, 992—997. — Harnack, Literatur 2, 1, 316 f. — Monceaux, Histoire 1, 61—70. — A. Clais, Figures et récits de Carthage chrétienne. Études sur le christianisme africain aux IIe et IIIe siècles, Paris 1908. — L. Saltet, Bulletin de littérature ecclésiastique 1914, 108—123. — Delehaye, Passions, 60—63.

Text
Rex
Regum

7. Akten des Apollonius.

Μαρτύριον τοῦ ἀγίου καὶ πανευφύμου ἀποστόλου Ἀπολλώ, τοῦ καὶ
Σακκέα.

Ἐπὶ Κομόδου βασιλέως γεναιένον διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν,
5 Περέννιος τις ἦν ἀνθύπατος τῆς Ἀσίας. Ἀπολλώς δὲ ὁ ἀπόστολος,
ἀνὴρ ὁν εὐλαβής, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, φορούμενος τὸν κύνιον,
συλληφθεὶς προσήχθη.

1. Οὗ προσαχθέντος, Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Ἀπολλώ, Χρι-
στιανὸς εἶ; 2. Ἀπολλώς εἶπεν· Ναί, Χριστιανός εἰμι· καὶ διὰ τοῦτο
10 τὸν θεόν τὸν ποιήσατα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ
πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς σέβομαι καὶ φοβοῦμαι. 3. Περέννιος ὁ ἀνθύπατος
εἶπεν· Μετανόησον, πεισθείς μοι, Ἀπολλώ, καὶ ὅμωσο τὴν τύχην τοῦ
κυρίου ἡμῶν Κομόδου τοῦ αὐτοκράτορος.

4. Ἀπολλώς δέ, ὁ καὶ Σακκέας, εἶπεν· Ἀκονσόν μον τοννεχῶς,
15 Περέννιε, περὶ σεμνῆς καὶ νομίμου ἀπολογίας μέλλοντος ποιεῖσθαι σοι
τὸν λόγον. ὁ μετανοῶν ἀπὸ δικαίων καὶ ἀγαθῶν καὶ θαυμασίων ἐντολῶν
τοῦ θεοῦ ἀδέμιτος καὶ ἀνόσιος καὶ ἀληθῶς ἀθεός ἐστιν· ὁ δὲ μετα-
νοῶν ἀπὸ πάσης ἀδικίας καὶ ἀνομίας καὶ εἰδωλολατρείας καὶ διαλο-
γισμῶν πονηρῶν, καὶ φεύγων τὰς ἀρχὰς τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ δλως
20 μὴ ἐπιστρέψων ἐπ' αὐτά, ὁ τοιοῦτος δικαιός ἐστιν. 5. καὶ πίστενσον
ἡμῖν, Περέννιε, ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπολογίας, ὅτι τὰς σεμνοτρεπεῖς καὶ
λαμπρὰς ἐντολὰς μεμαθήκαμεν ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, τοῦ γινώ-
σκοντος πάντας τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. 6. προσέτι δὲ καὶ
μηδὲ δλως ὀμνύναι, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἀληθεύειν ὑπ' αὐτοῦ προστετάγμενα·
25 ὅρκος γαρ μέγας ἐστὶν ἡ ἐν τῷ ναὶ ἀλήθειᾳ, καὶ διὰ τοῦτο Χριστιανῷ
ὅμινύναι αἰσχρόν· ἐκ γὰρ φεύδονς ἀπιστία, καὶ δι' ἀπιστίαν πάλιν δόρκος.
βούλει δὲ ὀμνύναι με ὅτι καὶ βασιλέα τιμῶμεν καὶ ἐπέρ τοῦ κράτους
αὐτοῦ εὐχόμεθα; ἡδέως ὁν δύσσαμεν ἀληθεύειν τὸν διπλως θεόν τὸν διπλα
[τὸν] πρὸ αἰώνων, ὁν χεῖρες οὐκ ἐποίησαν ἀνθρώπων, τοιναρτίον δὲ
30 αὐτὸς ἄνθρωπον ἀνθρώπων ἔταξεν βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς.

7. Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Ὁ λέγω σοι, ποίησον καὶ μετα-
νόησον, Ἀπολλώ, καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς καὶ τῇ εἰκόνι τοῦ αὐτοκράτορος

Ueberschrift Σακκέα: Ζακχαίον; vgl. R. Seeberg, Theol. Lit.-Bl. 21 (1900), 225. Der Armenier hat ... „des hl. Apollonius, des Märtyrers“ oder „des Asketen“; das betreffende Wort kann beides bedeuten. Die griechische Rezension macht aus dem römischen Märtyrer Apollonius den aus der Apostelgeschichte und aus 1. Kor. bekannten Alexandriner Apollos, die armenische Uebersetzung hat die richtige Namensform erhalten. Die Verwechselung der Namen war um so leichter, als Apollos höchstwahrscheinlich Zusammenziehung von Apollonius ist: AG 18, 24 liest D. Απολλώνιος.

6 AG. 18, 24. 10 Ex. 20, 11. AG. 4, 24 u. ö. 24 Vgl. Mt. 5, 34 und 37.

Κομόδου. 8. Ὁ δὲ Ἀπολλώς μειδιάσας εἶπεν· Περὶ μετανοίας καὶ δροκού, Περέννιε, δέδωκά σοι τὴν ἀπολογίαν, περὶ δὲ θυσίας ἄκουσον· θυσίαν ἀναίμακτον καὶ καθαρὰν ἀναπέμπω κάγῳ καὶ πάντες Χριστιανοὶ τῷ παντοκράτορι θεῷ τῷ κυριεύοντι οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης 5 πνοῆς, τὴν δὲ εὐχῶν μάλιστα Ὕπερ νοητικῶν καὶ λογικῶν εἰκόνων τῶν τεταγμένων ὑπὸ τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ βασιλεύειν, ἐπὶ τῆς γῆς. 9. διὸ καθ' ἡμέραν κατὰ πρόσταγμα δικαίας ἐντολῆς εὐχόμεθα τῷ πατοποῦντι ἐν οὐρανοῖς θεῷ Ὕπερ τοῦ βασιλεύοντος ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ Κομόδου, εἰδότες ἀκριβῶς ὅτι οὐκ ὑπὸ ἄλλον τινός ἀλλὰ ὑπὸ μόνης 10 τῆς τοῦ ἀνικήτου θεοῦ βούλης, τοῦ τὰ πάντα ἐνπεριέχοντος, ὡς προεπον, βασιλεύει ἐπὶ τῆς γῆς. 10. Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Δίδωμι σοι ἡμέραν, Ἀπολλώ, ἵνα συμβουλεύσῃς ἑαυτῷ περὶ τῆς ζωῆς σου.

11. Καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀκθῆναι· ἦν δὲ πολὺ πλῆθος συγκλητικῶν καὶ βούλευτικῶν καὶ σοφῶν μεγάλων. καὶ κε- 15 λεύσας αὐτὸν κληθῆναι εἶπεν· Ἀναγνωσθήτω τὰ ἄκτα Ἀπολλώ. καὶ ἀναγνωσθένταν αὐτῶν Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Τί συνεβού- λευσας σεαυτῷ, Ἀπολλώ; 12. Ὁ δὲ Ἀπολλώς εἶπεν· Μένειν με θεο- σεβῆ, καθὼς ἐν τοῖς ἄκτοις λογισάμενος ἡμᾶς ὥρισας. 13. Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Διὰ τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου συμβουλεύω σοι 20 μετανοῆσαι καὶ σέβειν καὶ προσκυνεῖν τοὺς θεούς, οὓς πάντες ἀνθρώ- ποι σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ ζῆν σε μεθ' ἡμῶν.

14. Ἀπολλώς εἶπεν· Ἐγὼ μὲν τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου γινώσκω, Περέννιε· ἐγενόμητο δὲ θεοσεβῆς, ἵνα μὴ σέβωμαι εἰδωλα χειροποίητα. διὸ οὐ μὴ προσκυνήσω χρυσὸν ἢ ἀργυρὸν ἢ χαλκὸν ἢ σίδηρον ἢ ξυ- 25 λίνον καὶ λιθίνονς θεούς ψευδωνύμους, οἵτινες οὔτε βλέποντιν οὔτε ἀκούοντιν, ὅτι ἔργα τεκτόνων καὶ χρυσοχόων καὶ τοργεντῶν εἰσιν, γλυφαὶ χειρῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐ κινηθήσονται ἀφ' ἑαυτῶν. 15. θεῶ δὲ τῷ ἐν οὐρανοῖς λατρεύω καὶ αὐτῷ μόνῳ προσκυνῶ, τῷ πᾶσιν ἀνθρώ- ποις ψυχὴν ζῶσαν ἐνφυσήσαντι καὶ πᾶσι τὸ ζῆν καθ' ἡμέραν ἐπαντ- 30 λοῦντι. 16. οὐ μὴ οὖν ταπεινώσω ἔμαυτόν, Περέννιε, οὐδὲ ὑπὸ τὰ κυλ- λότερα ὁίψω· αἰσχροπρεπὲς γάρ ἐστιν προσκυνεῖν ἢ τὸ ίστοιμον ἀνθρώ- πων, ἢ τὸ γοῦν ἔλαττον δαιμόνων.

Ἄμαρτάνοντι γάρ ταπεινότατοι ἀνθρώποι, ὅταν προσκυνοῦσι ταῦτα ἀ τῇ ἔξει συνέχεται, λίθους ψυχρὸν ἔκπτωσμα καὶ ξύλον ἔηρον καὶ 35 μέταλλον ἀργὸν καὶ δστέα νενεκρωμένα· τίς ὁ λῆρος τῆς ἀπάτης ταύτης;

17. δύοιντας λεκάνην Αἰγύπτιοι τὴν παρὰ πολλῶν μυσερῶν προσκυνοῦσιν· τίς ὁ λῆρος τῆς ἀπα- δενσίας ταύτης; 18. Ἀθηναῖοι δὲ ἔτι καὶ νῦν βοὸς κρανίον χαλκοῦν

7 f. 1. Tim. 2, 1 f.

24 ff. Ps. 113. 134. Jes. 44, 9 ff. Hab. 2, 19.

28 Vgl. AG. 17, 25.

σέβονται, Τύχην Ἀθηναίων αὐτὸν καταφωνοῦντες· ὥστε τοῖς ἰδίοις
 <θεοῖς> εὐχεσθαι οὐχ οἶλόν τε. ἂν μάλιστα τοῖς πεποιθόσιν αὐτοῖς ζημίαν
 τῇ ψυχῇ φέρειν δοκεῖ. 19. τί γὰρ διαφέρει ταῦτα πηλοῦ πεφρυγμένον
 καὶ ὀστράκον θρυπτομένον; δαιμόνων δὲ ἀγάλμασιν εὑροῦνται ἂν οὐκ
 5 ἀκούονταιν ὥσπερ ἀκούομεν, οὐκ ἀπαιτοῦσιν, οὐκ ἀποδιδοῦσιν. ὄντως
 γὰρ αὐτῶν τὸ σχῆμα ἔψευνται· ὅτα γὰρ ἔχονται καὶ οὐκ ἀκούονταιν,
 ὀφθαλμοὺς ἔχονταιν καὶ οὐκ ὁρῶσιν, κεῖνας ἔχονταιν καὶ οὐκ ἐκτεί-
 νοῦσιν, πόδας ἔχονταιν καὶ οὐ βαδίζονταιν· τὸ γὰρ σχῆμα τὴν οὐσίαν
 οὐδὲ ἔπαλλάττει. καταγελῶν δέ μοι δοκεῖ καὶ Σωκράτης Ἀθηναίων
 10 τὴν πλάτανον ὅμινονται, ἔνδον τὸ ἄγριον. 20. ἄνω πάλιν δεύτερον εἰς
 οὐρανοὺς ἀμαρτάνονταιν ἀνθρωποι, ὅταν προσκυνοῦσιν αὐτοὶ ταῦτα
 ἂν τῇ φύσει συνέχεται. τὸ κρόμμυον καὶ τὸ σκύροδον τῶν Πηλοντίων
 θεός, ἀπίνα πάντα εἰς ποιίαν χωρεῖ καὶ εἰς ὀχετὸν ἐκβάλλεται.
 21. ἄνω τρίτον εἰς οὐρανὸν ἀμαρτάνονταιν ἀνθρωποι, ὅταν προσκυνοῦ-
 15 σιν αὐτοὶ ταῦτα ἂν τῇ αἰσθήσει συνέχεται, ἰχθὺν καὶ περιστεράν, Αἰγύπ-
 τιοι κύνα καὶ κινοκέφαλον, κροκόδειλον καὶ βοῦν, ἀσπίδα καὶ λύκον,
 τῶν ἰδίων ἀπεικόνισμα τρόπων· 22. ἄνω τέταρτον εἰς οὐρανοὺς ἀμαρτάνον-
 σιν ἀνθρωποι, ὅταν προσκυνοῦσιν αὐτοὶ ταῦτα ἂν τῷ λόγῳ συνέχεται,
 ἀνθρώπους, δαιμόνας ὄντας τῇ ἐνεργείᾳ· θεοὺς λέγονταιν τοὺς ὄντας
 20 τὸ πρὸν ἀνθρώπους, ὡς ἔξελέγχονταιν οἱ παῖδες αὐτοῖς μῦθοι· Διόνυ-
 σον γάρ φασιν διασπώμενον καὶ Ἡρακλέα ἐπὶ πυρὸς ἀγόμενον ζῶντα,
 τὸν δὲ Δία[ν] θαπτόμενον ἐν Κρήτῃ· οἰσπερ ἀκολούθως συνεζήτηται
 τὰ ὄντοματα. διὰ τοὺς μύθους οὖν καὶ αὐτὰ τὰ ὄντοματα γινώσκεται· διὸ
 τὸ δυσσεβὲς αὐτῶν μάλιστα παραποῦμαι.

25. 23. Περέννιος ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Ἀπολλώ, τὸ δόγμα τῆς συγκλή-
 τον ἐστίν Χριστιανὸς μὴ εἶναι. 24. Ἀπολλώς δέ, ο καὶ Σακκέας, εἶπεν·
 Ἄλλ’ οὐ δύναται νικηθῆναι τὸ δόγμα τοῦ θεοῦ ὑπὸ δόγματος ἀνθρωπί-
 νον· ὅσῳ γὰρ τοὺς εἰς αὐτὸν πεποιθότας ἀδίκως ἀποκτείνονταιν ἀκρίτως
 τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας, τοσούτῳ μᾶλλον πλῆθος ὑπὸ τοῦ θεοῦ μηκύνεται.
 30 25. γινώσκειν δέ σε θέλω, Περέννιε, διτι καὶ ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἐπὶ συγκλητι-
 κοὺς καὶ ἐπὶ τοὺς ἔχονταιν ἔξονταιν πολλὴν καὶ ἐπὶ πλούσιον καὶ πτω-
 χοὺς καὶ ἐλευθέρους καὶ δούλους καὶ μεγάλους καὶ μικροὺς καὶ σοφοὺς
 καὶ ἴδιώτας ἔνα θάνατον ὀρισεν ὁ θεός ἐπιτιάν των καὶ δίκην μετὰ θάνα-
 τον ἔσεσθαι ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους. 26. διαφορὰ δέ ἐστιν θανάτον

6 ff. Vgl. Ps. 114, 13 ff.; 134, 16 f.

9 Vgl. Lucian, Vitarum auctio 16. Icaromenip. 9.

10 Vor ἄνω πάλιν schlägt Hilgenfeld vor: (ἀνθρωποι πρῶτον μὲν εἰς ἔαντον ἀμαρτάνονταιν εἰδωλολατροῦντες).

13 Mk. 7, 19; Mt. 15, 7. 13 θεούς v. Gebhardt.

21 ἀγόμενον: ἀπτόμενον Radermacher. 23 οὖν Radermacher, ὡν die Hschr. — διὸ Patin, διὰ die Hschr. 33 f. AG. 17, 31.

διὰ τοῦτο οἱ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου μαθηταὶ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκουσι ταῖς ἡδοναῖς, κολάζοντες τὰς ἐπιθυμίας δι' ἐγκρατείας, βούλομενοι κατὰ τὰς θείας ζῆν ἐντολάς· καὶ πίστενσον ἡμῖν ἀληθῶς, Περέννιε, ὅτι μὴ φενδόμενα· ἔστιν γὰρ οὐδὲ ἐν μόριον ἡδονῆς ἀκολάστον παρ' 5 ἡμῖν, πᾶσαν δὲ μᾶλλον αἰσχρὰν θέαν ἔξορίζομεν ἐξ ὀφθαλμῶν <ἡμῶν καὶ ἐξ ὀτων ἡμῶν ὡσαντῶς πάντα λόγον> κολάκων, ὅπως ἄπρωτος ἡμῶν <ἡ καρδία> δία μείνῃ. 27. τοιαύτη δὲ προαιρέσει τοῦ βίου χρώμενοι, ἀνθύπατε, οὐ χαλεπὸν ἡγούμεθα τὸ θνήσκειν διὰ τὸν ὄντων θεόν· αὐτὸ γάρ δὲ σμένεν διὰ θεόν ἐσμέν. διὰ τοῦτο καὶ πάντα καρτεροῦμεν, 10 ἵνα μὴ κακῶς ἀποθάνωμεν. 28. εἴτε γὰρ ζῶμεν, εἴτε ἀποθνήσκομεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν· δύναται δὲ πολλάκις καὶ δυσεντερία καὶ πυρετὸς ἀποκτεῖναι· νομίσω σὸν ὡς ὑψὲ ἐνδὸς τούτων ἀναιρεῖσθαι.

29. Περέννιος δὲ ἀνθύπατος εἰπεν· Τοῦτο κεκρικώς, Ἀπολλώ, ἡδέως ἀποθνήσκεις; 30. Ἀπολλώς εἰπεν· Ἡδέως μὲν ζῶ, Περέννιε, 15 οὐ μέντοι δεδοικώς τὸν θάνατον διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν φιλίαν· οὐδὲν γὰρ ζωῆς τιμιώτερον, ζωῆς δὲ τῆς αἰωνίου, ζωῆς ἡτις ἔστιν ἀθανασία τῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ καλῶς βεβιωκυῆς ψυχῆς. 31. Περέννιος δὲ ἀνθύπατος εἰπεν· Οὐκ οἶδα τί λέγεις οὐδὲ ἐπίσταμαι περὶ ὅν νομικῶς ἀπαγγέλλεις μοι. 32. Ἀπολλώς εἰπεν· Τί οὖν σοι καὶ συμπαθῶ 20 ἐγώ οὐτως ἀνοήτω ὅντι περὶ τὰ καλὰ τῆς χάριτος· βλεπούσης γὰρ καρδίας ἐστίν, Περέννιε, δὲ λόγος τοῦ κυρίου, ὡς βλεπόντων ὀφθαλμῶν τὸ φῶς, ἐπεὶ οὐδὲν ὠφελεῖ ἀνθρωπος ἀνοήτοις προσφθεγγόμενος, ὡς οὐδὲ τὸ φῶς ἀνατέλλον τυφλοῖς.

33. Κυριός δέ τις φιλόσοφος εἰπεν· Ἀπολλώ, σεαντῷ λοιδοροῦ, 25 πολὺ γὰρ πεπλάνησαι κανὸν δοκεῖς σκοτεινόλογος εἶναι. 34. Ἀπολλώς εἰπεν· Ἐγὼ μεμάθηκα εὖχεσθαι, οὐ λοιδορεῖν· διολογεῖ δὲ ἡ ὑπόλογισις ἡ ἐν σοὶ τὴν ἀβλεψίαν τῆς καρδίας σον, εἰ καὶ προελεύσει εἰς πλῆθος ἀργολογίας· τοῖς γὰρ ἀνοήτοις ἡ ἀλήθεια ὄντως λοιδορία νομιστέα.

35. Περέννιος δὲ ἀνθύπατος εἰπεν· Ισαμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι δὲ λόγος 30 τοῦ θεοῦ γεννήτωρ καὶ ψυχῆς καὶ σώματός ἐστιν τῶν δικαίων, δὲ λογώσας καὶ διδάξας ὡς φίλον ἐστὶν τῷ θεῷ.

36. Ἀπολλώς εἰπεν· Οὗτος δὲ σωτῆρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἀνθρωπος γενέμενος ἐν τῇ Ιουδαίᾳ, κατὰ πάντα δίκαιος καὶ πεπληρωμένος θείᾳ σοφίᾳ, φιλανθρώπως ἐδίδαξεν ἡμᾶς τίς ὁ τῶν ὅλων θεός 35 καὶ τί τέλος ἀρετῆς ἐπὶ σεμνὴν πολιτείαν ἀρμόζον πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς· δεῖ διὰ τοῦ παθεῖν ἔπανδεν τὰς ἀρχὰς τῶν ἀμαρτιῶν. 37. ἐδίδαξεν γὰρ θυμὸν παύειν, ἐπιθυμίαν μετρεῖν, ἡδονὰς κολάζειν, λύπας ἐκκόπτειν, κοινωνικὸν γίνεσθαι, φιλίαν αὐξεῖν, κενοδοξίαν καθαίρειν, πρὸς ἄμνην ἀδικούντων μὴ τρέπεσθαι, διὰ τὸν τῆς δίκης

1 f. 1. Kor. 15, 31; 2. Kor. 4, 10 ff.

10 Röm. 14, 8.

Knöpf-Krüger, Märtyrerakten, 3. Aufl.

θεσμὸν θανάτου καταφρονεῖν, οὐ διὰ τὸ ἀδικεῖν ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνέχεσθαι ἀδικούμενος, ἔτι δὲ νόμῳ τῷ ὑπὸ αὐτοῦ δοθέντι πείθεσθαι, βασιλέα τιμᾶν, θεὸν σέβειν μόνον ἀθάνατον, ψυχὴν ἀθάνατον πιστεύειν, δίκην μετὰ θάνατον πεπεῖσθαι, γέρας πόνων ἀρετῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐλπίζειν παρὰ θεοῦ δοθησομένην τοῖς εὐσεβῶς βιώσασιν. 38. ταῦτα διδάξας ἡμᾶς ἐναργῶς καὶ πείσας μετὰ πολλῆς ἀποδεῖξεως δόξαν μὲν αὐτὸς ἀρετῆς μεγάλην ἀπιηρέγκατο, ἐφθονήθη δὲ πρὸς τῶν ἀπαιδεύτων, καθ' ἀ καὶ οἱ πρὸς αὐτοῦ δίκαιοι τε καὶ φιλόσοφοι· οἱ γὰρ δίκαιοι τοῖς ἀδίκοις ἀχρηστοί. 39. καθ' ἀ καὶ λόγος τις ἀφρονας ἀδίκως 10 εἰπεῖν· Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρονης ἡμῖν ἔστιν. 40. καὶ τῶν παρὸς "Ἐλλησιν δέ τις, ὡς ἀκούομεν· Ὁ δὲ δίκαιος, φησὶν, μαστιγωθήσεται, στρεβλωθήσεται, δεθήσεται, ἐκκαυθήσεται τῷ ὀφθαλμῷ, τελευτῶν πάντα τὰ κακὰ παθῶν ἀνασκολοπισθήσεται. 41. ὥσπερ οὖν Σωκράτους οἱ Ἀθηναῖοι συνοφάνται ἀδίκως κατεψηφίσαντο, πείσαντες καὶ τὸν δῆμον, οὕτως καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς διδασκάλον τε καὶ σωτῆρος ἔνιοι τῶν πανούργων κατεψηφίσαντο δήσαντες αὐτὸν, 42. ὥσπερ καὶ τοὺς <πρὸς αὐτοῦ> προφήτας, οἵτινες πολλὰ προεῖπον ἔνδοξα περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅτι τοιοῦτός τις ἀφίξεται πάντα δίκαιος καὶ ἐνάρετος, δις εἰς πάντας εῦ ποιήσας ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετῇ πείσει σέβειν τὸν πάντων θεόν, διν ἡμεῖς φθάσαντες τιμῶμεν, ὅτι ἐμάθομεν σεμνὰς ἐντολάς, δις οὐκ ἥδειμεν, καὶ οὐ πεπλανήμεθα. εἰ δὲ καὶ πλάνη τις εἴη τοιαύτη δις καθ' ὑμᾶς ἡ λέγοντα ψυχὴν μὲν ἀθάνατον, δίκην δὲ μετὰ θάνατον καὶ γέρας ἀρετῆς ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ θεὸν δικαστήν, ἡδέως ἀν τὴν τοιαύτην ἀπάτην ἀποφερούμεθα, δι' ἡς μάλιστα τὸ καλῶς βιοῦν μεμαθήκαμεν, 25 τὴν μέλλονταν ἐλπίδα ἀπεκδεχόμενοι, καίτοι τὰ ἐναρτία πάσχοντες.

43. Περέννιος δ ἀνθύπατος εἰπεῖν· Ἔνομίζόν σε, Ἀπολλώ, τὸ λοιπὸν μεταβεβλῆσθαι τῆς τοιαύτης προοιδέσεως καὶ σέβειν μεθ' ὑμῶν τοὺς θεοῦς. 44. Ἀπολλώς εἰπεῖν· Ἔγὼ ἥλπιζον, ἀνθύπατε, τοὺς εὐσεβεῖς διαλογισμούς σοι παρεῖναι καὶ πεφωτίσθαι σοῦ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμούς διὰ τῆς ἀπολογίας μον, ὥστε τὴν καρδίαν σου καρποφοροῦσαν θεὸν τὸν ποιητὴν πάντων σέβειν τούτῳ τε καθ' ἡμέραν δι' ἐλεημοσυνῶν καὶ φιλανθρώπουν τρόπουν τὰς εὐχὰς ἀναπέμπειν μόνῳ, θυσίαν ἀναίμακτον καὶ καθαρὰν τῷ θεῷ. 45. Περέννιος δ ἀνθύπατος εἰπεῖν· Θέλω σε ἀπολῦσαι, Ἀπολλώ, καλώνται δὲ ὑπὸ τοῦ δόγματος Κορῶν τοῦ αὐτοκράτορος· πλὴν φιλανθρώπως χρήσομαι σοι ἐν τῷ θανάτῳ.

Καὶ ἔδωκεν σίγνον κατ' αὐτοῦ κατεαγῆναι τοῦ μάρτυρος τὰ σκέλη. 46. Ἀπολλώς δέ, δ καὶ Σακκέας, εἰπεῖν· Εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μον,

2 1. Petr. 2, 17.

6 ἐναργῶς Bonnet, ἐνεργῶς die Hschr.

10 Jes. 3, 10.

11 Plato, Rep. II p. 361 E.

36 Eine bessere Ueberlieferung hat die armenische Uebersetzung erhalten: Er befahl, ihn mit dem Schwert zu enthaften.

Περέννιε ἀνθύπατε, σὺν πᾶσι τοῖς διολογήσασι θεὸν παντοκράτορα καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ νίὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τὸ ἄγιον πνεῦμα καὶ περὶ τῆς ἡμοὶ σωτηριώδους ἀποφάσεώς σου.

47. Τοιοῦτον τέλος ἐνδοξὸν μαρτυρίου νηφούσῃ ψυχῇ καὶ προθύμῳ 5 καρδίᾳ ἐνήρξατο ὁ ἀγίωτατος ἀθλοφόρος οὗτος, ὁ καὶ Σακκέας. ἡ δὲ πνοία τῶν ἡμερῶν, καθ' ἣν παλαίσας τῷ πονηρῷ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ἐκομίσατο, σήμερον ἐνέστηκεν. δεῦρο τούννα τοῖς ἐκείνον καλοῖς ἀνδραγαθήμασιν, ἀδελφοί, τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν εἰς πίστιν ἐπιφρόνωσαντες ἐραστὰς ἑαυτοὺς τῆς τοιαύτης χάριτος καταστήσωμεν δι' ἐλέους καὶ 10 χάριτος Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὐ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ σὺν ἀγίῳ πνεύματι <ἢ> δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ἐμαρτύρησεν ὁ τοισμακαρώτατος Ἀπολλώς, ὁ καὶ Σακκέας, πρὸ 15 ἐνδεκα παλανδῶν Μαΐου κατὰ Ρωμαίους, κατὰ δὲ Ἀσιανοὺς μηνὸς ὁγδόουν <καί>, κατὰ δὲ ἡμᾶς βασιλεύοντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φῶν δόξα εἰς τὸν αἰώνας.

Text bei T. h. Klette, Der Prozeß und die Acta S. Apollonii (Texte u. Unters. 15, 2), Leipzig 1897; v. G. e b h a r d t, Acta, 44—60; M a x, Prinz zu Sachsen, Der hl. Märtyrer A. von Rom. Eine hist.-krit. Studie, Mainz 1903; G. R a u s c h e n, Florilegium Patrioticum 3, Bonn 1915, 69—88. Vgl. auch noch A. H i l g e n f e l d, Zeitschr. f. wiss. Theologie 41 (1898), 187—210; L. D u c h e s n e, Analecta Bollandiana 18 (1899), 50; A. P a t i n, Archiv f. Geschichte der Philosophie 12 (1899), 147 ff.

Kommentar und Untersuchungen bei Klette a. a. O., auch bei M a x, Prinz zu Sachsen. — Fz. G ö r r e s, Das Christentum und der röm. Staat, Jahrbücher für prot. Theol. 10 (1884), 399—410. — F. C. C o n y b e a r e, The Apology and Acts of A. and other Monuments of Early Christianity, London, 1894, 29—48. — A. H a r n a c k, Der Prozeß des Christen A., Sitzungsber. d. kön. preuß. Akademie 1893, 721—746; vgl. auch Literatur 2, 1, 317. — R. S e e b e r g, Das Martyrium des A., Neue kirchl. Zeitschr. 4 (1893), 836—872. — A. H i l g e n f e l d, A. von Rom, Zeitschr. f. wiss. Theol. 37 (1894), 58—71. — T. h. M o m m s e n, Der Prozeß des Christen A., Sitzungsberichte d. kön. preuß. Akad. 1894, 497—503. — H a r d y, Christianity, 200 f. — O. H e i n e, Die Apologie des A., Deutsch-evangelische Blätter 27 (1902), 97—108. — J. G e f f c k e n, Die Acta Apollonii, Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, 1904, 262—284 (Bestreitung der Echtheit; dagegen A. H a r n a c k, Deutsche Lit. Ztg. 25 (1904), 2464—2469). — C. C a l l e w a e r t, Questions de droit concernant le procès du mart. A., Revue des quest. hist. 77 (1905), 349—375. — C. E r b e s, Das Todesjahr d. röm. Märt. A., Zeitschr. f. neutest. Wiss. 13 (1912), 269 f. — D e l e h a y e, Passions, 125—136.

8. Martyrium der Perpetua und Felicitas.

PASSIO SS. FELICITATIS ET PERPETVAE.

I. Si uetera fidei exempla, et Dei gratiam testificantia et aedificationem hominis operantia, propterea in litteris sunt digesta, ut lectione eorum quasi 20 repraesentatione rerum et Deus honoretur et homo confortetur; cur non et noua documenta acque utrique causae conuenientia et digerantur? uel quia pro-

inde et haec uetera futura quandoque sunt et necessaria posteris, si in praesenti suo tempore minori deputantur auctoritati, propter praesumptam uenerationem antiquitatis. 2. sed uiderint qui unam uirtutem Spiritus unius Sancti pro aetatibus iudicent temporum: cum maiora reputanda sunt nouitiora quaeque 5 ut nouissimiora, secundum exuperationem gratiae in ultima saeculi spatia decretam. 3. In nouissimis enim diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii filiaeque eorum: et super seruos et ancillas meas de meo Spiritu effundam: et iuuenes uisiones uidebunt, et senes somnia somniabunt. 4. itaque et nos qui sicut prophetias ita et uisiones 10 nouas pariter repromissas et agnoscimus et honoramus, ceterasque uirtutes Spiritus Sancti ad instrumentum Ecclesiae deputamus (cui et missus est idem omnia donatiua administrans in omnibus prout unicuique distribuit Dominus) necessario et digerimus et ad gloriam Dei lectione celebramus; ut ne qua aut imbecillitas aut desperatio fidei apud ueteres tantum aestimet gratiam diuinitatis conuersatam, siue in martyrum siue in reuelationum dignatione: cum semper Deus operetur quae repromisit, non credentibus in testimonium, credentibus in beneficium. 5. et nos itaque quod audiuimus <et vidimus> et contrectauimus annuntiamus et uobis, fratres et filioli: ut et uos qui interfueritis remorememini gloriae Domini, et qui nunc cognoscitis per auditum 15 20 munitionem habeatis cum sanctis martyribus, et per illos cum Domino Iesu Christo, cui est claritas et honor in saecula saeculorum. amen.

II. Apprehensi sunt adolescentes catechumini, Reuocatus et Felicitas conserua eius, Saturninus et Secundulus. inter hos et Vibia Perpetua, honeste nata, liberaliter instituta, matronaliter nupta, habens patrem et matrem et 25 fratres duos, alterum aequem catechuminum, et filium infantem ad ubera: erat autem ipsa circiter annorum uiginti duo. haec ordinem totum martyrii sui iam hinc ipsa narrauit, sicut conscriptum manu sua et suo sensu reliquit.

III. Cum adhuc, inquit, cum prosecutoribus essem, et me pater uerbis euertere cupiret et deicere pro sua affectione perseueraret: Pater, inquam, 30 uides, uerbi gratia, uas hoc iacens, urecolum siue aliud? et dixit: Video. 2. et ego dixi ei: Numquid alio nomine uocari potest, quam quod est? et ait: Non. Sic et ego aliud me dicere non possum, nisi quod sum, Christiana. tunc pater motus hoc uerbo mittit se in me, ut oculos mihi erueret: sed uexauit tantum, et profectus est uictus cum argumentis diaboli. 3. tunc paucis diebus quod caruissem patrem, Domino gratias egri, et refrigerauit absentia illius. in ipso spatio paucorum dierum baptizati sumus: et mihi Spiritus dictauit non aliud petendum ab aqua, nisi sufferentiam carnis. post paucos dies recipimus in carcerem: et expaui, quia numquam experta eram tales tenebras. 4. o diem asperum!

6 AG. 2, 17 f. (Joel 2, 28).
17 f. 1. Joh. 1, 1 u. 3.

12 Rm. 12, 3. 1. Kor. 7, 17.

aestus ualidus turbarum beneficio, concussurae militum, nouissime macerabar sollicitudine infantis ibi. tunc Tertius et Pomponius, benedicti diaconi qui nobis ministrabant, constituerunt praemio ut paucis horis emissi in meliorem locum carceris refrigeraremus. 5. tunc exeentes de carcere uniuersi sibi uocabant: 5 ego infantem lactabam iam inedia defectum, sollicita pro eo adloquebar matrem et confortabam fratrem, commendabam filium. tabescere ideo quod illos tabescere uideram mei beneficio. 6. tales sollicitudines multis diebus passa sum: et usurpaui ut mecum infans in carcere maneret; et statim conualui< t> et releuata sum a labore et sollicitudine infantis: et factus est mihi career 10 subito praetorium, ut ibi mallem essem quam alicubi.

IV. Tunc dixit mihi frater meus: Domina soror, iam in magna dignatione es, tanta ut postules uisionem et ostendatur tibi an passio sit an commeatus. et ego quae me sciebam fabulari cum Domino, cuius beneficia tanta experta eram, fidenter repromisi ei, dicens: Crastina die tibi renuntiabo. 2. et postulau, 15 et ostensem est mihi hoc. uideo scalam aream mirae magnitudinis pertingen- tem usque ad caelum, et angustam, per quam nonnisi singuli ascendere possent: et in lateribus scalae omne genus ferramentorum infixum. 3. erant ibi gladii, lanceae, hamii, macherae: ut si quis neglegenter aut non sursum adtendens ascenderet, laniaretur et carnes eius inhaererent ferramentis. et erat sub ipsa 20 scala draco cubans mirae magnitudinis, qui ascendentibus insidias praestabat, et exterrebat ne ascenderent. ascendit autem Saturus prior, qui postea se propter nos ulti tradiderat, quia ipse nos aedificauerat, et tunc cum adducti sumus praesens non fuerat. 4. et peruenit in caput scalae, et conuertit se et dixit mihi: Perpetua, sustineo te: sed uide ne te mordeat draco ille. et dixi ego: 25 Non me nocebit in nomine Iesu Christi. et desub ipsa scala, quasi timens me, lente eiecit caput: et quasi primum gradum calcarem, calcaui illi caput. 5. et ascendii, et uidi spatium immensum horti, et in medio sedentem hominem canum, in habitu pastoris, grandem uoes mulgentem: et circumstantes candidati milia multa. et leuauit caput et aspexit me, et dixit mihi: Bene uenisti, 30 tegnon. et clamauit me, et de caseo quod mulgebat dedit mihi quasi buccellam; et ego accepi iunctis manibus, et manducaui: et uniuersi circumstantes dixerunt Amen. 6. et ad sonum uocis expperecta sum, commanducans adhuc dulcis nescio quid. et retuli statim fratri meo, et intelleximus passionem esse futuram: et coepimus nullam iam spem in saeculo habere.

V. Post paucos dies rumor cucurrit ut audiremur. superuenit autem et de ciuitate pater meus, consumptus taedio: et ascendit ad me, ut me deiceret, dicens: Miserere, filia, canis meis: miserere patri, si dignus sum a te pater uocari; si his te manibus ad hunc florem aetatis prouexi; si te praeposui omnibus fratribus tuis: ne me dederis in dedecus hominum. aspice fratres tuos: aspice 40 matrem tuam et materteram: aspice filium tuum, qui post te uiuere non po-

terit. depone animos, ne uniuersos nos extermines: nemo enim nostrum libere loquetur, si tu aliquid fueris passa. 2. haec dicebat quasi pater pro sua pietate, basians mihi manus et se ad pedes meos iactans: et lacrymis me non filiam nominabat, sed dominam. 3. et ego dolebam causam patris mei, quod solus de passione mea gauisurus non esset de toto genere meo; et confortauit eum dicens: Hoc fiet in illa catasta quod Deus uoluerit: scito enim nos non in nostra esse potestate constitutos, sed in Dei. et recessit a me contristatus.

VI. Alio die cum pranderemus, subito rapti sumus ut audiremur: et peruenimus ad forum. rumor statim per uicinas fori partes cucurrit, et factus est populus immensus. ascendimus in catastam. interrogati ceteri confessi sunt. uentum est et ad me. et apparuit pater ilico cum filio meo, et extraxit me de gradu, supplicans: Miserere infanti. 2. et Hilarianus procurator, qui tunc loco proconsulis Minuci Timiniani defuncti ius gladii acceperat: Parce, inquit, canis patris tui: parce infantiae pueri. fac sacrum pro salute Imperatorum. 15 et ego respondi: Non facio. 3. Hilarianus, Christiana es? inquit. ego respondi: Christiana sum, et cum staret pater ad me deiciendam, iussus est ab Hilariano deici, et . . . uirga percussit. et doluit mihi casus patris mei, quasi ego fuisse percussa: sic dolui pro senectâ eius misera. 4. tunc nos uniuersos pronuntiat, et damnat ad bestias: et hilares descendimus ad carcere. tunc quia con- 20 sueuerat a me infans mammas accipere, et mecum in carcere manere, statim mitto ad patrem Pomponium diaconum, postulans infantem. sed pater dare noluit. et quomodo Deus uoluit, nequ ille amplius mammas desiderat, neque mihi feruorem fecerunt: ne sollicitudine infantis et dolore mammarum macearerat.

25 VII. Post dies paucos, dum uniuersi oramus, subito media oratione profecta est mihi uox, et nominaui Dinocraten: et obstipui quod numquam mihi in mentem uenisset nisi tunc; et dolui commemorata casus eius. et cognoui me statim dignam esse, et pro eo petere debere. et coepi de ipso orationem facere multum, et ingemiscere ad Dominum. 2. continuo ipsa nocte ostensum est mihi hoc. uideo Dinocraten exeuntem de loco tenebroso, ubi et complures erant, aestuantem valde et sitientem, sordido uultu et colore pallido; et uulnus in facie eius, quod cum moreretur habuit. hic Dinocrates fuerat frater meus carnalis, annorum septem, qui per infirmitatem facie cancerata male obiit, ita ut mors eius odio fuerit omnibus hominibus. 3. pro hoc ergo orationem feceram: 30 et inter me et illum grande erat diastema, ita ut uterque ad inuicem accedere non possemus. erat deinde in ipso loco ubi Dinocrates erat piscina plena aqua, altiore marginem habens quam erat statura pueri: et extendebat se Dino-

17 percussit A; percussus est BCD; τῶν δορυφόρων τις ἐτύπτησεν αὐτόν Gr. Vor virga scheint etwas ausgefallen zu sein, das dem griechischen τῶν δορυφόρων τις entsprach.

crates quasi bibitrus. 4. ego dolebam quod et piscina illa aquam habebat, et tamen propter altitudinem marginis bibitrus non esset. et experrecta sum, et cognoui fratrem meum laborare. sed fidebam me profuturam labori eius: et orabam pro eo omnibus diebus quoisque transiuius in carcerem eastren-
5 sem: munere enim castrensi eramus pugnaturi: natale tunc Getae Caesaris. et feci pro illo orationem die et nocte gemens et lacrymans ut mihi donaretur.

VIII. Die quo in neruo mansimus, ostensum est mihi hoc. uideo locum illum quem retro uideram, et Dinocraten mundo corpore, bene uestitum, refrigerantem; et ubi erat uulnus, uideo cicatricem: et piseinam illam quam retro 10 uideram, summisso margine usque ad umbilicum pueri; 2. et aquam de ea † trahebat † sine cessatione: et super margine fiala aurea plena aqua; et accessit Dinocrates, et de ea bibere coepit: quae fiala non deficiebat. et satiatus accessit de aqua ludere more infantium gaudens. et experrecta sum. tunc intellexi translatum eum esse de poena.

15 IX. Deinde post dies paucos Pudens, miles optio praepositus carceris, nos magnificare coepit intellegens magnam uirtutem esse in nobis; qui multos ad nos admittebat, ut et nos et illi inuicem refrigeraremus. 2. ut autem proximauit dies muneris, intrat ad me pater meus consumptus taedio, et coepit barbam suam euellere et in terram mittere, et prosternere se in faciem, et inproperare 20 annis suis, et dicere tanta uerba quae mouerent uniuersam creaturam. ego dolebam pro infelici senectâ eius.

X. Pridie quam pugnaremus, uideo in horomate hoc: uenisse Pomponium diaconum ad ostium carceris, et pulsare uehementer. et exiui ad eum, et aperui ei: qui erat uestitus discinctam candidam, habens multiplices calliculas. et 25 dixit mihi: Perpetua, te exspectamus: ueni. et tenuit mihi manum, et coepimus ire per aspera loca et flexuosa. 2. uix tandem peruenimus anhelantes ad amphitheatrum, et induxit me in media arena. et dixit mihi: Noli pauere; hic sum tecum, et conlaboro tecum. et abiit. et adspicio populum ingentem adtonitum. et quia sciebam me ad bestias datam esse, mirabar quod non mitterentur mihi 30 bestiae. 3. et exiuit quidam contra me Aegyptius foedus specie cum adiutoribus suis pugnaturus mecum. uenient et ad me adolescentes decori adiutores et fautores mei. et expoliata sum, et facta sum masculus, et cooperunt me fautores mei oleo defrigare, quomodo solent in agonem: et illum contra Aegyptium uideo in afa uoluntantem. 4. et exiuit uir quidam mirae magnitudinis, ut etiam 35 excederet fastigium amphitheatri, discinctatus purpuram inter duos clavos per medium pectus, habens calliculas multiformes ex auro et argento factas: et ferens uirgam quasi lanista, et ramum uiridem in quo erant mala aurea.

10 aquam . . . trahebat ist wohl falsch. Der Gr. hat ἔρχεται . . . ἔδωρ; aqua de ea cadebat schlägt v. Gebhardt vor, aqua inde extrabat Radermacher.

12 abscessit Radermacher.

5. et petiit silentium, et dixit: Hic Aegyptius, si hanc uicerit, occidet illam gladio; et, si hunc uicerit, accipiet ramum istum. et recessit. et accessimus ad inuicem, et coepimus mittere pugnos. ille mihi pedes adprehendere uolebat: ego autem illi calcibus faciem caedebam. 6. et sublata sum in aere, et coepi eum sic caedere
 5 quasi terram non calcans. at ubi uidi moram fieri, iunxi manus, ut digitos in digitos mitterem. et adprehendi illi caput, et cecidit in faciem; et calcaui illi caput. et coepit populus clamare, et fautores mei psallere. et accessi ad lanistam, et accepi ramum. 7. et osculatus est me, et dixit mihi: Filia, pax tecum. et coepi ire cum gloria ad portam Sanauiuarium. et experrecta sum: et intellexi
 10 me non ad bestias, sed contra diabolum esse pugnaturam: sed sciebam mihi esse uictoriam. hoc usque in pridie muneris egi: ipsius autem muneris actum, si quis uoluerit, scribat.

XI. Sed et Saturus benedictus hanc visionem suam edidit, quam ipse conscripsit. Passi, inquit, eramus, et exiuimus de carne, et coepimus ferri a
 15 quattuor angelis in orientem, quorum manus nos non tangebat. ibamus autem non supini sursum uersi, sed quasi mollem cliuum ascendentes. 2. et liberato primo mundo uidimus lucem immensam: et dixi Perpetuae: erat enim haec in latere meo: Hoc est quod nobis Dominus promittebat: percepimus promissionem. et dum gestamur ab ipsis quattuor angelis, factum est nobis spatium
 20 grande, quod tale fuit quasi uiridarium, arbores habens rosae et omne genus flores. altitudo arborum erat in modum cypressi, quarum folia cadebant sine cessatione. 3. ibi autem in uiridario ali⁹ quattuor angeli fuerunt clariiores ceteris: qui ubi uiderunt nos honorem nobis dederunt, et dixerunt ceteris angelis: Ecce sunt, ecce sunt: cum admiratione. 4. et expauescentes quattuor
 25 illi angeli, qui gestabant nos, deposuerunt nos: et pedibus nostris transiuimus stadium uia lata: ubi inuenimus Iocundum et Saturninum et Artaxium, qui eadem persecutione uiui arserunt; et Quintum, qui et ipse martyr in carcere exierat; et quaerebamus de illis ubi essent ceteri angeli dixerunt nobis: Venite prius intro, ite et salutate Dominum.

30 XII. Et uenimus prope locum, cuius loci parietes tales erant, quasi de luce aedificati; et ante ostium loci illius angeli quattuor stabant, qui introeuntes uestierunt stolas candidas. et introiuimus, et audiuius uocem unitam dicentem, Agios, agios, agios: sine cessatione. 2. et uidimus in eodem loco sedentem quasi hominem canum, niveos habentem capillos, et uultu iuuenili; cuius pedes
 35 non uidimus. et in dextra et in sinistra seniores quattuor; et post illos ceteri seniores conplures stabant. 3. et introeuntes cum admiratione stetimus ante thronum: et quattuor angeli subleuauerunt nos: et osculati sumus illum, et de manu sua traiecit nobis in faciem. et ceteri seniores dixerunt nobis: Stemus. 4. et stetimus, et pacem fecimus. et dixerunt nobis seniores: Ite et ludite. et

21 caneant Robinson.

33 Jes. 6, 3.

34 Dan. 7, 9.

dixi Perpetuae: Habes quod uis. et dixit mihi: Deo gratias, ut quomodo in carne hilaris fui, hilarior sum et hic modo.

XIII. Et exiuimus, et uidimus ante fores Optatum episcopum ad dexteram, et Aspantium presbyterum doctorem ad sinistram, separatos et tristes. et misserunt se ad pedes nobis, et dixerunt: Componite inter nos, quia existis, et sic nos reliquistis. et diximus illis: Non tu es papa noster, et tu presbyter? ut uos ad pedes nobis mittatis? et moti sumus et complexi illos sumus. 2. et coepit Perpetua graece cum illis loqui: et segregauimus eos in uiridarium sub arbore rosae. et dum loquimur cum eis, dixerunt illis angeli: Sinite illos refrigerent; et si quas habetis inter uos dissensiones, dimitte uobis inuicem. et conturbauerunt eos. 3. et dixerunt Optato: Corrige plebem tuam; quia sic ad te conueniunt quasi de circu redeuntes, et de factionibus certantes. et sic nobis uisum est quasi uellent claudere portas. et coepimus illic multos fratres cognoscere, sed et martyras. uniuersi odore inenarrabili alebamur, qui nos satiabat. tunc gaudens experrectus sum.

XIV. Hac uisiones insigniores ipsorum martyrum beatissimorum Satur et Perpetuae, quas ipsi conscripserunt. Secundulum uero Deus maturiore exitu de saeculo adhuc in carcere euocauit, non sine gratia, ut bestias lucraretur. gladium tamen etsi non anima certe caro eius agnouit.

XV. Circa Felicitatem uero, et illi gratia Domini eiusmodi contigit. cum octo iam mensium uentrem haberet (nam praegnans fuerat adprehensa), instante spectaculi die, in magno erat luctu, ne propter uentrem differretur; quia non licet praegnantes poenae repraesentari: et ne inter alios postea sceleratos sanctum et innocentem sanguinem funderet. 2. sed et commartyres grauiter contristabantur, ne tam bonam sociam quasi comitem solam in uia eiusdem spei relinquerent. coniuncto itaque unito gemitu ad Dominum orationem fuderunt ante tertium diem muneric. statim post orationem dolores inuaserunt. 3. et cum pro naturali difficultate octaua mensis in partu laborans doleret, ait illi quidam ex ministris cataractariorum: Quae sic modo doles, quid facies obiecta bestiis, quas contempsisti cum sacrificare noluisti? et illa respondit: Modo ego patior quod patior; illie autem alius erit in me qui patietur pro me, quia et ego pro illo passura sum. ita enixa est puellam, quam sibi quaedam soror in filiam educauit.

XVI. Quoniam ergo permisit et permittendo uoluit Spiritus Sanctus ordinem ipsius muneric conscribi, etsi indigni ad supplementum tantae gloriae describendae, tamen quasi mandatum sanctissimae Perpetuae, immo fidei-commissum eius exequimur, unum adicientes documentum de ipsius constantia et animi sublimitate. 2. cum a tribuno castigatus eo tractantur, quia ex admonitionibus hominum uanissimorum uerebatur, ne subtraherentur de carcere

19 Luk. 2, 35 (vulg.).

26 coniuncti Radermacher.

incantationibus aliquibus magicis, in faciem ei respondit: Quid utique non permittis nobis refrigerare noxiis nobilissimis, Caesaris scilicet, et natali eiusdem pugnaturis? aut non tua gloria est, si pinguiores illo producamur? horruit et erubuit tribunus; et ita iussit illos humanius haberí, ut fratribus eius et ceteris 5 facultas fieret introeundi, et refrigerandi cum eis; iam et ipso optione carceris credente.

XVII. Pridie quoque cum illam cenam ultimam, quam liberam uocant, quantum in ipsis erat non cenam liberam sed agapem cenarent, eadem constantia ad populum uerba ista iactabant, comminantes iudicium Dei, con- 10 testantes passionis suae felicitatem, inridentes concurrentium curiositatem; dicente Saturo: Crastinus satis uobis non est, quod libenter uidetis quod odistis? hodie amici, eras inimici, notate tamen uobis facies nostras diligenter, ut recognoscatis nos in die illo. ita omnes inde adtoniti discedebant: ex quibus multi crediderunt.

15 XVIII. Inluxit dies uictoriae illorum, et processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in caelum, hilares uultu decori; si forte gaudio pauentes non timore. sequebatur Perpetua lucido incessu, ut matrona Christi, ut Dei delicata: uigore oculorum deiciens omnium conspectum. 2. item Felicitas, saluam se peperisse gaudens ut ad bestias pugnaret, a sanguine ad sanguinem, ab ob- 20 stetricie ad retiarium, lotura post partum baptismo secundo. et cum ducti essent in portam, et cogerentur habitum induere, uiri quidem sacerdotum Saturni, feminae uero sacratarum Cereri, generosa illa in finem usque constantia repugnauit. 3. dicebat enim: Ideo ad hoc sponte peruenimus, ne libertas nostra obduceretur; ideo animam nostram addiximus, ne tale aliquid facere- 25 mus: hoc uobiscum pacti sumus. agnouit iniustitia iustitiam: concessit tribunus, quomodo erant, simpliciter inducerentur. Perpetua psallebat, caput iam Aegyptii calcans. 4. Reuocatus et Saturninus et Saturus populo spectanti comminabantur. dehinc ut sub conspectu Hilariani peruererint, gestu et nutu cooperunt Hilariano dicere: Tu nos, inquiunt, te autem Deus. ad hoc populus 30 exasperatus, flagellis eos uexari pro ordine uenatorum postulauit. et utique gratulati sunt, quod aliquid et de dominicis passionibus essent consecuti.

XIX. Sed qui dixerat: petite et accipietis, petentibus dederat eum exitum quem quisque desiderauerat. nam, si quando inter se de martyrii sui uoto sermocinabantur, Saturninus quidem omnibus bestiis uelle se obici profitebatur: 35 ut scilicet gloriosiorem gestaret coronam. 2. itaque in commissione spectaculi ipse et Reuocatus leopardum experti etiam super pulpitum ab ursu erant uexati. 3. Saturus autem nihil magis quam ursum aboniinabatur: sed uno morsu leopardi confici se iam praesumebat. itaque cum apro subministraretur, uenator potius qui illum apro subligauerat, subfossus ab eadem bestia, post dies muneris

32 Joh. 16, 24; (Mt. 7, 7. 21, 22).

obiit. Saturus solummodo tractus est. et cum ad ursum substrictus esset in ponte, ursus de cauea prodire noluit. itaque secundo Saturus inlaesus reuocatur.

XX. Puellis autem ferocissimam uaccam, ideoque praeter consuetudinem comparatam, diabolus praeparauit: sexui earum etiam de bestia aemulatus. 5 itaque dispoliatae et reticulis indutae producebantur. horruit populus, alteram respiciens puellam delicatam, alteram a partu recentem stillantibus mammis. ita reuocatae et discinctis indutae. 2. prior Perpetua iactata est, et concidit in lumbos. et ubi sedit tunicam a latere discissam ad uelamentum femoris reduxit, pudoris potius memor quam doloris. dehinc acu requisita... et dis- 10 persos capillos infibulauit. non enim decebat martyram sparsis capillis pati, ne in sua gloria plangere uideretur. ita surrexit, et elisam Felicitatem cum uidisset accessit, et manum ei tradidit et suscitauit illam. 3. et ambae pariter steterunt, et populi duritiā deuictā reuocatae sunt in portam Sanauiuariam. illuc Perpetua a quodam tunc catechumino, Rustico nomine, qui ei adhaerebat, 15 suscepta, et quasi a somno expurgita (adeo in Spiritu et in extasi fuerat) circumspicere coepit, et instupentibus omnibus ait: Quando, inquit, producimur ad uaccam illam nescio quam. 4. et cum audisset quod iam euenerat, non prius credidit, nisi quasdam notas uexationis in corpore et habitu suo recognouisset. exinde accersitum fratrem suum et illum catechuminum adlocuta est, dicens: 20 In fide state, et inuicem omnes diligte; et passionibus nostris ne scandalizemini.

XXI. Item Saturus in alia porta Pudentem militem exortabatur, dicens: Ad summam, inquit, certe, sicut praesumpsi et praedixi, nullam usque adhuc bestiam sensi. et nunc de toto corde credas. ecce prodeo illo, et ab uno morsu 25 leopardi consumor. 2. et statim in fine spectaculi, leopardo electo, de uno morsu tanto perfusus est sanguine, ut populus reuertenti illi secundi baptismatis testimonium reclamauerit: Saluum lotum, saluum lotum. plane utique saluus erat, qui hoc modo lauerat. tunc Pudenti militi inquit: Vale, inquit, memor fidei meae; et haec te non conturbent, sed confirment. 3. simulque ansulam de digito 30 eius petiit, et uulneri suto mersam reddidit ei hereditatem, pignus relinquens illi et memoriam sanguinis. exinde iam exanimis prostermitur cum ceteris ad iugulationem solito loco. et cum populus illos in medio postularet, ut gladio penetranti in eorum corpore oculos suos comites homicidii adiungerent, ultro surrexerunt, et se quo uolebat populus transtulerunt: ante iam osculati inuicem, 35 ut martyrium per solemnia pacis consummarent. 4. ceteri quidem inmobiles et cum silentio ferrum reeperunt: multo magis Saturus, qui et prior ascenderat, prior reddidit spiritum; nam et Perpetuam sustinebat. Perpetua autem, ut ali-

9 Lücke: der Griechen hat: καὶ ἐπιζητήσασα βελόνην τὰ ἐσπαραγμένα συνέσφιγξεν καὶ τὰς τούχας τῆς κεφαλῆς περιέδησεν.

20 1. Kor. 16, 13.

quid doloris gustaret, inter ossa conpuneta exululauit; et errantem dexteram triunculi gladiatori ipsa in iugulum suum transtulit. fortasse tanta femina aliter non potuisset occidi, quae ab inmundo spiritu timebatur, nisi ipsa uoluisset.

5. 5. o fortissimi ac beatissimi martyres! o uere uocati et electi in gloriam Domini nostri Iesu Christi; quam qui magnificat et honorificat et adorat, utique et haec non minora ueteribus exempla in aedificationem Ecclesiae legere debet, ut nouae quoque uirtutes unum et eundem semper Spiritum Sanctum usque adhuc operari testificantur, <et> omnipotentem Deum Patrem et Filium eius 10 Iesum Christum Dominum nostrum, cui est claritas et inmensa potestas in saecula saeculorum. amen.

Text: J. A. Robinson, The Passion of S. Perpetua (Texts and Studies 1, 2), Cambridge 1891; P. Franchi de' Cavalierī, La Passio SS. Perpetuae et Felicitatis, Römische Quartalschrift, 5. Supplementheft, 1896, 104—148; v. Gehrhardt, Acta, 61—95.

Kommentar: Robinson a. a. O. Er und Franchi geben auch Untersuchungen literarkritischen Inhalts. Literatur zur Frage nach der Ursprache bei Franchi in der Einleitung. — Neumann, Staat und Kirche, 171—176. — Monceaux, Histoire 1, 70—96. — A. de Waal, Der leidende Dinokrates in der Vision d. hl. Perpetua, Röm. Quartalschr. 17 (1903), 839—847. — A. d'Alès, L'auteur de la Passio Perpetuae, Revue d'histoire ecclésiastique 8 (1907), 1—18. — Alcaiss. o. hinter 6. — P. de Labriolle, Tertullien, auteur du prologue et de la conclusion de la passion de Perpétue et de Félicité, Bull. anc. litt. arch. chrét. 3 (1913), 126—132. — Ders., La crise montaniste, Paris 1913, 338—353. — A. H. Saloniūs, Passio S. Perpetuae, Helsingfors 1928. — Delehaye, Passions, 63—72. — Boll. 7/III. März I 630—638.

9. Martyrium der Potamiäna und des Basilides.

Ἐβδομος ἐν τούτοις ἀριθμείσθω Βασιλείδης, τὴν περιβόητον Ποταμίαναν ἀπαγαγών, περὶ ἣς πολὺς δ λόγος εἰς ἔτι νῦν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις ἔδεται, μυρία μὲν ὑπέρ τῆς τοῦ σώματος ἀγνείας τε καὶ παρθενίας, ἐν ἣ διέπρεψεν, πρὸς ἐραστὰς ἀγωνισαμένης (καὶ γὰρ οὖν αὐτῇ ἀκμαῖον πρὸς τῇ ψυχῇ καὶ τὸ τοῦ σώματος ὡραῖον ἐπήνθει), μυρία ἀνατλάσης δὲ καὶ τέλος μετὰ δεινὰς καὶ φρικτὰς εἰπεῖν βασάνους ἄμα μητρὶ Μαρκέλλῃ διὰ πυρὸς τελειωθείσης. 2. φασί γέ τοι τὸν δικαστὴν (Ἀκύλας ἣν τούτῳ ὄνομα), χαλεπὰς ἐπιθέντα αὐτῇ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αἰκίας, τέλος ἐφ' ὑβρει τοῦ σώματος μονομάχους αὐτὴν ἀπειλῆσαι παραδοῦναι· τὴν δὲ βραχὺ τι εἰς ἑαυτὴν ἐπισκεψαμένην ἐρωτηθείσαν δ κρίνειν, τοιαύτην δοῦναι ἀπόκρισιν, δι' ἣς ἐδόκει νενομισμένον τι αὐτοῖς ἀσεβὲς ἀποφθέγξασθαι. 3. ἄμα δὲ λόγω τὸν τῆς ἀποφάσεως δρον καταδεξαμένην ὁ Βασιλείδης, εἰς τις ὡρ τῶν ἐν στρατείαις ἀναφερομένων, ἀπάγει παραλαβὼν τὴν ἐπὶ θανάτῳ. ὡς δὲ τὸ πλῆθος ἐνοχλεῖν αὐτῇ καὶ ἀκολάστοις ἐνυβρίζειν ρήμασιν ἐπειράτο, δ μὲν ἀνείργεν ἀποσοβῶν τοὺς ἐνυβρίζοντας, πλεῖστον ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν εἰς αὐτὴν ἐνδεικνύμενος,

ἡ δὲ τῆς περὶ αὐτὴν συμπαθείας ἀποδεξαμένη τὸν ἄνδρα θαρροεῖν παρακελεύεται· ἔξαιτησεσθαι γὰρ αὐτὸν ἀπελθοῦσαν παρὰ τοῦ ἔαντῆς κυρίου, καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν εἰς αὐτὴν πεπραγμένων τὴν ἀμοιβὴν ἀποτίσειν αὐτῷ. 4. ταῦτα δὲ εἰποῦσαν γενναίως τὴν ἔξοδον ὑποστῆναι, 5 πίττης ἐμπόρους κατὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος ἀπ' ἄκρων ποδῶν καὶ μέχρι κορυφῆς ἡρέμα καὶ κατὰ βραχὺ περιχυνθείσης αὐτῇ. 5. καὶ δὲ μὲν τῆς ἀσιδίμου κόρης τοιοῦτος κατηγώνιστο ἀδλος. οὐ μακρὸν δὲ καρόνον διαλιπών ὁ Βασιλείδης, ὅρκον διά τινα αἰτίαν πρὸς τῶν συστρατιωτῶν αἰτηθείς, μὴ ἔξεῖναι αὐτῷ τὸ παράπαν ὄμνύναι διεβεβαιοῦτο· 10 Χριστιανὸν γὰρ ὑπάρχειν καὶ τοῦτο ἐμφανῶς ὅμοιογεῖν. παίζειν μὲν οὖν ἐνομίζετο τέως τὰ πρῶτα, ὡς δὲ ἐπιμόνως ἀπισχυρίζετο, ἄγεται ἐπὶ τὸν δικαστήν· ἐφ' οὐδὲ τὴν ἔνστασιν ὅμοιογήσας δεσμοῖς παραδίδοται. 6. τῶν δὲ κατὰ θεὸν ἀδελφῶν ὡς αὐτὸν ἀφικνούμενων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀθρόας καὶ παραδόξου ταύτης ὄρμῆς πυρθανομένων, λέγεται εἰπεῖν 15 ὡς ἄρα Ποταμίανα τρισὶν ὑστερον ἡμέραις τοῦ μαρτυρίου νύκτωρ ἐπιστᾶσα, στέφανον αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ περιθεῖσα εἴη, φαίνεται τε παρακεληθῆναι χάριν αὐτοῦ τὸν κύριον καὶ τῆς ἀξιώσεως τετυχηκέναι οὐκ εἰς μακρὸν τε αὐτὸν παραλήψεσθαι. ἐπὶ τούτοις τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν κυρίῳ σφραγίδος μεταδόντων αὐτῷ, τῇ μετέπειτα ἡμέρᾳ τῷ τοῦ κυρίου δια- 20 πρέψας μαρτυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται. 7. καὶ ἄλλοι δὲ πλείονς τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀθρόως τῷ Χριστοῦ λόγῳ προσελθεῖν κατὰ τοὺς δεδηλωμένους ἴστοροῦνται, ὡς δὴ καθ' ὑπονοῦς τῆς Ποταμιάνης ἐπιφανείσης καὶ προσκεκλημένης αὐτούς. ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὅδε ἔχετω.

Text nach Eusebius, Kirchengeschichte VI 5. — Ruinart, 169 f. — Boll. 7/VI Juni II 6 f. 28/VI Juni V 355 ff.

10. Martyrium des Pionius.

25 Μαρτύριον τοῦ ἀγίου Πιονίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

I. Ταῖς μνείαις τῶν ἀγίων κοινωνεῖν ὁ ἀπόστολος παραινεῖ, γινώσκων ὅτι τὸ μνήμην ποιεῖσθαι τῶν ὑγιῶν μετὰ καρδίας ἀπάσης ἐν πίστει διαγενομένων ἐπιστηρίζει τὸν μιμεῖσθαι τὰ κρείττω θέλοντας. 2. Πιονίου δὲ τοῦ μάρτυρος καὶ μᾶλλον μεμνῆσθαι προσήκει διότι καὶ δῆτε ἐπεδήμει τῷ κόσμῳ πολλοὺς ἀπὸ τῆς πλάνης ἐπέστρεψεν ἀποστολικὸς ἄνηρ τῶν καθ' ἡμᾶς γενόμενος, καὶ τέλος ὅτε ἐκλήθη πρὸς κύριον καὶ ἐμαρτύρησε τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατέλιπεν εἰς τονθεσίαν ἡμετέραν, ἐπὶ τὸ καὶ νῦν ἔχειν ἡμᾶς μνημόσυνα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ.

II. Μηρὸς ἔκτου δευτέρᾳ ἐνισταμένου σαββάτου μεγάλου, ἐν τῇ 35 γενεθλίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Πολυκάπον, ὅντος τοῦ διωγμοῦ τοῦ κατὰ Δέκιον, συνελήφθησαν Πιόνιος πρεσβύτερος καὶ

26 Vgl. Rm. 12, 13. 30 f. Jak. 5, 20.

Σαβīνα ὁμολογήτρια καὶ Ἀσκληπιάδης καὶ Μακεδόνια καὶ Λίμνος πρεσβύτερος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. 2. ὁ οὖν Πιόνιος πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῶν Πολυκάρπου γενεθλίων εἶδεν ὅτι δεῖ ταύτη τῇ ἡμέρᾳ αὐτοὺς συλληφθῆναι. 3. ὃν οὖν μετὰ τῆς Σαβίνης καὶ τοῦ Ἀσκληπιάδου ἐν 5 νηστείᾳ, ὡς εἶδεν ὅτι αὐτοῖς δεῖ αὐτοὺς συλληφθῆναι, λαβὼν κλωστὰς ἀλύσεις τρεῖς περιέμηκε περὶ τὸν τράχηλον ἑαυτοῦ τε καὶ Σαβίνης καὶ Ἀσκληπιάδου, καὶ ἐξεδέχοντο ἐν τῷ οἴκῳ. 4. τοῦτο δὲ ἐποίησεν ὑπὲρ τοῦ ἀπαγομένων αὐτῶν μηδὲ ὑπονοῆσαι τίνας ὅτι ὡς οἱ λοιποὶ ὑπάγοντι μιαροφαγῆσαι, ἀλλ ὡς εἰδῶσι πάντες ὅτι κεκρίκασιν εἰς 10 φυλακὴν εὐθέως ἀπαχθῆναι.

III. Προσενξαμένων δὲ αὐτῶν καὶ λαβόντων ἀρτον ἄγιον καὶ ὑδωρ τῷ σαββάτῳ ἐπέστη αὐτοῖς Πολέμων ὁ νεωκόρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεταγμένοι ἀναζητεῖν καὶ ἔλκειν τοὺς Χριστιανὸς ἐπιδύνειν καὶ μιαροφαγεῖν. 2. καὶ φησιν ὁ νεωκόρος· Οἴδατε πάντως τὸ διάταγμα τοῦ 15 αὐτοκράτορος ὡς κελεύει ὑμᾶς ἐπιθύνειν τοῖς θεοῖς. 3. καὶ ὁ Πιόνιος ἔφη· Οἴδαμεν τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ ἐν οἷς κελεύει ὑμᾶς αὐτῷ μόνῳ προσκυνεῖν. 4. Πολέμων εἶπεν· Ἐλθετε οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν κάκει πεισθήσεσθε. καὶ ἡ Σαβīνα καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης ἔφησαν· Ἡμεῖς θεῷ 20 ζῶντι πειθόμεθα. 5. ἦγεν οὖν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας. καὶ προελθόντων 25 αὐτῶν εἰδον πάντες ὅτι δεσμὰ ἐφόρουν, καὶ ὡς ἐπὶ παρὰδεξιῷ συνέδραμεν ἐν τάχει ὅχλος ὥστε ὀθεῖν ἀλλήλους. 6. καὶ ἐλθόντων εἰς τὴν ἀγοράν, ἐν τῇ στοᾷ τῇ ἀνατολικῇ, ἐν τῇ διπύλιδι, ἐγεμίσθη πᾶσα ἡ ἀγορὰ καὶ αἱ ὑπερῷαι στοαὶ· Ἐλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων καὶ γυναικῶν· ἐσχόλαζον γὰρ διὰ τὸ εἶναι μέγα σάββατον. 7. ἀνήσεαν δὲ καὶ ἐπὶ τὰ 30 βάθρα καὶ ἐπὶ τὰ κυβώτια σκοποῦντες.

IV. Ἐστησαν οὖν αὐτοὺς ἐν μέσῳ, καὶ ὁ Πολέμων εἶπεν· Καλὸν ὑμᾶς ἔστιν, ὃ Πιόνιε, πειθαρχῆσαι καθὰ καὶ πάντες καὶ ἐπιθύσαι, ὡν μὴ κολασθῆτε. 2. ἐκτείνας οὖν τὴν χείρα ὁ Πιόνιος φαιδρῷ τῷ προσώπῳ ἀπελογήσατο εἰπών· Ἀνθρες οἱ ἐπὶ τῷ κάλλει Σμύρνης κανχώ 35 μενοι, οἱ ἐπὶ τῷ Μέλητος, ὡς φατε, Ὁμήρωφ σεμνυρόμενοι, καὶ οἵτινες ἐν ὑμῖν Ἰουδαίων συμπάρεισιν, ἀκούσατέ μοι δλίγα προσδιαλεγομένουν ὑμῖν. 3. ἀκούών γάρ ὅτι ἐπὶ τοῖς αὐτομολοῦσιν ὡς ἐπιγελῶντες καὶ ἐπιχαίροντες παίγνιον ἥγεῖσθε τὸ ἐκείνων ἀστόχημα, ὅτι ἐκόντες ἐπιθύνονται. 4. ἔδει δὲ ὑμᾶς μέν, ὃ Ἐλλῆνες, πείθεσθαι τῷ διδασκάλῳ 40 ὑμῶν· Ὁμήρωφ, δες συμβονλεύει μὴ δσιον εἶναι ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκονται κανχᾶσθαι. 5. ὑμῶν δέ, ὃ Ἰουδαῖοι, Μωϋσῆς κελεύει· Ἐάν ἴδης τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκός ὑπὸ τὸν γόμον, οὐ παρελεύσῃ ἀλλὰ ἀνιστῶν ἀναστήσεις αὐτό. 6. δροίως καὶ Σολομῶντι ἔδει ὑμᾶς πείθεσ-

8 αὐτὸν die Hschr. 16 f. Ex. 20, 3 ff.; Deut. 6, 13 f. 18 f. AG. 5, 26. 28 f. AG. 26, 1. 35 Vgl. Odyssee 22, 412. 36 Ex. 23, 5. 38 Prov. 24, 17.

θατ· Ἐὰν πέσῃ ὁ ἔχθρος σου, φησί, μὴ ἐπιχαρῆς, ἐν δὲ τῷ ὑποσκελίσματι αὐτοῦ μὴ ἐπαίρον. 7. ἐγὼ γὰρ τῷ ἐμῷ διδασκάλῳ πειθόμενος ἀποθνήσκειν αἰροῦμαι μᾶλλον ἢ παραβαίνειν τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ἀγωνίζομαι μὴ ἀλλάξαι ἀ πρῶτον ἔμαθον, ἔπειτα καὶ ἐδίδαξα. 8. τίνων οὖν 5 καταγελῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι ἀσυμπταθῶς; εἰ γὰρ καὶ ἔχθροι αὐτῶν ἐσμεν, ὡς φασιν, ἀλλὰ ἀνθρώποι, ἔτι ἀδικηθέντες. 9. λέγοντιν ὅτι καιροὺς παρρησίας ἔχομεν. είτα· τίνας ἡδικήσαμεν; τίνας ἐφονεύσαμεν; τίνας ἐδιώξαμεν; τίνας εἰδωλολατρεῖν ἡναγκάσαμεν; 10. ἢ οἴονται δμοια εἶναι τὰ ἑαυτῶν ἀμαρτήματα τοῖς νῦν ὑπό τινων διὰ φόβον ἀνθρώπινον πρασ- 10 σομένοις; ἀλλὰ τοσούτῳ διαφέρει ὅσῳ τὰ ἑκούσια ἀμαρτήματα τῶν ἀκονοτίων. 11. τίς γὰρ ἡνάγκασεν Ἰουδαίους τελεσθῆναι τῷ Βεελφεγώῳ; ἢ φαγεῖν ὑστίας γενερῶν; ἢ πορνεῦσαι εἰς τὰς θυγατέρας τῶν ἀλλοφύλων; ἢ κατακαίειν τοῖς εἰδώλοις τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας; ἢ γογγύζειν κατὰ τοῦ θεοῦ; ἢ καταλαλεῖν Μωϋσέως; ἢ ἀχαριστεῖν εὐεργετού- 15 μένοντος; ἢ στρέφεσθαι τῇ καρδίᾳ εἰς Αἴγυπτον; ἢ ἀναβάντος Μωϋσέως λαβεῖν τὸν νόμον εἰπεῖν τῷ Ἀαρὼν· Ποίησον ἡμῖν θεούς, καὶ μοσχοποιῆσαι; καὶ τὰ λοιπὰ δσα ἐποίησαν. 12. ὑμᾶς γὰρ δύνανται πλανᾶν. ἐπεὶ ἀναγινωσκέτωσαν ὑμῖν τὴν βίβλον τῶν Κριτῶν, τὰς Βασιλείας, τὴν Ἐξοδον καὶ πάντα ἐν οἷς ἐλέγχονται. 13. ἀλλὰ ζητοῦσι διὰ τί 20 τινες μήτε βιασθέντες ἑαυτοῖς ἥλθον ἐπὶ τὸ θῦσαι, καὶ διὸ ἐκείνοντος πάντων Χριστιανῶν καταγινώσκετε; 14. νομίσατε τὰ παρόντα ἀλλων δμοια εἶναι· ποῖος σωρὸς μείζων, ἀχύρον ἢ τοῦ σίτου; ὅταν γὰρ ἔλθῃ ὁ γεωργὸς ἐν τῷ πτύῳ διακαθᾶται τὴν ἀλωνα, τὸ ἀχυρὸν κοῦφον δὲν εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ἀερίου πνεύματος μεταφέρεται, ὁ δὲ σίτος ἐν ταῦτῳ 25 μένει. 15. ἴδετε πάλιν τὴν εἰς θάλασσαν βαλλομένην σαγήνην· μὴ πάντα ἀ συνάγει εὕχορηστά ἔστιν; οὕτω καὶ τὰ παρόντα. 16. πῶς οὖν θέλετε ταῦτα πάσχειν ὑμᾶς, ὡς δικαίους ἢ ὡς ἀδίκους; εἰ μὲν ὡς ἀδίκους, πῶς οὐχὶ καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ἀδικοὶ ἐλεγχόμενοι τὰ αὐτὰ πείσεσθε; εἰ δὲ ὡς δικαίους, τῶν δικαίων πασχόντων ποίαν ὑμεῖς ἐλπίδα ἔχετε; 30 εἰ γὰρ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; 17. κρίσις γὰρ τῷ κόσμῳ ἐπίκειται, περὶ ἣς πεπληρωφορήμεθα διὰ πολλῶν. 18. ἐγὼ μὲν καὶ ἀποδημήσας καὶ ἀπασαν τὴν Ἰουδαίαν περιελθὼν γῆν περάσας τε τὸν Ἰορδάνην ἐθεασάμην γῆν ἔως τοῦ νῦν μαρτυροῦσαν τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ γενομένην αὐτῇ ὁργήν, διὸ δις ἐποίουν οἱ 35 κατοικοῦντες αὐτὴν ἀμαρτίας, ξενοκτονοῦντες, ξενηλατοῦντες, βιαζό-

10 Hebr. 10, 26. 11 Ps. 105, 28. Num. 25, 3. 12 Num. 25 (Ps. 105, 28).

12 Ps. 105, 37 f. Ez. 16, 27 f. Jer. 7, 31. Ez. 23, 39.

13 Ex. 15, 24; 16, 2 f. Num. 14, 27; 21, 5; 16, 3.

15 Ex. 32, 1 ff. (Ps. 105, 19). 22 ff. Mt. 3, 12.

30 Prov. 11, 31 (1. Petr. 4, 18).

25 f. Mt. 13, 47 f.

31 Joh. 12, 31.

33 ff. Gen. 19.

μεροι. 19. είδον καπνὸν ἐξ αὐτῆς ἔως τοῦ νῦν ἀναβαίνοντα καὶ γῆν πυρὶ τετεφρωμένην, ἄμοιδον παντὸς καρποῦ καὶ πάσης ἵγρας οὐσίας. 20. είδον καὶ Θάλασσαν Νεκράν, ὅδωρ ὑπηλλαγμένον καὶ ἐξω τοῦ κατὰ φύσιν φόβῳ φείψαν καὶ τρέφειν ζῷον μὴ δυνάμενον, καὶ τὸν ἐναλλόμενον εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ὄντος ἐκβαλλόμενον εἰς ἄνω, καὶ κατέχειν ἀνθρώπουν σῶμα παρ' ἑαυτῇ μὴ δυναμένην ὑποδέξασθαι γὰρ ἀνθρώπον οὐθέλει, ἵνα μὴ δι' ἀνθρώπουν πάλιν ἐπιτιμηθῇ. 21. καὶ ταῦτα μακρὰν ὑμῶν ὄντα λέγω. ὑμεῖς ὁρᾶτε καὶ διηγεῖσθε Λυδίας γῆν Δεκαπόλεως κεκαυμένην πυρὶ καὶ προκειμένην εἰς δεῦρο ὑπόδειγμα ἀσεβίαν, Αἴτνης καὶ Σικελίας καὶ προσέτι Λυκίας καὶ τῶν νήσων δοιαγδούμενον πῦρ. 22. εἰ καὶ ταῦτα πόρρω ἀπέχει ἀφ' ὑμῶν, κατανοήσατε τοῦ θερμοῦ ὄντος τὴν χρῆσιν, λέγω δὴ τοῦ ἀναβλύζοντος ἐκ γῆς, καὶ νοήσατε πόθεν ἀνάπτεται ἡ πόθεν πυροῦται, εἰ μὴ ἐκβαῖνον ἐν ὑπογαίῳ πυροῦ. 23. λέγετε δὲ καὶ ἐκπνορύσσεις μερικὰς καὶ ἐξυδατῶν σεις, ὡς ὑμεῖς ἐπὶ Δευκαλίωνος ἡ ὡς ὑμεῖς ἐπὶ Νῶε. μερικὰ γίνεται, ἵνα ἐκ τῶν ἐπὶ μέρονς τὰ καθόλον γνωσθῇ. 24. διὸ δὴ μαρτυρόμεθα ὑμῖν περὶ τῆς μελλούσης διὰ πυρὸς γίνεσθαι κορίσεως ὑπὸ θεοῦ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς λεγομένοις θεοῖς ὑμῶν οὐ λατρεύομεν καὶ τῇ εἰκόνῃ τῇ χρυσῇ οὐ προσκυνοῦμεν.

20. V. Τούτων δὲ καὶ ἄλλων πολλῶν λεχθέντων, ὡς ἐπὶ πολὺ μὴ σιωπῆσαι τὸν Πιόνιον, ὃ τε νεωκόρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπέστησε τὰς ἀκοάς, ὥστε τοσαντηνή ἡσυχίαν γενέσθαι ὡς μηδὲ γρῦξαι τινα. 2. εἰπόντος δὲ πάλιν τοῦ Πιόνιον ὅτι· Τοῖς θεοῖς ὑμῶν οὐ λατρεύομεν καὶ τῇ εἰκόνῃ τῇ χρυσῇ οὐ προσκυνοῦμεν, ἥγανον αὐτοὺς εἰς τὸ ὑπανθρώπον εἰς τὸ μέσον καὶ περιέστησαν αὐτοῖς τινες τῶν ἀγοραίων ἀματῶν Πολέμωνι ἐκλιπαροῦντες καὶ λέγοντες· 3. Πεισθητι ἡμῖν, Πιόνιε, ὅτι σε φιλοῦμεν, καὶ διὰ πολλὰ ἀξιος εἰς ζῆν, ἥθοντες τε ἔνεκα καὶ ἐπιεικείας. καλόν ἐστι τὸ ζῆν καὶ τὸ φῶς τοῦτο βλέπειν, καὶ ἄλλα τινὰ πλείονα. 4. ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· Καγὼ λέγω ὅτι καλόν ἐστι τὸ ζῆν, ἀλλ' ἐκεῖνο κρείσσον δὲ ἡμεῖς ἐπιποθοῦμεν· καὶ τὸ φῶς, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ἀληθινόν. 5. καὶ ταῦτα μὲν οὖν ἀπατα καλά· καὶ οὐχ ὡς θανατιώντες ἡ μισοῦντες τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ φεύγομεν, ἀλλ' ἐτέρων μεγάλων ὑπερβολῆς τούτων καταφρονοῦμεν ἐνεδρευόντων ἡμᾶς.

VI. Ἀλέξανδρος δέ τις ἀγόραιος πονηρὸς ἀνὴρ εἶπεν· Ἐπονοσον ἡμῖν, Πιόνιε. Πιόνιος εἶπεν· Ἐπιλαβοῦ σὺ παρ' ἐμοῦ ἀκούειν· ἀγὰρ σὺ οἶδας οἶδα, ἀ δὲ ἐγὼ ἐπίσταμαι σὺ ἀγνοεῖς. 2. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἡθέλησεν αὐτοῦ καταγελᾶν, ἐπεὶ καὶ φησιν εἰρωνείᾳ· Ταῦτα δὲ διὰ

10 Schwartz schlägt vor τῶν νήσων τῶν Αιπαραίων und für δοιαγδύμενον: ἀναρριπτούμενον. 15 Gen. 6 ff.

19 u. 24 Dan. 3, 18. 25 AG. 17, 5. 30 Joh. 1, 9.

τι; 3. Πιόνιος εἶπεν· Ταῦτα ἵνα μὴ διερχόμενοι τὴν πόλιν ὑμῶν ὑπονομῆδωμεν ὡς μιαροφαγῆσοντες προσεληλύθαμεν, καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐδὲ ἐπερωτᾶσθαι ἀξιοῦμεν ἀλλὰ κρίναντες οὐκ εἰς τὸ Νεμεσεῖον ἀλλ’ εἰς τὴν φυλακὴν ἀπερχόμενα, καὶ ἵνα μὴ ὡς τοὺς λοιποὺς βίᾳ 5 ἡμᾶς σωταιρόπαστες ἀπαγάγητε, ἀλλὰ διὰ τὸ φορεῖν δεσμὰ ἔάσητε· τάχα γὰρ μετὰ δεσμῶν οὐκ εἰσαγάγετε ἡμᾶς εἰς τὰ εἰδωλεῖα ὑμῶν. 4. καὶ οὕτως ὁ Ἀλέξανδρος ἐφιμώθη· καὶ πάλιν ἐκείνων πολλὰ παρακαλούντων αὐτὸν κάπεινον λέγοντος· Οὕτω κερδίκαμεν, καὶ πολλὰ 10 ἐλέγχοντος αὐτοὺς καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀπαγγέλλοντος αὐτοῖς ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν· 5. Τίς γὰρ χρεία ἔστι, φησίν, τῶν λόγων ὑμῶν τούτων ὅπότε οὐκ ἔξεστιν ὑμᾶς ζῆν;

VII. Τοῦ δὲ δήμου βουλομένου ἐμπλησίαν ἐν τῷ θεάτρῳ ποιεῖν, ἵνα ἐκεῖ ἀκούσωσι πλείστα, κηδόμενοί τινες τοῦ στρατηγοῦ προσελθόντες τῷ νεωκόρῳ Πολέμῳ εἶπον· Μή συγχώρει λαλεῖν αὐτῷ, ἵνα μὴ 15 ἐν τῷ θεάτρῳ εἰσέλθωσι καὶ θόρυβος καὶ ἐπιζήτησις περὶ τοῦ ἄρτου γένηται. 2. ταῦτα ἀκούσας δὲ Πολέμων λέγει· Πιόνιε, εἰ μὴ θέλεις θῦσαι, κανὸν ἐλθὲ εἰς τὸ Νεμεσεῖον. δὲ ἔφη· Ἀλλ’ οὐ συμφέρει σον τοῖς εἰδώλοις ἵνα ἐκεῖ ἐλθωμεν. 3. Πολέμῳ εἶπεν· Πείσθητι ἡμῖν, Πιόνιε. Πιόνιος εἶπεν· Εἴθε ἡδυνάμην ἐγὼ ὑμᾶς πεῖσαι Χριστιανὸν γενέσθαι. 4. οἱ δὲ μέγα ἀναγελάσαντες εἶπον· Οὐδὲν ἔχεις τοιοῦτο ποιῆσαι ἵνα ζῶντες καῦμεν. Πιόνιος εἶπεν· Χειρόν ἔστι πολὺ ἀποθανόντας κανθῆναι. 5. μειδιώσης δὲ τῆς Σαβίνης δὲ νεωκόρος καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ εἶπον· Γελᾶς; ή δὲ εἶπεν· Εάν δὲ θεός θέλῃ, ναί· Χριστιανοὶ γάρ ἐσμεν· δοσοὶ γὰρ εἰς Χριστὸν πιστεύοντιν ἀδιστάκτως γελάσοντιν ἐν χαρᾶ 25 ἀδίνῳ. 6. λέγοντιν αὐτῇ· Σὺ μὲν δὲ οὐ θέλεις μέλλεις πάσχειν· αἰ γὰρ μὴ ἐπιθύμουσαι εἰς πορνεῖον θετανται. ή δὲ εἶπεν· Τῷ ἀγίῳ θεῷ μελήσει περὶ τούτου.

VIII. Πάλιν δὲ Πιόνιος εἶπεν Πολέμῳ· Πείσθητι ἡμῖν, Πιόνιε. Πιόνιος εἶπεν· Κεκέλευσαι ἡ πείθειν ἡ κολάζειν· οὐ πείθεις, κόλαζε. 2. τότε ἐπερωτᾶ ὁ νεωκόρος Πολέμῳ λέγων· Ἐπίθυσον, Πιόνιε. Πιόνιος εἶπεν, ὅτι Χριστιανός είμι. 3. Πολέμῳ εἶπεν· Ποιὸν θεὸν σέβῃ; Πιόνιος εἶπεν· Τὸν θεὸν τὸν παντοκράτορα τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ πάντας ἡμᾶς, δες παρέχει ἡμῖν πάντα πλούσιως, δν ἐγνώκαμεν διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ Χριστοῦ. 4. Πολέμῳ εἶπεν· Ἐπίθυσον οὖν καν τῷ αὐτοκράτορι. Πιόνιος εἶπεν· Εγὼ ἀνθρώπῳ οὐκ ἐπιθύω, Χριστιανός γάρ είμι.

6 εἰσηγάγετε: verbessern v. Gebhardt und Schwartz, vgl. Radermacher, Ntliche Grammatik, Tübingen 1911, S. 78, Anm. 1. 15 ἄρτον Schwartz mit der Ueberlieferung. ἀνθρώπου v. Gebhardt. 19 f. AG. 26, 28. 23 Jak. 4, 15. 24 Luk. 6, 21. 32 Am. 4, 13. Αποκ. 1, 8 u. a. 32 AG. 4, 24; 14, 15. Ex. 20, 11 u. a. 33 f. Mt. 11, 27. Luk. 10, 22. Joh. 14, 7.

IX. Είτα ἐπηρώτησεν ἐγγράφως λέγων αὐτῷ· Τίς λέγῃ; γράφοντος τοῦ νοταρίου πάντα. ἀπεκρίθη· Πιόνιος. 2. Πολέμων εἶπεν· Χριστιανὸς εἰ; Πιόνιος εἶπεν· Ναί. Πολέμων δὲ νεωκόρος εἶπεν· Ποίας ἐκκλησίας; ἀπεκρίνατο· Τῆς καθολικῆς, οὐτε γάρ ἐστιν ἀλλη παρὰ τῷ Χριστῷ. 5. εἶτα ἦλθεν ἐπὶ τὴν Σαβīνā. προειρήκει δὲ αὐτῇ ὁ Πιόνιος, ὅτι Εἰπόν σεαντὴν Θεοδότην, πρὸς τὸ μὴ ἐμπεσεῖν αὐτὴν ἐκ τοῦ ὄνόματος πάλιν εἰς τὰς κεῖρας τῆς ἀνόμου Πολίτης τῆς γενομένης αὐτῆς δεσποινῆς. 4. αὐτη γάρ ἐπὶ καιρῶν Γορδιανοῦ βουλομένη μεταγαγεῖν τῆς πίστεως τὴν Σαβīνāν πεδήσασα ἐξώρισεν αὐτὴν εν ὅρεσιν, ὅπου εἶχε τὰ ἐπιτήδεια λάθρᾳ 10 παρὰ τῶν ἀδελφῶν· μετὰ δὲ ταῦτα σπουδὴ ἐγένετο ὡστε αὐτὴν ἐλευθερωθῆναι καὶ Πολίτης καὶ τῶν δεσμῶν, καὶ ἦν τὰ πλεῖστα διατρίβονσα μετὰ τοῦ Πιονίου καὶ συνελήφθη ἐν τῷ διωγμῷ τούτῳ. 5. εἶπεν οὖν καὶ ταύτη ὁ Πολέμων· Τίς λέγῃ; ή δὲ εἶπεν· Θεοδότη. οὐδὲ ἔφη· Χριστιανὴ εἰ; ή δὲ λέγει· Ναί, Χριστιανή είμι. 6. Πολέμων εἶπεν· Ποίας ἐκκλησίας; 15 Σαβīνā εἶπεν· Τῆς καθολικῆς. Πολέμων εἶπεν· Τίνα σέβῃ; Σαβīνā εἶπεν· Τὸν θεὸν τὸν παντοκράτορα διότι ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντας ἡμᾶς, διὸ ἐγνώκαμεν διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7. εἶτα ἐπηρώτησε τὸν Ἀσκληπιαδην· Τίς λέγῃ; οὐδὲ εἶπεν· Ἀσκληπιαδης· Πολέμων εἶπεν· Χριστιανὸς εἰ; Ἀσκληπιαδῆς εἶπεν· 20 Ναί. 8. <Πολέμων εἶπεν· Ποίας ἐκκλησίας; Ἀσκληπιαδῆς εἶπεν· Τῆς καθολικῆς.> Πολέμων εἶπεν· Τίνα σέβῃ; Ἀσκληπιαδῆς εἶπεν· Τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. 9. Πολέμων εἶπεν· Οὗτος οὖν ἀλλος ἐστίν; Ἀσκληπιαδῆς εἶπεν· Οὐχί, ἀλλ ὁ αὐτὸς ὁν καὶ οὗτοι εἰρήκασι.

X. Τούτων δὲ λεχθέντων ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν φυλακήν. ἐπηρώτησεν δὲ ὅχλος πολὺς, ὡστε γέμειν τὴν ἀγοράν. 2. καὶ ἔλεγόν τινες περὶ Πιονίου· Πῶς ἀεὶ χλωρὸς ὡν νῦν πυρρὸν ἔχει τὸ πρόσωπον; 3. πρατούσης δὲ αὐτὸν τῆς Σαβīνῆς ἀπὸ τῶν ἱματίων διὰ τὸ ὄσμα τοῦ πλήθους, ἔλεγόν τινες χλευάζοντες· Εἴλα, ὡς φοβουμένη μὴ ἀποτίθησις γένηται· 4. εἰς δέ τις ἐξεβόησεν· Εἰ μὴ ἐπιθύνουσι κολασθῆσθαι τωσαν. οὐ Πολέμων ἔφη· Ἄλλ οἱ ὄφρδοι ἡμᾶς οὐ προάγουσιν ἵνα ἐξουσίαν ἔχωμεν. 5. ἄλλος δέ τις ἔλεγεν· Ἰδετε, ἀνθρωπάραιον ὑπάγει ἐπιθύσαι. ἔλεγε δὲ τὸν σὺν ἡμῖν Ἀσκληπιαδην. 6. Πιόνιος εἶπεν· Σὺ ψεύδῃ· οὐ γάρ ποιεῖ αὐτό. ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Ος δέ καὶ δις δὲ ἐπέδησαν. Πιόνιος εἶπεν· Ἐκαστος ιδίαν ἔχει προσάρεσιν, τί οὖν πρὸς ἐμέ; ἐγὼ 35 Πιόνιος λέγομαι. 7. ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Ὡς τοσαύτη παιδεία, καὶ οὕτως ἐστίν. Πιόνιος εἶπεν· Ταύτην μᾶλλον οἴδατε δι' ὧν ἐπειράθητε λιμῶν καὶ θανάτων καὶ τῶν ἀλλων πληγῶν. 8. εἶπεν δέ τις αὐτῷ· Καὶ σὺ σὺν ἡμῖν ἐπείνασας. Πιόνιος εἶπεν· Ἐγὼ μετὰ ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν θεόν.

XI. Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ μάλις ἐκ τοῦ ὅχλου ἐσφιγμένους ὥστε συμπτύγεσθαι ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὴν φυλακὴν παραδόντες τοῖς δεσμοφύλαξιν. 2. εἰσελθόντες δὲ ενδρον κατακεκλεισμένον πρεσβύτερον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὄνόματι Λίμνον καὶ γνωτικα Μακεδονίαν 5 ἀπὸ κώμης Καρύνης καὶ ἐν τῇς αἰρέσεως τῶν Φρυγῶν ὄνόματι Εὐτυχιανόν. 3. ὅντων οὖν αὐτῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔγγωσαν οἱ ἐπὶ τῆς φυλακῆς ὅτι τὰ φερόμενα ὑπὸ τῶν πιστῶν οὐ λαμβάνοντιν οἱ περὶ τὸν Πιόνιον. ἐλεγε γὰρ ὁ Πιόνιος, ὅτι "Οτε πλειόνων ἔχοντες οὐδένα ἐβαρήσαμεν, καὶ νῦν πῶς ληφόμεθα; 4. ὀργίσθησαν οὖν οἱ 10 δεσμοφύλακες ἐπιφιλανθρώπευόμενοι ἐκ τῶν ἐρχομένων αὐτοῖς, καὶ ὀργισθέντες ἐβαλον αὐτοὺς εἰς τὸ ἐσώτερον, πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς τὴν σύμπασαν φιλανθρωπίαν. 5. δοξάσαντες οὖν τὸν θεόν ἡσύχασαν παρέχοντες αὐτοῖς τὰ συνήθη, ὡς μεταγνῶνται τὸν ἐπάνω τῆς φυλακῆς καὶ πάλιν μεταγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὰ ἐμπροσθεν. 6. οἱ δὲ ἔμειναν 15 εἰπόντες· Δόξα τῷ κυρίῳ, συνέβη γὰρ ήμιν τοῦτο εἰς ἀγαθόν. 7. ἀδειαν γὰρ ἔσχον τοῦ φιλολογεῖν καὶ προσεύχεσθαι ήμέρας καὶ νυκτός.

XII. "Ομως δ' οὖν καὶ ἐν τῇ φυλακῇ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν ἥρχοντο πείθειν θέλοντες, καὶ ἀκούοντες αὐτῶν τὰς ἀποκρίσεις ἐθαύμαζον. 2. εἰσήσαν δὲ καὶ ὅσοι κατὰ ἀνάγκην ἦσαν σεσυρμένοι τῶν Χριστιανῶν ἀδελφῶν 20 πολὺν οἰλανθρόμον ποιοῦντες, ὡς μέγα πένθος καθ' ἐκάστην ὥραν ἔχειν αὐτούς, μάλιστα ἐπὶ τοῖς εὐλαβέσι καὶ ἐν καλῇ πολιτείᾳ γενομένοις, ὡς καὶ οἰλαντα τὸν Πιόνιον λέγειν. 3. Κανῆ κολάσει πολάζομαι, κατὰ μέλος τέμνομαι ὅρῶν τοὺς μαργαρίτας τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν χοίρων καταπατούμενοντος καὶ τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τῆς οὐρᾶς τοῦ 25 δράκοντος εἰς τὴν γῆν σεσυρμένοντος, τὴν ἀμπελον ἦν ἐφύτευσεν ἡ δεξιά τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ ὑδός τοῦ μονιοῦ λυμανούμενην· καὶ ταύτην νῦν τρυγῶσι πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν. 4. τεκνία μον οὖς πάλιν ὡδίνω ἔως οὖ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, οἱ τρυφεροὶ μον ἐπορεύθησαν δόδοντος τραχείας. 5. νῦν ἡ Σωσάννα ἐνεδρεύθη ὑπὸ τῶν ἀνόμων πρεσ-30 βυτέρων, νῦν ἀνακαλύπτοντι τὴν τρυφερὰν καὶ καλήν, ὅπως ἐμπλησθῶσι τοῦ κάλλους αὐτῆς καὶ γενοδῆ καταμαρτυρήσωσιν αὐτῆς. 6. νῦν δὲ Ἀμάν κωθωνίζεται, Ἐσθήη δὲ καὶ πᾶσα πόλις ταράσσεται. 7. νῦν οὐ λιμός ἀρτον οὐδὲ δίψα ὄδατος, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίον. 8. ἡ πάντως ἐνύσταξαν πᾶσαι αἱ παρθένοι καὶ ἐκάθενδον; 9. ἐπληρώθη 35 τὸ δῆμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. Ἄρα ὁ νίδιος τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; 10. ἀκούω δὲ ὅτι καὶ εἰς ἔκαστος τὸν πλησίον παραδίδωσιν, ἵνα πληρωθῆ τὸ Παραδώσει ἀδελφόν

2 αὐτοὺς + ἔξαγαγόντες αὐτοὺς Schwartz. 9 1. Thess. 2, 9. 2. Kor. 12, 16.
23 f. Mt. 7, 6. 24 f. Apok. 12, 4. 25 f. Ps. 79, 9 u. 13 f. 27 f. Gal. 4, 19.
28 Bar. 4, 26. 29 f. Sus. 28 ff. 32 f. Esth. 3, 15. 32 f. Am. 8, 11.
34 f. Mt. 25, 5. 35 Luk. 18, 8. 37 Mk. 13, 12.

εἰς θάνατον. 11. ἀρα ἐξηγήσατο δ σατανᾶς ἡμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· πύρινον δὲ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ θεοῦ λόγου τοῦ διακαθῆσαι τὴν ἀλωνα. 12. τάχα ἐμωράνθη τὸ ἄλας καὶ ἐβλήθη ἔξω καὶ καταπατεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. 13. ἀλλὰ μή τις ὑπολάβῃ, τεκνία, ὅτι 5 ἡδυνάτησεν ὁ κύριος, ἀλλ ἡμεῖς. 14. Μὴ ἀδυνατεῖ γάρ, φησιν, ἡ χειρὶ μον τοῦ ἐξελέσθαι; ἡ ἐβάρυνε τὸ οὖς μον *τοῦ* μὴ εἰσακοῦσαι; ἀλλὰ τὰ ἀμαρτήματα ὑμῶν διεστῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ὑμῶν. 15. ἡδικήσαμεν γάρ, ἔνιοι δὲ καὶ καταφρονήσαντες· ἡρομήσαμεν ἀλλήλους δάκνοντες καὶ ἀλλήλους καταιτιώμενοι· ὑπὸ ἀλλήλων ἀνηλώθη- 10 μεν. 16. ἔδει δὲ ἡμῶν τὴν δικαιοσύνην περισσεύειν μᾶλλον πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων.

XIII. Ἀκούω δὲ ὅτι καί τις ὑμῶν¹ Ιουδαῖοι καλοῦσιν εἰς συναγωγάς· διὸ προσέχετε μή ποτε ὑμῶν καὶ μεῖον καὶ ἔκούσιον ἀμάρτημα ἀψηται, μηδέ τις τὴν ἀναφαίρετον ἀμαρτίαν τὴν εἰς τὴν βλασφημίαν τοῦ ἀγίου πνεύματος ἀμαρτήσῃ. 2. μὴ γίνεσθε ἀμα αὐτοῖς ἀρχοντες Σοδόμων καὶ λαὸς Γομόρρας, ὃν αἱ χεῖρες αἴματος πλήρεις. ἡμεῖς δὲ οὐτε προφήτας ἀπεκτείναμεν οὐδὲ τὸν Χριστὸν παρεδώκαμεν καὶ ἐσταρώσαμεν. 3. καὶ τί πολλὰ λέγω ὑμῖν; μνημονεύετε ὃν ἡκούσατε *καὶ νῦν περαιώτε ἀ ἐμάρθετε*. ἐπεὶ κάκεντο ἡκούσατε ὅτι φασὶν οἱ Ιουδαῖοι· *Ο Χριστὸς ἀνθρώπος ἦν καὶ ἀνεπαύσατο ὡς βιοθανής*. 4. εἰπάτωσαν οὖν ἡμῖν, ποίον βιοθανοῦς πᾶς ὁ κόσμος μαθητῶν ἐπιληρώθη; 5. ποίον βιοθανοῦς ἀνθρώπον οἱ μαθηταὶ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτούς τοσοῦτοι ὑπέρ τοῦ ὄντος τοῦ διδασκάλον αὐτῶν ἀπέθανον; 6. ποίον βιοθανοῦς ἀνθρώπον τῷ ὄντοι τοσούτοις ἔτεσι δαιμόνια ἐξεβλήθη 25 καὶ ἐκβάλλεται καὶ ἐκβληθήσεται; καὶ ὅσα ἄλλα μεγαλεῖα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ γίνεται. 7. ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι βιοθανής ἐστιν ὁ ίδια προαιρέσει εἰςάγων ἑαυτὸν νοῦν βίον. 8. λέγονται δὲ καὶ νεκνομαντείαν πεποιηκέναι καὶ ἀνηγειοχέναι τὸν Χριστὸν μετὰ τοῦ σταυροῦ. 9. καὶ ποία γραφὴ τῶν παρ' αὐτοῖς καὶ παρ' ἡμῖν ταῦτα περὶ Χριστοῦ λέγει; τίς δὲ τῶν δικαίων ποτὲ εἰπεν; οὐχ οἱ λέγοντες ἄνομοι εἰσι; πῶς δὲ ἀνόμοις λέγοντι πιστεύσῃ τις, καὶ οὐχὶ τοῖς δικαίοις μᾶλλον;

XIV. Ἐγὼ μὲν οὖν τοῦτο τὸ φεῦσμα, δ λέγοντιν ὡς νῦν γεγονός, ἐκ παιδὸς ἡλικίας ἡμονον λεγόντων Ιουδαίων. 2. ἔστι δὲ γεγραμμένον ὅτι ὁ Σαούλ ἐπηρώτησεν ἐν τῷ ἐγγαστρικύθῳ καὶ εἰπεν τῇ γυναικὶ τῇ οὐτω μαντενομένῃ² Ἀνάγαγέ μοι τὸν Σαμουὴλ τὸν προφήτην. 3. καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ἄνδρα ὄρθιον ἀναβαίνοντα ἐν διπλοῖδι. καὶ ἔγνω Σαούλ ὅτι οὗτος Σαμουὴλ, καὶ ἐπηρώτησε περὶ ὃν ἐβούλετο. 4. τί οὖν;

1 Luk. 22, 31.

2 Mt. 3, 12.

3 Mt. 5, 13.

5 Jes. 59, 1 f.

8 Gal. 5, 15.

10 Mt. 5, 20.

14 Mk. 3, 29.

15 Jes. 1, 10.

16 f. Jes. 1, 15. Mt. 23, 37. AG. 7, 52.

35 1. Sam. 28, 11.

36 1. Sam. 28, 14.

ἡδύνατο ἡ ἐγγαστρίμυνθος ἀναγαγεῖν τὸν Σαμονὴλ ἡ οὐ; 5. εἰ μὲν οὖν λέγοντις ὅτι Ναί, ὀμολογήκασι τὴν ἀδικίαν πλέον ἵσχυειν τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐπικατάρατοι εἰσιν. 6. ἐὰν δὲ εἰπωσιν ὅτι Οὐκ ἀνήγαγεν, ἀρά οὖν οὐδὲ τὸν Χριστὸν τὸν κύριον. 7. ἡ δὲ ὑπόδειξις τοῦδε τοῦ λόγου ἐστὶ τοιαύτη· πῶς ἡδύνατο ἡ ἀδικος ἐγγαστρίμυνθος, ἡ δαίμων, ἀναγαγεῖν τὴν ἀγίου προφήτου ψυχὴν τὴν ἀναπανομένην ἐν κόλποις⁷ Ἀβραάμ; τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος κελεύεται. 8. οὕκουν ὡς ἐκεῖνοι ὑπολαμβάνουσιν ἀνηρέχθη ὁ Σαμονὴλ; μὴ γένοιτο. ἀλλ᾽ ἐστι τοιοῦτο τι· 9. παντὶ τῷ ἀποστάτῃ γενομένῳ θεοῦ οἱ τῆς ἀποστασίας 10 παρέπονται ἄγγελοι, καὶ παντὶ φαρμακῷ καὶ μάγῳ καὶ γότῃ καὶ μάντει διαβολικοὶ ὑπονοργοῦσι λειτονοργοί. 10. καὶ οὐ θαυμαστόν· φησὶ γάρ ὁ ἀπόστολος· Αὐτὸς ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης. ἐπεὶ πῶς καὶ ὁ ἀντίχριστος ὡς ὁ Χριστὸς φανήσεται. 15 11. οὐχ ὅτι οὖν ἀνήγαγε τὸν Σαμονὴλ, ἀλλὰ τῇ ἐγγαστριμόθῳ καὶ τῷ ἀποστάτῃ Σαούλ δαίμονες ταρταραῖοι ἔξομοιωθέντες τῷ Σαμονῇλ ἐνεφάνισαν ἕαντούς. 12. διδάξει δὲ αὐτὴν ἡ γραφή· λέγει γάρ δῆθεν ὁ ὀφθεῖς Σαμονὴλ τῷ Σαούλ· Καὶ σὺ σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ. 13. πῶς δύναται ὁ εἰδωλολάτρης Σαούλ εὑρεθῆναι μετὰ Σαμονὴλ; ἡ δῆλον 20 διὰ μετὰ τῶν ἀνόμων καὶ τῶν ἀπατησάντων αὐτὸν καὶ ικνιευσάντων αὐτοῦ δαιμόνων. ἀρά οὖν οὐκ ἦν Σαμονὴλ. 14. εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι τὴν τοῦ ἀγίου προφήτου ἀναγαγεῖν ψυχὴν, πῶς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁸ Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἀναλαμβανόμενον εἶδον οἱ μαθηταὶ καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀρνήσασθαι αὐτὸν ἀπέθανον, οἷόν τέ ἐστιν ἐκ γῆς ἀνερχόμενον ὁφθῆναι; 25 15. εἰ δὲ ταῦτα μὴ δύνασθε ἀντιτιθέναι αὐτοῖς, λέγετε πρὸς αὐτούς· "Οπως ἀν ἦ, ἡμεῖς ὑμῶν τῶν χωρὶς ἀνάγκης ἐκπορνευσάντων καὶ εἰδωλολατησάντων κρείττονές ἔσμεν. 16. καὶ μὴ συγκατάθεσθε αὐτοῖς ἐν ἀπογνώσει γενόμενοι, ἀδελφοί, ἀλλὰ τῇ μετανοίᾳ προσμείνατε τῷ Χριστῷ· ἐλεήμων γάρ ἐστι δέξασθαι πάλιν ὑμᾶς ὡς τέκνα.

30 XV. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος καὶ ἐπισπονδάσαντος, αὐτοὺς ἐξελθεῖν ἐκ τῆς φυλακῆς ἐπέστησαν αὐτοῖς ὁ νεωκόρος Πολέμων καὶ ὁ ἵππαρχος Θεόφιλος μετὰ διωγμιτῶν καὶ ὅχλου πολλοῦ λέγοντες· 2. "Ιδε Εὐκτήμων ὁ προεστὼς ὑμῶν ἐπέθυσεν, πείσθητε καὶ ὑμεῖς· ἐρωτῶσιν ὑμᾶς Λέπιδος καὶ Εὐκτήμων ἐν τῷ Νεμεσείῳ. 3. Πιόνιος 35 εἰπεν· Τοὺς βληθέντας εἰς τὴν φυλακὴν ἀκόλουθόν ἐστι περιμένειν τὸν ἀνθύπατον· τί ἔαντοις τὰ ἐκείνου μέρη ἐπιτρέπετε; 4. ἀπῆλθον οὖν πολλὰ εἰπόντες, καὶ πάλιν ἥλθον μετὰ διωγμιτῶν καὶ ὅχλου, καὶ φησι

7 Luk. 16, 22 f. 12 2. Kor. 11, 14 f.

18 1. Sam. 28, 19 Urtext. Vgl. Luk. 23, 43.

34 Εὐκτήμων + ἀν Schwartz.

23 AG. 1, 9.

26 Jud. 7.

Θεόφιλος ὁ ἵππαρχος δόλῳ· Πέπομφεν ὁ ἀνθύπατος ἵνα εἰς Ἐφεσον ἀπαχθῆτε. 5. Πιόνιος εἶπεν· Ἐλθέτω ὁ πεμφθεὶς καὶ παραλαβέτω ἡμᾶς. ὁ ἵππαρχος εἶπεν· Ἀλλὰ πρίγκιψ ἐστὶν ἀξιόλογος· εἰ δὲ οὐ θέλεις, ἀρχων εἰμί. 6. καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ ἐσφιγξε τὸ μαφόριον 5 περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἐπέδωκε διωγμάτη, ὡς μικροῦ δεῖν αὐτὸν τυῖαι. 7. ἥλθον οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ οἱ λοιποὶ καὶ ἡ Σαρῆνα, καὶ κραζόντων αὐτῶν μεγάλῃ φωνῇ· Χριστιανοί ἐσμεν, καὶ χαμαὶ ὁπτόντων ἑαυτούς πρὸς τὸ μὴ ἀπενεχθῆναι εἰς τὸ εἰδωλεῖον, ἐξ διωγμάτων τὸν Πιόνιον ἔβάσταξαν κατὰ κεφαλῆς, ὡς μὴ δυναμένους κατέχειν αὐτὸν 10 τοῖς γόναις λακτίζειν εἰς τὰς πλευρὰς καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ὀκλάσαι.

XVI. Βοῶτα οὖν ἥγανον αὐτὸν βαστάζοντες καὶ ἔθηκαν χαμαὶ παρὰ τὸν βωμόν, ὃ ἔτι παρειστήκει Εὐκτήμων εἰδωλολατοικῶς. 2. καὶ ὁ Λέπιδος εἶπεν· Διὰ τί ὑμεῖς οὐ θύετε, Πιόνιε; οἱ περὶ Πιόνιον εἶπαν· 15 Ὁτι Χριστιανοί ἐσμεν. 3. Λέπιδος εἶπεν· Ποῖον θεὸν σέβεσθε; Πιόνιος εἶπεν· Τὸν ποιῆσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. 4. Λέπιδος εἶπεν· Ο οὗν ἐσταυρωμένος ἐστίν; Πιόνιος εἶπεν· Ὁν ἀπέστειλεν ὁ θεός ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου. 5. οἱ δὲ ἀρχοντες μέγα βοήσαντες ἀνεγέλασαν καὶ ὁ Λέπιδος αὐτῷ κατηράσατο. 20 6. ὁ δὲ Πιόνιος ἔβα· Θεοσέβειαν αἰδέσθητε, δικαιοσύνην τιμήσατε, τὸ δμοιοπαθὲς ἐπίγνωτε, τοῖς νόμοις ὑμῶν κατακολουθήσατε. ἡμᾶς κολάζετε ὡς μὴ πειθομένους, καὶ ὑμεῖς ἀπειθεῖτε· κολάζειν ἐκελεύσθητε, οὐ βιάζεσθαι.

XVII. Καὶ πρὸς αὐτὸν Ῥονφῆνός τις παρεστῶς τῶν ἐν τῇ ὁρτορικῇ 25 διαφέρειν δοκούντων εἶπεν· Παῦσαι, Πιόνιε, μὴ κενοδόξει. 2. ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν· Αἴτια σου αἱ ὁρτορεῖαι; ταῦτα σου τὰ βιβλία; ταῦτα Σωκράτης ὑπὸ Ἀθηναίων οὐκ ἐπαθεν. νῦν πάντες Ἀνντοι καὶ Μέλητοι. 3. ἀρα Σωκράτης καὶ Ἀριστείδης καὶ Ἀράξαρχος καὶ οἱ λοιποὶ ἐκενοδόξουν καθ' ὑμᾶς, ὅτι καὶ φιλοσοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ καρ- 30 τεργίαν ἥσκησαν; 4. ὁ δὲ Ῥονφῆνος ἀκούσας οὕτως ἐσιώπησεν.

XVIII. Εἰς δέ τις τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ δόξῃ κοσμικῇ καὶ ὁ Λέπιδος σὺν αὐτῷ εἶπον· Μὴ κρᾶξε, Πιόνιε. 2. ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν· Καὶ μὴ βιά- 35 ζου· πῦρ ἄναψον καὶ ἑαντοῖς ἀναβαίνομεν. 3. Τερέντιος δέ τις ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνέρραξεν· Οἴδατε ὅτι οὗτος καὶ τοὺς ἄλλους ἀνασοβεῖ ἵνα μὴ θύσωσιν; 4. λοιπὸν οὖν στεφάνους ἐπετίθεσαν αὐτοῖς· οἱ δὲ δια- σπῶντες αὐτοὺς ἀπέρριπτον. 5. ὁ δὲ δημόσιος εἰστήκει τὸ εἰδωλολόγυ- τον κρατῶν· οὐ μέντοι ἐτόλμησεν ἐγγύς τινος προσελθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς ἐνώπιον πάρτων κατέφαγεν αὐτὸν ὁ δημόσιος. 6. κραζόντων δὲ αὐτῶν· Χριστιανοί ἐσμεν, μὴ εὑρίσκοντες τὸ τί ποιήσωσιν αὐτοῖς ἀνέπεμψαν

αὐτοὺς πάλιν εἰς τὴν φυλακήν, καὶ ὁ ὄχλος ἐνέπαιξε καὶ ἐρράπιξεν αὐτούς. 7. καὶ τῇ Σαβίνῃ τις λέγει· Σὺ εἰς τὴν πατρίδα σου οὐκ ἥδυνω ἀποθανεῖν; ἡ δὲ εἰπεν· Τίς ἐστιν ἡ πατρὶς μου; ἐγὼ Πιονίου ἀδελφή εἰμι. 8. τῷ δὲ Ἀσκληπιάδῃ Τερέντιος ὁ τότε ἐπιτελῶν τὰ κυνήγια εἶπεν· 5 Σὲ αἰτήσομαι πατάδικον εἰς τὰς μονομάχους φιλοτιμίας τοῦ νίοῦ μου. 9. ὁ δὲ Ἀσκληπιάδης πρὸς αὐτὸν· Οὐ φοβεῖς με ἐν τούτῳ. 10. καὶ οὕτως εἰσῆχθησαν εἰς τὴν φυλακήν, καὶ εἰσιόντι τῷ Πιονίῳ εἰς τὴν φυλακὴν εἰς τῶν διωγματῶν ἔκρουντε πατὰ τῆς κεφαλῆς μεγάλως ὥστε τραυματίσαι αὐτὸν· ὁ δὲ ἡσύχασεν. 11. αἱ χεῖρες δὲ τοῦ πατάξαντος αὐτὸν 10 καὶ τὰ πλευρὰ ἐφλέγμαναν ὥστε μόλις αὐτὸν ἀνατυνεῖν. 12. εἰσελθόντες δὲ ἐδόξασαν τὸν θεόν ὅτι ἔμειναν ἐν ὄντος Χριστοῦ ἀβλαβεῖς καὶ οὐκ ἐκράτησεν αὐτῶν ὁ ἔχθρος οὐδὲ Εὐκτήμων ὁ ὑποκριτής, καὶ διτέλοντι ἐν ψαλμοῖς καὶ εὐχαῖς ἐπιστηρίζοντες ἑαντούς. 13. ἐλέγετο δὲ μετὰ ταῦτα ὅτι ἡξιώκει ὁ Εὐκτήμων ἀναγκασθῆναι ἡμᾶς, καὶ ὅτι 15 αὐτὸς ἀπίρεγκε τὸ δίδιον εἰς τὸ Νεμεσεῖον, ὁ καὶ μετὰ τὸ φαγεῖν ἐξ αὐτοῦ ὀπτηθὲν ἡθέλησεν δλον εἰς τὸν οἶκον ἀποφέρειν.¹⁴ 14. ὡς ἐγκαταγέλαστον αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιορκίαν γενέσθαι, ὅτι ὀώμοσε τὴν τοῦ αὐτοκράτορος τύχην καὶ τὰς Νεμέσεις στεφανωθεὶς μὴ εἶναι Χριστιανὸς μηδὲ ὡς οἱ λοιποὶ παραλιπεῖν τι τῶν πρὸς τὴν ἔξαρνησιν.

20 XIX. Μετὰ δὲ ταῦτα ἥλθεν ὁ ἀνθύπατος εἰς τὴν Σμύρναν, καὶ προσαχθεὶς ὁ Πιόνιος ἐμάρτυρος, γενομένων ὑπομνημάτων τῶν ὑποτεταγμένων, πρὸ τεσσάρων εἰδῶν Μαρτίων. 2. καθεσθέντος πρὸ βημάτος Κυντιλλιανὸς ἀνθύπατος ἐπηρώτησε· Τίς λέγῃ; ἀπεκρίθη· Πιόνιος. 3. ὁ δὲ ἀνθύπατος εἶπεν· Ἐπιθύεις; ἀπεκρίνατο· Οὐ. 4. ὁ ἀνθύπατος ἐπηρώτησεν· Ποίαν θρησκείαν ἡ αἰρεσιν ἔχεις; ἀπεκρίνατο· Τῶν καθολικῶν. 5. ἐπηρώτησε· Ποίων καθολικῶν; ἀπεκρίνατο· Τῆς παθολικῆς ἐπικλησίας εἰμὶ προεσβύτερος. 6. ὁ ἀνθύπατος· Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν; ἀπεκρίνατο· Ναί, ἐδίδασκον. 7. ἐπηρώτησε· Τῆς μωρίας διδάσκαλος ἔστις; ἀπεκρίθη· Τῆς θεοσεβείας. 8. ἐπηρώτησε· Ποίας θεοσεβείας; 25 9. ἀπεκρίθη· Τῆς εἰς τὸν θεόν πατέρα τὸν ποιήσαντα τὰ πάντα. 9. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Θῦσον. ἀπεκρίνατο· Οὐ, τῷ γὰρ θεῷ εὐχεσθαί μέ δεῖ. 10. ὁ δὲ λέγει· Πάρτες τοὺς θεοὺς σέβομεν καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς ὄντας ἐν τῷ οὐρανῷ θεούς, τί τῷ ἀέρι προσέχεις; Θῦσον αὐτῷ. 11. ἀπεκρίθη· Οὐ τῷ ἀέρι προσέχω ἀλλὰ τῷ ποιήσαντι τὸν ἀέρα καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ πάντα τὰ 35 ἐν αὐτοῖς. 12. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Εἰπόν, τίς ἐποίησεν; ἀπεκρίνατο· Οὐκ ἔξεστιν εἰπεῖν. 13. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Πάρτως ὁ θεός, τοντέστιν ὁ Ζεύς, ὃς ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ, βασιλεὺς γάρ ἐστι πάντων τῶν θεῶν.

XX. Σιωπῶντι δὲ τῷ Πιονίῳ καὶ κρεμασθέντι ἐλέχθη· Θύεις; ἀπεκρίνατο· Οὐ. 2. πάλιν βασανισθέντι αὐτῷ ὄνυξιν ἐλέχθη· Μετα-

33 τι: ἦ Schwartz.

νόησον· διὰ τί ἀπονενόησαι; ἀπεκρίνατο· Οὐκ ἀπονενόημαι ἀλλὰ ζῶντα θεὸν φοβοῦμαι. 3. ὁ ἀνθύπατος· Ἀλλοι πολλοὶ ἔθυσαν καὶ ζῶσι καὶ σωφρονοῦσιν. ἀπεκρίνατο· Οὐ θύω. 4. ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Ἐπερωτηθεὶς λόγισα τι παρὰ σεαυτῷ καὶ μετανόησον. ἀπεκρίνατο· 5. Οὐ. 5. ἐλέχθη ἀντῷ· Τί σπεύδεις ἐπὶ τὸν θάνατον; ἀπεκρίνατο· Οὐκ ἐπὶ τὸν θάνατον ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ζωὴν. 6. Κυντιλλιανὸς ὁ ἀνθύπατος εἶπεν· Οὐ μέγα πρᾶγμα ποιεῖς σπεύδων ἐπὶ τὸν θάνατον· καὶ γὰρ οἱ ἀπογραφόμενοι ἐλαχίστον ἀργυρίον πρὸς τὰ θηρία θανάτου παταρφονοῦσι, καὶ σὺν εἰς ἐκείνων εἰ. ἐπεὶ οὐνι σπεύδεις ἐπὶ τὸν θάνατον ζῶν καῆσῃ. 10. 7. καὶ ἀπὸ πινακίδος ἀνεγνώσθη· Ρωμαϊστί· Πιόνιον ἑαυτὸν ὁμολογήσαντα εἶναι Χριστιανὸν ζῶντα καῆναι προσετάξαμεν.

XXI. Ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ στάδιον διὰ τὸ πρόδυμον τῆς πίστεως καὶ ἐπιστάντος τοῦ κομενταρησίον ἐκὼν ἀπεδύσατο. 2. εἶτα κατανόησας τὸ ἄγνον καὶ εὐσχημον τοῦ σώματος ἑαυτοῦ 15 πολλῆς ἐπλήσθη χαρᾶς, ἀναβλέψας δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐχαριστήσας τῷ τοιοῦτον αὐτὸν διατηρήσαντι θεῷ ἥπλωσεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ παρέδωκε τῷ στρατιώτῃ πεῖραι τοὺς ἥλους. 3. καθηλωθέντι δὲ αὐτῷ πάλιν ὁ δημόσιος εἶπεν· Κατανόησον καὶ ἀρθήσοταί σου οἱ ἥλοι. 4. ὁ δὲ ἀπεκρίθη· Ἡσθόμην γὰρ ὅτι ἔνεισι, καὶ συννοήσας ὀλί- 20 γον εἶπεν· Διὰ τοῦτο σπεύδω ἵνα θᾶττον ἐγερθῶ, δηλῶν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. 5. ἀνώρθωσαν οὖν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ λοιπὸν μετὰ ταῦτα καὶ πρεσβύτερον τινα Μητρόδωρον τῆς αἰρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν. 6. ἔτυχεν δὲ τὸν μὲν Πιόνιον ἐκ δεξιῶν, τὸν δὲ Μητρόδωρον ἐξ ἀριστερῶν, πλὴν ἀμφότεροι ἔβλεπον πρὸς ἀνατολάς. 25 7. προσενεγκάντων δὲ αὐτῶν τὴν ὕλην καὶ τὰ ξύλα κύκλῳ περισωρευσάντων ὁ μὲν Πιόνιος συνέκλεισε τοὺς ὄφθαλμούς, ὥστε τὸν ὄχλον ὑπολαβεῖν δτι ἀπέπνευσεν. 8. ὁ δὲ κατὰ τὸ ἀπόρρογτον εὐχόμενος ἐλθὼν ἐπὶ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς ἀνέβλεψεν. 9. ἥδη δὲ τῆς φλογὸς αἰρομένης γεγηθότι προσώπῳ τελευταῖον εἰπὼν τὸ ἀμήν καὶ λέξας· Κύριε, δέξαι μον τὴν ψυχήν, 30 ὡς ἐρευγόμενος ἡσύχως καὶ ἀπόνως ἀπέπνευσε καὶ παρακαταθήκην ἔδωκε τὸ πνεῦμα τῷ πατρὶ τῷ πᾶν αἷμα καὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀδίκως κατακριθεῖσαν ἐπαγγειλαμένω φυλάξαι.

XXII. Τοιοῦτον βίον διανύσας ὁ μακάριος Πιόνιος ἀμώμητον ἀνέγκλητον ἀδιάφορον, ἀεὶ τὴν γνώμην ἔχων τεταμένην εἰς θεὸν παντο- 35 ποάτορα καὶ εἰς τὸν μεσίτην θεοῦ καὶ ἀνθρώπων Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν, τοιούτον κατηξιώθη τέλους, καὶ τὸν μέγαν ἀγῶνα νικήσας διῆλθε διὰ τῆς στενῆς θύρας εἰς τὸ πλατύν καὶ μέγα φῶς. 2. ἐσημάνθη δὲ αὐτοῦ ὁ στέφανος καὶ διὰ τοῦ σώματος. μετὰ γὰρ τὸ

24 ἀριστερῶν + ἐστάναι Schwartz.
36 f. Mt. 7, 13.

29 AG. 7, 59.

35 f. 1. Tim. 2, 5.

κατασβεσθῆναι τὸ πῦρ τοιοῦτον αὐτὸν εἴδομεν οἱ παραγενόμενοι ὅποιόν τε τὸ σῶμα ἀκμάζοντος ἀθλητοῦ κεκοσμημένον. 3. καὶ γὰρ τὰ ὥτα αὐτοῦ *⟨οὐ⟩* μυλλὰ ἐγένοντο καὶ αἱ τοίχες ἐν χρῷ τῆς κεφαλῆς προσεκάθητο, τὸ δὲ γένειον αὐτοῦ ὡς ιούλοις ἐπανθοῦν ἐκεκόσμητο. 4. ἐπέλαμπε δὲ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πάλιν χάρις θαυμαστή, ὥστε τοὺς Χριστιανὸν στηριχθῆναι μᾶλλον τῇ πίστει, τοὺς δε ἀπίστοντος πτοηθέντας καὶ τὸ συνειδὸς ἔχοντας πεφοβημένον κατελθεῖν.

XXIII. Ταῦτα ἐπράχθη ἐπὶ ἀνθυπάτον τῆς Ἀσίας Ἰονίου Πρό-
κλου Κυντιλλιανοῦ, ὑπατεύοντων αὐτοκράτορος Γ. Μεσίου Κύρτου
10 Τραιανοῦ Δεκίου Σεβαστοῦ τὸ δεύτερον καὶ Οὐέττιον Γρατοῦ, πρὸ¹¹ τεσσάρων εἰδῶν Μαρτίων κατὰ Ρωμαίους, κατὰ δὲ Ἀσιανοὺς μηρὸς
ἔκτον ἐννεακαιδεκάτη, ἡμέρᾳ σαββάτῳ, ὡρᾳ δεκάτῃ, κατὰ δὲ ἡμᾶς
βασιλεύοντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φῇ δόξα εἰς τοὺς
αιῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text nach O. v. Gebhardt, Das Martyrium des heil. Pionius, Archiv für slavische Philologie 18, 1 und 2 (1896), 156—171, und Acta, 96—114. — Schwarf, De Pionio et Polycarpo (s. o. zu Nr. 1). — Th. Zahn, Patrum apostolicorum opera II, Lips. 1876, 164 f. — J. B. Lightfoot, The Apostolic Fathers II 2, 1, London 1889, 715—722, vgl. auch 638—645. — Vgl. Gregg, Decian Persecution, 242 bis 261, vgl. auch 264 ff. — Delehaye, Passions, 28—37. — Boll. 1/II. Febr. I 37—46.

15 11. Akten des Acacius.

I. Quotienscumque seruorum dei gloria facta memoramus, illi referimus gratiam qui et patientem tuerit in poena et uictorem coronat in gloria. 2. Marcianus itaque consularis ² a Decio imperatore provectus, Christianae legis inimicus. Acacium ad se iussit adduci, quem ³ scutum quoddam ac refugium illius 20 regionis audierat. Eo introducto ad se ait: Debes amare principes nostros, homo Romanis legibus uiuens. 3. respondit Acacius: Et cui magis cordi est uel a quo sic diligitur imperator quemadmodum a nobis? Assidua enim nobis pro eo ac iugis oratio est, ut prolixum aeum in hac luce conficiat, iusta populos potestate moderetur et pacatum maxime imperii sui tempus accipiat, deinde 25 pro salute militum, pro statu orbis et mundi. 4. Marcianus ait: Haec et ipse collaudo; sed ut obsequium tuum plenius imperator agnoscat, sacrificium illi solue nobiscum. 5. Acacius dixit: Ego deum meum qui est uerus et magnus pro salute regis obtestor, sacrificium uero nec ille exigere nec nos debemus soluere. quis enim homini sacra persoluat? 6. Marcianus respondit: Cui deo precem 30 fundis ut ipsi et nos sacra solvamus? Acacius dixit: Opto te scire quod prosit et deum qui est uerus agnoscere. 7. Marcianus ait: Nomen eius mihi enuntia.

4 ἐπανθοῦσιν v. Gebhardt. 18 profectus P. 20 religionis P. 22 ab hominibus Christianis O. 27 dominum PB. 29 ait P; dixit: Responde B.

Acacius dixit: Deus Abraham et deus Isaac et deus Jacob. 8. Marcianus ait: Deorum sunt ista nomina? Acacius dixit: Non ista; sed qui locutus est istis, ille est deus uerus, illum timere debemus. 9. Marcianus ait: Quis est iste? respondit Acacius: Altissimus Adonai, sedens super cherubin et seraphin. 10. Marcianus ait: Quid est <cherubin et> seraphin? respondit Acacius: Altissimi dei minister et excelsae sedis antistes.

II. Marcianus ait: Quae te philosophiae disputatio uana decepit? sperne inuisibilia potius et deos quos aspicis recognosce. respondit Acacius: Qui sunt illi, quibus sacrificare me praecipis? 2. Marcianus ait: Apollini seruatori nostro, famis et pestilentiae depulsori, per quem omnis mundus seruatur et regitur.

3. respondit Acacius: Illi futuri, ut putatis, interpreti? qui infelix cum puellulae amore flagraret, currebat attonitus ignarus perditum se optatissimam praedam. apertum est itaque quod nec diuinus fuit qui ista nesciuit, nec deus, quem puella decepit. 4. nec hoc solum doloris exceptit: crudeliori illum damno 15 mox fortuna multauit. nam ut erat turpis in pueros, formam Hyacinthi cuiusdam captus, ut bene nostis, incaluit et miser atque ignarus futuri disco quem optabat uiuere occidit. 5. ipse qui cum Neptuno aliquando seruauit, ipse qui pecora aliena seruauit, huic sacrificare me praecipis? an Aesculapio fulminato, an adulterae Veneri et portentis ceteris vel huius vitae vel huius exitii? 6. adorabo 20 ergo eos, quos non dignor imitari, quos contemno, quos accuso, quos horreo? Quorum facta nunc si quis admittat, seueritatis res uestrae non poterit leges effugere, et modo in aliis colitis quod in aliis uindicatis? 7. Marcianus ait: Christianorum consuetudo haec est multa in deos nostros maledicta confingere. propterea te uenire mecum ad Iouem Iunonemque praecipio, ut simul celebantes dulce conuiuium numinibus, quae sunt digna, reddamus. 8. respondit Acacius: Quomodo hic sacrifico illi, cuius sepulcrum esse constat in Creta? numquid resurrexit a mortuis?

III. Marcianus ait: Aut sacrificia aut morere. respondit Acacius: Hoc et Dalmatae faciunt latrocinandi arte callentes. ubi angustias uiarum et se 25 creta itineris loca obsederint ad nocendum, uenantur singulos transeuntes et ut quisque illuc uiator pedem tulerit, hac pactione constringitur, ut aut pecuniam relinquat aut uitam; nemo itaque ibi quid sit rationis interrogat, sed quid possit ille qui cogit. 2. similis est tua sententia, qui aut iniusta impleri praecipis aut minaris exitium. nihil formido, nihil timeo. ius publicum punit scortatorem, adulterum, furem, corruptorem sexus uirilis, maleficum et homicidam. horum si reus sum, ante uocem tuam me ipse condemnno: sin uero

5 < > Weber. 9 dii PB. 11 vestro PBT. 17 videre ABT.
17 ipsi PB. 19 portentis ceteris sacrificium impendam? vel ob huius vitae exitum adorabo ego G. 21 num severitatem vestrae . . . legis PB. 22 quae P. 30 necandum G.

quod deum qui est uerus colo, ducor ad poenam, non legis, sed iudicis uoluntate condemnor. 3. propheta clamat interminans: Non est qui exquirat deum; omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. ideo purgare te non potes. scriptum est enim: Omnis in quo iudicat, sic et iudicabitur. et iterum: Ut 5 iudicas, sic et iudicaberis, et ut facis, sic et erit tibi. 4. Marcianus ait: Ego non sum iussus iudicare, sed cogere. unde si contempseris, certus esto de poena. 5. respondit Acacius: Et mihi praeceptum est, ne quando deum meum negem. si tu seruis homini fragili atque carnali cito ab hoc mundo recessuro, quem mox uermibus scis edendum, quanto magis ego potentissimo deo oboedire 10 debo, cuius uirtute firmata sunt omnia, quae constant in saecula, et cuius illud est dictum: Qui me negauerit coram hominibus, et ego denegabo illum coram patre meo qui est in caelis, quando uenero in gloria et uirtute praedictâ iudicare uiuos et mortuos.

IV. Marcianus ait: Quod discere semper optabam, repente confessus es 15 errorem uestrae persuasionis et legis. habet ergo, ut dicas, filium deus? respondit Acacius: Habet. 2. Marcianus ait: Quis est filius dei? respondit Acacius: Uerbum ueritatis et gratiae. 3. Marcianus dixit: Hoc habet nomen? respondit Acacius: Non de nomine interrogaueras, sed de ipsa filii potestate. 4. [Marcianus ait: Nomen explana. respondit Acacius: Iesus Christus uocatur.] 5. Marcianus ait: Ex qua dei uxore conceptus est? respondit Acacius: Non hominis more deus filium ex muliebri coitu genuit (nam absit ut tu maiestati diuinae contactum puellae mortalis affirmes), sed Adam primum dextera sua faciente formauit — luto primi illius hominis membra composuit et ubi integrum iam compleuerat effigiem, animam spiritumque concessit — secundus autem, 25 filius dei, uerbum ueritatis, ex dei corde processit. ideo scriptum est: Eructauit cor meum uerbum bonum. 6. Marcianus ait: Corporalis igitur deus est? Acacius dixit: Ipse solus agnoscit, nos uero non cognoscimus inuisibilem formam, sed uirtutem potentiamque ueneramur. 7. Marcianus ait: Si in corpore non est, etiam cordis ignarus est *et sensus*. nam sensus non potest esse sine 30 membris. respondit Acacius: Non in his membris sapientia nascitur, sed a deo datur. quid ergo pertinet corpus ad sensum? 8. Marcianus ait: Cata-
phrygas aspice homines religionis antiquae *et* ad mea sacra conuersos reliquisse quod fuerant et nobiscum diis uota persoluere: et tu similiter parere festina. omnes catholicae legis collige Christianos et cum his religionem nostri 35 imperatoris imitare. ueniat tecum totus populus qui ex tuo pendet arbitrio.

2 Vgl. Ps. 13, 1 ff. 52, 2 ff.

10 cuius virtus constat in saecula PB.

Mt. 24, 30. 1. Petr. 4, 5.

W., sic et Hss.

35 adtende P.

4 Mt. 7, 1.

11 Mt. 10, 33.

20 hominum AT.

25 Ps. 44, 2.

29 < > W.

4 Vgl. Rom. 2, 1.

12 Vgl.

24 secundus autem

32 < > W.

9. respondit Acacius: Illi omnes non meo nutu, sed dei praecepto reguntur. audiunt me itaque, si iusta persuadeam; sin uero peruersa et nocitura, contemnunt.

V. Marcianus ait: Omnia trade mihi nomina. respondit Acacius: Nomina eorum caelesti libro indita et diuinis sunt paginis annotata. quomodo ergo oculi mortales aspiciunt quod immortalis uirtus dei et inuisibilis annotauit? 2. Marcianus ait: Ubi sunt magi, socii artis tuae uel doctores huius artificiosae fallacie? respondit Acacius: Nos a deo meruimus omnia et meremur, sectam uero magicae artis horremus. 3. Marcianus ait: Ideo magi estis, quia nouum nescio quod genus religionis inducitis. respondit Acacius: Illos despuimus, quos uos prius facitis sic timetis. deficient enim uobis dii, si aut artifex saxo aut saxum non abundaverit artifici. timemus enim illum, non quem fabricamus, sed a quo fabricati sumus: qui nos creauit ut dominus, amauit ut pater et ab aeterna morte quasi bonus patronus eripuit. 4. Marcianus ait: Da nomina, 15 ne poenae ipse succumbas. respondit Acacius: Ante tribunal ipse assisto et nomen inquiris? an speras quod multos ualeas uincere quem ego solus extinguo? si proprium nomen meum exploras, Acacius dicor; ut si cordi tibi nomina sunt, uocor Agathangelus, et Piso Traianorum episcopus et Menander presbyter. fac iam quod placet. 5. Marcianus ait: Recipieris in carcerem ut 20 imperator gesta cognoscat et ex eius nutu, quid de te agi debeat, decernatur. 6. lectis itaque omnibus gestis Decius imperator, altercationem tam celebrem responsionibus admirans uersus in risum est et Marciano mox praefecturam Pamphyliae dedit, Acacium uero uehementer admirans aestimationi propriae et legi sua redidit. 7. Acta sunt haec Marciano consulaire sub imperatore 25 Decio quarto kalendas Aprilis.

Text nach J. W e b e r (W), *De actis S. Acacii*, Diss. Straßburg, Leipzig-Borna 1913, 46—52 (A = Augiensis, B = Bruxellensis, P = Parisinus, T = Trevirensis). v. G e b h a r d t (G), *Acta*, 115—120. — Vgl. H a r n a c k , *Literatur* 2, 2, 468 f. (Zweifel an Echtheit). Zu W e b e r vgl. H. D e l e h a y e , *Analecta Bollandiana* 33 (1914), 346 f. W.s Interpolationshypothese mußte unberücksichtigt bleiben.

12. Akten des Maximus.

I. Decius imperator uolens opprimere uel superare legem Christianorum, decreta constituit per uniuersum orbem ut omnes Christiani recedentes a deo uiuo et uero daemonis sacrificarent, qui uero noluisserent, suppliciis subiacecent. 2. eo tempore famulus dei Maximus, uir sanctus, ultro se palam ostendit:

4 f. Vgl. Phil. 4, 3. Apok. 13, 8 usw. 10 despuimus W., destruimus Hss. 11 et sic timetis T et a vobis factos ipsi t. AB. 12 abundaret B. 14 aeternae morti quasiut P. 17 si cordi tibi nomina sunt, Acacius dicor, et si proprium nomen meum exploras, uocor Agathangelus et Hss. 22 responsionis Hss.

erat uero plebeius, negotii sui curam gerens. 3. comprehensus igitur oblatus est Optimo proconsuli apud Asiam. 4. proconsul dixit ad eum: Quis uocaris? respondit: Maximus dico. 5. proconsul dixit: Cuius condicionis es? Maximus dixit: Ingenuus natus, seruus uero Christi. 6. proconsul dixit: Quod officium geris? Maximus respondit: Homo sum plebeius, meo negotio uiuens. 7. proconsul dixit: Christianus es? Maximus respondit: Etsi peccator, Christianus tamen sum. 8 proconsul dixit: Non cognouisti decreta inquietissimorum principum quae nuper aduenerunt? Maximus respondit: Quae? 9. proconsul dixit: Vt omnes Christiani relicta superflua superstitione cognoscant uerum principem, cui omnia subiacent, et eius deos adorent. Maximus respondit: Iniquum regis huius saeculi prolatam sententiam cognoui, et ideo me palam ostendi. 10. proconsul dixit: Sacrifica ergo diis. Maximus respondit: Ego non sacrifico nisi soli deo, cui me ab ineunte aetate sacrificasse congratulor. 11. proconsul dixit: Sacrifica ut salueris; quod si nolueris, uariis faciam te deficere tormentis. 15 Maximus respondit: Hoc est quod semper optaui. propterea enim me manifestau, ut tandem carens miserabili et temporali uita aeternam reciperem.

II. Tunc proconsul iussit eum fustibus caedi. cumque caederetur dicebat ei: Sacrifica, Maxime, ut ab his liber sis tormentis. Maximus respondit: Haec non sunt tormenta, quae pro nomine domini nostri Iesu Christi inferuntur, sed sunt unctiones. si enim recessero a domini mei praceptis, quibus sum de euangelio eius eruditus, uera et perpetua mihi manebunt tormenta. 2. tunc proconsul iussit eum in equuleo suspendi. cumque torqueretur dicebat ad eum: Iam resipisce, miser, ab insipientia tua et sacrificia, ut animam lucreris. Maximus respondit: Animam meam lucrabor, si non sacrificauero; quod si sacrificauero, perdo eam. mihi enim nec fustes nec ungulae nec ignis sentiendiant dolorem; quia in me manet gratia Christi, quae me saluum faciet in aeternum omnium sanctorum orationibus, qui in hac collectatione certantes uestras superauerunt insanias nobisque uirtutum exempla reliquerunt. 3. tunc proconsul dedit in eum sententiam dicens: Eum qui sacrifis legibus assensum 30 noluit accommodare, ut magnae deae Dianaee sacrificaret, ad metum reliquorum Christianorum obrui lapidibus praecepit diuina clementia. 4. et sic raptus est athleta Christi a ministris diaboli, gratias agens deo et patri per Iesum Christum filium eius, qui eum dignum iudicauit certando diabolum superare; ductusque foras muros lapidibus caesus reddidit spiritum.

III. Passus est autem famulus dei Maximus apud Asiam prouinciam, secundo idus Maii, sub Decio imperatore et Optimo proconsule, regnante domino nostro Iesu Christo; cui est gloria in saecula saeculorum, amen.

Text nach v. Gebhardt, Acta, 121—123. — Vgl. Harnack, Literatur 2, 2, 469 Anm. 1.

13. Akten Cyprians.

I. Imperatore Valeriano quartum et Gallieno tertium consulibus tertio kalendarum Septembrium Carthagine in secretario Paternus proconsul Cypriano episcopo dixit: Sacratissimi imperatores Valerianus et Gallienus literas ad me dare dignati sunt, quibus praeeperunt eos, qui Romanam religionem non colunt, debere Romanas caeremonias recognoscere. exquisui ergo de nomine tuo, quid mihi respondes? 2. Cyprianus episcopus dixit: Christianus sum et episcopus. nullos alios deos noui, nisi unum et uerum deum, qui fecit caelum et terram, mare et quae sunt in eis omnia. huic deo nos Christiani deseruimus, hunc deprecamur diebus ac noctibus pro nobis et pro omnibus hominibus et pro incolumitate ipsorum imperatorum. 3. Paternus proconsul dixit: In hac ergo uoluntate perseueras? Cyprianus episcopus respondit: Bona uoluntas, quae deum nouit, inmutari non potest. 4. Paternus proconsul dixit: Poteris ergo secundum praeceptum Valeriani et Gallieni exul ad urbem ¹⁵ Curubitanam proficisci? Cyprianus episcopus dixit: Proficiscor. 5. Paternus proconsul dixit: Non solum de episcopis, uerum etiam de presbyteris mihi scribere dignati sunt. uolo ergo scire ex te, qui sint presbyteri, qui in hac ciuitate consistunt? Cyprianus episcopus respondit: Legibus uestris bene atque utiliter censuistis delatores non esse; itaque detegi et deferri a me non possunt. ²⁰ 6. Paternus proconsul dixit: Ego hodie in hoc loco exquo. Cyprianus <episcopus> dixit: Cum disciplina prohibeat, ut quis se ultiro offerat et tuae quoque censurae hoc displiceat, nec offerre se ipsi possunt; sed a te exquisiti inuenientur. 7. Paternus proconsul dixit: A me inuenientur. et adiecit: Praecepereunt etiam, ne in aliquibus locis concilia- ²⁵ bula fiant, nec coemeteria ingrediantur. si quis itaque hoc tam salubre praeceptum non obseruauerit, capite plectetur. Cyprianus episcopus respondit: Fae, quod tibi praeceptum est.

II. Tunc Paternus proconsul iussit beatum Cyprianum episcopum in exilium deportari. cumque diu ibidem moraretur, successit Aspasio Paterno ³⁰ proconsuli Galerius Maximus proconsul, qui sanctum Cyprianum episcopum ab exilio reuocatum sibi iussit praesentari. 2. cumque Cyprianus sanctus martyr electus a deo de ciuitate Curubitana, in qua exilio ex praecepto Aspasio Paterni tunc proconsulis datus fuerat, regressus esset, ex sacro praecepto in suis hortis manebat et inde cotidie sperabat, ueniri ad se, sicut illi ostensum ³⁵ fuerat. 3. et cum illic demoraretur, repente idibus Septembbris Tusco et Basso consulibus uenerunt ad eum principes duo, unus strator officii Galeri Maximi proconsulis, qui Aspasio Paterno successerat, et alias equistrator a custodiis eiusdem officii. 4. qui et in curriculum eum leuauerunt in medioque posuerunt

8 f. Ex. 20, 11 u. a. AG. 4, 24. 14, 15.

10 1. Tim. 2, 1 f.

et in Sexti perduxerunt, ubi idem Galerius Maximus proconsul bonae ualeitudinis recuperandae gratia secesserat. 5. et ita idem Galerius Maximus proconsul in aliam diem Cyprianum sibi reseruari preecepit. et eo tempore beatus Cyprianus ductus ad principem et stratorem eiusdem officii Galeri Maximi pro-
5 consulis clarissimi uiri secessit, et in hospitio eius cum eo in uico, qui dicitur Saturni, inter Venereum et Salutariam mansit. 6. illuc uniuersus populus fratrum conuenit, et cum hoc sanctus Cyprianus conperisset, custodiri puellas preecepit, quoniam omnes in uico ante ianuam hospitii principis manserant.

III. Et ita altera die, ¹⁰ octaua decima kalendarum Octobrium mane, multa turba conuenit ad Sexti secundum preeceptum Galeri Maximi proconsulis. 2. et ita idem Galerius Maximus proconsul eadem die Cyprianum sibi offerri preecepit in atrio Sauciolo sedenti. 3. cumque oblatus fuisset, Galerius Maximus proconsul Cypriano episcopo dixit: Tu es Thascius Cyprianus? Cyprianus episcopus respondit: Ego sum. 4. Galerius Maximus proconsul dixit: Tu papam ¹⁵ te sacrilegæ mentis hominibus preebuisti? Cyprianus episcopus respondit: Ego. 5. Galerius Maximus proconsul dixit: Iusserunt te sacratissimi imperatores caeremoniari. Cyprianus episcopus dixit: Non facio. 6. Galerius Maximus ²⁰ proconsul ait: Consule tibi! Cyprianus episcopus respondit: Fac, quod tibi preeceptum est. in re tam iusta nulla est consultatio.

IV. Galerius Maximus conlocutus cum concilio sententiam uix et aegre dixit uerbis huiusmodi: Diu sacrilega mente uixisti et plurimos nefariae tibi ²⁵ conspirationis homines adgregasti et inimicum te diis Romanis et religionibus sacris constituisti, nec te pii et sacratissimi principes Valerianus et Gallienus Augusti et Valerianus nobilissimus Caesar ad sectam caeremoniarum suarum reuocare potuerunt. 2. et ideo cum sis nequissimorum criminum auctor et signifer deprehensus, eris ipse documento his, quos scelere tuo tecum adgregasti: sanguine tuo sancietur disciplina. 3. et his dictis decretum ex tabella recitauit: Thascium Cyprianum gladio animadverti placet. Cyprianus episcopus dixit: Deo gratias.

V. Post hanc uero sententiam turba fratrum dicebat: Et nos cum ipso decollemur. propter hoc tumultus fratrum exortus est et multa turba eum prosecuta est. 2. et ita idem Cyprianus in agrum Sexti productus est et ibi se lacerna byrro exspoliauit et genu in terra flexit et in orationem se domino prostrauit. 3. et cum se dalmatica exspoliasset et diaconibus tradidisset, in linea stetit et coepit spiculatorem sustinere. 4. cum uenisset autem spiculator, iussit suis, ut eidem speculatori viginti quinque aureos darent. ³⁵ lnteamina uero et manualia a fratribus ante eum mittebantur. 5. postea uero beatus Cyprianus manu sua oculos sibi texit. qui cum laciniis manuales ligare sibi non potuisset, Iulianus presbyter et Iulianus subdiaconus ei ligauerunt. 6. ita ⁴⁰ beatus Cyprianus passus est, eiusque corpus propter gentilium curiositatem

in proximo positum est. inde per noctem sublatum cum cereis et scolacibus ad areas Macrobii Candidiani procuratoris, quae sunt in via Mappaliensi iuxta piscinas, cum uoto et triumpho magno deductum est. 7. post paucos autem dies Galerius Maximus proconsul decepsit.

5 VI. Passus est autem beatissimus Cyprianus martyr die octaua decima kalendarum Octobrium sub Valeriano et Gallieno imperatoribus, regnante uero domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. amen.

Text: *Cypriani opera ed. G. Hartel* (Corpus Script. Eccles. Lat. 3, 3), Wien 1871, CX—CXIV; v. *Gebhardt*, *Acta*, 124—128.

Untersuchungen: *Gregg*, *Decian Persecution*, 115—152, 274—280. — *Monceaux*, *Histoire* 2, 179—197. — *R. Reitzenstein*, *Die Nachrichten über den Tod Cyprians*, *Sitz.Ber. d. Heidelberger Akademie d. Wissenschaften*, 1913. — *Deers*, *Bemerkungen zur Märtyrerliteratur II. Nachträge zu den Akten Cyprians*, *Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen*, 1919, 177—219. — *P. Franchide Cavalieri*, *Studi Romani* 2, 1914, 189—215. — *P. Corsen*, *Das Martyrium des Bischofs Cyprian*, *Zeitschr. f. d. neutest. Wiss.* 15, 1914, 221—233, 285—316; 16 (1915), 54—92, 198—230; 17 (1916), 189—206; 18 (1917), 118—139, 202—223.

14. Martyrium des Konon.

10 *I. Πάλιν ὡς τῆς δυσσεβοῦς κρίσεως. Μετὰ τὸ τελειωθῆναι τοὺς ἄγιοντας τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας Παπίαν, Διόδωρον καὶ Κλανδιανὸν ἐπεβέβηκεν ὁ ἡγεμὼν τῇ πόλει Μαγνδώ, καὶ πανίσας ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Διὸς ἐπειδάπεδον κάκεῖσε τοὺς οἰκήτορας διὰ τοῦ κήρυκος προσκαλεῖσθαι. 2. οἱ δὲ τῆς κηρυκῆς τοῦ βοῶντος ἐπακούσαντες μᾶλλον σπουδαιοτέρως ὑπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως πάντα καταλειψαντες, ὥστε τὴν πόλιν μόνην ὑπολειφθῆναι μετὰ τοῦ μιαροῦ ἄρχοντος καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ. 3. ὁ δὲ ἀπέστειλεν σιγγούλαρίους καὶ τινας ἄλλους κύκλῳ τῆς πόλεως ἀναζητεῖν παπταχοῦ καὶ κατ' οἶκον, εἴ τινας εὑροιεν. 4. ἥλθον οἱ ἀποσταλέντες καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ μηδένα εὑρηκέναι ἐν τῇ πόλει 20 ἥτις ἐν τοῖς ἀγροῖς.*

II. *Καὶ τις ὄνόματι Ναόδωρος, ὁ καὶ Ἀπελλῆς, πατὴρ πόλεως, καὶ ἄλλος τις, νεωκόρος [ὄνόματι], ἐμμαινόμενος καὶ αὐτὸς τῇ ἀσεβείᾳ τῶν εἰδώλων, ἡξίωσαν τὸν ἡγεμόνα δοθῆναι αὐτοῖς βοήθειαν, ὥστε ζητῆσαι ἐν οἷς ὑπώπτευον τόποις. 2. καὶ τις βοηθός ὄνόματι Ὁριγένης, ἐπιβάς καὶ αὐτὸς σὺν τῷ προειρημένῳ Ναοδώρῳ μετὰ καὶ εἰρηναρχικῆς τάξεως καὶ ἐτέρων τινῶν, ηὔρον τὸν μακάριον Κόρωνα ἐν τόπῳ τινὶ λεγομένῳ Καρμενά, βασιλικὸν ἐπαρδείνοντα κῆπον. 3. καὶ ἐγγίσαντες τῷ τρισμακαρίῳ μάρτυρι ἐχαιρέτιζον αὐτὸν λέγοντες· Χαῖρε, Κόρων. 4. καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἥ ἀκέραιος ψυχή, 30 ὁ ἀκανος τῇ διανοίᾳ, λέγει πρὸς αὐτούς· Χαίρετε καὶ ὑμεῖς, τέκνα.*

5. λέγει αὐτῷ ὁ Ὥριγένης· Παπία, καλεῖ σε ὁ ἡγεμών. 6. ὁ ἄγιος Κόνων λέγει· Καὶ ἐμοῦ ὁ ἡγεμών τί χρείαν ἔχει, ξένον ἀνθρώπον καὶ μάλιστα Χριστιανοῦ; ἐὰν ζητῇ τὸν δομοίοντος ἑαυτοῦ, ζητείτω, καὶ οὐχὶ ἀνθρώπον γεηπόνον, μοχθοῦντα τὸ καθ' ἡμέραν. 7. καὶ ἐπαπορηθεὶς ὁ παράνομος Ναόδωρος ἐπὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ ἀγίου Κόνωνος, κελεύει δεθῆται αὐτὸν τῷ ἵππῳ αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐλκεσθαι. καὶ ὁ ἄγιος μάρτυς οὐδὲν ἀντεῖπεν τοῖς ἐφέλκουσιν αὐτόν, ἀλλὰ πράως καὶ ἐπιεικῶς ἐπηκολούθει τοῖς παρανόμοις.

III. Λέγει ὁ Ναόδωρος τῷ Ὥριγένει· Ἡ θῆρα ἡμῶν οὐκενή 10 ἐγενήθη· ὁ γὰρ ζητούμενος ηὐρέθη. οὗτος ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πάντων ἀπολογήσασθαι ἔχει. 2. καὶ προσαγαγόντων αὐτὸν τῷ ἡγεμόνι Ναόδωρος λέγει· Εὑμενείᾳ τῶν θεῶν καὶ προστάματι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῇ σῇ εὐτυχίᾳ, ἀρχοντὶ ἡμῶν ἐπίλεκτε, ηὐρέθη ὁ ζητούμενος φίλτατος τοῖς θεοῖς πᾶσιν πειθόμενος καὶ τοῖς νόμοις καὶ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. 3. καὶ 15 ὁ ἄγιος Κόνων μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη· Οὐχ ὡς ἔστιν λέγεις· ἐγὼ γὰρ πειθομαι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Χριστῷ. 4. Ὥριγένης λέγει· Ἐπίλεκτε τῶν ἡγεμόνων, πολλὰ περιοδεύσαντες κύκλῳ τὰ περὶ τὴν πόλιν οὐδένα εὑρεῖν δεδυνήμεθα εἰ μὴ τὸν γέροντα τοῦτον ἐν κήπῳ τινί.

IV. Ὁ δὲ ἡγεμὼν λέγει τῷ μάρτυρι· Εἰπέ μοι, ἀνθρωπε, πόθεν εἶ, 20 ἡ ποίου γένους τυγχάνεις, ἡ τί τὸ ὄνομά σου; 2. Κόνων εἰπεν· Πόλεως μέν εἰμι ἐγὼ Ναζαρὲθ τῆς Γαλιλαίας, συγγένεια δὲ μοι ἔστιν πρὸς Χριστόν, φῶς ἐκ προγόνων λατρεύω, δον ἔγνωκα ἐπὶ πάντων θεόν. 3. ἔφη αὐτῷ ὁ τύραννος· Εἰ ἔγνως τὸν Χριστόν, γνῶθι καὶ τοὺς ἡμετέρους θεούς. ἐμοὶ πείσθητι καί, μὰ τοὺς θεοὺς ἀπαντας, τιμὴν οὐ τὴν τυχούσαν περιποιεῖς σεαντῷ, ἀλλὰ καὶ εὐγενῆ πίστιν καὶ δόξαν ἐν ὑπερβολῇ.

4. οὐ λέγω σοι· Θῦσον, ἀλλ’ οὐδέ τι τῶν τοιούτων ποίησον· μόνον δὲ λάβε λίθανον βραχὺν καὶ οἰνον καὶ θαλλὸν καὶ εἰπέ· Διε πανύψιστε, σῶζε τὸ πλῆθος τοῦτο. 5. τοῦτο εἰπέ, καὶ ἐτερον οὐδέν σε ἐπάγω. ἐμοῦ ἀκονσον παρακαλοῦντός σε καὶ φύγε τὴν ἀσεμνοτάτην θρησκείαν. 6. τί πλανᾶσθε, ἀνθρώποις θεὸν λέγοντες, καὶ τοῦτον βιοθανῆ; ὡς ἔμαθον παρὰ Ἰουδαίων ἀκριβῶς, καὶ τί τὸ γένος αὐτοῦ καὶ ὅσα ἐνεδείξατο τῷ ἔθνει αὐτῶν καὶ πῶς ἀπέθανεν σταυρωθείς. 7. προκομίσαντες γὰρ αὐτοῦ τὰ ὑπομνήματα ἐπανέγνωσάν μοι. παῦσαι οὖν τῆς τοιαύτης μωρίας καὶ ἔστο μεθ' ἡμῶν εὐφραντόμενος.

5. V. Ὁ δὲ μακάριος μάρτυς μάρτυς στενάξας καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, πρὸς τὸν τῶν δλων θεὸν προσενέξαμενος, τῷ τυράννῳ ἔφη· 2. Ἀσεβέστατε πάντων ἀνθρώπων. εἰδε τοιαύτης μωρίας καὶ σὺ ἡς μετέχων καὶ μὴ ἥπολλες ψυχάς, ἀς οὐκ ἔδει ἀπολέσθαι, προσέχων λίθοις ἀψύ-

13 φιλάταιος? G.

22 Vgl. 2. Tim. 1, 3.

22 Vgl. Röm. 9, 5.

Knopf-Krüger, Märtyrerakten. 3. Aufl.

χοις καὶ ἔργοις χείρων ἀνθρώπων, τοῖς μὴ βλέπονσιν μήτε ἀκούονσιν. 3. πῶς δὲ ἐτόλμησας τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν οὕτω βλασφημῆσαι, οὗ ἐν χερσὶν ἔστιν ἡ πνοή σου; ἐμοὶ δὲ γένοιτο καὶ πᾶσιν τοῖς ἐπικαλούμενοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀνεξαρνήτως ἀεὶ ὑμεῖν καὶ δοξάζειν αὐτὸν τὸν τῶν 5 ὅλων σωτῆρα καὶ θεόν. 4. καὶ ὁ ἀσεβὴς τύραννος μεμηρὼς ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ ἀγίου μάρτυρος λέγει πρὸς αὐτόν· 5. Ἐμοὶ οὐ πείθη, αἱ βάσανοί σε πτοῆσαι πείσονσιν· εἰ δὲ καὶ τῶν βασάνων καταφρονεῖς, λέοτί σε πικροτάτῳ παραβαλῶν οὕτως σε ἀναλώσω, ἡ βορὰν τοῖς ἐκ βυθοῦ θηρίοις παραδώσω σε, ἡ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάσας ἀποκτανθῆραι 10 σε ποιήσω, ἡ λαβροτάτῳ πνῷ ἐν λέβητι ὑποκαίουμένῳ βαλῶ σε καὶ ἐκτήξω τὰς σάρκας σου, ἐὰν μὴ θύσῃς τοῖς ἀγητήτοις καὶ αἰωνίοις θεοῖς. 6. καὶ ὁ μακάριος μάρτυς λέγει πρὸς τὸν ἀσεβῆ τύραννον· Ἀσχημονεῖς, ἡγεμών· λόγοις ἐπαγγελλόμενος μόνον, ἐκφοβεῖν με οὐδέμενος, νομίζεις πεῖσαι με; οὐ πείσεις με· μὴ γένοιτο. 7. βλέπε δὲ μὴ 15 σε ὁ κριτής ταρτάρῳ παραδώσῃ ἀνυπερθέτῳ, ἡ πνῷ ασθέστῳ εἰς αἰῶνας, ὅπου ὁ σκάληξ οὐ τελεντῷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται· 8. αἱ γάρ σαὶ βάσανοι, ἀς ἐπαγγέλλῃ μοι, οὐ δύνανται με ἀδικῆσαι· θεὸν γὰρ ἔχω τὸν ἐνδυναμοῦντά με. 9. ὁ δὲ τύραννος εἶπεν πρὸς αὐτόν· Εἰ καὶ αἱ βάσανοι οὐδὲν ἴσχύσονσιν κατὰ σοῦ, ἔτι πικροτέρας βασάνους ἐπι- 20 νοήσομαι κατὰ σοῦ.

VI. Σκεψάμενος μετὰ τῶν συνέδρων αὐτοῦ κελεύει ἥλονς γενέσθαι ὑπὸ ἄρθρων καὶ καθηλώσας τὸν πόδας τοῦ μάρτυρος ἐποίησεν ἐμπροσθεν προτρέχειν αὐτὸν τοῦ ἀρματος αὐτοῦ. 2. καὶ ἐλαυνόμενος δυνσὶν φραγγέλλοις οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ’ ἔψαλλεν λέγων. Ὅπομένων ὑπέμεινα τὸν κύριον, καὶ προσέσκεν μοι καὶ εἰσήκουσεν τῆς δεήσεώς μου. 3. ὡς δὲ ἐπλησίασεν τῷ ἐμπορῷ θεῖς τὰ γόνατα ὀλιγοψυχῶν ἐκ τοῦ κόπου ὁ μακάριος Κόνων καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἐπηρύξατο λέγων· 4. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὴν ψυχήν μου καὶ ὄψαλ με ἀπὸ τῶν αἰμοβόρων κυνῶν καὶ ἀνάπανσόν με μετὰ 25 πάντων τῶν δικαίων σου τῶν πεποιηκότων τὸ θέλημά σου. ναί, δὲ θεός μου, ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων. 5. καὶ ταῦτα εὐξάμενος καὶ σφραγίσας ἑαυτὸν εὐθέως ἀπέδωκεν τὸ πνεῦμα. 6. ὁ δὲ παράνομος ἡγεμών, πολλὰ καταπλαγεὶς ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ μάρτυρος, ἐξώρμησεν ἐπὶ τὸν ἴδιον δρόμον. 7. ὁ δὲ μακάριος Κόνων προσφορὰ προσηνέχθη τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων 30 θεῷ· ὡς ἡ δόξα εἰς τὸν αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

1 Vgl. Dan. 5, 23. 2 Vgl. Röm. 9, 5. 7 πτοήσασαι πείσεσθαι? πείθεσθαι ποιήσονσιν? G. 14 Vgl. Mt. 5, 25. 15 Vgl. Mt. 3, 12. 16 Ies. 66, 24. Mk. 9, 48. 18 Vgl. Phil. 4, 13. 22 ἄρθρων G. ἀριθμὸν Hss. 24 Ps. 39, 2. 26 λειποψυχῶν? vgl. unten S. 67 Z. 14. G. 28 Vgl. AG. 7, 59.

**Α θλησις τοῦ ἀγίου μάρτυρος Κόνωνος τοῦ κηπουροῦ.*

Οδος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους Δεκίου τοῦ βασιλέως ἐκ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. εἴτα ἥλθεν ἐν πόλει Μαγνδὼν τῆς Παμφύλιας, καὶ ἦν ἐν τόπῳ λεγομένῳ Καρ-
5 μενά κῆπον καλλιεργῶν καὶ λάχανα φυτεύνων καὶ ποτίζων, ἐξ ὧν τὴν τροφὴν
ἐπορέζετο. ἦν δὲ τὸν τρόπον ἀπλοῦς· ὡς καὶ τὸν μέλλοντας κρατήσειν αὐτὸν
10 ἐπιστάντας καὶ ὡς ἐν παιγνίῳ ἀσπαζομένους αὐτὸν ἀντασπάζεσθαι καὶ τὴν
αἵτιαν διὸ ἦν ἥλθον εἰπόντας, ὅτι ὁ ἡγεμὼν Πούλιος αὐτὸν καλεῖ, ἀποκρίνασθαι·
Πολιν γὰρ ἐπεῖνος ἐμοῦ κρείαν ἔχει, καὶ μάλιστα ὑπάρχοντος Χριστιανοῦ;
15 καλείτω τὸν διδόμόφρονας αὐτὸν. δεσμευθεὶς καὶ ἀχθεὶς πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ
παρ' αὐτοῦ θύσαι τοῖς εἰδώλοις προστρατεῖς, βαθὺ στενάξας καὶ τὸν τύραννον
καθνυρίσας καὶ ἐμμένειν τῇ εἰς Χριστὸν ὄμολογίᾳ βεβαιωσάμενος, ἥλοις σιδηροῖς
τὸν πόδας καθηλωθεὶς καὶ τρέχειν ἐμπροσθεν τοῦ ἄρματος ἀναγκαζόμενος,
λειπονταρχῆσας καὶ ἐπὶ γόνῳ κλιθεὶς καὶ προσενεξάμενος παρέδωκε τὸ πνεῦμα
15 τῷ κυρῷ.

Text nach A. P a p a d o p u l o s - K e r a m e u s, **Ἀνάκτητα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχνολογίας* 5, Petersburg 1898, 384—389. Danach v. G e b h a r d t (G.), *Acta*, 129 bis 133. Die **Ἀθλησις* Menaeentext aus Cod. Rep. II. n. 25 der Stadtbibliothek zu Leipzig (vgl. v. G e b h a r d t VIII). — Vgl. H a r n a c k , *Literatur* 2, 2, 469 f.

15. Martyrium des Marianus und Jakobus.

I. Quotiens aliquid beatissimi martyres dei omnipotentis et Christi eius festinantes ad promissa regna caelorum carissimis suis uerecundius mandant, memores humilitatis quae semper in fide solet facere maiores, quanto modestius petiuerunt, tanto efficacius impetraverunt. 2. et nobis quoque hoc 20 praedicandae gloriae suaे munus dei testes nobilissimi reliquerunt, Marianum dico, ex dilectissimis fratribus nostris, et Iacobum, quos mihi scitis praeter communem sacramenti religionem, uitiae etiam societate et domesticis affectibus inhaesisse. 3. qui contra saeuientis saeculi pressuras et gentiles impetus habituri tam sublime certamen, praelium suum, quod instinctu spiritus cae- 25 lestis inierunt, in notitiam fraternitatis per nos uenire iusserunt, non quod in terris uellent coronae suaे gloriam per iactantiam praedicari, sed ut prae cedentibus experimentis multitudo plebis et dei populus ad exemplum fidei posset armari. 4. nec immerito id obsecuturo mihi fiducia familiaris iniunxit. quis enim dubitet quae nobis in pace uitiae communitas fuerit, quando nos 30 indiuidua dilectione uiuentes unum tempus persecutionis inuenerit?

II. Nam pergebamus in Numidiam simul, ut semper antea, socio parique comitatu ingressi uiam, quae nos ad exoptatum fidei ac religionis obsequium, illos iam ducebat ad caelum. 2. et ueneramus ad locum qui appellatur Muguas, cui est Cirtensis coloniae suburbana uicinitas, in qua tunc maxime ciuitate 35 gentilium caeco furore et officiis militaribus persecutionis impetus quasi fluctus saeculi tumescebant, et auidis fauibus ad tentandam iustorum fidem rabies

17 regni R.

18 quantum F.

28 idem edituro R.

34 cui] qui F.

5*

diaboli infestantis inhiabat. 3. unde Marianus et Iacobus beatissimi martyres certissime exoptata diuinæ in se dignationis signa tenuerunt, qui in ea regione, in qua persecutionis tempestas turbulentius fureret, hora iam maturante deducti intellegebant sua Christo gubernante ad ipsum coronæ locum directa uestigia. 4. namque omnes dilectos dei cruenti et caecati praesidis furor per militares manus infensis et infestantibus animis requirebat. 5. nec in hos solos crudelitatis exercebatur insanía, qui superioribus persecutionibus inconcussi libere deo uiuerent, sed in illos quoque manum diabolus insatiablem porrigebat, quos iamdudum in exilia submotos, etsi nondum sanguine, 10 mente iam martyras, ferox praesidis amentia coronarat.

III. In his ergo ab exilio suo perducebantur ad praesidem Agapius et Secundinus episcopi praedicandi, ambo spiritali dilectione concordes, alter et carnalis continentiae sanctitate. 2. perducebantur, inquam, non a poena, sicut gentilibus uidebatur, ad poenam, sed a gloria potius ad gloriam, a certamine 15 ad certamen aliud, ut qui captiosas saeculi pompas in obtinendo Christi nomine subegissent, etiam mortis aculeos consummatae fidei uirtute calcarent. 3. neque enim fas erat ut tardius quaererent in terrena conluctatione uictoriam, quos iam dominus secum habere properabat. 4. et contigit, fratres, ut Agapius et Secundinus ex inlustri sacerdotio martyres gloriosi, in eo transitu quo ad 20 beatae passionis suae praelium, praesidis quidem temporali potestate, sed Christi electione pergebant, nostrum intrare dignarentur hospitium. 5. quibus tantus inerat spiritus uiuificationis et gratiae, ut tam sæculti et tam præclaris dei testibus iam parum esset quod ipsi martyrio glorioso pretiosum sanguinem destinassent, nisi etiam alios martyras fidei suae inspiratione fecissent. 6. horum 25 tanta in fratres caritas fuit et tanta dilectio, ut licet taciti possent tam deuotae et obstinatae uirtutis exemplis fidem fraternitatis adstruere, tamen ad stabilitatem persequentiae latius consulentes, pectoribus nostris rorem tractatus salutaris infunderent; neque enim tacere poterant qui dei sermone uiuebant. 7. nec mirum si paucis illis diebus tam large nostrum omnium mentes eorum 30 tractatus salubris animauit, in quibus iam Christus micante gratia de proxima passione fulgebat.

IV. Denique ita proficiscentes illi Marianum et Iacobum exemplo et magisterio suo dispositos reliquerunt, ut recentissima gloriae suae uestigia dimitterent securis. 2. uixdum enim biduum fluxerat, et ecce Marianum et Iacobum carissimos nostros sua palma quaerebat. 3. nec ut aliis in locis unus hoc aut aliis stationarius miles agebat, sed centurionum violenta manus et improba multitudo sic ad uillam, quae nos habebat, quasi ad famosam sedem fidei conuolarat. 4. o exoptata nobis incurso! o felix et digna exultatione

13 sanctitate laudabilis, oder præclarus? Mercati. 15 captiuos a saeculi pompis R. 28 sermonem uidebant R.; vgl. Deut. 8, 3. Mt. 4, 4.

trepidatio! siquidem ad nos uentum est propter hoc tantum, ut dei dignationem Mariani et Iacobi iustus sanguis expleret. 5. uix hoc in loco possumus, fratres dilectissimi, gaudia cumulata frenare, qui alias ante biduum ad ipsum passionis exitum a nostris amplexibus miseramus, alias adhuc nobiscum futuros 5 martyras habebamus. 6. quos cum iam matura diuinae dignationis hora fortius quaerit, nos etiam aliqua fraternae gloriae parte perstrinxit, et pertrahebamur a Muguis in Cirtensem coloniam. 7. sequebantur autem carissimi nobis et ad palmam passionis electi, quos et nostri amor ducebat et Christi iam matura dignatio. 8. ita miro modo et immaculato pergendi ordine sequebantur illi 10 qui fuerant antecessuri. 9. denique illis non fuit longa dilatio; namque dum nos exultantius adhortantur, se quoque Christianos esse liberiore gaudio proddiderunt. 10. mox interrogati, cum in fortissima nominis confessione perstarent, deducuntur in carcerem.

V. Tunc attentantur numerosis durisque cruciatibus per stationarium 15 militem, iustorum piorumque carnificem, adhibitis in auxilium crudelitatis eius centurione et Cirtensium magistratibus, hoc est diaboli sacerdotibus, tanquam membrorum laceratione frangeretur fides, cui cura corporis uilis est. 2. et Iacobus quidem, sicuti erat in uirtute fidei semper austerior, qui et infestationes iam semel Decianaे persecutionis euicerat, affectauit se non 20 Christianum tantum, sed et diaconum confiteri. 3. Marianum autem tormentis fecit obnoxium, quod se lectorem tantum, sicuti fuerat, fatebatur. 4. quaenam illa tormenta! quam noua, quam diaboli uenenato sensu et deiciendi artibus exquisita supplicia! 5. pependit Marianus ad uulna, eoque martyri etiam in 25 ipsis lacerationibus suis affuit gratia, sic torsus est, ut illum exaltaret et poena. 6. nexus autem qui pendentem gerebant, non manus, sed summos apices pollicum uinxerant, scilicet ut digitorum tenuis exilitas plus in ferendis membris ceteris laboraret. 7. addita etiam pedibus iniusta pondera, ut dum discordantibus poenis utrimque distracta et uiscerum conuulsione resoluta, de neruis suis totius corporis compago penderet. 8. nihil egisti iuxta dei templum, iuxta 30 Christi coheredem, nequitia gentilis. 9. suspenderi licet membra, concusseris latera, diuulseris uiscera, Marianus noster in deum fidens, quantum corpore, tantum et mente crescebat. 10. uicta denique feritate torquentium, rursus in carcerem de triumpho suo multum laetatus includitur. ibi cum Iacobo et ceteris fratribus gaudium uictoriae dominicae frequenti oratione celebrauit. 35 VI. Quid nunc, gentiles? creditis Christianos sentire carceris poenas et saeculares horrere tenebras, quos manet gaudium lucis aeternae? 2. spiritus cum fida spe uenientis gratiae caelos mente complexus, suis iam non interest poenis. 3. secretam licet suppliciis quaeratis et abditam sedem, graues antri

caligantis horrores domumque tenebrarum, fidentibus in deum nullus squalidus locus, nullum tempus triste sentitur. 4. fouet illos deo patri dicatos fratres diebus Christus et noctibus. 5. etenim Mariano post illam uestigationem corporis altius in sopori tranquilla resoluto, quid diuina dignatio ad fiduciam spei 5 salutaris ostenderit, expergefactus nobis sic ipse narravit: 16 Ostensum est, inquit, mihi, fratres, tribunalis excelsi et candidi nimium sublime fastigium, in quo ad uicem *praesidis* iudex satis decorus facie praesidebat. 7. illic erat catastas, non humili pulpitum nec uno tantum ascensibilis gradu, (sed multis ordinata gradibus et longe sublimis ascensu.) 8. et admouebantur confessio 10 sorum singulae classes, quas ille iudex ad gladium duci iubebat. uentum est et ad me. 9. tunc exauditur mihi uox clara et inmensa dicentis: Marianum applica. 10. et ascendebam in illam catastam, et ecce ex inprouiso mihi sedens ad dexteram eius iudicis *Cyprianus* apparuit et porrexit manum et leuauit me in altiore catastae locum, et arrisit et ait: Veni, sede mecum. 11. et factum est ut audirentur aliae classes, me quoque assidente. et surrexit ille iudex, et nos eum deducebamus ad praetorium suum. 12. iter autem nobis erat per locum pratis amoenum et uirentium nemorum laeta fronde uestitum, opacum cypressis consurgentibus in excelsum et pinis pulsantibus caelum, ut putares eum locum per omnem circuitus ambitum lucis uirentibus coronatum. 13. sinus 20 autem in medio perlucidi fontis uberantibus uenis et puris liquoribus redundabat. et ecce subito ab oculis nostris ille iudex recessit. 14. tunc ibi *Cyprianus* fialam, quae super marginem fontis iacebat, arripuit, et cum illam de fonte sitienti similis implesset, hausit, et implens iterum mihi porrexit, et libenter bibi. 15. et cum „Deo gratias“ dicerem, excitatus, inquit, mea 25 noce, surrexi.

VII. Tunc Iacobo quoque in recordationem rediit quod hanc sibi significasset coronam diuinae dignationis ostensio. 2. nam superioribus diebus, cum eiusdem carrucae uehiculo Marianus et Iacobus et cum his ego uiam communiter carperemus, ad medium fere diem inter illa itineris confragosa mirabili et 30 alto sopore correptus, postquam a nobis interpellatus et excitatus euigilat, Perturbatus sum, inquit, non sine gaudio meo, fratres; sed et uos mecum gaudere debetis. 3. uidi, inquit, iuuenem inenarrabili et satis ampla magnitudine, cuius uestitus discincta erat in tantum candida luce, ut oculi in eam constanter uidere non possent; cuius pedes terram non calcabant et uultus oris 35 super nubes erat. 4. is cum transeurreret, unam tibi, Mariane, et unam mihi zonas purpureas in sinus nostros iaculatus est, et ait: Sequimini me cito. 5. o quietem uigiliis omnibus fortiorum! o quietem quam feliciter dormiat quisquis in fide uigilat! quae terrena tantum membra sopierat, quoniam uidere

2 fraternitas Christi diebus ac n. R.

7 in quo quidam iudicis ad uicem

praesidebat R.

22 de fontis riuulis impl. R.

37 in qua fel. dormit R.

dominum nisi spiritus non ualebat. 6. quantum exultantes quamque sublimes animos martyrum fuisse credendum est, quibus in sancti nominis confessione passuris et audire Christum ante contigit et uidere offerentem se suis quo cumque in loco, quo cumque tempore. 7. non fuit impedimento uehiculi se promoventis inquieta iactatio, nec dies medius, qui sub claro tunc sole fulgebat. 8. nulla noctis expectata secreta sunt: nouo genere gratiae martyri suo dominus nouum tempus uisionis elegit.

VIII. Nec in uno hoc aut alio fuit ista dignatio. namque Aemilianus, quamuis equestris ordinis gentiliter haberetur, unus tamen in carcere et ipse de fratribus, qui ad quinquagesimum prope aetatis annum carnis continentia puer uenerat, continuatis in carcere gemina superpositione ieuniis et orationibus saepe repetitis, per quas deuota mens pasta in alium diem sacramento domini parabatur, in somno die medio reclinatus, mox quiete discussa talia nobis suae uisionis arcana patefecit. 2. Producto mihi, inquit, e carcere homo gentilis, hoc est frater meus carnalis, occurrit. 3. is in res nostras admodum curiosus insultabunda uoce perquirit, seiscitans quatenus nos in illis poenalibus tenebris et inedia carceris haberemur. 4. cui responsum dedi, milites Christi et in tenebris clarissimam lucem et in ieunio cibum saturabilem dei habere sermonem. 5. et cum haec audisset, Scitote, inquit, quod omnes uos qui in carcere habemini, si obnixe perstabitis, manebit poena capitalis. 6. at ego qui uerebar ne conpositum luderet fraude mendacium, confirmare uotum meum uolui et Vere, inquam, patiemur omnes? 7. at ille rursus affirmat: Gladius uobis et sanguis in proximo est. sed uelim scire, inquit, an omnibus uobis, qui uitam istam contempnitis, indiscreta et aequalia munerum caelestium praemia rependantur. 8. cui responsum dedi: Non sum idoneus huius tam magnae rei ferre sententiam. attolle, inquam, oculos paulisper ad caelum: iam uidebis innumerabilem turbam micantium siderum. numquid stella omnis pari luminis honore prae fulget? et tamen lumen omnibus unum est. 9. ad haec ille curiosus iterum quod interrogaret inuenit. Ergo si qua discretio est, inquit, qui uestrum sunt in promerenda domini uoluntate potiores? 10. Ni mirum, inquam, prae ceteris duo, quorum nec tibi dicenda et deo nota sunt nomina. 11. nouissime incumbenti acrius et perserutanti molestius, II sunt, inquam, qui quo difficilius et tardius uincunt, gloriosius coronantur; et propter hoc scriptum est: Facilius intrabit camelus per foramen acus, quam diues in regna caelorum.

IX. Post has ostensiones in carcere etiam diebus paucis commorati, prodeuntur in publicum, ut eos Cirtensium magistratus elogio fortissimae con-

11 puer uenerat] peruererat R. 24 istam fehlt bei R. | discreta an aequalia R.
27 stellae omnes ... perfulgent R. 28 omnibus lumen est (ohne unum) R.
33 quo] quod F. 34 hoc] hos R. 34 Mt. 19, 24.

fessionis honoratos transmitterent cum parte iam damnationis ad praesidem. 2. et ecce unus e circumstantibus fratribus nostris omnium in se gentilium conuertit oculos, quod iam per gratiam proximae passionis Christus in eius ore et facie relucebat. 3. cumque ex eo turbulentis et furentibus animis quaere-
5 retur an eiusdem et ipse esset religionis et nominis, rapuit tam dulcem promptissima confessione comitatum. 4. sic elogis suis beati martyres plures dei testes, dum ipsi ad martyrium parantur, adquirunt; et iam transmissi ad praesidem, negotiosum ac difficile iter cum uoluntate properabant. 5. tunc eos praesidi admotos iterum Lambesitanus cancer accepit. haec enim sola
10 apud gentiles hospitia iustorum.

X. Interim per dies plurimos effusione sanguinis transmittebatur ad dominum numerosa fraternitas, nec peruenire ad Mariani et Iacobi clericorumque uictimam rabies insanientis praesidis poterat, laicorum tam multis occupata uulneribus. 2. nam ita inter se nostrae religionis gradus artifex saeuitia
15 diuiserat, ut laicos a clericis separatos temptationibus saeculi et terroribus suis putaret esse cessuros. 3. ergo carissimi nostri et fidelissimi milites Christi ceterique de clero contrastari aliquantulum cooperant, quod, laicis certaminis sui laude perfunctis, seruaretur sibi tam lenta et tam sera uictoria.

XI. Tunc Agapius, qui iamdudum martyrio suo consummatae fidei sacramenta perfecerat, qui et ipse, cum pro puellis duabus, Tertulla et Antonia, quas sibi carissimas ad uicem pignerum diligebat, repetitis frequenter precibus oraret ut secum et illae dei dignatione martyres fierent, retulerat meritorum suorum tali reuelatione fiduciam. 2. cui dictum est: Quid assidue petis quod una oratione meruisti? 3. is ergo Agapius agenti Iacobo in carcere per tempus
25 quietis apparuit. nam sub ipso ictu passionis, dum expectatur carnifex, Et bene, inquit Iacobus, ad Agapii ceterorumque martyrum beatissimorum pergo conuiuium. 4. nam ista nocte, fratres, Agapium nostrum uidebam inter omnes alios laetiorem, quos una nobiscum Cirtensis cancer incluserat, sollemne quodam et laetitiae plenum celebrare conuiuium. 5. quo cum ego et Marianus
30 quasi ad agapem spiritu dilectionis et caritatis raperemur, adcucurrit nobis obuius puer, quem constabat esse alterum ex geminis ante triduum cum matre compassis, corona rosea collo circumdatus et in manu dextera palmarum uiridissimam praeferebans, 6. et Quid properatis? inquit, gaudete et exultate, eras enim nobiscum et ipsi caenabitis. 7. o dei magna in suos et praeclera dig-
35 natio! o uera et paterna pietas in Iesu Christo domino nostro, qui dilectis suis et indulget tam larga beneficia et clementiae sua munera praestaturus ante declarat. 8. dies a uisione primus inluxerat, et iam promissis dei sententia praesidis seruiebat, quae Marianum et Iacobum et ceteros clericos tandem patriarchis cum gloria redditos, e pressuris saeculi sententia animaduersionis

4 feruentibus R.

8 uoluptate R.

emisit. 9. nam perducti sunt ad coronae locum, qui riparum collibus hinc et inde sublimibus, media fluminis conualle subsederat; sed et spectaculo erat excelsa utrimque aggeris altitudo. 10. alueus ipse medio sinu cruentum beati sanguinis hauriebat. nec deerat utriusque sacramenti genus, cum et baptizaren-
5 tur suo sanguine et lauarentur in flumine.

XII. Mira tunc ibi cerneret et exquisita compendia saeuendi. namque cum manum carnificis gladiumque ipsum tot ceruicibus deditum numerosus iustorum populus urgueret, artifex feritas dispositas agminum series per ordinem dirigebat, scilicet ut sacrilegi percussoris ictus uelut impetu quodam 10 furoris pia colla percuteret. 2. deinde ut ne inexplicabile fieret cruentum illud et barbarum ministerium, hanc sibi expeditionem sceleris inuenit. 3. nam si uno in loco percussurus ipse consideret, inmensam stragem corporum cumulus aceruaret; ipse denique spatium tanta strage complectus alueus denegaret. 4. tunc oculis sub ietu ferri de more uelatis, nullae tamen aciem liberae mentis 15 clausere tenebrae, sed largus atque inaestimabilis splendor inmensae lucis effulgit. 5. nam et plerique cum proximis et assistantibus sibi fratribus, quamuis carnaliter in uisum acies non pateret, uidere se tamen mira quaedam loquebantur, quod sibi apparerent equi desuper niueo colore cudentes, quibus ueherentur iuuenes candidati. 6. nec defuere ex eodem martyrum numero qui 20 collegarum relationem adtestarentur auribus et ex auditu equorum fremitu ac sono recognoscerent. 7. ibi tunc et Marianus, propheticu spiritu iam repletus, fidenter ac fortiter praedicabat proximam iusti sanguinis ultiōrem, uariasque saeculi plagas uelut de caeli iam culmine minabatur, luem, captiuitates, famem, terraeque motus et cynomiae uenena cruciantia. 8. qua praedicatione non tantum gentilibus insultabat fides martyris, sed etiam fratribus incentiuū aemulandae uirtutis et quasi classicum praecanebat, ut inter tantas saeculi plagas a iustis dei tam bonae atque pretiosae mortis rapere-
tur occasio.

XIII. His peractis Machabaico gaudio Marianu mater exultans et passione 30 perfecta iam secura de filio, non illi tantum cooperat, sed et sibi, quae tale pignus ediderat, gratulari. 2. complectebatur in filii corpore suorum uiscerum gloriam, et in ipsa ceruicis uulnera frequens osculum pietas religiosa figebat. 3. o te merito Mariam! o te beatam et filio tuo, mater, et nomine! quis in ea tanti uocabuli felicitatem aliquando credit errasse, quam sic uteri sui fetus 35 ornauit? 4. inaestimabilis uere dei omnipotentis et Christi eius in suos misericordia, qui fidentes in suum nomen non solum gratiae dignatione confortat, sed et sanguinis redemptions uiuificat. 5. nam quis digna aestimatione possit eius beneficia metiri? qui in hoc quoque paterna indulgentia semper operatur,

3 cruentum] fluorem R.
10 illum F.

7 debitum R.
12 struem R.
13 ipsum R.

10 exspectabile R.
29 Vgl. 2. Makk. 7.

ut in nos et hoc ipsum, quod in nostro sanguine rependi credimus, conferatur ab omnipotente deo; cui est gloria in saecula saeculorum, amen.

Text nach P. Franchi de' Cavalieri (F), *Passio SS. Mariani et Iacobi* (Studi e Testi 3), Rom 1900, 47—73. Danach v. Gebhardt (G), *Acta*, 134—145. — G. Mercati, *D'alcuni nuovi sussidi per la critica del testo di S. Cipriano*, Rom 1899, 87—90: Il frammento Ravennate della *Passio Mariani Iacobi et sociorum*. — Monceaux, *Histoire* 2, 153—165. — Vgl. Harnack, *Literatur* 2, 2, 470 f. — Delehaye, *Passions*, 78—82.

16. Martyrium des Montanus und Lucius.

I. Et nobis est apud uos certamen, dilectissimi fratres, ut nihil aliud agendum dei seruis et Christo eius dicatis, quam de multitudine fratrum cogitare; qua uia, qua ratione hic amor, hoc officium ad has nos impulit litteras, ut fratribus post futuris et magnificentiae dei fidele testimonium et labores ac tolerantiam nostri pro domino memoriae relinqueremus.

II. Post popularem tumultum quem ferox uultus praesidis in necem concitauit, postquae equentis diei acerrimam persecutionem Christianorum, praeuaricata uiolentia apprehensi sumus Lucius Montanus Flauianus Julianus Victorius Primolus Renus et Donatianus catecuminus, qui baptizatus in carcere statim spiritum reddidit, ab aquae baptismo ad martyrii coronam immaculato itinere festinans. 2. nec non et circa Primolum similis consumptionis exitus contigit; nam et ipsum ante paucos menses habita confessio baptizauit.

III. Igitur apprehensis nobis et apud regionantes in custodia constitutis, sententiam praesidis milites nuntiare audiuimus, quod heri corpus nostrum minaretur urere. nam, ut postea quoque uerissime cognouimus, exurere nos uiuos cogitauit. 2. sed dominus, qui solus de incendio seruos suos potest liberare, in cuius manu sermones et corda sunt regis, furentem a nobis saeuitiam praesidis auertit. 3. et incumbentes precibus assiduis tota fide statim quod petiuimus accepimus: accensus paene in exitum nostrae carnis ignis extinctus est et flamma caminorum ardentium dominico rore sopita est. 25 4. nec difficile credentibus fuit noua posse ad uetera exempla pertingere, domino per spiritum pollicente quia qui gloriam istam operatus est in tribus pueris, uincebat et in nobis.

IV. Tunc a proposito suo domino repugnante confractus, mitti nos in carcerem iussit. 2. quo deducti a militibus sumus, nec expauimus foedam loci illius caliginem; moxque career tenebrosus spiritu perlucente resplenduit, et contra obscuritatis deformia et caeca nocte coniecta instar diei fidei deuotio candida luce nos uestiit. et ad summum ascendebamus locum poenarum quasi

1 in nostro] dei nostri R.
2 ab omnip. deo fehlt bei R.
21 Vgl. Spr. 21, 1.
26 Vgl. Dan. 3.
Rönsch, Itala und Vulgata, 291. G.

15 menses]
27 uincebit? vgl.

ascenderemus in caelum. 3. quales illic dies duximus, quales transegimus noctes, exponi nullis sermonibus possunt; tormenta carceris nulla affirmatione capiuntur, nec ueremur atrocitatem loci illius ut est dicere. 4. quo enim temptationis grandis est, eo maior est ille qui eam uincit in nobis. et non est pugna, 5 quia est domino protegente uictoria. 5. nam et occidi seruis dei leue est, et ideo mors nihil est, cuius aculeos comminuens contentionemque deuincens dominus per trophyaeum crueis triumphauit. 6. sed et nulla causa armorum est nisi quando miles armandus est, nec armatur nisi quando congressio est; et in coronis nostris ideo praemium est quia certamen ante praecessit, nec 10 datur palma nisi congressione perfecta. 7. sed paucis diebus uisitatione fratrum refrigerauimus; nam omnem noctis laborem diei solatium laetitiaque abstulit.

V. Tunc Reno, qui nobiscum fuerat, somno apprehenso, ostensum est ei produci singulos, quibus prodeuntibus lucernae singulae praeferebantur; cuius autem lucerna non praecesserat, nec ipse procedebat. 2. et cum progressimus nos cum lucernis nostris, expergefactus est. et ut nobis retulit, laetati sumus fidentes nos cum Christo ambulare, qui est lucerna pedibus nostris et qui est sermo, scilicet dei.

VI. Post ipsam noctem dies nobis hilaris agebatur. et continuo eadem die subito rapti sumus ad procuratorem, qui defuncti proconsulis partes ad 20 ministrabat. 2. o diem laetum, gloriam uinculorum! o optata uotis omnibus catena! o ferrum honorabilius atque pretiosius optimo auro! o stridor ille ferri qui strepebat dum trahitur per aliud ferrum! 3. loqui nostrum futurorum solatium fuit, atque ne hac iocunditate tardius frueremur, a militibus incertis ubi nam nos praeses audire uellet circumducti sumus huc atque illuc per totum 25 forum. 4. tunc nos in secretarium uocauit, quia needum hora passionis aduenerat. unde prostrato diabolo uictores sumus in carcerem reuersi et ad alteram uictoriam reseruati. 5. hoc itaque praelio uictus diabolus ad alteras se astutias uertit, fame nos et siti temptare molitus, et hoc suum praelium multis diebus fortissime gessit, ita ut (quod magis secum aduersarius facere putabat) 30 aegrorum copia ad solonem fiscalem et aquam frigidam laboraret.

VII. Hic autem labor, haec inopia, hoc necessitatis tempus ad deum pertinuit, dilectissimi fratres. nam qui nos temptari uoluit, ipse ut adlocutionem in ipsa temptatione haberemus ostendit. 2. nam Victori presbytero commartyri nostro, qui statim post hanc eandem uisionem passus est, ostensum est hoc. 3. Videbam, inquit, puerum huc in carcerem introisse, cuius fuit uultus per lucidus super splendorem inenarrabilem. qui nos deducebat per omnia loca ut exiremus; egredi tamen non potuimus, et ait mihi: 4. Adhuc modicum laboratis, quia nunc impedimini. sed confidite quia ego uobis sum. et adiecit:

16 f. Vgl. Ps. 118, 105.

30 aegrorum G, vgl. S. 76 Z. 32; egrotum egrotus, aegrotatur Hss., aegrotantium F.

Dic illis quia: Gloriosiorem coronam habebitis, nec non: Ad deum suum spiritus properat, et anima iam proxima passioni sedes suas requisiuit. 5. nam hunc eundem dominum de paradiso interrogavit ubi esset. cui ille ait: Extra mundum est. Ostende mihi illum, inquit. et ait illi: Et ubi erit fides? 6. cumque hoc per humanam pusillitatem diceret: Quod me mandas tenere non possum, dic signum quod eis dicam, respondit ei dominus et ait: Dic illis signum Iacobi. 7. laetandum est, fratres dilectissimi, ut patriarchis, etsi non iustitia, uel laboribus adaequari possimus. 8. sed qui dixit: Inuoca me in die pressurae, et eximam te, et clarificabis me, ad clarificationem sui flexus, post preces ad se habitas commemoratus est nostri, prius miserationis suae denuntians munus.

VIII. De hoc enim sorori nostrae Quartilloiae hic nobiscum positae ostendit, cuius mulieris et maritus et filius ante triduum passi erant. 2. ipsa quoque hic residens propinquitatem suam uelociter subsecuta est; quae in hunc modum quod uidit exposuit. 3. Vidi, inquit, filium meum, qui passus est, uenisse huc ad carcerem; qui sedens super labrum aquarum ait: Vidit deus pressuram uestram et laborem. 4. et post hunc introiuit iuuenis mirae magnitudinis portans fialas duas singulis manibus lacte plenas, et ait: Bono animo estote, memoratus est uestri deus. 5. et ex fialis quas ferebat dedit omnibus bibere; quae fialae non deficiebant. 6. et subito ablatus est lapis qui fenestram diuidit medius; sed et clarae fenestrae, ipso medio ablato, liberam caeli faciem admiserant. 7. et posuit iuuenis ille quas ferebat fialas, unam ad dexteram, alteram ad sinistram, et ait: Ecce satiati estis et abundat, et tertia adhuc fiala superueniet uobis. et abiit.

25 IX. Altera die post hanc uisionem expectantes eramus horam illam, quando fiscalis, non cibus, sed penuria et necessitas inferretur; quia cibus nullus nobis suberat, nam et altera die ieuni manseramus. 2. subito autem ut sitientibus potus, esurientibus cibus, desiderantibus martyrium obuenit, ita laboribus nostris refrigerium dominus per Lucianum carissimum nobis praebuit, qui disrupto catenarum durissimo obice, uelut per duas fialas, per Herennianum hypodiaconum et Ianuarium catecuminiu[m] alimentum indeficiens omnibus ministrauit. 3. hoc subsidium aegros et laborantes nimium suffulsi: eos quoque qui per eundem laborem, hoc est per incommodum solonis et frigidae aquae, aegritudinem iam inciderant, ab infirmitate reuocauit. 35 cuius tam glorirosis operibus omnes apud deum gratias agimus.

X. Iam nunc, dilectissimi fratres, et de amore quem in nos inuicem habemus aliqua dicenda sunt. nec instruimus, sed admonemus quia, sicut simul unanimes fuimus, ita et apud dominum una uiuimus et oramus. 2. tenenda

est concordia caritatis, dilectionis uinculis inhaerendum est. tunc diabolus prosteritur, tunc a domino quicquid postulatur accipitur, ipso pollicente ac dicente: 3. Si duo ex uobis conuenerint super terram de omni re quamcumque petieritis a patre meo, continget uobis. 4. nec alio modo uitam aeternam accipere et cum Christo regnare poterimus, nisi fecerimus quod praecepit faciendum, qui et uitam promisit et regnum. 5. eos denique hereditatem dei consequi, qui pacem cum fratribus tenuerint, suo magisterio ipse dominus denuntiat dicens: Beati pacifici, quoniam filii dei uocabuntur. 6. quod exponens apostolus ait: Sumus filii dei. si autem filii, et heredes; heredes quidem dei, coheredes autem Christi, siquidem compatiamur, ut et commagnificemur. 7. si heres esse non potest nisi filius, filius autem non est nisi pacificus, hereditatem dei habere non poterit qui pacem dei rumpit. 8. et hoc non quasi <non> admoniti dicimus aut sine diuina ostensione suggerimus.

XI. Nam cum Montanus cum Iuliano habuisset sermones aliquos ob eam mulierem quae ad nostram communionem obrepserit, quae non communicabat, cumque post correptionem quam in eum congesserat in frigore ipso discordiae mansisset, ostensum est eadem nocte Montano hoc. 2. Visum est, inquit, mihi uenisse ad nos centuriones. cumque duderent nos per uiam longam, peruenimus in campum immensum, in quo nobis occurrerunt Cyprianus et Leucius. 20 3. peruenimus autem in locum candidum, et facta sunt uestimenta nostra candida et caro nostra commutata candidior uestimentis nostris candidis. 4. ita autem perlucida fuit caro nostra, ut oculorum uisum ad intima cordis admireret. et respiciens in pectus meum uideo quasdam sordes, et experrectus sum in uisione. 5. et occurrit mihi Lucianus, et retuli illi uisionem, et aio illi: 25 Scis quia sordes illae illud est quod non statim concordaui cum Iuliano? et in hoc experrectus sum. 6. qua de re, fratres dilectissimi, concordiam, pacem, unanimitatem omni uirtute teneamus. imitemur iam hic esse quod ibi futuri sumus. 7. si nos inuitant iustis promissa praemia, si terret iniustis poena praedicta, si cum Christo esse et regnare cupimus, quae ad Christum et ad 30 regnum ducant, illa faciamus. optamus uos bene ualere.

XII. Haec omnes de carecere simul scripserant. sed quia necesse erat omnem actum martyrum beatorum pleno sermone complecti, quia et ipsi de se per modestiam minus dixerant et Flauianus quoque priuatum hoc nobis munus iunxit, ut quicquid litteris eorum deesset adderemus, necessaria reliqua sub 35 iunximus. 2. cum per plurimos menses reclusi tulissent carceris poenas et fame et siti diu laborassent, tandem sero produci iubentur et ad praeceptorum praesidis admoueri. 3. et omnibus quidem gloria uoce confessis, cum Flauiani adiutorium reclamaret amore peruerso, negans eum diaconum, quod confite-

3 Mt. 18, 19.

3 consenserint F.

4 Vgl. Apok. 20, 4. 6.

8 Mt. 5, 9.

9 Röm. 8, 16 f.

13 non Baronius.

13 offensione R.

29 Vgl. Apok. 20, 4. 6.

batur in ceteros, id est Lucium, Montanum, Julianum, Victoricum, dicta sententia est, Flauianusque rursum receptus est. 4. et quamuis haberet plenam doloris materiam, quia scilicet de tam bono collegio separatus est, tamen fide et deuotione qua uixit credebat id fieri quod deus uellet, et tristitiam solitudinis destitutae religio sapientiae temperabat. 5. dicebat etiam: Cum cor regis in manu dei sit, quae causa moeroris est, aut quare succensendum putem homini, qui hoc loquitur quod iubetur? sed de Flauiano postmodum plenius.

XIII. Interim ceteri ducebantur ad uictimae locum, concursus fit undique gentilium et omnium fratrum, qui quamuis obsequentes aliis et ceteris dei testibus pro religione et fide, quam Cypriano docente didicerant, tunc tamen officio pleniore et copia maiore conuenerant. 2. erat illic uidere martyres Christi felicitatem gloriae sua uultus hilaritate testantes, ita ut possent ceteros prouocare ad propriae uirtutis exempla, etiamsi tacerent. 3. sed nec sermonis largitas defuit, nam cohortatibus suis singuli plebem corroborauerunt. 4. et Lucium quidem praeter ingenitam lenitatem et probam ac modestam uerecundiam infirmitas etiam grauis et labor carceris fregerat, ac propterea cum comitibus paucioribus solus ante praecessit, ne multitudinis nimiae pressura defusioni sanguinis inuidet. qui tamen et ipse non tacuit, sed comites suos quomodo potuit instruxit. 5. cui cum dicerent fratres: Memento nostri, Vos, inquit, mei mementote. 6. quanta martyris humilitas, de gloria sua nec sub ipsa passione praesumere! Julianus quoque et Victoricus insinuata diu fratribus pace et commendatis omnibus clericis, maxime eis qui famem carceris uisitauerant, ad passionis locum cum gaudio et sine pauore uenerant.

XIV. Sed enim Montanus corpore et mente robustus, quamquam ante martyrium gloriosus quicquid semper ueritas postularet constanter et fortiter dixerit sine ulla exceptione personae, tamen de martyrio proximo crescens prophetica uoce clamabat: Sacrificans diis eradicabitur nisi domino soli. 2. et hoc frequenter iterabat, insinuans et inculcans non licere deserto deo ad simulae et manufacta figmenta accedere. 3. haereticorum quoque superbiam et improbam contumaciam retundebat, contestans eos ut uel de copia martyrum intelligerent ecclesiae ueritatem, ad quam redire deberent; deinde lapsorum abruptam festinantiam. 4. negotiationem pacis ad plenam paenitentiam et Christi sententiam differebat, nec non integros quoque ad tutelam integritatis exhortans: 5. State fortiter, fratres, et constanter militate, dicebat. habetis exempla, nec uos perfidia lapsorum destruat ad ruinam, sed nostra tolerantia magis aedificet ad coronam. 6. uirgines quoque singulas admonebat

5 Vgl. Spr. 21, 1.
semper quae F.
33 abrupta festinantia F.

15 plebem dei R.
27 acceptione F.
33 negotiationem Bollandisten]

26 quicquid] ea
28 Vgl. Ex. 22, 20.
33 negotiationem Hss.

ut sanctitatem suam tuerentur. generaliter omnes docebat ut praepositos uenerarentur. 7. praepositis quoque ipsis concordiam pacis insinuans, nihil esse melius aiebat, quam praepositorum unanimem uoluntatem. 8. tunc et plebem posse ad sacerdotum obsequia prouocari et ad uinculum dilectionis an-
5 mari, si rectores plebis pacem tenerent. 9. hoc esse propter Christum pati, Christum etiam exemplo sermonis imitari, et probationem maximam fidei.
o exemplum grande credendi!

XV. Cum iam carnifex imminceret et gladius super ceruices eius libratus penderet, expansis ille ad caelum manibus, uoce clara, ita ut non tantum 10 ad totius plebis aures, sed et gentiles quoque ipsos sonus uocis feriret, orauit rogans et deprecans ut Flauianus, qui per suffragium populi de comitatu eorum remanserat, sequeretur die tertia. 2. et quo precis suaue fidem faceret, manualem quo oculos fuerat ligaturus in partes duas discidit, et iussit alteram reseruari, qua Flauiano oculi post crastinum ligarentur. 3. sed et in medio 15 eorum solum seruari iussit, ut nec sepulturae consortio separaretur. 4. et perfectum est sub oculis nostris quod dominus in euangelio suo repromisit, ut qui tota fide peteret, quicquid peteret impetraret. nam post biduum, secundum quod postulatum fuerat, Flauianus quoque productus gloriam suam passione perfecit. 5. quoniam tamen, ut supra dixi, etiam ipse mandauit ut bidui moram 20 memoratis causis iungeremus, faciendum erat necessitate maiore quod fieri merito deberet, etiamsi non iuberetur.

XVI. Post suffragia illa, post uoces illas quibus quasi pro salute eius amicitia inimica surrexerat, reuocabatur in carcerem uirtute robusta, inuictamente, fide plena. 2. nihil de animi eius uigore mutilauerat remanendi contem-
25 platio, quae quamuis posset mouere, tamen fides quae imminentem passionem tota deuotione praesumserat, temporanea impedimenta calcabat. 3. haerebat lateri eius incomparabilis mater, quae, praeter fidem qua ad patriarchas pertineret, in hoc etiam se Abrahae filiam comprobauit, quod filium suum et optabat occidi et quod interim remansisset contrastabatur glorioso dolore. 30 4. o matrem religiose piam! o matrem inter uetera exempla numerandam! o Machabaeicam matrem! 5. nihil enim interest de numero filiorum, cum perinde et haec in unico pignore totos affectus suos domino manciparit. 6. sed ille collaudans matris animum, ut dilationem suam non doleret, Scis, inquit, mater merito carissima, ut semper temptauerim, si confiteri contigisset, mar-
35 tyrio meo frui et frequenter catenatus uideri et saepe differri. si ergo contigit quod optauai, gloriandum est potius quam dolendum.

XVII. Et cum ad carceris ianuam ueniretur, difficilius multo et tardius

5 esse enim est F., der Z. 6 esse vor probationem hinzufügt.
retur F. 17 Vgl. Mk. 11, 24. 26 calcauerat F. 30 s. uenerandam R. 31 Vgl. 2. Makk. 7.

15 priua-

28 Vgl. Gen. 22.

uisum est quam solebat aperiri, obnitus etiam cataractariorum ministris, ita ut uideretur obfirmata spiritu quodam repugnante atque testante indignum esse carceris sordibus eum foedari, cui caeleste habitaculum pararetur. 2. quia tamen diuinitas coronae dilatae dignas causas habebat, iam caeli et dei hominem inuitus carcer admisit. 3. qualis illic mens fuit biduo illo, quae spes quaeve fiducia, cum martyris dei animus et de collegarum petitione prae-sumeret et de suo crederet passionem futuram! 4. dieam quod sentio. dies ille post biduum tertius non quasi passionis, sed quasi resurrectionis dies sustinebatur. admirans denique erat turba gentilium qui uocem Montani 10 potenter audierant.

XVIII. Postquam produci tertio die iussus est, rumore cognito confluebant increduli et perfidi, fidem martyris probatuli. egrediebatur de carcere dei testis, iam ad carcerem non reuersurus. 2. communis omnium magna laetitiae; sed magis ipse habebat in animo certum quod et fides propria 15 et petitio antecessorum suorum extorqueret praesidi uel inuitam, licet populo reclamante, sententiam. 3. unde et occurrentibus fratribus et salutare cupientibus fide tota pollicebatur quod in Fusciano cum omnibus pacem facturus esset. 4. o magna fiducia, fides uera! ingressus deinde praetorium, cum miraculo omnium in custodiarum loco stabat exspectans 20 donec uocetur.

XIX. Illie nos in latere eius constituti eramus, iuncti penitus et haerentes, ita ut manus manibus teneremus, exhibentes martyri honorem et contubernii caritatem. 2. ibi condiscipuli eius suadebant cum lacrymis etiam ut praeumptione deposita sacrificaret interdum, postea quicquid uellet facturus, nec incertam illam et secundam mortem plus quam praesentem uereretur. 3. et haec gentilium uerba sunt, qui dicebant ultimi furoris esse magis mala mortis timere quam uiuere. 4. sed ille gratias agens, quod pro amicitia dare, quantum in ipsis erat, consultum sibi uellent, tamen de fide et diuinitate non tacuit, dicens 5. multo melius esse primo in loco, quantum ad libertatem integritatis pertineret, occidi quam lapides adorare; tunc deinde esse summum deum qui omnia imperio suo fecerit ac propterea solus colendus sit, 6. addens et illud quod gentiles minus credunt, etiamsi de diuinitate consentiunt, uiuere nos etiam cum occidimur, nec uincit morte, sed uincere, et ipsis quoque, si uellent peruenire ad notitiam ueritatis, etiam Christianos esse debere.

35 XX. His illi retusi et reuicti, postquam nihil per suadelas obtinere potuerunt, ad crudeliorem se misericordiam contulerunt, certi eum a proposito uoluntatis suae uel tormentis posse deponi. 2. et cum admoueri iussus esset, interrogatus a praeside quare mentiretur se diaconum, cum non esset, men-

23 eum discipuli R. 25 Vgl. Apok. 2, 11. 20, 14. 21, 8.
amare F. 32 Vgl. Joh. 11, 25. 33 Vgl. 1. Kor. 15, 55.

26 timere]

tiri se negauit. 3. et cum centenarius diceret notariam sibi datam esse qua contineretur eum fingere, respondit: An non est ueri simile me mentiri et illum uerum dicere qui notariam falsam dedit? 4. et cum reclamante populo ac dicente: Mentiris, iterum a praeside interrogaretur an uere mentiretur, respondit: Quod est, inquit, compendium mentiendi? 5. ad hoc populus exasperatus torqueri eum iteratis clamoribus postulauit. 6. sed dominus, qui serui sui fidem iam in carceris poenis plene scierat, non est passus probati martyris corpus tormenti alicuius uel leui laceratione pulsari. 7. cor enim regis ad sententiam statim flexit, et testem suum usque ad mortem fidelem 10 consummato cursu et agone perfecto coronauit.

XXI. Exinde iam gaudens, quia per sententiam datam passionis sua erat certior, etiam iocundo colloquio fruebatur. et sic effectum est ut iuberet haec scribi et ad propria uerba coniungi. 2. addi quoque ostensiones suas uoluit, quarum pars ad moram bidui pertineret. 3. Cum adhuc, inquit, epis- 15 scopus noster solus passus fuisset, ostensem est mihi hoc, quasi Cyprianum ipsum interrogarem an passionis ictus doleret, scilicet martyr futurus de passionis tolerantia consulebam. 4. qui mihi respondit et dixit: Alia caro patitur, cum animus in caelo est. nequaquam corpus hoc sentit, cum se deo tota mens deuouit. 5. o uerba martyris martyrem cohortantis! negauit esse in passionis 20 ietu dolorem, ut qui et ipse habebat occidi, animari constantius posset, quod nec paruum sensum doloris in passionis ietu timeret. 6. Postea, inquit, cum plures paterentur, contristabar in uisu nocte, quod quasi a collegis meis remansissem. et apparuit mihi iur quidam dicens: Quid contristaris? cui cum causam tristitiae meae dicerem, ait: Contristaris? bis confessor es, tertio 25 martyr eris ad gladium. 7. et quod ostensem fuerat impletum est. nam confessus primo in secretario, secundo publice reclamante populo, iussus recludi a collegio suo secundum ostensionem suam remansit, et productus post confessiones duas, tertia passionem perfecit. 8. Deinde, inquit, cum iam Successus et Paulus cum comitibus suis coronati fuissent et ego post infirmitatem con- 30 ualescerem, uideo uenisse ad domum meam Successum episcopum, uultu pariter et cultu nimis claro, cuius effigies difficulter agnosceretur, eo quod carnales oculos angelico splendore repercuteret. 9. quem cum uix agnoscerem, ait mihi: Missus sum nuntiare tibi quia tu passurus es. et cum dicto eius statim uenerunt duo milites, qui me perducerent. 10. et perduxerunt me in locum 35 quemdam ubi erat fraternitatis multitudo collecta. et cum ad praesidem admotus essem, produci iussus sum. 11. et apparuit subito in medio plebis mater mea dicens: Laudate, laudate, quia nemo sic martyrium duxit. 12. et

8 Vgl. Spr. 21, 1. 9 Vgl. Apok. 1, 5. 10 usw. 10 Vgl. 2. Tim. 4, 7 s.
16 passionis] pati R. 18 mens R.] mente Hss. 25 ad] per F. 1 quod ostensem
fuerat] sic F. 25 confessus Christum F. 32 oculi ang. spl. percuterentur F.

uere nemo sic. nam ut omittam careeris abstinentiam singularem, ut accipientibus ceteris uel modicum cibum, qui de sordibus penuriae fiscalis exhibebatur, solus se ab ipso modico continuit, tanti habens ieumiis multis et legitimis fatigari, dummodo alios uictu proprio saginaret,

5 (XXII) ad illa ueniam, quod solus, quod sic, quod cum tanto honore deductus est, quod a tot sacerdotibus comitatus, eius disciplinis omnibus ordinatis, ad instar ducis dirigi meruit. 2. sic regnaturum cum deo martyrem, iam spiritu ac mente regnantem, etiam itineris tota dignitas exprimebat. 3. sed nec de caelo testimonium defuit. imber largus et lenis temperato rore descendens 10 fluebat ad multa proficiens: primo ut gentiles perniciter curiosos interuentus pluiae refrenaret, tunc deinde ut diuertendi daretur occasio et sacramentis legitimae pacis nullus profanus arbiter interessel, et, quod Flauianus ipse ore suo dixit, ad hoc pluebat, ut dominicae passionis exemplo aqua sanguini iungeretur.

15 XXIII. Sic consummatis omnibus fratribus et pace perfecta, processit e stabulo quod Fusciano de proximo iunctum est. 2. ibi cum editorem locum et sermoni aptum concenderet, silentio manu facto huiusmodi uerba dimisit: 3. Habetis, inquit, fratres dilectissimi, nobiscum pacem, si noueritis ecclesiae pacem et dilectionis unitatem seruaueritis. nec putetis pauca esse quae 20 dixi, cum et dominus noster Iesus Christus passioni proximus haec nouissime dixerit: Hoc est, inquit, mandatum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. 4. et supremum illud adiunxit et in testamenti modum ultima sermonis sui fide signavit, quod Lucianum presbyterum commendatione plenissima prosecutus, quantum in illo fuit, sacerdotio destinauit. 5. nec 25 immerito. non enim difficile fuit spiritu iam caelo et Christo proximante habere notitiam. 6. deinde ad locum uictimae perfecto sermone descendit et ligatis oculis ea parte quam Montanus seruare ante biduum iusserat, fixis tamquam ad precem genibus, passionem suam cum oratione finiuit. 7. o martyrum gloria documenta! o testium dei experimenta paeclarata, 30 quae ad memoriam posterorum scripta sunt merito, ut quemadmodum de scripturis ueteribus exempla, dum discimus, sumimus, etiam de nouis aliqua discamus.

Text nach P. Frantchi de' Cavalieri (F.), *Gli atti dei ss. Montano, Lucio e compagni*, Römische Quartalschrift, 8. Supplementheft, Rom 1898 (Text 71—86). Danach v. G e b h a r d t (G), *Acta*, 146—161. — M o n c e a u x , *Histoire* 2, 165—178. — H a r n a e k , *Literatur* 2, 2, 471 f. (hier weitere Literatur). — D e l e h a y e , *Passions*, 72—78. — Boll. 24/II. Febr. III 278—283.

13 Vgl. Ioh. 19, 34. 20 nouissime dixerit] eadem sit (Hs. sic) prosecutus F.
21 Ioh. 15, 12. 22 illud [] F.

17. Martyrium des Fructuosus.

I. Valeriano et Gallieno imperatoribus, Aemiliano et Basso consulibus, XVII. kalendas Februarii die dominico comprehensus est Fructuosus episcopus, Augurius et Eulogius diacones. reposito autem Fructuoso episcopo in 5 cubiculo suo, direxerunt beneficiarii in domum eius, id est Aurelius, Festuciūs, Aelius, Pollentius, Donatus et Maximus. qui cum sensisset pedibulum ipsorum, confestim surrexit et prodiit foras ad eos in soleis. 2. cui milites dixerunt: Veni. praeses te accersit cum diaconibus tuis. quibus Fructuosus episcopus dixit: Eamus. aut si vultis, calceo me. cui milites dixerunt: Calcea te ad animum 10 tuum. 3. qui mox ut uenerunt, recepti sunt in carcerem. Fructuosus autem certus et gaudens de corona domini, ad quam uocatus erat, orabat sine cessatione. erat autem et fraternitas cum ipso, refrigerantes et rogantes, ut illos in mente haberet.

II. Alia uero die baptizauit in carcere fratrem nostrum, nomine Rogatianum. 15 et fecerunt in carcere dies sex, et producti sunt XII. kalendas Februarii, feria sexta, et auditii sunt. Aemilianus praeses dixit: Fructuosum episcopum, Augurium et Eulogium intromittite. ex officio dictum est: Adstant. 2. Aemilianus praeses Fructuoso episcopo dixit: Audisti quid imperatores praeceperunt? Fructuosus episcopus dixit: Nescio quid praeceperunt. ego uero christianus 20 sum. Aemilianus praeses dixit: Praeceperunt deos coli. Fructuosus episcopus dixit: ego unum deum colo, qui fecit caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt. 3. Aemilianus dixit: Scis esse deos? Fructuosus episcopus dixit: Nescio. Aemilianus dixit: Scies postea. Fructuosus episcopus respexit ad dominium et orare coepit intra se. Aemilianus praeses dixit: Qui andiuntur, 25 qui timentur, qui adorantur, si dii non coluntur nec imperatorum uultus aduantur? 4. Aemilianus praeses Augurio diacono dixit: Noli uerbis Fructuosi auscultare. Augurius diaconus dixit: ego deum omnipotentem colo. Aemilianus praeses Eulogio diacono dixit: Num quid et ne Fructuosum colis? Eulogius diaconus dixit: ego Fructuosum non colo, sed ipsum colo quem et Fructuosus. Aemilianus praeses Fructuoso episcopo dixit: Episcopus es? Fructuosus episcopus dixit: Sum. Aemilianus dixit: Fuisti. et iussit eos sua sententia uiuos ardere.

III. Et cum duceretur Fructuosus episcopus cum diaconibus suis ad amphitheatrum, populus Fructuoso episcopo condolere coepit, quia talem amorem 35 habebat non tantum a fratribus, sed etiam ab ethniciis. talis enim erat, qualam spiritus sanctus per beatum Paulum apostolum, nas electionis, doctorem gentium, debere esse declarauit. propter quod etiam fratres, qui sciebant illum ad tantam gloriam pergere, gaudebant potius quam dolebant. 2. cumque multi ex fraterna caritate eis offerrent, uti conditi permixti poculum sumerent, ait: 40 Nondum est hora soluendi ieunii. agebatur enim hora diei quarta. siquidem

in carcere quarta feria stationem sollemniter celebauerant. igitur sexta feria laetus atque securus festinabat, ut cum martyribus et prophetis in paradiso quem dominus praeparauit amantibus se, solueret stationem. 3. cumque ad amphitheatrum peruenisset, statim ad cum accessit Augustalis nomine, lector 5 eiusdem, cum fletibus deprecans, ut eum exalcearet. cui beatus martyr respondit: Misum fac, fili; ego me exalceo, fortis et gaudens et certus dominicae promissionis. qui cum se exalceasset, accedit ad eum commilito frater noster, nomine Felix, et apprehendit dexteram eius, rogans ut sui memor esset. cui sanctus Fructuosus cunctis audientibus clara uoce respondit: In mente me habere necesse est ecclesiam catholicam, ab oriente usque ad occidentem diffusam.

IV. Igitur in foro amphitheatri constitutus, cum iam prope esset, ut ingredie-
retur ad coronam immarcessibilem potius quam ad poenam, obseruantibus licet
ex officio beneficiariis, quorum nomina supra memorata sunt, ita ut ipsi audi-
rent fratres nostri, monente pariter ac loquente spiritu sancto, Fructuosus epis-
15 copus ait: 2. Iam non deerit uobis pastor, nec deficere poterit caritas et repro-
missio domini, tam hic quam in futurum. hoc enim quod cernitis, unius horae
uidetur infirmitas. consolatus igitur fraternitatem, ingressi sunt ad salutem:
digni et in ipso martyrio felices, qui sanctarum scripturarum fructum ex pro-
missione sentirent. 3. Similes Ananiae, Azariae et Misaeli exstiterunt, ut etiam
20 in illis trinitas diuina cerneretur. Siquidem iam in igne singulis constitutis, ut
pater non decesset et filius subueniret et spiritus sanctus in medio ignis ambula-
ret. 4. cumque exustae fuissent fasciolas, quibus manus eorum fuerunt collig-
gatae, orationis diuinae et solitae consuetudinis memores, gaudentes, positis
genibus, de resurrectione securi, in signoque tropaei domini constituti, do-
25 minum deprecabantur, donec simul animas effuderunt.

V. Posthaec solita domini non defuere magnalia, apertumque est caelum,
uidentibus Babylan et Mygdonio fratribus nostris ex familia Aemiliani praeci-
idis, qui etiam filiae eiusdem Aemiliani, dominae eorum carnali, ostende-
bant sanctum Fructuosum episcopum cum diaconibus, adhuc stipitibus qui-
30 bus ligati fuerant permanentibus, in caelum ascendentibus coronatos. cumque
Aemilianum uocarent dicentes: Ueni et uide quos hodie damnasti, quemad-
modum caelo et spei suaee restituti sunt. igitur cum Aemilianus uenisset, uidere
eos non fuit dignus.

VI. Fratres autem tristes, uelut derelicti sine pastore, sollicitudinem susti-
35 nebant: non quod dolerent Fructuosum, sed potius desiderarent, unius cuius-
que fidei et agonis memores. superueniente autem nocte ad amphitheatrum
cum uino festinanter peruererunt quo semiusta corpora extinguerent. quo
facto eorumdem martyrum cineres collectos, prout quisque potuit, sibi uin-
dicauit. 2. sed nec in hoc domini et saluatoris nostri defuere magnalia, ut cre-
40 dentibus fides augeretur et paruulis monstraretur exemplum. oportebat enim

Fructuosum martyrem, quod in saeculo per misericordiam dei docendo promiserat in domino et saluatore nostro, in sua postea passione et resurrectione carnis comprobare. igitur post passionem apparuit fratribus et monuit, ut quod unus quisque per caritatem de cineribus usurpauerat, restituerent sine mora, 5 uno quoque in loco simul condendos curarent.

VII. Aemiliano etiam, qui eos damnauerat, Fructuosus pariter cum diaconibus suis ostendit se in stolis reprobationis, increpans pariter et insultans, nihil illi profuisse, quod frustra exutos a corpore in terra crederet, quos cerneret gloriosos. 2. o beati martyres, qui igni probati sunt ut aurum pretiosum, 10 uestiti lorica fidei et galea salutis; qui coronati sunt diademate et corona immarcessibili, eo quod diaboli caput calcauerunt! o beati martyres, qui meruerunt dignam habitationem in caelis ad dexteram stantes Christi, benedicentes deum patrem omnipotentem et dominum nostrum Iesum Christum ilium eius! suscepit autem dominus martyres suos in pace per bonam confessionem, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. amen.

Text nach Ruinart, 264—67. — Vgl. P. Gams, Die Kirchengeschichte von Spanien 1 (1862), 265—272. — Boll. 21/I. Jan. II 339—341.

18. Martyrium des Marinus.

Κατὰ τούτους εἰρήνης ἀπανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν οὕσης, ἐν Κασαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Μαρίνος τῶν ἐν στρατείαις ἀξιώμασι τετιμημένων, γένει τε καὶ πλούτῳ περιφανῆς ἀνήρ, διὰ τὴν Χριστοῦ μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, τοιᾶσδε ἐνεκεν αἰτίας. 2. τιμὴ τις 20 ἔστι παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἐκατοντάρχοντας γίνεσθαι. τόπου σχολάζοντος, ἐπὶ τοῦτο προκοπῆς τὸν Μαρίνον ἡ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. ἥδη τε μέλλοντα τῆς τιμῆς ἔχεσθαι, παρελθὼν ἀλλος πρὸ τοῦ βήματος, μὴ ἔξειναι μὲν ἐκείνῳ τῆς Ῥωμαίων μετέχειν ἀξίας κατὰ τὸν παλαιὸν τόμον, Χριστιανῷ γε ὅντι καὶ τοῖς βασιλεῦσι 25 μὴ θύνοντι, κατηγόρει· αὐτῷ δὲ ἐπιβάλλειν τὸν κλῆρον. 3. ἐφ' ᾧ κινηθέντα τὸν δικαστήν (Ἄχαιος οὗτος ἦν) ποῶτον μὲν ἐρέσθαι ποίας δὲ Μαρίνος εἴη γνώμης. ὡς δὲ ὁ μολογοῦντα Χριστιανὸν ἐπιμόνως ἐώρα, τοιῶν ὡρῶν ἐπιδούντα αὐτῷ εἰς ἐπίσκεψιν διάστημα. 4. ἐπτὸς δῆτα γενόμενον αὐτὸν τὸν δικαστηρίου Θεότεκνος δὲ τῆδε ἐπίσκοπος ἀφέλκει, 30 προσελθὼν δὲ ὅμιλίας, καὶ τῆς χειρὸς λαβών ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν προάγει, εἴσω τε πρὸς αὐτῷ στήσας τῷ ἀγιάσματι, μικρὸν τι παραναστείλας αὐτοῦ τῆς χλαμύδος καὶ τὸ προσηρημένον αὐτῷ ξίφος ἐπιδείξας, ἀμα τε ἀντιπαρατίθησιν προσαγαγὼν αὐτῷ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων γραφήν, κελεύσας τῶν δυοῖν ἐλέσθαι τὸ κατὰ γνώμην. ὡς δὲ ἀμελλητὶ 35 τὴν δεξιὰν προτείνας ἐδέξατο τὴν θείαν γραφήν· „ἔχου τοινν, ἔχου“,

9 Vgl. 1. Petr. 5, 7.

10 Vgl. 1. Thess. 5, 8. 1. Petr. 5, 4.

φησὶν πρὸς αὐτὸν ὁ Θεότεκνος, „τοῦ θεοῦ, καὶ τύχοις ὡν εἷλον, πρὸς αὐτοῦ δυναμούμενος, καὶ βάδιζε μετ' εἰρήνης.“ 5. εὐθὺς ἐκεῖθεν ἐπανελθόντα αὐτὸν κῆρυξ ἐβόα καλῶν πρὸ τοῦ δικαιοστηρίου καὶ γὰρ ἥδη τὰ τῆς προθεσμίας τοῦ χρόνου πεπλήρωτο. καὶ δὴ παραστὰς τῷ δικαιοστῇ καὶ μεῖζον τῆς πίστεως τὴν προθυμίαν ἐπιδείξας, εὐθὺς ὡς εἶχεν ἀπαχθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ, τελειοῦται.

Text nach Eusebius, Kirchengeschichte VII 15. — Boll. 3/III. März I 224 f.

19. Akten des Maximianus.

I. Tusco et Anulino consulibus IV. Id. Martii Teuesti in foro inducto Fabio Victore una cum Maximiliano et admisso Pompeiano aduocato, idem dixit: Fabius Victor temonarius est constitutus cum Valeriano Quintiano praeposito Cae-
10 sariensi cum bono tirone Maximiliano, filio Victoris; quoniam probabilis est, rogo ut incumetur. 2. Dion proconsul dixit: Quis uocaris? Maximianus respondit: Quid autem uis scire nomen meum? mihi non licet militare, quia christianus sum. 3. Dion proconsul dixit: Aptum illum, cumque aptaretur, Maximianus re-
spondit: Non possum militare; non possum malefacere. christianus sum. 4. Dion
15 proconsul dixit: Incumetur. cum que incumatus fuisset, ex officio recitatum est: Habet pedes quinque, uncias decem. 5. Dion dixit ad officium: Signetur. cumque resisteret Maximianus, respondit: Non facio; non possum militare.

II. Dion dixit: Milita, ne pereas. Maximianus respondit: Non milito. caput mihi praecide, non milito saeculo; sed milito Deo meo. 2. Dion proconsul
20 dixit: Quis tibi hoc persuasit? Maximianus rerpondit: Animus meus et is, qui me uocauit. 3. Dion ad Victorem patrem ejus dixit: Consiliare filium tuum. Victor respondit: Ipse scit, habet consilium suum, quid illi expediat. 4. Dion ad Maximilium: Milita et accipe signaculum. respondit: Non accipio signa-
25 culum. iam habeo signum Christi Dei mei. 5. Dion dixit: Statim te ad Chri-
stum tuum mitto. respondit: Velle modo facias. hoc et mea laus est. 6. Dion
ad officium dixit: Signetur. cumque reluctaret, respondit: Non accipio signacu-
lum saeculi; et si signaueris, rumpo illud, quia nihil ualet. ego christianus sum, non licet mihi plumbum collo portare post signum salutare Domini mei Iesu Christi filii Dei uiui, quem tu ignoras, qui passus est pro salute nostra,
30 quem Deus tradidit pro peccatis nostris. huic omnes christiani seruimus; hunc sequimur uitae principem, salutis auctorem. 7. Dion dixit: Milita et accipe signaculum, ne miser pereas. Maximianus respondit: Non pereo. nomen meum jam ad Dominum meum est. non possum militare. 8. Dion dixit: Attende juuentutem tuam et milita. hoc enim decet juuenem. Maxi-
35 milianus respondit: Militia mea ad Dominum meum est. non possum saeculo militare. iam dixi, christianus sum. 9. Dixit Dion proconsul: In sacro comitatu dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani, Constantii et Maximi, milites

name -

Christiani sunt et militant. Maximilianus respondit: Ipsi sciunt, quod ipsis expedit. ego tamen Christianus sum, et non possum mala facere. 10. Dion dixit: Qui militant, quae mala faciunt? Maximilianus respondit: Tu enim scis, quae faciunt. 11. Dion proconsul dixit: Milita, ne contemta militia incipias male 5 interire. Maximilianus respondit: Ego non pereo; et si de saeculo exiero, uiuit anima mea cum Christo Domino meo.

III. Dion dixit: Sterne nomen ejus. cumque stratum fuisse, Dion dixit: Quia inde uero animo militiam recusasti, congruentem accipies sententiam ad ceterorum exemplum. et decretum ex tabella recitauit: Maximilianum, eo quod in 10 deuoto animo sacramentum militiae recusauerit, gladio animaduerti placuit.

2. Maximilianus respondit: Deo gratias. annorum fuit in saeculo XXI et mensium III, dierum X et VIII. et cum duceretur ad locum, sic ait: Fratres dilectissimi, quantacumque potestis uirtute, auida cupiditate properate, ut Dominum uobis uidere contingat, et talem etiam uobis coronam tribuat. 3. et 15 hilari uultu ad patrem suum sic ait: Da huic spiculatori uestem meam nouam, quam mihi ad militiam praeparaueras. sic cum centenario numero te suspiciam, et simul cum Domino gloriemur. et ita mox passus est. 4. et Pompeiana matrona corpus eius de iudice eruit et imposito in dormitorio suo perduxit ad Carthaginem et sub monticulo iuxta Cyprianum martyrem secus palatium condidit: 20 et ita post XIII. diem eadem matrona discessit, et illuc posita est. 5. pater autem eius Victor regressus est domui suae cum gaudio magno, gratias agens Deo, quod tale munus Domino praemisit, ipse postmodum secuturus, Deo gratias. Amen.

Text nach Ruinart, 340—342. Danach Harnack, Militia, 114—117. — Vgl. Hunziker, Diocletianus, 261. — Mason, Diocletian, 44 f. — Monceaux, Histoire 3, 114—118. — Delehaye, Passions, 104—110. — Boll. 12/III. März II 104 f.

20. Akten des Marcellus.

I. Fassung der Handschriftengruppe M.

Passio sancti Marcelli martyris qui passus est sub Agricolano principe III. kl. 25 nouembris.

Ia. [In ciuitate Tingitana procurante Fortunato praeside, aduenit natalis imperatoris. denique cum omnes in conuiuii epularentur, Marcellus quidam ex centurionibus profana refutans conuiuia, reiecto etiam cingulo militari coram signis legonis quae tunc aderant, clara uoce testatus est: Iesu Christo 20 regi acerbo milito; amodo imperatoribus uestris militare desisto, sed et deos uestros ligneos et lapideos adorare contemno, quia sunt idola surda et muta. stupentes autem milites ista audientes apprehensum eum in custodia conciecerunt et euntes nunciauerunt Fortunato praesidi. at ille, haec audiens, iussit

26 Ia fehlt in den meisten Hdschr. der Gruppe M, nicht aber in den führenden.

eum recludi in carcerem. finitisque epulis residens in consistorio introduci eum ad se p[ro]aecepit.]

I b. Inducto Marcello ex centurionibus, Astasius Fortunatus praeses ei dixit. Quid tibi uisum fuit ut contra disciplinam militarem te discingeres et 5 balteum ac uitem proiceres?

II. Marcellus respondit: Iam die duodecimo kalendarum augustarum apud signa legionis istius, quando diem festum imperatoris uestri celebrastis, publice, clara uoce respondi me christianum esse et sacramento huie militare non posse nisi Iesu Christo filio Dei patris omnipotentis. 2. Fortunatus praeses dixit: 10 Temeritatem tuam dissimulare non possum, et ideo referam hoc imperatoribus et Caesari, et ipse transmitteris ad dominum meum Aurelium Agricolanum agen- tem uice praefectorum praetorio prosequente Caecilio arua [acta?] officialia.

III. Die tertio kalendarum nouembrium Tingi inducto Marcello ex centurionibus, ex officio dictum est: Marcellum ex centurionibus Fortunatus praeses 15 ad potestatem tuam transmisit; praesto est epistula super nomine eius, quam si praecipis recito. 2. Agricolanus dixit: Recitetur. ex officio lectum est: Tibi, domine Fortunatus, et reliqua.

IV. Quibus recitatis Agricolanus dixit: Locutus est haec quae recitantur apud acta praesidis? Marcellus respondit: Locutus sum. Agricolanus dixit: 20 Centurio ordinarius militabas? Marcellus respondit: Militabam. 2. Agricolanus dixit: Quo furore accensus es, ut proiceres sacramenta et talia loquereris? Marcellus respondit: Furor nullus in eis est qui Deum timent. 3. Agricolanus dixit: Singula haec locutus es quae actis praesidialibus continentur? Marcellus respondit: Locutus sum. Agricolanus dixit: Proiecisti arma? Marcellus 25 respondit: Proieci. non enim decebat christianum hominem militiis saecularibus militare, qui Christo domino militat.

V. Agricolanus dixit: Ita se habent facta Marcelli ut haec disciplina debeat vindicari. atque ita Marcellum, qui centurio ordinarius militabat, qui abiepto publice sacramento pollui se dixit, et insuper apud acta praesidialia 30 uerba furoris plena depositus, gladio animaduerti placet. 2. cum ad supplicium duceretur, idem Marcellus dixit: Agricolane, Deus tibi bene faciat. sic decebat Marcellum gloriosum martyrem de hoc recedere saeculo.

II. Fassung der Handschriftengruppe N.

Passio sancti Marcelli martyris qui est passus apud Legionem prouinciae Galliciae sub Manilio Fortunato praeside III kalendas nouembbris.

35 I. Sub die iduum augustarum, Fausto et Gaio consulibus, apud legionem septimam geminam, introducto domno Marcello ex ciuitate Astasianis, Fortunatus dixit: Quid tibi uisum est ut contra disciplinam militarem te discingeres et balteum tuum et spatam et uittam proiceres?

II. Marcellus respondit: Iam tibi dixi apud signa legionis huius, quando diem festum imperii uestri celebrastis, publice et clara uoce respondi me christianum esse confessum et sacramentum aliud militare non posse nisi soli domino Iesu Christo filio Dei omnipotentis. 2. Fortunatus dixit: Temeritatem tuam dissimulare non possum et ideo perferam hoc ad sacras aures dominorum nostrorum Diocletiani et Maximiani inuictissimorum augustorum et Augustini et Licinii nobilissimorum Caesarum, ipse tamen transmitteris ad auditorium domini Aurillii [et] Agricolani praefecti praetorii pro sequente Cicilio arua milite.

10 III. Fausto et Gallo consulibus III kalendas nouembris apud Tingi introducto Marcello ex ciuitate Astasianis ex officio dictum est: Astat Marcellus, quem Fortunatus praeses ad potestatem tuam transmisit: offertur magnitudini tuae. 2. est et epistola sub nomine eius quam si praecipis recitabo. Agricolanus dixit: Recita. ex officio dictum est: Iam recitata est.

15 IV. Agricolanus dixit: Locutus es haec quae recitantur apud acta praesidalia? respondens sanctus Marcellus dixit: Locutus. Agricolanus dixit: Centurio ordinarius militabas? Marcellus sanetus respondit: Militabam. 2. Agricolanus dixit: quem furorem passus es ut proiceres sacramentum et talia loqueris? Marcellus sanctus respondit: Furor nullus est in eum qui Deum 20 timet. 3. Agricolanus dixit: Singula haec loquutus es quae cartis praesidialibus continentur? Marcellus sanctus respondit: Locutus. Agricolanus dixit: Proiecisti arma? Marcellus sanctus respondit: Proieci; non enim oportet christianum molestia saeculi militare, qui Christum Deum timet.

V. Agricolanus dixit: Quia ita se habent, facta Marcelli ex disciplina debent 25 uindicari. atque ita ait: Marcellum qui centurionatus in quo militabat ablatum publice sacramentum polluit et sub acta praesidis talia uerba furiis plena depositus gladio animaduerti placet. 2. et post haec uerba gladio caesus pal- 30 mamm martyrii quam desiderabat obtinuit, regnante domino nostro Iesu Christo, qui martyrem suum in pace recepit, cui est honor et gloria, uirtus et potestas in saecula saeculorum. Amen.

Text nach H. De le h a y e, *Les actes de S. Marcel le centurion*, *Analecta Bollandiana* 41 (1923), 257—287 (Texte 260—263, 264—267). — R u i n a r t , 343 f. Danach H a r n a c k , *Militia*, 117—119. — H u n z i k e r , *Diocletianus*, 261 f. — M a s o n , *Diocletian*, 45 f. — M o n c e a u x , *Histoire* 3, 118—121. — H a r n a c k , *Literatur* 2, 2, 473 f. — Boll. 30/X. Okt. XIII, 274—284.

21. Martyrium des Kassianus.

I. Cum beatissimus Cassianus (Aureliano Agricolano agenti vices praefectorum praetorio militari) exceptor, eo tempore quo sanctum martyrem auditurus erat, eiusdem parebat officio. 2. inducto itaque Marcello ex centurionibus Astasianis Tingi, tertio kal. Novembris die, multa et terribili eum voce,

quasi iudiciaria auctoritate a confessionis perseuerantia Aurelianus Agricolanus deprauare tentabat. 3. sed cum Marcellus beatissimus martyr Christi se militem esse proclamaret, summa auctoritate constantiae molestiis saecularibus militare non posse, ut iam multum iudicem iudicantis erederent omnes 5 esse Marcellum; contra Aurelius Agricolanus plena furoris uerba depromeret. 4. quas cum sententias exciperet Cassianus, ubi deuictum deuotione tanti martyris Aurelium Agricolanum, capitalem uidit ferire sententiam, exsecracionem usi clara uoce contestans, graphium et codicem proiecit in terra. 5. quare stupente officio, ridente Marcello, tremefactus Aurelius Agricolanus exsiliens 10 de sella decidit, quare cum detestatione codices proieciisset. 6. respondit beatissimus Cassianus, iniquam eum dictasse sententiam. quem ut ne se amplius redargueret, statim iussit eum abripi et in carcerem trahi.

II. Riserat enim beatissimus Marcellus martyr, quia gaudebat praescius per Spiritum sanctum, Cassianum in martyrio sibi comitem fieri. qua quidem die 15 summa cum expectatione ciuitatis Marcellum beatissimum desideratum. 2. nec longa tamen intercaepdine temporis uenerabilis Cassianus, id est tertio nonas Decembris die, in eodem loco, in quo Marcellus fuerat auditus, introductus est, et iisdem fere responsionibus iisdemque sententiis, quibus sanctus Marcellus, triumphum meruit obtinere martyrii, adiuuante domino nostro Iesu Christo, 20 cui est honor et gloria, uirtus et potestas in saecula saeculorum. amen.

Text nach *Ruinart*, 345.

22. Akten des Felix.

I. Diocletiano VIII et Maximiano VII consulibus augustis, exiit edictum imperatorum et Caesarum super omnem faciem terrae; et propositum est per colonias et ciuitates principibus et magistratibus, suo cuique loco, ut libros deificos extorquerent de manu episcoporum et presbyterorum. 2. tunc programma 25 positum est in ciuitate Tibiucensi die nonarum iuniarum. tunc Magnilianus curator iussit ad se perduci seniores plebis, quoniam eadem die Felix episcopus Carthaginem profectus; sed et Aprum presbyterum ad se iussit perduci et Cyrillum et Uitalem lectores.

II. Quibus Magnilianus curator dixit: Libros deificos habetis? Aper dixit: 30 Habemus. Magnilianus curator dixit: Date illos igni aduri. 2. tunc Aper: Episcopus noster apud se illos habet. Magnilianus curator dixit: Ubi est? Aper dixit: Nescio. Magnilianus curator dixit: Eritis ergo sub officio donec Anulino proconsuli rationem reddatis.

III. Postera autem die Felix episcopus uenit Carthagine Tibiucam. tunc 35 Magnilianus curator iussit Felicem episcopum iussit, ad se perduci per officium.

3 Statt molestiis l. militiis. Vgl. S. 88 Z. 25.
10 dixit R.

4 magis st. multum R.
15 Marcellus beatissimus desideratum finem obtinuit R.

cui Magnilianus curator dixit: Tu es Felix episcopus? Felix episcopus dixit: Ego. Magnilianus curator dixit: Da libros uel membranas quaecumque habes. Felix episcopus dixit: Habeo sed non do. 2. Magnilianus curator dixit: Da libros ut possint igni aduri. Felix episcopus dixit: Melius est me igni aduri quam scripturas deificas: quia bonum est oboedire Deo magis quam hominibus. 3. Magnilianus curator dixit: Prius es quod imperatores iusserunt quam id quod tu loqueris. Felix episcopus dixi: Prius est praeceptum domini quam hominum. Magnilianus dixit: Intra hoc triduum recogita tecum, quia si in hac propria ciuitate quae praecepta sunt implere neglexeris, ad proconsulem ibis, 10 et ea quae nunc loqueris apud eius acta prosequeris.

IV. Post tertium autem diem iussit curator Felicem episcopum ad se perduci et dixit ei: Recogitasti tecum? Felix episcopus dixit: Quae prius locutus sum et modo loquor. et ante proconsulem ea sum dicturus. Magnilianus curator dixit: Ibis ergo ad proconsulem et ibi rationem reddes. tunc assignatus 15 est illi deductor Uincentius Celsinus, decurio ciuitatis Tibiucensium.

V. Tunc profectus est Felix a Tibiaca Carthaginem decimo octauo kalendas iulias. ubi cum uenisset, legato oblatus est; legatus uero iussit eum in carcerem trudi. alia autem die productus est Felix episcopus ante lucem. cui dixit legatus: Quare scripturas superuacuas non reddis? Felix episcopus dixit: 20 Habeo, sed non dabo. 2. tunc iussit eum legatus in ima carceris mitti. post se-decim autem dies Felix episcopus productus est de carcere in uinculis, hora noctis quarta, ad Anulinum proconsulem. cui dixit Anulinus: Quare scripturas superuacuas non reddis? Felix episcopus respondit: Non sum eas daturus. tunc iussit illum Anulinus proconsul gladio animaduerti, idibus iulii.

VI. Felix episcopus eleuans oculis in caelum, clara uoce dixit: Deus, gratias tibi. quinquaginta et sex annos habeo in hoc saeculo. uirginitatem custodiui, euangelia seruau, fidem et ueritatem praedicaui. Domine Deus caeli et terrae, Iesu Christe, tibi ceruicem meam ad uictimam flecto, qui permanes in aeternum. 25 2. qua completa oratione, ductus a militibus decollatus est, et positus in uia 30 quae dicitur Scillitanorum, in Fausti.

Text nach H. Delehaie, *La passion de S. Félix de Thibiaca, Analecta Bollandiana* 39 (1921), 241—276 (Text 268—270). — Ruinart, 390 f. — Vgl. Mason, *Diocletian*, 172—174. — P. Monceaux, *La Passio Felicis. Étude critique sur les documents relatifs au martyre de Félix, évêque de Thibiaca*, Paris 1905. Vgl. *Histoire* 3, 136—140. — Harrack, *Literatur* 2, 2, 477. — Boll. 14/I. Jan. II 233.

23. Martyrium des Dasius.

Μαρτύριον τοῦ ἀγίου Δασίου. Κύριε εὐλόγησον.

I. Τῶν ἀθεμίτων ἑροσύλων βασιλευόντων Μαξιμιανοῦ καὶ Διοκλητιανοῦ, ἦν ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις συνήθεια τοιαύτη ἐν τοῖς τάγμασι τῶν

5 Vgl. AG. 4, 19.

στρατιωτῶν, ὥστε καθ' ἔκαστον ἐνιαυτὸν τοῦ Κρόνου τὴν ἐπίσημον
ἔορτὴν ἐκτελέσαι. 2. καὶ τοῦτο ὡσαεὶ οἰκεῖον καὶ ἔξαιρετον αὐτοῦ
τοῦ Κρόνου δῶρον ἥγοντο ἐπὶ τὸ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ἐπιτελέσαι σεμιο-
τέροαν παρὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας· τὸ ἐπεὶ οὖν ἔκαστος ὡσπερ εὐκταῖον
5 ἵεροσυλλαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ ἐποίει γέτιν γὰρ τὸ τόπος ἐλάγχανεν, κομι-
ζόμενος βασιλικὸν ἔνδυμα, προὶών κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Κρόνου ὅμοιότητα
εἴτε οὖν ἰδέαν δημοσίως ἐπὶ παντὸς τοῦ δήμου μετὰ ἀναιδοῦς καὶ ἀνεπαι-
σχόντον ἀξίας, ἐπειρβαίνων μετὰ πλήθους στρατιωτῶν, ἔχων ἀδειαν συγ-
κεκριθεῖσην, ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα ἐπορευτεῖσθαι ἀθεμίτονς καὶ αἰσχρὰς ἐπι-
10 θυμίας καὶ ἐνετρύφα διαβολικαῖς ἥδοραις. 3. πληρούμενων δὲ τῶν τριά-
κοντα ἡμερῶν πέρας ἐδέχετο ἡ ἔορτὴ τοῦ Κρόνου, καὶ ὡσαεὶ ἦν κταία
αὐτῇ αὐτῶν ἔορτή. τότε αὐτὸς ὁ τὸ βασιλικὸν ἐπιφερόμενος σχῆμα ἐπι-
τελέσας τὰ κατὰ συνήθειαν ἀσεμνα καὶ ἀδεσμα παίγνια, παραχρῆμα
τοῖς ἀνωρημοῖς καὶ μυσαροῖς εἰδώλοις προσεκόμιζεν ἑαυτὸν σπονδήν,
15 ἀναιρούμενος ὑπὸ μαχαίρας.

II. Ὡς δὲ ἐφθασεν ἡ φωνὴ καὶ ἐπὶ τὸν μακάριον Δάσιον, ὥστε
καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβὲς τοῦτο κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἔορτῆς πρᾶξαι, οὗτος
ώς ὁδὸν ἐξ ἀκανθῶν, καθὼς λέκεται, ἀνεβλάστησεν. παρεκελεύετο
οὖν ἄμα δὲ καὶ ἡραγκάζετο ἵνα τὴν ἐπίσημον ἡμέραν τῆς ἔορτῆς τοῦ
20 Κρόνου ἐπιτελέσαι ἐτοιμασθῆ.

III. Αὕτη ἡ μυσαρὰ παράδοσις καὶ μέχρις ἡμῶν τῶν ἐσχάτων πε-
ριελθοῦσα ἀθλιωτέρως παραφύλαττεται. οὕτε λήγοντος γὰρ τοῦ κόσ-
μου τὸ ἔδος τὸ κακὸν τέλος λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον χειροτέρως ἀνα-
γενοῦται. 2. ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τῶν καλανθῶν Ἰανοναρίων μάταιοι ἀνθρω-
25 ποι τῷ ἔθει τῶν Ἑλλήνων ἐξαπολονθοῦντες Χριστιανοὶ ὄνομαζόμενοι
μετὰ παμμεγέθους πομπῆς προέχονται ἐναλλάττοντες τὴν ἑαυτὸν φύσιν,
καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν μορφὴν τοῦ διαβόλου ἐνδύονται· αἰγείοις δέρμασι
περιβεβλημένοι, τὸ πρόσωπον ἐνηλλαγμένοι ἀποβάλλονται ἐν ᾧ ἀνε-
γεννήθησαν ἀγαθῷ καὶ διακατέχονται ἐν ᾧ ἐγεννήθησαν κακῷ.
30 3. ἀποτάξασθαι διμολογήσαντες ἐν τῷ βαπτίσματι τῷ διαβόλῳ καὶ ταῖς
πομπαῖς αὐτοῦ πάλιν στρατεύονται αὐτῷ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς
καὶ αἰσχροῖς.

IV. Ταύτην ὁ μακάριος Δάσιος ματαίαν παράδοσιν εἶναι ἐπιγυροὺς
κατεπάτησεν τὸν κόσμον σὺν ταῖς ἀπάταις αὐτοῦ καὶ κατέπιτυσεν τὸν
25 διάβολον σὺν ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ καὶ ὑπέενξεν ἑαυτὸν τῷ σταυρωθέντι
Χριστῷ καὶ κατὰ τῆς τοῦ διαβόλου ἀτιμίας νικητὴς προῆλθεν. 2. σοφὸς
γάρ ὑπάρχων ζήλωφ ἀγίωφ ἐξαφθεὶς ταῦτα ἐν τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ διελογί-

4 f. Statt ἐπεὶ lies ἐποίει, das folgende ἐποίει ist zu streichen, vor φτιν ein Punkt
zu setzen. λαγχάνειν ist intransitiv gebraucht, τόπος = officium.

18 Vgl. Hohesl. 2, 2.

ζετο· ² Εὰν ἐν ταύταις ταῖς τριάκοντα ἡμέραις τῆς ματαίας ταύτης καὶ ἀπρεποῦς συνηθείας φροντίσω πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων τιμήν, ἥνπερ ἡ τῶν Χριστιανῶν πίστις βδελύτεται καὶ κωλύει, ἐμαντὸν εἰς ἀπώλειαν αἰώνιον παραδίδωμι. 3. οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς προσκαίρου ταύτης ⁵ ζωῆς ὀλεθρίως στερίσκουμεν. τίς γὰρ ἡ ὀλφέλεια ὑπάρξει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας, τῶν μυσαρῶν καὶ βδελυκτῶν παιγνίων τοῦ Κρόνου ἐπιτελεσθέντων, τῷ ξίφει με παραδοθῆναι; ἐπαγγελίᾳ θαρρήσας ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων ἐμαντὸν μαχαίρᾳ παραδίδωμι καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου ἀπαλλαγὴν τῷ αἰώνιῳ πυρὶ παραπεμφθήσομαι.

¹⁰ 4. βέλτιον μοι ἐστιν ὑπὲρ τοῦ ὄντος τοῦ κυρίου ἡμῶν ³ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀλίγας ὑπομεῖναι βασάνους καὶ τιμωρίας, καὶ μετὰ θάνατον ζωὴν αἰώνιον πληρονομήσω μετὰ πάντων τῶν ἀγίων.

V. Δέδοκται οὖν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὥστε παρὰ πάντων προσαχθῆναι τὸν μακάριον Δάσιον τὴν τοῦ Κρόνου ἐπίσημον ἔօρτὴν ἐπιτελέσοντα.

¹⁵ 2. ἀπεκρίθη δὲ ὁ μακάριος Δάσιος τοῖς καταναγκάζονσιν αὐτὸν στρατιώταις· Ἐπειδὴ ἐπὶ τὸ τοιοῦτον μυσαρὸν ἀναγκάζετέ με, κρείττον μοι ἐστιν οἰκεία προαιρέσει τῷ δεσπότῃ Χριστῷ θυσίᾳ γενέσθαι ἢ τῷ Κρόνῳ ὑμῶν τῷ εἰδώλῳ ἐπιθῆσαι ἐμαντόν. 3. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τῆς παρανομίας ὑπηρέται εὐθὺς αὐτὸν ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ κατέκλεισαν καὶ τῇ ἑξῆς ²⁰ ἡμέρᾳ ἔξαγαγόντες αὐτὸν ἐκ τῆς εἰρκτῆς ἐν τῷ πραιτωρίῳ Βάσσον ληγάτου σύφροντες ἀπήγαγον.

VII. Ως δὲ ὑπὸ τῆς τάξεως ἐν τῷ βήματι Βάσσον ληγάτου ὁ ἄγιος μάρτυρς Δάσιος παρηγχθῆ, ἀτενίσας εἰς αὐτὸν ὁ Βάσσος εἰπεν· Ποίας τύχης ὑπάρχεις καὶ τίς καλεῖ; ὁ δὲ μακάριος Δάσιος μετὰ παροησίας ²⁵ καὶ ἐλευθερίας ἔφη· Ἀξίας μὲν στρατιωτικῆς ὑπάρχω, περὶ δὲ τῆς προσωνυμίας μον ἔρῶ σοι· τὸ μὲν ἔξαιρετόν μον ὅνομα Χριστιανός εἰμι, τὸ δὲ ἐκ γονέων ἐπιτεθέν μοι Δάσιος καλοῦμαι.

VII. Βάσσος ὁ ληγάτος ἔφη· Δεήθητι τοῖς τὸ ἔχεσιν τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν βασιλέων τῶν τὴν εἰρήνην παρεχόντων καὶ δωρουμένων ἡμῖν τὰ σιτηρέσια καὶ ἐπὶ πάσῃ λυστελείᾳ ἡμῶν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας φροντίδα ποιουμένων. 2. Δάσιος ὁ μακάριος ἀπεκρίθη· Ἐγὼ ἦδη εἴπον καὶ λέγω ὅτι Χριστιανός εἰμι, καὶ οὐ στρατεύομαι ἐπιγείω βασιλεῖ, ἀλλὰ βασιλεῖ οὐρανίῳ καὶ αὐτοῦ τὴν δωρεὰν κέκτημαι, αὐτοῦ τῇ χάριτι διαιτῶμαι καὶ διὰ τῆς ἀφάτον φιλανθρωπίας πλοντῶ.

³⁵ VIII. Βάσσος ληγάτος ἔφη· Ἰκέτευσον, Δάσιε, τὰς ιερὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων ἡμῶν ἄσπερ καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα ἔθνη σέβονται καὶ

28 τοῖς ἔχεσι: Cumont vermutete, daß dies eine falsche Uebersetzung des lat. signis sei; ταῖς εἰκόσι μüsste dastehen.

31 Die einleuchtende Verbesserung stammt von Radermacher. Die Hschr. hat statt πάσῃ λυστελείᾳ βασιτελείᾳ τελείᾳ.

δονλεύονσιν αὐταῖς. 2. Δάσιος ὁ μακάριος μάρτυς εἶπεν· Ἐγὼ Χριστι-
ανὸν εἶναι ἐμαντὸν ὄμολογῶ, καθὼς πλειστάμις ὄμολόγησα καὶ οὐδενὶ
ἄλλῳ ἐπακούω εἰ μὴ μόνον ἐνὶ ἀχράντῳ καὶ αἰωνίῳ θεῷ, πατρὶ καὶ νῦν
καὶ ἀγίῳ πνεύματι ἐν τοισὶ μὲν ὄντασι καὶ ὑποστάσεσιν, ἐν μιᾷ δὲ
οὐσίᾳ· ἥδη τοίτη φωνῇ ὄμολογῷ τὴν πίστιν τῆς ἀγίας τοιάδος,
ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ὀχυρώμενος τὴν τοῦ διαβόλου μανίαν διὰ τάχους
νικῶ καὶ καταστρέφω.

IX. Βάσσος ληγάτος ἔφη· Ἀγνοεῖς, Δάσιε, ὅτι πᾶς ἀνθρωπος τῇ
βασιλικῇ προστάξει καὶ τοῖς ἱεροῖς νόμοις ὑποτέτακται. ἐπειδὴ φειδό-
μαί σου, τούτον χάριν ἀμερίμνως καὶ ἀδεῶς ἀποκρίνη μοι. 2. ὁ δὲ
μακάριος καὶ δσιος ἀδηλητής τοῦ Χριστοῦ Δάσιος ἀπεκρίνατο λέγων·
Σὺ ποίησον ἀπερ δοι παρὰ τῶν βασιλέων προστέτακται τῶν δυσσεβῶν
καὶ μιαρῶν· ἐγὼ γὰρ τὴν πίστιν μου ἥνπερ ἀπαξ τῷ θεῷ μου προε-
θέμην φυλάξαι, φυλάττω καὶ δυνατῶς καὶ ἀσφαλῶς προσμεῖναι ἐμαντὸν
πιστεύω ἐν ταύτῃ μου τῇ ὄμολογᾳ· οὐ γὰρ δύνανται με αἱ ἀπειλαί σου
τῆς τοιαύτης προαιρέσεως μεταβαλεῖν.

X. Βάσσος ληγάτος ἔφη· Ἰδού ἔχεις καιρὸν διωρίας εἰ βούληθείς
ἐν τῷ νοτὶ σου διαλογισθῆναι δῶρος δυνηθείς ζῆν μεθ' ἡμῶν ἐν δόξῃ.
2. ὁ δὲ μακάριος Δάσιος εἶπεν· Τίς χρεία καιροῦ διωρίας· ἥδη τὴν βού-
λήν μου καὶ τὴν πρόθεσίν μου ἔφανέρωσά σοι λέγων· ποίησον δὲ θέλεις,
ὅτι Χριστιανός είμι. ἴδον γὰρ καὶ τῶν βασιλέων σου καὶ τῆς δόξης αὐ-
τῶν καταπτύνω καὶ βδελύσσομαι αὐτήν, ὥστε μετὰ τὴν τοῦ βίου τούτου
ἀπαλλαγὴν εἰς τὴν ἐκεῖ ζωήν ζῆσαι δυνηθῶ.

XI. Τότε ὁ Βάσσος ληγάτος μετὰ τὸ πολλὰς αὐτῷ τιμωρίας
παρασχέσθαι, δέδωκεν αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν ὥστε ἀποτιμηθῆναι αὐτοῦ
τὴν κεφαλήν. δστις ἀπερχόμενος εἰς τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ μαρτυρίαν
εἶχεν τινα προηγούμενον αὐτοῦ μετὰ ἀθεμίτου θυμιατηρίου. 2. ὡς δὲ
ἡνάγκαζον αὐτὸν προσενεγκεῖν θυσίαν τοῖς ἀκαθάρτοις δαιμόσιν, τότε
λαβὼν ταῖς ιδίαις χερσὶν ὁ μακάριος Δάσιος διεσκόρπισεν αὐτῶν τὰ
θυμιάματα καὶ κατέβαλεν τὰ δυσσεβῆ καὶ ἀθέμιτα τῶν ἱεροσύλων εἰδωλα
εἰς γῆν κατασύρας, ἀπλισέν τε τὸ μέτωπον αὐτοῦ τῇ σφραγίδι τοῦ
τιμίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, οὕτως τῇ δυνάμει ἰσχυρῶς πρὸς τὸν
τύραννον ἀντηγωνίσατο.

XII. Ἀπῆλθεν οὖν ὁ ἄγιος μάρτυς ἐπὶ τὸ ἀποκεφαλισθῆναι μηνὶ²³
Νοεμβρίῳ εἰκάδι, ὑμέρᾳ παρασκευῇ, ὡρᾳ τετάρτῃ, τῆς σελήνης εἰκάδι
τετάρτῃ. ἐκρούσθη δὲ ὑπὸ Ἀνικήτου Ιωάννου σπεκονιλάτορος, καὶ
ἐτελειώθη ἐν εἰρήνῃ ἡ μαρτυρία αὐτοῦ. 2. Ἡθλησεν δὲ ὁ ἄγιος Δάσιος
ἐν πόλει Δωροστόλῳ, βασιλευόντων Μαξιμιανοῦ καὶ Διοκλητιανοῦ,
ἐρωτήσαντος δὲ αὐτὸν Βάσσον ληγάτον, ἐν οὐρανοῖς δὲ βασιλεύοντος

23 ἐκείνην die Hschr.

33 cod. ἀντιγνωρίσατο, Cumont ἀντιγνωρίσατο.

τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃ ή δόξα σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἄγιῳ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Text nach F. Cumont, *Les Actes de S. Dasius, Analecta Bollandiana* 16 (1897), 11—15. — Cumont a. a. O., 5—11. — C. Parmentier, *Le roi des Saturnales, Revue de Philologie* 21 (1897), 143—149. — P. Wendland, *Jesus als Saturnalienkönig, Hermes* 33 (1898), 175—179. — H. Voilmer, *Jesus und das Sacraeenopfer, Religionsgeschichtl. Streiflichter, Gießen* 1905. — Harnack, *Literatur* 2, 2, 477.

24. Martyrium der Agape, Eirene, Chione und Genossen.

Μαρτύριον τῶν ἀγίων Ἀγάπης, Εἰρήνης καὶ Χιόνης
μαρτυρησάντων <ἐν> Θεοσαλονίκη.

5 I. Ἐπὶ τῆς παρονσίας καὶ ἐπιφανείας τοῦ δεσπότου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν πλείσιοι τῷ χάριτι τῶν πάλαι, τοσούτῳ μείζων ἡ νίκη τῶν ἀγίων. ἀντὶ γὰρ τῶν πολεμίων τῶν ὄρατῶν, ἀόρατοι ἔχθροι νικῶνται, ἀφανεῖς δαιμόνων ὑποστάσεις πνὸι παραδίδονται ὑπὸ γυναικῶν καθαρῶν καὶ σεμνῶν, πνεύματος ἀγίου πληρούμενων. 2. γν-
10 ναῖκες γὰρ ἄγιαι τρεῖς ἐκ Θεοσαλονίκης δομώμεναι πόλεως, τῆς ὑπὸ τοῦ πανσόφου Παύλου δοξαζομένης ἐπὶ πίστει καὶ ἀγάπῃ, λέγοντος· Ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἔξελήνυθεν, καὶ πάλιν περὶ τῆς φιλαδελφίας· Οὐ χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδιδακτοὶ ἔστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, διωγμοῦ καταλαβόντος τοῦ
15 πατὰ Μαξιμιανόν, καὶ αὐταὶ ἔαντάς ταῖς ἀρεταῖς κοσμήσασαι καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς νόμοις πειθόμεναι, καταλείποντι μὲν τὴν πατρίδα γένος καὶ καὶ περιουσίαν καὶ πτῆσιν διὰ τὴν περὶ τὸν θεὸν ἀγάπην καὶ προσθοκίαν τῶν ἐπονρανίων ὀραθῶν, ἀξια τοῦ πατρὸς Ἀβραὰμ δια-
πραττόμεναι, καὶ φεύγοντι μὲν τοὺς διώκοντας, κατὰ τὴν ἐπολήν, καὶ
20 καταλαμβάνοντιν ὅρος τι ὑψηλόν. 3. κάκει ταῖς προσευχαῖς ἐσχόλαζον, καὶ τὸ μὲν σῶμα τῷ ὑψει τοῦ ὅρον προσῆπτον, τὴν δὲ ψυχὴν ἐν οὐρα-
νοῖς εἰλον πολιτευομένην.

II. Ἐκ τούτου τούννυν τοῦ τόπου συλληφθεῖσαι, προσάγονται τῷ διωγμίτῃ ἀρχοτι, ἵνα τὸ λεῖπον τῶν ἐπολῶν ἐπιτελέσσασαι καὶ μέχρι
25 θανάτου τὸν δεσπότην ἀγαπήσασαι, τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἀραδίσωνται στέ-
φανον. 2. τούτων τούννυν ἡ μὲν καθαρὸν καὶ λαμπρὸν τοῦ βαπτίσματος φυλάττονσα, κατὰ τὸν ὅσιον προφήτην τὸν λέγοντα· Πλινεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομα, Χιόνη προστηγόρευνται· ἡ δὲ τὴν δωρεὰν τοῦ σω-
τῆρος καὶ θεοῦ ἡμῶν ἐν ἔαντῃ ἔχονσα καὶ πρὸς πάντας ἐπιδεικνυμένη,
30 κατὰ τὴν ἀγίαν ὁῆσιν τὴν λέγονταν· 3. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν,

12 1. Thess. 1, 8.

13 1. Thess. 4, 9.

18 Gen. 12—14.

19 Mt. 10, 23.

27 Ps. 51, 9.

30 Joh. 14, 27.

Εἰρήνη παρὰ πάντων ἐκαλεῖτο· ἡ δὲ τὸ τέλειον μὲν τῆς παραγγελίας κεκτημένη, ἔχονσα τὴν περὶ θεὸν ἀγάπην ἐξ ὅλης καρδίας καὶ τὸν πλησίον ὡς ἁντήν, κατὰ τὸν ἄγιον ἀπόστολον τὸν λέγοντα· Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη, φρεωνύμως· Ἀγάπη προσονομάζεται.

5 4. ταύτας τὰς τρεῖς προσαχθείσας αὐτῷ ὁ ἄρχων καὶ μὴ θειούσας θύειν πνῷ πατέρων, ἵνα διὰ πνυδὸς προσκαίρουν τοὺς αὐτῷ πειθομένους νικήσασαι διάβολον καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὑπ' οὐρανῶν δαιμόνων στρατιάν, τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον ἀναδήσωνται καὶ μετ' ἀγγέλων διὰ παντὸς δοξάσων τὸν τὴν κάρον δωρησάμενον θεόν. τὰ 10 δὲ πραχθέντα περὶ αὐτῶν ὑπομνήματά ἐστιν τὰ ὑποτεταγμένα.

III. Προκαθίσαντος Δουλκιτίου ἡγεμόνος ἐπὶ τοῦ βήματος, Ἀρτεμίσιος κομενταρήσιος εἶπεν· Ὁποίαν νοτωρίαν περὶ τῶν παρεστώτων τούτων ὁ ἐνθάδε στατιωνάριος ἀπέστειλεν πρὸς τὴν σὴν Τύχην, εἰ κελεύεις ἀναγινώσκω. Δουλκίτιος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνάγνωθι. καὶ 15 ἐκ τῆς τάξεως ἀνεγνώσθη· Σοὶ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ Κάσανδρος βενεφιαρίος. γάνωσκε, κύριε, Ἀγάθωνα καὶ Εἰρήνην καὶ Ἀγάπην καὶ Χιόνην καὶ Κασίαν καὶ Φιλίππαν καὶ Εὐτυχίαν μὴ βούλεσθαι ιερόθυτον φαγεῖν, οὐστίνας προσάγω σῇ τῇ Τύχῃ. 2. Δουλκίτιος ἡγεμὼν εἶπεν πρὸς αὐτούς· Τίς ἡ τοσάντη μανία τὸ μὴ πείθεσθαι ὑμᾶς τῇ 20 κελεύσει τῶν θεοφίλεστάτων βασιλέων ἡμῶν καὶ καισάρων; καὶ πρὸς Ἀγάθωνα εἶπεν· Λιὰ τί παραγενόμενος εἰς τὰ ιερά, καθὼς οἱ καθωσιωμένοι, τοῖς ιεροῖς οὐκ ἔχοήσω; Ἀγάθων εἶπεν· Ὄτι Χριστιανός είμι. 3. Δουλκίτιος ἡγεμὼν εἶπεν· Ἔτι καὶ σῆμερον τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένεις; Ἀγάθων εἶπεν· Ναί. Δουλκίτιος εἶπεν· Σὺ τί λέγεις, ἡ Ἀγάπη; Ἀγάπη εἶπεν· Θεῷ ζῶντι πεπίστευκα, καὶ οὐ βούλομαι τὴν συνείδησίν μου ἀπολέσαι. 4. Δουλκίτιος ἡγεμὼν εἶπεν· Σὺ τί λέγεις, Εἰρήνη; διὰ τί οὐκ ἐπείσθης τῇ κελεύσει τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν βασιλέων καὶ καισάρων; Εἰρήνη εἶπεν· Λιὰ φόβον θεοῦ. δὲ ἡγεμὼν εἶπεν· Σὺ τί λέγεις, Χιόνη; Χιόνη εἶπεν· Θεῷ ζῶντι πεπίστευκα καὶ οὐ ποιῶ τοῦτο. ὁ ἡγεμὼν λέγει· Σὺ τί λέγεις, Κασία; Κασία εἶπεν· Τὴν ψυχὴν μον σῶσαι θέλω. 5. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Τῶν ιερῶν μεταλαβεῖν θέλεις; Κασία εἶπεν· Οὐ θέλω. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Σὺ τί λέγεις, ἡ Φιλίππα; Φιλίππα εἶπεν· Τὸ αὐτὸ λέγω. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Τί ἐστι Τὸ αὐτό; Φιλίππα εἶπεν· Ἀποθανεῖν θέλω μᾶλλον 25 ἡ φαγεῖν. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Σὺ τί λέγεις, Εὐτυχία; Εὐτυχία εἶπεν· Τὸ αὐτὸ λέγω, ἀποθανεῖν μᾶλλον θέλω. 6. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Ἀνδρα ἔχεις; Εὐτυχία εἶπεν· Ἐτελεύτησεν. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Πότε ἐτελεύτησεν; Εὐτυχία εἶπεν· Πρὸ μηνῶν τάχα ἐπτά. ὁ ἡγεμὼν εἶπεν· Πόθεν οὖν

3 1. Tim. 1, 5.
hier und im

8 1. Petr. 5, 4.

11 Δουλκίτιος gibt die Hschr.
den Namen Dulcitus wieder.
11 Ἀρτεμίσιος Hschr.

έγκυμων εἰ; Εὐτυχία εἰπεν· Ἐξ οὗ ἔδωκέν μοι ὁ θεός ἀνδρός. 7. ὁ
ἡγεμὼν εἰπεν· Πῶς οὖν ἔγκυμων τυγχάνεις, ὅπότε λέγεις τὸν ἄνδρα
σὸν τετελευτηκέναι; Εὐτυχία εἰπεν· Τὴν βούλησιν τοῦ παντοκράτορος
θεοῦ οὐδεὶς δύναται εἰδέναι. οὕτως ἡθέλησεν ὁ θεός. ὁ ἡγεμὼν εἰπεν·
5 Παύσασθαι τὴν Εὐτυχίαν τῆς μαίας προτρέπομαι μετελθεῖν τε ἐπὶ
τὸν ἀνθρώπινον λογισμόν. τί λέγεις; πειδὴ τῇ βασιλικῇ κελεύσει;
Εὐτυχία εἰπεν· Οὐ πειθόμαι, Χριστιανή είμι, θεοῦ δούλη παντοκράτο-
ρος. ὁ ἡγεμὼν εἰπεν· Εὐτυχία, διὰ τὸ ἔγκυμονα αὐτὴν εἶναι, τέως
ἀναληφθήσεται εἰς τὸ δεσμωτήριον.

10 IV. Καὶ προσέθηκεν· Σὺ τί λέγεις, Ἀγάπη; ποιεῖς ταῦτα πάντα
ὅσα ἡμεῖς οἱ καθωσιωμένοι τοῖς δεσπόταις ἡμῶν βασιλεῦσι καὶ κα-
σαροι ποιοῦμεν; Ἀγάπη εἰπεν· Οὐκ ἔνι καλῶς τῷ σταταρῷ, οὐκ ἄγει μον
τὸν λογισμόν, ἀνίκητος ὁ λογισμός ἡμῶν. ὁ ἡγεμὼν εἰπεν· Σὺ τί λέγεις,
Χιόνη; Χιόνη εἰπεν· Τὸν λογισμὸν ἡμῶν οὐδεὶς δύναται μεταγαγεῖν.
15 2. ὁ ἡγεμὼν εἰπεν· Μή τινά ἔστιν παρ' ὑμῖν τῶν ἀνοσίων Χριστιανῶν
ἢ ὑπομνήματα ἢ διφθέραι ἢ βιβλία; Χιόνη εἰπεν· Οὐκ ἔστιν, κύρι,
ἀπαντα γάρ οἱ νῦν αὐτοκράτορες ἔξεφόρησαν. ὁ ἡγεμὼν εἰπεν· Τίνες
ὑμῖν τὴν γνώμην ταῦτην ἔδωκαν; Χιόνη εἰπεν· Ὁ παντοκράτωρ θεός.
ὅ ἡγεμὼν εἰπεν· Τίνες εἰσὶν οἱ συμβουλεύσαντες ὑμῖν εἰς ταῦτην τὴν
20 ἀπόνοιαν ἐλθεῖν; Χιόνη εἰπεν· Ὁ θεός ὁ παντοκράτωρ καὶ ὁ νίδος
αὐτοῦ ὁ μονογενής, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. 3. Δουλκίτιος
ἡγεμὼν εἰπεν· Πάντας ὑποκεῖσθαι τῇ καθοσιώσει τῶν δεσποτῶν ἡμῶν
τῶν βασιλέων καὶ καισάρων πᾶσι πρόδηλον ἔστιν. ἐπειδὴ δὲ ἀπονοίᾳ
τινὶ χρησάμενοι ἀπὸ τοσούτον χρόνου καὶ τοσαύτης παραγγελίας
25 γενομένης καὶ τοσούτων διαταγμάτων προτεθέντων, τηλικαύτης ἀπει-
λῆσ οὐ πειρημένης, κατεφρονήσατε τῆς κελεύσεως τῶν δεσποτῶν
ἡμῶν τῶν βασιλέων καὶ καισάρων, ἐπιμένονται τῷ ἀνοσίῳ ὀνόματι
τῶν Χριστιανῶν, ἔτι γε μὴν καὶ τίμερον ἀναγκαῖόμεναι ὑπό τε τῶν
στατιωνιζόντων καὶ τῶν πρωτευόντων ἀρνήσασθαι καὶ ἐγγράφως ποιῆσαι
30 τὰ κελευσθέντα, οὐ βούλεσθε, τούτον ἔνεκεν τὴν δέονσαν εἰς ἔαντάς
τιμωρίαν ἐκδέξασθε. 4. καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐγγραφὸν ἐκ χάρτου ἀνέγνω·
Ἀγάπην καὶ Χιόνην, ἐπειδὴ ἀκαθοσιώτω διανοίᾳ ἔναντια ἐφρόνη-
σαν τῷ θείῳ δεσπόισματι τῶν δεσποτῶν ἡμῶν ἀνγούστων καὶ καισά-
ρων, ἔτι εἰκαίαν καὶ ἔωλον καὶ στυγητὴν πᾶσι τοῖς καθωσιωμένοις
35 σέβονται τὴν τῶν Χριστιανῶν θρησκείαν, πνοὶ ἐκέλευσα παραδοθῆναι.
καὶ προσέθηκεν· Ἀγάθων καὶ Εἰρήνη καὶ Κασία καὶ Φιλίππα [καὶ
Εὐτυχία] διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας τέως ἐμβληθήσονται εἰς τὸ δεσμω-
τήριον.

V. Μετὰ δὲ τὸ τελειωθῆναι τὰς ἀγιωτάτας διὰ πυρός, τῇ ἔξῆς προ-
40 σαχθείσης πάλιν τῆς ἀγίας Εἰρήνης, ὁ ἡγεμὼν Δουλκίτιος εἰπεν

πρὸς αὐτήν. Ἡ πρόθεσις τῆς σῆς μανίας φανερὰ καὶ διὰ τῶν δρωμένων, ἡτις τοσάντας διφθέρας καὶ βιβλία καὶ πινακίδας καὶ κωδικέλλους καὶ σελίδας γραφῶν τῶν ποτε γενομένων Χριστιανῶν τῶν ἀνοσίων ἐβούληθης ἄχρι καὶ τῆς σήμερον φυλάξαι, προκομισθέντων τε ἐπέ-
 5 γνως, καθεκάστην εἰποῦσα Ἰδια μὴ εἶναι, μὴ ἀρκεσθεῖσα μήτε τῇ κολάσει τῶν ἑαυτῆς ἀδελφῶν, μήτε τὸν φόρον ἐκεῖνον τοῦ θανάτου πρὸς δόφθαλμῶν ἔχονσα. 2. ὅθεν ἀνάγκη ἐπικεῖσθαι μέν σοι τὰ τῆς τιμωρίας. ἔστι δὲ ἐνδοῦνται σοι μέρος φιλανθρωπίας οὐκ ἄκαριον, ὥστε, εἰ βούληθείς τοῦ γ' οὖν θεούς ἐπιγινώσκειν, εἶναι σε ἀδῶν
 10 κινδύνου παντὸς καὶ κολάσεως. τί οὖν λέγεις; ποιεῖς τὴν κέλευσιν τῶν βασιλέων ἡμῶν καὶ καισάρων καὶ ἑτοίμη εἰ λευθῆτον φαγεῖν σήμερον καὶ θῦσαι τοῖς θεοῖς; Εἰρήνη εἰπεν. Οὐχί, οὐκ είμι ἑτοίμη ποιῆσαι διὰ τὸν παντοκράτορα θεὸν τὸν κτίσαντα οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· μεγάλη γὰρ δίκη αἰωνίου
 15 βασάνου τοῖς παραβαίνοντος τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. 3. Δουλκίτιος ἡγεμών εἰπεν. Τίς σοι συνεβούλευσεν τὰς διφθέρας ταῦτας καὶ τὰς γραφὰς μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας φυλάξαι; Εἰρήνη εἰπεν. Ὁ θεὸς δὲ παντοκράτωρ δὲ εἰπὼν ἔως θανάτου ἀγαπῆσαι αὐτόν. τούτον ἔνεκεν οὐκ ἐτολμήσαμεν προδοῦναι, ἀλλ' ἡρετισάμεθα ἢτοι ζῶσαι καίεσθαι
 20 ἢ ὅσα ἀν συμβῆ ἡμῖν πάσχειν, ἢ προδοῦναι αὐτάς. 4. ὁ ἡγεμών εἰπεν· Τίς σοι συνήδει ταῦτας εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἢ σὺ φένεις; Εἰρήνη εἰκεν. Ἐτερος οὐδείς, βλέπει <δὲ θεός>, εἰ μὴ δὲ παντοκράτωρ θεὸς δὲ πάντα εἰδώς· περισσοτέρως γὰρ οὐδείς. τοὺς ίδίους ἐχθρῶν χείροντας ἡγησάμεθα, μήπως κατηγορήσωσιν ἡμῶν, καὶ οὐδενὶ ἐμηνύ-
 25 σαμεν. 5. ὁ ἡγεμών εἰπεν. Τῷ περονσινῷ ἔτει, ἡνίκα ἡ τηλικαντή κέλευσις αὐτῶν τῶν δεσποτῶν ἡμῶν τῶν βασιλέων καὶ καισάρων πρώτως ἐφοίτησεν, ποῦ ἀπεκρίθητε; Εἰρήνη εἰπεν. Ὁπον ἀν δὲ θεὸς ἡθέλησεν, ἐν δρεσι, βλέπει ὁ θεός, ὑπαιθροι. ὁ ἡγεμών εἰπεν· Παρὰ τίνι ἐγίνεσθε; Εἰρήνη εἰπεν. Ὅπαιθροι ἐν ἄλλοις καὶ ἄλλοις
 30 δρεσιν. 6. ὁ ἡγεμών εἰπεν. Τίνες ἡσαν οἱ τὸν ἄρτον ὑμῖν παρέχοντες; Εἰρήνη εἰπεν. Ὁ θεὸς δὲ πᾶσι παρέχων. δὲ ἡγεμών εἰπεν. Συνέγνω ὑμῖν δὲ πατήρ δὲ ὑμέτερος; Εἰρήνη εἰπεν. Μὰ τὸν παντοκράτορα θεόν, οὐ συνέγνω οὔτε ἔγνω δλως. 7. ὁ ἡγεμών εἰπεν. Τίς τῶν γειτόνων ὑμῖν συνήδει; Εἰρήνη εἰπεν. Ἐπερώτα τὸν γείτονας κατὰ τοὺς
 35 τόπους, εἰ τις ἔγνω δπον ἡμεῖς ἡμεν. δὲ ἡγεμών εἰπεν. Μετὰ τὸ ἐπανελθεῖν ἐκ τοῦ δρονς ὑμᾶς, ὡς σὺ φήσ, τὰ γραμματεῖα ταῦτα ἀνεγινώσκετε παρόντων τινῶν; Εἰρήνη εἰπεν. Ἐν τῷ οἴκῳ ἡμῶν ἡσαν καὶ οὐκ ἐτολμῆμεν αὐτὰ ἐξάγειν ἔξω. ὅθεν λοιπὸν καὶ ἐν θλίψει μεγάλη ἡμεν

13 Ex. 20, 11 u. a. AG. 4, 24; 14, 15.
 Hschr.

34 κατά Radermacher; καὶ die

μείνασαι, δτι οὐκ ἡδυνάμεθα αὐτοῖς προσέχειν νύκτα καὶ ἡμέραν, καθώς καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἐποιοῦμεν ἔως τῆς περούσινῆς ἡμέρας ἦς καὶ ἀπενόψαμεν αὐτά. 8. Δουλκίτιος ἡγεμὼν εἶπεν· Αἱ μὲν ἀδελφαί... κατὰ τὰ προσταχθέντα αὐταῖς, ἀποφάσει περιεκαθόησαν. σὺ δέ, ἐπεὶ 5 αἵτια γεγένησαι καὶ πρότερον τῆς φυγῆς καὶ τῆς τῶν γραμμάτων τούτων καὶ διφθερῶν ἀποκρύψεως, ἀπαλλαγῆναι τοῦ βίου οὐ τῷ αὐτῷ τρόπῳ σε κελεύω ἀθρόως, ἀλλὰ διὰ τῆς † ἐμπήξεως † τῶν ἀγορανόμων τῆς πόλεως ταύτης καὶ Ζωσίμου τοῦ δημοσίου εἰς πορνεῖον στήναι γυμνὴν κελεύω, λαμβάνονταν ἐκ τοῦ παλατίου ἔνα ἄρτον 10 μόνον, μὴ ἐπιτρεπόντων τῶν ἀγορανόμων ἀναχωρεῖν σε.

VII. Εἰσαχθέντων οὖν τῶν ἀγορανόμων καὶ Ζωσίμου δούλου δημοσίου, δ ἡγεμὼν εἶπεν· ὜μεις δὲ μὴ οὐκ ἀγνοεῖτε ὡς, ἐὰν μηνυθείη μοι ἐκ τῆς τάξεως κανὸν ἐλαχίστην ὥραν ἀπτηλάχθαι αὐτὴν ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου, ἐν τῷ προστέτακται ἐστάναι, τὸ τηρικαῦτα τῇ ἀνωτάτῳ 15 δίκῃ ὑποβληθήσεσθε; τὰ δὲ γραμματεῖα τὰ προκομισθέντα ἐν τοῖς πυργίσκοις καὶ τοῖς κιβωτίοις τῆς Εἰρήνης δημοσίᾳ κατήσαν. 2. καὶ κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος ἀπαγαγόντων αὐτὴν τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων ἐπὶ τὸν δημόσιον τόπον τοῦ πορνείου, διὰ τὴν χάριν τοῦ ἀγίου πνεύματος τὴν φρονοῦσαν αὐτὴν καὶ φυλάττονταν κα- 20 θαρρὰν τῷ τῶν δλων δεσπότῃ θεῷ, μηδενὸς τολμήσαντος προσελθεῖν μήτε μέχρι ὁρήματος ὑβριστικόν τι ἐπιτηδεύσαντος τελέσαι, ἀνακαλε- σάμενος τὴν ἀγιωτάτην δ Δουλκίτιος ἡγεμὼν καὶ στήσας ἐπὶ τοῦ βῆματος, εἶπεν πρὸς αὐτήν· Ἐμμένεις ἔτι τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ; Εἰρήνη εἶπεν πρὸς αὐτόν· Οὐχὶ ἀπονοίᾳ ἀλλὰ θεοσεβείᾳ. 3. δ ἐδὲ ἡγεμὼν 25 Δουλκίτιος εἶπεν· Καὶ ἀπὸ τῆς προτέρας σον ἀποκρίσεως φανερῶς ἐδείχθη τὸ μὴ καθωσιωμένως πεπεῖσθαι τῇ κελεύσει τῶν βασιλέων καὶ νῦν ἔτι ἐμμένονταν σε τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ θεωρῶ. ὅθεν λήψη τὴν δέονταν τιμωρίαν. καὶ αἵτησας χάροτην, πρὸς αὐτὴν ἀπόφασιν ἔγραψεν οὕτως· Εἰρήνην, ἐπειδὴ οὐκ ὑθέλησεν πεισθῆναι τῇ κελεύσει τῶν 30 βασιλέων καὶ θῦσαι, ἔτι γε μὴν θρησκεύονταν Χριστιανικῇ τινι τάξει, τούτου χάριν, ὡς καὶ τὰς πρότερον δύο ἀδελφὰς αὐτῆς, οὕτω καὶ ταύτην ζῶσαν καῆναι ἐκέλευσα.

VIII. Καὶ ταύτης τῆς ἀποφάσεως ἐξελθούσης παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, λαβόμενοι οἱ στρατιῶται ἀπίγγαγον αὐτὴν ἐπὶ τυρος ὑψηλοῦ τόπου, 35 ἔνθα καὶ αἱ πρότερον αὐτῆς ἀδελφαὶ μεμαρτυρήκασιν. πυρὶ γὰρ ἄφαντες μεγάλην, ἐκέλευσαν αὐτὴν ἀφ' ἔαυτῆς ἀνελθεῖν. 2. ἡ δὲ ἀγία Εἰρήνη ψάλλοντα καὶ δοξάζοντα τὸν θεόν, ἔροιψεν ἔαυτὴν κατὰ τῆς πυρᾶς καὶ οὕτως ἐτελειώθη, ὑπατίας Διοκλητιανοῦ Αὐγούστου τὸ

3 Ergänze: θῦσαι οὐ θέλονται oder ähnliches.
Radermacher.

14 ἀνωτάτῳ Hschr. und Franchi.

4 πνῷ ἐκαύθησαν

ἐννατον καὶ Μαξιμιανοῦ Αὐγούστου τὸ ὅγδοον, καλάνδαις Ἀπριλλίαις βασιλεύοντος εἰς τὸν αἰῶνας Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἀγίῳ πνεύματι εἰς τὸν αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text nach Pio Franchi de' Cavalier i, Nuove Note Agiografiche I. II testo greco originale degli Atti delle SS. Agape Irene e Chione (Studi e Testi 9), Rom 1902 (Text 15—19; wertvolle kritische Untersuchungen über die Zusammensetzung des Martyriums). — Vgl. Harnack, Literatur 2, 2, 475. — Delehaye, Passions, 141—143. — Boll. 3/IV. April I 245—250.

5

25. Akten des Euplus.

A. Griechische Fassung.

I. Τοῖς κυρίοις ἡμῶν Διοκλιτιανῷ τὸ ἔννατον καὶ Μαξιμιανῷ τὸ ὅγδοον ὑπάτοις, τῇ πρὸ τριῶν καλονδῶν Μαῖων ἐν τῇ ἐπιφανεστάτῃ Κατάρῃ ἐν τῷ σικριταζίῳ πρὸ βήλου, ὡς ἔκραξεν Εὐπλος αὐτοῖς *καὶ εἰπεν* Ἀποθανεῖν θέλω, χριστιανὸς γάρ εἰμι. Καλβησιανὸς δὲ λαμπρότατος κορρέκτωρ εἰπεν· Εἴστε λθε, ὁ κεκραγώς, καὶ ὡς εἰσῆλθεν ἐν τῷ σικριταζίῳ ὁ μακάριος Εὐπλος τὰ ἄχραντα εὐαγγέλια ἐπιφερόμενος, 2. Μάξιμος δὲ λαμπρότατος εἰπεν πρὸς αὐτόν· Απερεπὲς πρᾶγμα κατέχεις καὶ ἀπεναντίας τῶν προσταγμάτων τῶν αὐτοκρατόρων ἡμῶν. 15 Καλβησιανὸς κορρέκτωρ εἰπεν· Ταῦτα πόθεν εἰσόν; εἰ ἐκ τῆς οἰκίας σου ἔξεινέχθησαν; ὁ μακάριος Εὐπλος εἰπεν· Οὐκ ἔχω οἰλίαν· τοῦτο καὶ δὲ Κύριος οἶδεν. 3. Καλβησιανὸς εἰπεν· Σὺ προεκόμισας αὐτὰ ἐνθάδε; Εὐπλος εἰπεν· Ἡνέχθησαν ὥδε ὑπὲρ ἐμοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁρᾶς. Καλβησιανὸς κορρέκτωρ εἰπεν· Κάγὼ οἶδα ὅτι σὺ αὐτὰ προήγαγες ἐμοῦ παρόντος, κατενώπιον μον. τί οὖν εἰσόν ταῦτα; ἀνάγνωθι καὶ εἰπέ μοι . . . 3. καὶ ὡς ἀνέγνω τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ κατὰ Μᾶρκον *καὶ* κατὰ Λουκᾶν καὶ κατὰ Ἰωάννην ἄγια εὐαγγέλια, Καλβησιανὸς κορρέκτωρ εἰπεν πρὸς τὸν μακάριον Εὐπλον· *Τί* ταῦτα εἰσόν; δὲ μακάριος Εὐπλος εἰπεν· Οὐ νόμος κυρίου τοῦ Θεοῦ μού ἐστιν, διπερ 25 παρέλαβον παρ' αὐτοῦ. 4. Καλβησιανὸς εἰπεν· Παρὰ τίνος ἔλαβες αὐτὰ φράσον ἡμῖν. ὁ μακάριος Εὐπλος εἰπεν· Ἡδη εἰπόν σοι, ὅτι παρὰ τοῦ κυρίου μον. Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ νιοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκομισάμην αὐτά. Καλβησιανὸς εἰπεν· Ἐπειδὴ φανερὰ ἐγένετο ἡμῖν ἡ αὐτοῦ ὄμολογία, δημοσίᾳ προσενεχθήτω αὐτη. 30 II. Τοῖς δεσπόταις ἡμῶν Διοκλιτιανῷ τὸ ἔννατον καὶ Μαξιμιανῷ τὸ ὅγδοον *ὑπάτοις*, τῇ πρὸ μιᾶς εἰδῶν Αὐγούστων ἐν τῇ Καταναίων πόλει πρὸ τοῦ βήματος, ἐστώς ἐν τῷ μέσῳ ὁ μακάριος Εὐπλος· φ τινι Καλβησιανὸς δὲ κορρέκτωρ ἔφη· Ἀπερ προσωμολόγησας ἀναγέργαπται· τί οὖν τῇ τήμερον ἡμέρᾳ φθέγγῃ ἔκφανον ἡμῖν. ὁ μακάριος Εὐπλος εἰπον· Ἡ εἰπόν τότε, ἴδού καὶ νῦν τὰ αὐτὰ ὄμολογῶ. 2. Καλβι-

σιανὸς κορρέκτῳ εἶπεν. Κατέχεις τὰς κωλυθείσας ἀναγνώσεις· ὁ μακάριος Εὖπλος εἶπεν. Κατέχω. Καλισιανὸς εἶπεν πρὸς αὐτόν· Καὶ ποῦ εἰσιν; [ἴδωμεν πῶς περιέχονσιν]. ὁ μακάριος Εὖπλος εἶπεν. Παρ' ἐμοὶ εἰσιν. Καλβισιανὸς ἔφη· Εἰ τοῦ ἔχεις αὐτάς, ἐνθάδε προκόπιμον ἡμῖν. ὁ μακάριος Εὖπλος εἶπεν· Ἐνταῦθά εἰσιν. Καλβισιανὸς ὁ κορρέκτῳ εἶπεν. Ταῦτα Εὖπλος καὶ τυπτέσθω ἡώς ἀν ὑπόσχεται θύνειν τοῖς θεοῖς. Πολλὰ τοίνυν βασανισθείς, τέλος ὑπέμεινεν τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὸν στέφανον κομισάμενος. Καλβισιανὸς κορρέκτῳ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Οἱ ἀντιπαλοὶ καὶ 10 ἔχθροὶ τῶν μεγίστων ἡμῶν καὶ μὴ ὑποκύπτοντες καὶ πειθήριοι γενόμενοι τοῖς δεσπόταις τοῖς αὐτοκράτορσιν καὶ ἀεισεβάστοις, εἰς ἔαντοὺς ἀμαρτάνοντες ἐκονσίως, διὰ τάχονς δεῖ αὐτοὺς ἀναλαθῆναι. 2. τοιγαροῦν κελεύομεν Εὖπλουν τὸν ἀνοσιονογόν, τὸν τὰς φρενοβλαβεῖς συλλαβάς ἡμῖν δημηγορήσαντα ἐκ τῷ δικαιωτάτῳ ἡμῶν δικαστηρίῳ, τιμωρίαις δειναῖς καθυποβληθέντα τῇ τοῦ ξίφους ὑπάγεσθαι ψῆφῳ. 3. καὶ οὕτως ἐκομίσατο ὁ μακάριος Εὖπλος τὸν ἀμαρτάνινον στέφανον παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ σὸν τῷ παναγίῳ, ἀχρόντῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι τοῦ καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

20

B. Lateinische Fassung.

I. Diocletiano nouies et Maximiano octies consulibus pridie Idus Augusti in Catanenium ciuitate, cum esset extra uelum secretarii, Euplius diaconus proclamauit, dicens: Christianus sum, et pro Christi nomine mori desidero. audiens haec Caluisianus consularis dixit: Ingrediatur qui clamauit. 2. et cum ingressus fuisse Euplius secretarium iudicis, euangelia portans, unus ex amicis Caluisiani, nomine Maximus, dixit: Non decet tales chartes eum tenere contra regalem praeceptionem. 3. Caluisianus consularis dixit ad Euplium: Haec unde sunt? de domo tua exierunt? Euplius respondit: Non habeo domum. hoc et Dominus meus Iesus Christus nouit. 4. Caluisianus consularis dixit: Tu ea huc deportasti? Euplius dixit: Per me ea huc deportauit, sicuti et ipse vides. inuenerunt me cum illis. Caluisianus dixit: Lege ea. Euplius aperiens legit: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. et alio loco: Qui uult uenire post me, tollat crucem suam, et sequatur me. 6. cum haec et alia legeret, Caluisianus consularis dixit: Hoc quid uult esse? Euplius dixit: Lex Domini mei, quae mihi tradita est. Caluisianus consularis dixit: A quo? Euplius respondit: A Iesu Christo, filio Dei uiui. Caluisianus consularis interlocutus dixit: Quoniam

16 Vgl. 1. Petr. 5, 4.

29 Mt. 8, 20.

32 Mt. 5, 10.

33 Mk. 8, 34.

innotuit eius confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus. et cum traditus esset, coepta est secunda cognitio per quaestione.

II. Diocletiano nouies et Maximiano octies consulibus pridie Idus Augustas Caluisianus consularis dixit ad Euplium positum in tormentis: Quae per tuam confessionem hodie dixisti, quid dicas modo de eis? Euplius libera manu signans sibi frontem, dixit: Quae tunc dixi, et nunc ea confiteor, me esse Christianum et diuinis scripturas legere. 2. Caluisianus dixit: Quare apud te habuisti et non tradidisti has lectiones, quas Imperatores ueteruerunt? Respondit Euplius: Quia Christianus sum et tradere non liebat; magisque expedit mori, quam tradere. in his uita aeterna est. qui tradit, uitam aeternam perdit. ut eam non perdam, uitam meam do. 3. Caluisianus interlocutus dixit: Euplius, qui secundum edictum principum non tradidit scripturas, sed legit populo, torqueatur. cumque torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi, Christe. me custodi, qui propter te haec patior. 4. dixit Caluisianus consularis: Desiste, 15 Eupli, ab insania hac. deos adora, et liberaberis. Euplius dixit: Adoro Christum, detestor daemonia. fac quod uis, Christianus sum. haec diu optau. fac quod uis. adde alia, Christianus sum. postquam diu tortus esset, jussi sunt cessare carnifices. 5. et dixit Caluisianus: Miser, adora deos. Martem cole, Apollinem et Aesculapium. dixit Euplius: Patrem et Filium et Spiritum sanctum adoro. sanctam trinitatem adoro, praeter quam non est Deus. pereant dii qui non fecerunt caelum et terram et quae in eis sunt. Christianus sum. 6. Caluisianus praefectus dixit: Sacrifica, si uis liberari. Euplius dixit: Sacrifico modo Christo Deo me ipsum: quid ultra faciam, non habeo. frustra cona-ris: Christianus sum. Caluisianus praecepit iterum torqueri acrius. cumque 25 torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi, Christe. succurre, Christe. propter te haec patior, Christe. et dixit saepius. et deficientibus uiribus dicebat labiis tantum absque uoce haec uel alia.

III. Caluisianus intra uelum interius ingrediens, sententiam dictauit. et foras egressus, afferens tabellam, legit: Euplium Christianum, edicta principum contemnentem, deos blasphemantem nec resipiscentem, gladio animaduerti jubeo. ducite eum. 2. tunc appensum est ad collum ejus euangelium, cum quo apprehensus fuerat, proclamante haec praecone: Euplius Christianus inimicus deorum et imperatorum. 3. Euplius laetus dicebat semper: Gratias Christo Deo. et cum ad locum perductus esset, genuflexus prolixius orauit. et 35 iterum gratias agens, praebuit iugulum et a carnifice decollatus est. sublatum est postea corpus eius a Christianis et conditum aromatibus sepultum est.

Text A nach P. Franchi de' Cavalieri, S. Euplio, Note agiografiche 7 (Studi e Testi 49), Rom 1928, 1—54 (Text 47 f.). B nach Ruinart, 437 f. — Vgl. Mason, Diocletian, 223—225. — Harnack, Literatur 2, 2, 476 f. — Boll. 12/VIII. Aug. II 710—723.

26. Martyrium des Irenäus.

I. Cum esset persecutio sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, quando diuersis agonibus concertantes Christiani, a tyrannis illata supplicia deuota deo mente suscipientes praemiis se perpetuis participes efficiebant. 2. quod et 5 factum est circa famulum dei Irenaeum episcopum urbis Sirmiensium, cuius iam nunc uobis certamen pandam uictoriāmque ostendam; qui pro modestia sua ingenita et timore diuino, cui operibus rectis inseruiebat, dignus nominis sui inuentus est.

II. Comprehensus itaque oblatus est Probo praesidi Pannoniae. Probus 10 praeses dixit ad eum: Obtemperans praeceptis diuinis sacrificia diis. Irenaeus episcopus respondit: Qui diis et non deo sacrificat eradicabitur. 2. Probus praeses dixit: Clementissimi principes iusserunt aut sacrificare, aut tormentis succumbere debere. Irenaeus respondit: Mihi praeceptum est tormenta magis suscipere quam deum denegans daemoniis sacrificare. 3. Probus praeses dixit: 15 Aut sacrificia, aut faciam te torqueri. Irenaeus respondit: Gaudeo si feceris, ut domini mei passionibus particeps inueniar. 4. Probus praeses iussit eum uexari. cumque acerbissime uexaretur, dixit ad eum praeses: Quid dicis, Irenaee? sacrificia. Irenaeus respondit: Sacrifico per bonam confessionem deo meo, cui semper sacrificauit.

20 III. Aduenientes uero parentes eius, uidentes eum torqueri precabantur eum. hinc pueri pedes eius amplectentes dicebant: Miserere tui et nostri, pater; inde uxores lugentes uultum et aetatem eius precabantur. 2. parentum uero omnium luctus et fletus erat super eum, domesticorum gemitus, uicinorum ululatus et lamentatio amicorum, qui omnes clamantes ad eum dicebant: 25 Tenerae adolescentiae tuae miserere. 3. sed, ut dictum est, meliore cupiditate detentus, sententiam domini ante oculos habens, quae dixit: Si quis me negauerit coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo qui in caelis est: omnes ergo despiciens nulli eorum respondit. festinabat enim ad supernae spem uocationis peruenire. 4. Probus praeses dixit: Quid dicis? flectere horum lacrymis ab insania tua et consulens adolescentiae tuae sacrificia. Irenaeus respondit: Consulo mihi in perpetuum, si non sacrificauero. 5. Probus iussit eum recipi in custodiam carceris. plurimis uero diebus ibidem clausus diuersis poenis est affectus.

IV. Quodam autem tempore media nocte, residente pro tribunali praeside 35 Probo, introductus est iterum beatissimus martyr Irenaeus. 2. Probus dixit ad eum: Iam sacrificia, Irenaee, lucrans poenas. Irenaeus respondit: Fac quod iussum est, hoc a me non exspectes. 3. Probus indignatus eum fustibus caedi

11 Ex. 22, 20.
26 Mt. 10, 33.

22 uxores (G.) uxor eius R.
28 Vgl. Eph. 1, 18. Phil. 3, 14.

25 Vgl. Hebr. 11, 16.

praecepit. Irenaeus respondit: Deum habeo, quem a prima aetate colere didici: ipsum adoro, qui me confortat in omnibus, cui etiam et sacrificio; deos uero manu factos adorare non possum. 4. Probus dixit: Lucrare mortem. iam tibi sufficient quae tolerasti tormenta. Irenaeus respondit: Lucror continuo mortem 5 quando per eas quas mihi putas inferre poenas, quas ego non sentio, propter deum accipio uitam aeternam. 5. Probus dixit: Vxorem habes? Irenaeus respondit: Non habeo. Probus dixit: Filios habes? Iraenus respondit: Non habeo. Probus dixit: Parentes habes? Irenaeus respondit: Non habeo. 6. Probus dixit: Et qui fuerunt illi qui praeterita flebant sessione? Irenaeus respondit: Praeceptum est domini mei Iesu Christi dicentis: Qui diligit patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut fratres aut parentes super me, non est me dignus. 7. itaque ad deum in caelum adspiciens et ad eius promissiones intendens, omnia despiciens nullum parentem absque eo se nosse atque habere fatebatur. 8. Probus dixit: Vel propter illos sacrificia. Irenaeus respondit: 10 Filii mei deum habent quem et ego, qui potest illos saluare. tu autem fac quod tibi praeceptum est. 9. Probus dixit: Consule tibi, iuuenis. immola, ut non te cruciatis impendam. Irenaeus respondit: Fac quod uis. iam nunc uidebis quantam mihi dominus Iesus Christus dabit tolerantiam aduersus tuas insidias. 10. Probus dixit: Dabo in te sententiam. Irenaeus respondit: 15 Gratulor si feceris. 11. Probus data sententia dixit: Irenaeum inobedientem praeceptis regalibus in fluum praecipitari iubeo. 12. Irenaeus respondit: Multifarias minas tuas et tormenta plurima exspectabam, ut etiam post haec me ferro subiiceres. tu autem nihil horum intulisti. unde hoc facias oro, ut cognoscas quemadmodum Christiani propter fidem, quae est in deo, mortem 20 contemnere consueuerunt.

V. Iratus itaque Probus super fiduciam beatissimi uiri, iussit eum etiam gladio percuti. 2. sanctus uero dei martyr, tamquam secundam palmarum accipiens, deo gratias agebat dicens: Tibi gratias ago, domine Iesu Christe, qui mihi per uarias poenas et tormenta donas tolerantiam et aeternae gloriae me 30 participem efficere dignatus es. 3. et cum uenisset ad pontem qui vocatur Basentis, exspolians se uestimenta sua et extendens manus in caelum orauit dicens: 4. Domine Iesu Christe, qui pro mundi salute pati dignatus es, pateant caeli tui, ut suscipiant angeli spiritum serui tui Irenaei, qui propter nomen tuum et plebem tuam productam de ecclesia tua catholica Sirmiensium haec patior. 35 5. te peto, tuamque deprecor misericordiam, ut et me suscipere et hos in fide tua confirmare digneris. 6. sic itaque percussus gladio a ministris proiectus est in fluum Saui.

VI. Martyrizatus est famulus dei sanctus Irenaeus episcopus ciuitatis Sir-

6 accipio R.] accipere Hss.
13 parentem Harnack] praesentem R.

10 Mt. 10, 37, vgl. Lk. 14, 26.
14 illos] filios? G.

miensium die VIII. idus Aprilis sub Diocletiano imperatore, agente Probo praeside, regnante domino nostro Iesu Christo; cui est gloria in saecula saeculorum, amen.

Text nach v. Gebhardt, *Acta*, 162—165. — Ruinart, 431—434. — Boll. 28/VI. Juni V 335—342.

27. Akten des Julius.

I. Tempore persecutionis, quando gloriosa certamina fidelibus oblata perpetua promissa exspectabant accipere, tunc comprehensus Iulius ab officiis oblatus est Maximo praesidi. 2. Maximus praeses dixit: Quis est hic? Ex officio dictum est: Hic christianus est, et non vult oboedire praeceptis legalibus. 3. Praeses dixit: Quis diceris? Respondit: Iulius. Praeses dixit: Quid dicis, Iuli? Uera sunt haec quae dicuntur de te? Iulius respondit: Ita. 10 Christianus enim sum; non nego me aliud esse quam sum. 4. Praeses dixit: Numquid ignoras praecepta regum, qui iubent immolare diis? Iulius respondit: Non ignoro quidem; sed ego christianus sum et hoc facere non possum quod vis. nec enim me oportet Deum meum uerum et uiuum obliuisci.

II. Maximus praeses dixit: Quid enim graue est turificare et abire? Iulius 15 respondit: Non possum praecepta diuina contemnere et infidelis apparere Deo meo. Etenim in uana militia quando videbar errare, in annis XXVII numquam tamquam scelestus aut litigiosus oblatus sum iudici. 2. septies in bello egressus sum, et post neminem retro steti nec alicuius inferior pugnaui. princeps me non uidit aliquando errare, et modo putas me, qui in prioribus fidelis 20 fueram repertus, in melioribus infidelem posse inueniri? 3. Maximus praeses respondit: Quam militiam gessisti? Iulius respondit: Sub arma militiae, et ordine meo egressus ueteranus. semper timens Deum qui fecit coelum et terram colui, cui etiam nunc exhibeo seruitutem. 4. Maximus praeses dixit: Iuli, uideo te sapientem uirum et grauem. immola ergo diis persuasus a me, 25 ut remunerationem magnam consequaris. Iulius respondit: Non facio quae desideras, ne incurram in poenam perpetuam. 5. Maximus praeses dixit: Si putas esse peccatum, me assequatur. ego tibi vim facio, ne uidearis uoluntate adquiesce. postea uero securus uadis in domum tuam, accipiens decennarium pecuniam, et de cetero nemo tibi erit molestus. 6. Iulius respondit: Neque 30 pecunia haec satanae neque tua subdola haec persuasio priuare me potest a lumine aeterno. Deum enim negare non possum. da itaque sententiam aduersum me quasi aduersus christianum.

III. Maximus dixit: Nisi fueris regalibus praeceptis devotus et sacrificaueris, caput tuum amputabo. Iulius respondit: Bene cogitasti. obsecro itaque te, pie 35 praeses, per salutem regum tuorum, ut compleas cogitationem tuam et des in me sententiam, ut perficiantur uota mea. 2. Maximus praeses dixit: Si non

19 peioribus? B.

25 scio Hschr.

26 Marcianus Hschr.

paenitueris et sacrificaueris, desiderio tuo traderis. Iulius respondit: Si hoc meruero pati, perpetua me laus manebit. 3. Maximus dixit: Suadetur tibi, nam si pro patriae legibus patereris, haberes perpetuam laudem. Iulius respondit: Pro legibus certe haec patior, sed pro diuinis. 4. Maximus dixit: Quas mortuus tuus et crucifixus uobis tradidit? uide quam stultus es, qui plus mortuum metuis quam reges qui uiuunt. Iulius respondit: Ille mortuus est pro peccatis nostris ut uitam nobis daret aeternam. deus uero idem ipse Christus permanet in saecula saeculorum. quem si quis confessus fuerit, habebit uitam aeternam; qui autem negauerit, habet poenam perpetuam. 5. Maximus dixit; Condolens tibi do consilium ut magis sacrifices et uiuas nobiscum. Iulius respondit: Si uixero vobiscum, mors mihi erit; si in conspectu Domini mortuus fueris, in perpetuum uiuo. 6. Maximus dixit: Audi me et sacrificia, ne te, sicut promisi, occidam. Iulius respondit: Elegi mori ad tempus ut in perpetuum uiuam cum sanctis. 7. Sic Maximus praeses dedit sententiam, dicens: Iulius, nolens praecipitis regalibus adquiescere, capitalem accipiat sententiam.

IV. Cum autem ductus fuisset ad locum solitum, osculabantur eum omnes. Beatus autem Iulius dicebat eis: Unusquisque uideat qualiter osculetur. 2. Isichius autem quidam, christianus cum esset miles et ipse custodiretur, dicebat sancto martyri: Obsecro te, Iuli, cum gaudio comple pollicitationem tuam et 20 accipe coronam quam dominus confitentibus se dare repromisit, et memor esto mei, nam et ego sequar te. plurimum etiam saluta, posco, fratrem Valentine famulum Dei, qui nos iam per bonam confessionem praecessit ad Dominum. 3. Iulius vero osculatus Isichium dixit: Festina, frater, venire. mandata autem tua illa audiet quem salutasti. 4. et accipiens orarium, ligavit oculos 25 suos et tetendit ceruicem ouam et dixit: Domine Iesu Christe, pro cuius nomine haec patior, te deprecor ut cum tuis sanctis martyribus spiritum meum suscipere digneris. 5. minister itaque diaboli pereutiens gladio finem imposuit beatissimo martyri, in Christo Iesu domino nostro, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

Text nach *Analecta Bollandiana* (B) 10 (1891), 50—52. Danach *Harnack*, *Militia*, 119—121. — Vgl. *Harnack*, *Literatur* 2, 2, 477. — Boll. 27/V. Mai VI, 660.

28. Akten des Klaudius, Asterius und Genossen.

30 I. Lysias praeses provinciae Lyciae in civitate Aegea, sedens pro tribunali dixit: Offerantur decretioni meae Christiani qui traditi sunt curialibus huius civitatis ab officio. 2. Commentariensis Euthalius dixit: Secundum praeceptum tuum, domine, quos potuerunt christianos comprehendere curiales istius civitatis, offerunt tres pueros fratres, et duas mulieres cum infantulo. ex his 35 unus ante conspectum claritatis tuae adstat. Quid de eo praecepit nobilitas

2 tibi B. ita Hschr.

tua? 3. Lysias praeses dixit: Quis diceris? Respondit: Claudius. Lysias praeses dixit: Noli iuventutem tuam cum insaniam perdere, sed iam nunc accedens sacrificia diis, secundum praeceptum domini nostri Augusti, ut possis quae tibi praeparata sunt euadere tormenta. 4. Claudius dixit: Deus meus talia sacrificia opus non habet, sed eleemosynas et conuersationes iustas. dii enim uestri daemones immundi sunt; ideo huiusmodi sacrificiis delectantur, perdentes animam in aeternum, has dumtaxat quae eos colunt, unde in nullo persuades mihi ut eos colam. 5. tunc Lysias praeses ad uirgas eum appetari praecepit, dicens: Alio genere eius insaniam non uincam. Claudius dixit: 10 Etsi grauiora tormenta adhubeas, in nullo me laedis; animae uero tuae prouides aeterna tormenta. 6. Lysias praeses dixit: Domini nostri imperatores iusserunt christianos uos sacrificare diis, contradicentes puniri; cedentibus autem honores et munera polliceri. Claudius dixit: Munera eorum temporalia sunt; confessio uero Christi aeterna est salus. 7. tunc Lysias praeses in equileo 15 eum suspendi iussit, et flammam pedibus eius adhiberi; sed et de calcaneis eius partes abscindi et offerre ei. Claudius dixit: Qui Deum timent, nec igne nec tormentis possunt laedi. magis enim proderit eis in salutem aeternam: quia propter Christum haec patientur. 8. tunc Lysias praeses unguis eum uexari praecepit. Claudius dixit: Meum propositum hoc est, ut ostendam tibi 20 quia daemonas defendis. tormentis enim me non poteris nocere; animae autem tuae ignem in extinguisibilem prouidisti. 9. Lysias praeses dixit: Accipientes testam aspergimam, lateribus eius incubite, et candelas ardentes eidem applicate. cumque factum fuisse, Claudius dixit: Mihi ignis et tormenta tua saluam facient animam: quoniam quae patior propter Deum lucrum 25 habeo magnum, et pro Christo mori diuicias multas. Lysias autem iratus de equileo eum deponi et in custodiam dari praecepit.

II. Euthalius commentariensis dixit: Secundum praeceptum potestatis tuae, domine praeses, adstat Asterius frater secundus. Lysias praeses dixit: Crede vel tu et sacrificia diis, ante oculos tuos habens tormenta quae contradicentibus sunt praeparata. 2. Asterius dixit: Deus unus est, qui est uenturus solus, in caelo habitans, et humilia respiciens in magna uirtute sua. ut hunc colerem et diligenter a parentibus mihi est traditum. hos autem quos tu colis, qui a te dii esse dicuntur, nescio. perditio uirorum omnium uestrorum qui tibi consentiunt, adinventio ista est, non ueritas. 3. tunc Lysias in equileo eum suspendi praecepit, dicens: Torquentes latera eius, dicite illi: Uel nunc credens, dii sacrificia. Asterius dixit: Frater sum illius qui paullo ante interrogationibus tuis respondit. mihi et illi unus est animus, una confessio. age quae potes. meum corpus in potestate habes, animam non habes. 4. Lysias dixit: Apprehendite ferreos morsus, et conligate pedes eius, et forfater torquete cum, ut sentiat et animae et corporis cruciatus. Asterius dixit.

Stulte, insane, quam ob causam me tormentis affligis? non habes ante oculos quae tibi pro his redditurus est Dominus? 5. Lysias dixit: Carbones ignis sub-sternite pedibus eius: uirgis autem et durissimis neruis dorsum eius et uen-trem contundite. cumque factum fuisset, Asterius dixit: Caecus es in omnibus. 5 hoc autem a te peto, ut nullam partem corporis sine plagiis dimittas inlaesam. Lysias dixit: Custodiatur cum ceteris.

III. Euthalius commentariensis dixit: Adstat frater ipsorum tertius, nomine Neon. Lysias dixit: Fili, uel tu accede, et sacrificia diis euasurus tormenta. Neon dixit: Dii tui si quid uirtutis habent, defendant se ipsos ab his qui eos 10 negant, et tuam defensionem non requirant. si uero malitia eorum es socius, multo melior sum diis tuis, et te, quia uobis non obaudio, habens Deum uerum qui fecit caelum et terram. 2. Lysias praeses dixit: Frangentes ceruicem eius, dicit illi: Noli deos blasphemare. Neon dixit: Blasphemus tibi esse uideor dicens ueritatem? Lysias dixit: Pedibus eum extendite, et carbones mittite super ip-15 sum, et neruis dorsum eius concidite. 3. cumque factum fuisset, Neom dixit: Quod mihi utile esse scio et animae lucrum, id faciam. non possum propositum meum mutare. Lysias dixit: Sub cura Euthalii commentariensis et Archelai spiculatoris, foras ciuitatem tres hi fratres, ut digni sunt, crucifi-gantur, ut aues corpora eorum lacerent.

20 IV. Euthalius commentariensis dixit: Secundum praeceptum claritatis tuae, domine, adstat Domnina. Lysias dixit: Uides, mulier, quae tormenta et ignis parentur tibi. unde si uis euadere, accede, et sacrificia diis. 2. Domnina dixit: Ne in ignem aeternum incidam et tormenta perpetua, Deum colo, et Christum eius qui fecit caelum et terram, et uniuersa quae in eis sunt. nam 25 dii uestri lapidei sunt et lignei, facti hominum manibus. 3. Lysias dixit: Se-ponite uestimenta eius, nudam eam extendite, et omnia membra eius uirgis concidite. Archelaus spiculator dixit: Per sublimitatem tuam, Domnina iam defecit. Lysias praeses dixit: Corpus eius proiicite in profundum locum flu-minis.

30 V. Euthalius commentariensis dixit: Adstat Theonilla. Lysias praeses dixit: Uides, mulier, eiusmodi ignis, uel quae tormenta his praeparentur qui ausi fuerunt contradicere. qua de re accedens honora deos, et sacrificia, ut possis euadere tormenta. 2. Theonilla dixit: Ego ignem aeternum timeo, qui potest corpus et animam perdere, et horum quam maxime qui impie reli-35 querunt Deum, et adorauerunt idola et daemonia. 3. Lysias dixit: Alapis tun-dite faciem eius, et proiicite eam in terram, ligantes pedes eius, et torquete fortiter. cumque factum fuisset, Theonilla dixit: Si tibi bonum uidetur, ut ingenuam mulierem et peregrinam sic torqueas, tu scis. uidet Deus quid agis. 4. Lysias dixit: Suspensam capillis, faciem eius alapis caedite. Theonilla dixit: 40 non sufficit quia me nudam statuisti? non autem me solam, sed et matrem

tuam et uxorem confusionem induisti per me. omnes enim mulieres unius naturae sumus. 5. Lysias dixit: Habes uirum, aut uidua es? Theonilla dixit: In hodiernum diem XXIII annos habeo, ex quo sum uidua; et propter Deum meum sic mansi, ieiunans et per uigilans in orationibus ex quo recessi ab im-
5 mundis idolis, et cognovi Deum meum. 6. Lysias dixit: Nouacula acuta radite caput eius, ut uel sic erubescat: et cingite eam rubo campestri, et extendite per quatuor palos, et loro non solum dorsum, sed et totum corpus eius con-
cidite. carbones etiam uentri eius supermittite; et sic moriatur. Euthalius commentariensis et Archelaus spiculator dixerunt: Domine, iam animam
10 dimisit. 7. Lysias dixit: Date saccum et corpus eius in eum inittite, et ligate fortiter, et proiiciatur in mare. Euthalius commentariensis et Archelaus spiculator dixerunt: Secundum praeceptum eminentiae tuae, Domine, ut iussisti circa christianorum corpora, sic factum est.

VI. Habita est passio haec in ciuitate Aegea, sub Lysia praeside, X. Ka-
15 lendas Septembris, Augusto et Aristobulo consulibus: de quibus sanctorum passionibus est Deo honor et gloria.

Text nach Ruinart, 309—311. — Vgl. Harnack, Literatur 2, 2, 475. —
Boll. 23/VIII. Aug. IV 571—572.

29. Akten der Krispina.

I. Diocletiano nouies et Maximiano <octies> consulibus, die nonarum De-
cembrium apud Coloniam Thebestinam in secretario pro tribunali adsidente
Anulino proconsule, commentariense officium dixit: Thagorensis Crispina,
20 quae legem dominorum nostrorum principum contempserit, si iusseris audia-
tur. 2. Anulinus proconsul dixit: Inducatur. ingressa itaque Crispina, Anulinus
proconsul dixit: Praecepti sacri cognouisti sententiam Crispina? respondit:
Quid praeceptum sit nescio. 3. Anulinus dixit: Ut omnibus diis nostris pro sa-
lute principum sacrifices, secundum legem datam a dominis nostris Diocletiano
25 et Maximiano piis Augustis, et Constantio et Maximo nobilissimis Caesaribus.
Crispina respondit: Numquam sacrificau nec sacrificio nisi uno et uero et domino
nostro Iesu Christo filio eius, qui natus et passus est. 4. Anulinus proconsul
dixit: Amputa superstitionem et subiuga caput tuum ad sacra deorum Romanorum.
Crispina respondit: Cotidie adoro deum meum omnipotentem: praeter
30 eum nullum alium deum noui. 5. Anulinus dixit: Dura es et contemptrix, et
incipies uim legum inuita sustinere. Crispina respondit: Quicquid emiserit,
pro fide mea quam teneo, libenter patior. 6. Anulinus dixit: Uanitas est tanta
animi tui ut non iam dimissa superstitione sacra numina uenereris. Crispina
respondit: Cotidie ueneror, sed deum uiuum et uerum qui est dominus meus,
35 praeter quem alium non noui. Anulinus dixit: Ego sacrum praeceptum
offerо, quod obserues. Crispina respondit: Praeceptum obseruabo, sed domini

mei Iesu Christi. 7. Anulinus proconsul dixit: Caput tibi amputari praecipio, si non obtemperaueris praeceptis imperatorum dominorum nostrorum, quibus deseruire cogeris subiugata: quod et omnis Africa sacrificia fecit, nec tibi dubium est. Crispina respondit: Numquam bene sit illis, ut me daemoniis 5 faciant sacrificare: sed sacrificio Domino, qui fecit caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt.

II. Anulinus dixit: Ergo isti dii a te non sunt accepti, quibus cogeris exhibere famulatum, ut salua peruenias ad deuotionem? Crispina respondit: Nulla deuotio est quae opprimi cogit inuitos. Anulinus dixit: Sed ut iam deuota 10 sis quaerimus, ut in templis sacris flexo capite diis Romanorum tura immoles. Crispina respondit: Hoe non feci aliquando ex quo nata sum, nec noui nec facio usquequo uixero. 2. Anulinus dixit: Sed fac, si uis a legum seueritate immunis euadere. Crispina respondit: Quod dicis non timeo; hoc nihil est; deus autem qui est in caelis, si consenserо esse sacrilega simul me perdet, ut 15 non inueniar in illo die uenturo. 3. Anulinus dixit: Sacrilega non eris si sacris obtemperes iussionibus. Crispina respondit: Dii, qui non fecerunt caelum et terram, pereant! ego sacrificio deo aeterno, permanenti in saecula saeculorum, qui est deus uerus et metuendus, qui fecit mare et herbas uirides et aridam terram; homines autem facti ab ipso quid mihi possunt praestare? 4. Anulinus 20 dixit: Cole religionem Romanam, quam et domini nostri inuictissimi Caesares et nos ipsi obseruamus. Crispina respondit: Iam saepius tibi dixi, quibus uolueris subicere tormentis parata sum sustinere, quam anima mea polluatur in idolis, quae sunt lapides et figmenta manu hominum facta. Anulinus dixit: Blasphemiam loqueris, nam non prosequeris quod saluti tuae conueniat.

25 III. Et adiecit Anulinus commentariensi officio dicens: Ad omnem deformatiōnem deducta, a nouacula ablatis crinibus decaluetur, ut eius primum facies ad ignominiam deueniat. Crispina respondit: Loquantur ipsi dii, et credo. ego si salutem non quaererem, audienda ante tribunal tuum non essem. 2. Anulinus dixit: Diu uiuere desideras, aut mori in poenis sicut et ceterae consortes 30 tuae? Crispina respondit: Si mori uellem et in interitum animam meam tradere in ignem aeternum; iam tuis daemoniis darem uoluntatem meam. Anulinus dixit: Caput tibi amputari praecipiam, si uenerabiles deos adorare contempseris. Crispina respondit: Gratias ago deo meo, si hoc fuero consecuta. caput meum libentissime pro deo meo perdere, desidero; nam uanissimis idolis 35 mutis et surdis non sacrifico. 3. Anulinus dixit: Et omnino in isto sensu tuo stulto persistis? Crispina respondit: Deus meus qui est et qui in aeternum permanet ipse me iussit nasci, ipse dedit mihi salutem per aquam baptismi salutarem, ipse mecum est adiuuans me et ancillam suam in omnibus confor- tans, ut sacrilegium non faciat.

5 Vgl. Ex. 21, 11 u. a. AG. 4, 24. 14, 15. 18 f. Mt. 11, 5 u. a.

IV. Anulinus dixit: Quid pluribus sufferimus impiam christianam? acta ex codice, quae dicta sunt, relegantur. et cum relegentur, Anulinus proconsul sententiam [dedit], de libello legit: Crispina in superstitione indigna perdurans, quae diis nostris sacrificare noluit, secundum Augustae legis mandata caelestia 5 gladio eam animaduerti iussi. 2. Cris̄t̄ ina respondit: Benedico deum qui sic me de manibus tuis dignatus est liberare. deo gratias! et signans frontem suam signaculum [signaculo? F.] crucis, extendens ceruicem suam decollata est pro nomine domini nostri Iesu Christi, cui honor in saecula saeculorum. Amen.

Text nach P. Franchi d' Cavallieri, Nuove note agiografiche (Studi e Testi 9), Rom 1902, 21—35. — Ruinart, 477—479. Vgl. F. Görres, Zur Geschichte der diokletianischen Christenverfolgung, Zeitschr. f. wiss. Theol. 33 (1890), 471 f. — P. Monceaux, Les actes de Sainte Crispine, Martyre à Theveste (Mélanges Boissier, Paris 1903, 383—389); vgl. Histoire 3, 159—161. — Harnack, Literatur 2, 2, 476. — Delehaye, Passions, 110—114.

30. Brief des Phileas an die Thmuiten.

10 Επεὶ δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν μαθημάτων ἔνεκα πολλοῦ λόγου ἄξιον γενέσθαι τὸν Φιλέαν ἔφαμεν, αὐτὸς ἔαντοῦ παρότω μάρτυρις, ἀμα μὲν ἔαντὸν ὅστις ποτ' ἦρ, ἐπιδείξω, ἀμα δὲ καὶ τὰ πατ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ συμβεβήκατα μαρτύρια ἀκριβέστερον μᾶλλον ἢ ἡμεῖς ιστορήσων διὰ τούτων τῶν λέξεων.

15 2. Τούτων ἀπάντων ὑποδειγμάτων ἡμῖν καὶ ὑπογραμμῶν καὶ καλῶν γνωρισμάτων ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς γραφαῖς κειμένων, οὐδὲν μελλήσαντες οἱ μακάριοι σὺν ἡμῖν μάρτυρες, τὸ τῆς ψυχῆς ὅμμα πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καθαρῶς τείναντες καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ θάνατον ἐν νῷ λαβόντες, ἀποὶὲ τῆς κλήσεως εἴχοντο, τὸν μὲν κύριον ἡμῶν 20 Ἰησοῦν Χριστὸν εὐρόντες ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν μὲν ἀμαρτίαν ἐκκόψῃ, ἐφόδια δὲ τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰσόδον ἡμῖν κατάθηται· οὐ γὰρ ἀρπαγμὸν ἥγήσατο τὸ εἶναι ἵσα θεῶ, ἀλλ' ἔαντὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών, καὶ σχῆματι εὐρεθεὶς ὡς ἀνθρωπος 25 ἔαντὸν ἐταπείνωσεν ὡς θανάτον, θανάτον δὲ σταυροῦ. 3. δι' ὅ καὶ ζηλώσαντες τὰ μεῖζαν χαρίσματα οἱ χριστοφόροι μάρτυρες πάντα μὲν πόνον καὶ παντοίας ἐπινοίας αἰκισμῶν οὐκ εἰς ἀπαξ, ἀλλ' ἥδη καὶ δεύτερον τινες ὑπέμειναν, πάσας δὲ ἀπειλὰς οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τῶν δορυφόρων κατ' αὐτῶν φιλοτιμούμενων, οὐκ ἐνεδίδοντα τὴν γνώμην διὰ τὸ τὴν τελείαν ἀγάπην ἔξω βάλλειν τὸν φόβον. 4. ὃν καταλέγειν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστη βασάνῳ ἀνδρείαν τίς ἀν ἀρκέσειν λόγος; ἀνέσεως γὰρ οὕσης ἀπασι τοῖς βουλομένοις ἐνυβρίζειν, οἱ μὲν ἔνδιοι ἔπαιον, ἔτεροι δὲ ὁράθοις, ἄλλοι δὲ μάστιξι, ἔτεροι δὲ πάλιν

22 Phil. 2, 6—8.

24 1. Kor. 12, 31.

29 1. Joh. 4, 18.

ἵμασιν, ἄλλοι δὲ σκονίοις. 5. καὶ ἦν ἡ θέα τῶν αἰκισμῶν ἐνηλλαγμένη, καὶ πολλὴν τὴν ἐν αὐτῇ κακίᾳ ἔχονσα. οἱ μὲν γὰρ δύσω τῷ χεῖρε δεθέντες περὶ τὸ ξύλον ἐξηρτῶντο καὶ μαγγάνοις τισὶ διετείνοντο πᾶν μέλος, εἰδὸς οὕτως διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἐπῆγον ἐκ 5 κελεύσεως οἱ βασανισταί, οὐκ καθάπερ τοῖς φονεῦσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς γαστρὸς καὶ κνημῶν καὶ παρειῶν τοῖς ἀμυντηρίοις ἐκόλασον. ἔτεροι δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς μιᾶς χειρὸς ἐξηρτημένοι αἰωροῦντο, πάσης ἀλγηδόνος δεινοτέραν τὴν ἀπὸ τῶν ἄρθρων καὶ μελῶν τάσιν ἔχοντες· ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίσιν ἀντιτρόσωποι ἐδοῦντο, 10 οὐκ βεβηκόσιν τοῖς ποσίν, τῷ δὲ βάρει τοῦ σώματος βιαζομένων μετὰ τάσεως ἀνελκομένων τῶν δεσμῶν. 6. καὶ τοῦθ' ὑπέμενον, οὐκ ἐφ' ὅσον προσδιελέγετο οὐδὲ αὐτοῖς ἐσχόλαζεν δὲ ηγεμών, ἀλλὰ μόνον οὐχὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. ὅτε γὰρ καὶ ἐφ' ἔτέροντος μετέβαινεν, τοῖς προτέροις κατελμπανεν ἐφεδρεύειν τοὺς τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ὑπηρετούμενους, εἰ 15 πού τις ἡττηθεὶς τῶν βασάνων ἐνδιδόναι ἐδόκει, ἀφειδῶς δὲ κελεύων καὶ τοῖς δεσμοῖς προσιέναι καὶ μετὰ ταῦτα ψυχορραγοῦντας αὐτοὺς κατατιθεμένους εἰς τὴν γῆν ἐλκεσθαι· 7. οὐ γὰρ εἶναι κανὸν μέρος φροντίδος αὐτοῖς περὶ ἡμῶν, ἀλλ' οὕτω καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηκέτ' ὅντων, ταῦτην δεινοτέραν βάσανον ἐπὶ ταῖς πληγαῖς τῶν ὑπεναντίων ἐφευρόντων. 8. ἦσαν δὲ οἱ καὶ μετὰ τοὺς αἰλισμοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου κείμενοι, διὰ τῶν τεσσάρων ὄπων διατεταμένοι ἀμφοτέρω πόδε, ὡς καὶ κατ' ἀνάγκην αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου ὑπτίους εἶναι, μὴ δυναμένους διὰ τὸ ἔναντι τὰ τραύματα ἀπὸ τῶν πληγῶν καθ' ὅλον τοῦ σώματος ἔχειν. ἔτεροι δὲ εἰς τοῦδαφος ὄφεντες ἔκειντο ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων ἀθρόας προσβο- 25 λῆς, δεινοτέραν τὴν ὄψιν τῆς ἐνεργείας τοῖς δρῶσιν παρέχοντες, ποικίλιας καὶ διαφόρους ἐν τοῖς σώμασιν φέροντες τῶν βασάνων τὰς ἐπινοίας. 9. τούτων οὕτως ἔχόντων οἱ μὲν ἐναπέθησκον ταῖς βασάνοις, τῇ καρτερίᾳ κατασκύνναντες τὸν ἀντίπαλον, οἱ δὲ ἡμιθνῆτες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συγκλειόμενοι μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ταῖς ἀλγηδόσι σονεχόμενοι ἐτέλει- 30 οῦντο, οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἀπὸ τῆς θεραπείας ἀνακτήσεως τυχόντες τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῆς φυλακῆς διατριβῇ θαρσαλεώτεροι ἐγίνοντο. 10. οὕτω γοῦν, ἦνίκα προσετέτακτο αἰρέσεως κειμένης, ἡ ἐφαφάμενον τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἀνερχλητον εἶναι, τῆς ἐπαράτον ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν τυχόντα, ἡ μὴ θύνοντα τὴν ἐπὶ θανάτῳ δίκην ἐκδέχεσθαι, οὐδὲν μελλή- 35 σαντες ἀσμένως ἐπὶ τὸν θάνατον ἔχώρουν· ἥδεσαν γὰρ τὰ ὑπὸ τῶν ιερῶν γραφῶν ἡμῖν προορισθέντα. ὁ γὰρ θυσιάζων, φησί, θεοῖς ἐτέροις ἐξολοθρευθήσεται, καὶ διὰ οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἔτεροι πλὴν ἐμοῦ.

11. τοιαῦται τοῦ ὡς ἀληθῶς φιλοσόφου τε ὅμοι καὶ φιλοθέον μάρτυρος αἱ φωναὶ ἀς πρὸ τέλευταίας ἀποφάσεως, ὑπὸ τὴν δεσμωτικὴν

Ἐνδ' ὑπάρχων τάξιν, τοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ παροικίαν ἀδελφοῖς ἐπεστάλκει,
ἄμα μὲν τὰ ἐν οἷς ἦν, ἀνατιθέμενος, ἄμα δὲ καὶ παρορμῶν αὐτοὺς
ἐπὶ τὸ ἀποίξει σχετικοῖς τελειωθησόμενον
τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας.

Text nach Eusebius, Kirchengeschichte VIII, 10. Literatur hinter 30.

5 **31. Akten des Phileas und Philoromus.**

I. Imposito Philea super ambonem, Culcianus praeses dixit illi: Potes jam
sobrius effici? Phileas respondit: Semper ego sobrius sum et sobrie dego. Cul-
cianus dixit: Sacrifica diis. Phileas respondit: Non sacrifico. Culcianus dixit:
Quare? Phileas respondit: Quia sacrae et diuinae scripturac dicunt: Qui im-
10 molat diis eradicabitur, nisi soli Deo. 2. Culcianus dixit: Immola ergo Deo Soli.
Phileas respondit: Non immolo, non enim talia sacrificia desiderat Deus.
sacrae enim et diuinae scripturae dicunt: Ut quid mihi multitudinem sacri-
ficiorum uestrorum? dicit Dominus. plenus sum, holocausta arietum et adipem
agnorum et sanguinem hircorum nolo; nec similam offeratis. 3. unus autem
15 ex aduocatis dixit: De simila nunc indicas, aut pro anima tua nunc agonizas?
Culcianus praeses dixit: Qualibus ergo sacrificiis delectatur Deus tuus? Phileas
respondit: Corde mundo et sensibus sinceris et uerborum uerorum sacrificiis
delectatur Deus. 4. Culcianus dixit: Immola iam. Phileas respondit: Non
immolo; nec enim didici. Culcianus dixit: Paulus non immolauit? Phileas
20 respondit: Non, absit. Culcianus dixit: Moyses non immolauit? Phileas re-
spondit: Solis Iudaeis praeceptum fuerat sacrificare Deo soli in Ierosolyma.
nunc autem peccant Iudei, in locis aliis sollemnia sua celebrantes. 5. Culcianus
dixit: Cessent inania uerba ista, et uel adhuc sacrificia. Phileas respondit:
Non inquinabo animam meam. Praeses dixit: Animae iacturam facimus?
25 Phileas respondit: Animae et corporis. Culcianus dixit: An corporis huius?
Phileas respondit: Corporis huius. 6. Culcianus dixit: Caro haec resurget?
Sanctus Phileas respondit: Ita. Culcianus iterum dixit illi: Paulus non negauit
Christum? Phileas respondit: Non, absit. Culcianus dixit: Ego iuraui, iura et
tu. Phileas respondit: Non est nobis praeceptum iurare. sacra enim scriptura
30 dicit: Sit vestrum est est, non non. 7. Culcianus dixit: Paulus non erat perse-
cutor? Phileas respondit: Non, absit. Culcianus dixit: Paulus non erat idiota?
Nonne Syrus erat? nonne Syriace disputabat? Phileas respondit: Non; He-
braeus erat, et Graece disputabat, et summam prae omnibus sapientiam
habebat. 8. Culcianus dixit: Fortasse dicturus es, quod et Platonem praecelebat.
35 Phileas respondit: Non solum Platone, sed etiam cunctis philosophis prudentior
erat. etenim sapientibus persuasit, et, si uis, dicam tibi sermones eius. 9. Cul-

9 Vgl. Ex. 22, 20.

12 Vgl. Jes. 1, 11.

30 Vgl. Jak. 5, 12. Mt. 5, 37.

Knopf-Krüger, Märtyrerakten, 3. Aufl.

cianus dixit: Iam sacrificia. Phileas respondit: Non sacrifico. Culcianus dixit: Conscientia est? Phileas respondit: Ita. Culcianus dixit: Quomodo ergo, quae ad filios tuos et coniugem conscientia est, non custodis? Phileas respondit: Quoniam quae ad Deum est, conscientia eminentior est. dicit enim sacra et dis-
5 uina scriptura: Diliges Dominum tuum qui te fecit. 10. Culcianus dixit: Quem deum? Phileas extendit manus suas ad caelum et dixit: Deum, qui fecit caelum et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt; creatorem et factorem omnium uisibilium et inuisibilium, et inenarrabilem, qui solus est et permanet in saecula saeculorum. Amen.

10 II. Aduocati autem Phileam in plurimis loquentem praesidi prohibebant, dicentes ei: Cur resistis praesidi? Phileas respondit: Ad quod interrogat me, respondeo ei. 2. Culcianus dixit: Parce linguae tuae, et sacrificia. Phileas respondit: Non sacrifico. animae enim meae parco. quoniam autem non solum Christiani parcunt animae suae, uerum etiam gentiles, accipe exemplum Socratis. cum enim ad mortem duceretur, adstante ei coniuge cum filiis suis, non est reuersus, sed promtissime canus mortem suscepit. 3. Culcianus dixit: Deus erat Christus? Phileas respondit: Ita. Culcianus dixit: Quomodo persuasus es de eo, quod deus esset? Phileas respondit: Caecos uidere fecit, surdos audire, leprosos mundauit, mortuos suscitauit, mutis loquela restituit et infirmitates 20 multas sanauit, profluxum sanguinis habens mulier tetigit fimbriam vestimenti ejus et sanata est, mortuus resurrexit, et alia multa signa et prodigia fecit. 4. Culcianus dixit: Est deus crucifixus? Phileas respondit: Propter nostram salutem crucifixus est. et quidem sciebat, quia crucifigendus erat et contumelias passurus, et dedit semetipsum omnia pati propter nos. etenim 25 sacrae scripturae haec de eo praedixerant, quas Iudaei putant se tenere, sed non tenent. Qui uult ergo, ueniat, et aspiciat, si non ita haec se habent. 5. Culcianus dixit: Memento, quod te honorauerim. in ciuitate enim tua te potuissem iniuriare. uolens autem te honorare, non feci. Phileas respondit: Gratias tibi ago, et hanc mihi perfectam gratiam praesta. 6. Culcianus dixit: Quid desideras? Phileas respondit: Temeritate tua utere: fac, quod tibi iussum est. Culcianus dixit: Sic sine causa uis mori? Phileas respondit: Non sine causa, sed pro Deo et pro ueritate. 7. [Culcianus dixit: Paulus deus erat? Phileas respondit: Non. Culcianus dixit: Quis ergo erat? Phileas respondit: Homo similis nobis, sed Spiritus diuinus erat in eo, et in Spiritu uirtutes et signa 35 et prodigia faciebat.] Culcianus dixit: Beneficium te dono fratri tuo. Phileas respondit: Et tu gratiam hanc perfectam mihi praesta: utere temeritate tua, et quod tibi iussum est, fac. 8. Culcianus dixit: Si scirem te indigere

5 Deut. 6, 5. Sir. 7, 30.
18 f. Mt. 11, 5 u. a.

6 Vgl. Ex. 20, 11 u. a. AG. 4, 24. 14, 15.
20 Mt. 9, 20.

ZZ. 32—35 werden in Kap. 1 unterzubringen sein.

et sic in hanc amentiam uenisse, non tibi parcerem, sed quia multam substantiam habes, ita ut non solum te, sed prope cunctam provinciam alere possis, ideo parco tibi et suadeo te immolare. Phileas respondit: Non immolo, mihi met ipsi in hoc parco. 9. aduocati ad praesidem dixerunt: Iam immolauit 5 in Phrontisterio. Phileas dixit: Non immolauit certe. Culcianus dixit: Misera uxor tua tibi intendit. Phileas respondit: Omnium spirituum nostrorum salvator est Dominus Iesus Christus, cui ego uinctus servio. potens est ipse, qui me uocauit in hereditatem gloriae suae, et hanc uocare. 10. aduocati ad praesidem dixerunt: Phileas dilationem petit. Culcianus dixit ad Phileam: Do tibi 10 dilationem, ut cogites tecum. Phileas respondit: Saepe cogitauit et pro Christo pati elegi. 11. aduocati et officium una cum curatore et cum omnibus propinquis eius pedes eius complectebantur, rogantes ut respectum haberet uxor, et curam susciperet liberorum. ille, uelut si saxo immobili unda allideretur, garrientium dicta respuere, animo ad caelum tendere, Deum habere 15 in oculis, parentes et propinquos sanctos martyres et apostolos ducere se dicebat oportere.

III. Aderat tunc quidam uir agens turmam militum Romanorum, Philoromus nomine. hic cum uidisset Phileam circumdatum lacrimis propinquorum, et praesidis calliditate fatigari, nec tamen flecti aut infringi ulla tenus posse, 20 exclamauit dicens: 2. Quid inaniter et superflue constantiam uiri tentatis? quid eum, qui Deo fidelis est, infidelem uultis efficere? quid eum cogitis negare Deum, ut hominibus acquiescat? non uidetis, quod oculi eius vestras lacrimas non uident, quod aures eius uerba uestra non audiunt? terrenis lacrimis non flecti, cuius oculi caelestem gloriam contuentur? 3. post haec 25 dicta, cunctorum ira in Philoromum uersa, unam eamdemque eum cum Philea sententiam subire poscunt. quod libenter annuens iudex, ambos feriri gladio iubet. cumque exissent, et irent ad locum caedis consuetum, frater Phileae, qui erat unus ex aduocatis, exclamauit dicens: Phileas abolitionem petit. Culcianus reuocans eum dixit: Quid appellasti? Phileas respondit: Non appellaui; absit. huic infelicissimo noli intendere. ego autem magnas ago gratias regibus et praesidi, quoniam cohaeres factus sum Iesu Christi. post haec exiit Phileas. 4. cumque peruenissent ad locum, ubi iugulandi erant, extendit manus suas Phileas ad orientem et exclamauit dicens: Filioli mei carissimi, quicumque Deum quaeritis, uigilate ad corda vestra, quia aduersarius noster 30 sicut leo rugiens circuit quaerens, quem transferat. nondum passi sumus: nunc incipimus pati, nunc coepimus esse discipuli Domini nostri Iesu Christi. carissimi, attendite praecepsit Domini nostri Iesu Christi. inuocemus immaculatum, incomprehensibilem, qui sedet super Cherubin, factorem omnium, qui est initium et finis, cui gloria in saecula saeculorum. amen. 5. haec cum dixis-

34 Vgl. 1. Petr. 5, 8.

set, carnifices iussa iudicis exsequentes, infatigabiles amborum spiritus ferro caesis ceruicibus effugarunt, praestante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto uiuit et regnat Deus in saecula saeculorum. Amen.

Text nach R u i n a r t , 519—521.

Zu dem Briefe und den Acten des Phileas vgl. J. B. R o u t h , Reliquiae sacrae 4², Oxf. 1846, 87—111. — M a s o n , Diocletian, 290—294. — E. Le B l a n t , Note sur les actes de S. Phileas, Nuovo Bulletino di Archeologia Cristiana 2 (1896), 27—33, — D e l e h a y e , Martyrs d'Egypte, 299—314. — J. R. K n i p p i n g , The Date of the Acts of Phileas and Philoromus, Harvard Theological Review 16 (1923), 198 bis 203. — Boll. 4/II. Febr. I 459—464.

32. Das Testament der vierzig Märtyrer.

ΔΙΑΘΗΚΗ

5 τῶν ἀγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν
ἐν Σεβαστείᾳ τελειωθέντων.

Μελέτιος καὶ Ἀέτιος καὶ Εὐτύχιος οἱ δέσμιοι τοῦ Χριστοῦ <τοῖς>
κατὰ πάσαν πόλιν καὶ χώραν ἀγίοις ἐπισκόποις τε καὶ πρεσβυτέροις
10 διακόνοις τε καὶ δομολογηταῖς καὶ τοῖς λοιποῖς ἀπασιν ἐκκλησιαστικοῖς
ἐν Χριστῷ χαίρειν.

I. Ἐπειδὰν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι καὶ ταῖς ποιαῖς τῶν πάντων εὐ-
χαῖς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα τελέσωμεν καὶ ἐπὶ τὰ βραβεῖα τῆς
ἄνω κλήσεως φθάσωμεν, τότε καὶ ταῦτην ἡμῶν τὴν γνώμην κυρίαν
15 εἶναι βούλομεθα ἐπὶ τὸ τὰ λείφαντα ἡμῶν ἀνακομίζεσθαι τοῖς περὶ τὸν
προεσβύτερον καὶ πατέρα ἡμῶν Προόδιον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν
Κριστίνον καὶ Γόρδιον σὺν σπουδάζοντι λαῷ, Κύριλλόν τε καὶ Μάρκον
καὶ Σαπορίκιον τὸν τοῦ Ἀμμωνίου, εἰς τὸ κατατεθῆναι τὰ λείφαντα
ἡμῶν ὑπὸ τὴν πόλιν Ζήλων ἐν τῷ χωρίῳ Σαρεῖμ· εἰ γάρ καὶ ἐκ δια-
20 φόρων χωρίων τυγχάνομεν πάντες, ἀλλά γε μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς κατα-
πάντεως εἰλίμεθα κατάθεσιν. ἐπειδὴ γάρ ποιὸν ἐθέμεθα τὸν τοῦ
ἄθλου ἀγῶνα, ποιητὴν συνεθέμεθα καὶ τὴν κατάπαυσιν ποιήσασθαι ἐν
τῷ προσιρημένῳ χωρίῳ· ταῦτα οὖν καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι ἔδοξεν, καὶ
ἡμῖν ἥρεσεν. — 2. τούτου ἔνεκεν ἡμεῖς οἱ περὶ Ἀέτιον καὶ Εὐτύχιον καὶ
25 τοὺς λοιποὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς ἡμῶν παρακαλοῦμεν τοὺς κυρίους ἡμῶν
γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς πάσης λύπης καὶ ταραχῆς ἐκτὸς γενέσθαι, τῆς δὲ
φιλαδέλφου ποιωνίας τιμῆσαι τὸν δρόν καὶ τῷ βούλήματι ἡμῶν σπου-
δαῖς συνάρασθαι, δπως τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς συμπαθείας τὸν μέγαν
μισθὸν παρὰ τοῦ ποιοῦ πατρὸς ἡμῶν κομίσθω. 3. ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν
30 πάντας, μηδένα τῶν ἐκ τῆς καμίνου ἀνελομένων λειψάνων ἡμῶν ἐν

8 Vgl. Eph. 3, 1.

13 Vgl. Hebr. 12, 1.

13 Vgl. Phil. 3, 14.

19 Für πόλιν Ζήλων schlägt v. Gebhardt vor: πολύζηλον (scil. ἐκκλησίαν).

23 AG. 15, 28.

έαντω περιποιήσασθαι, ἀλλὰ τῆς ἐν ταῦτῷ συναθροίσεως φροντίσαντα ἀποδοῦναι τοῖς προειρημένοις, ἵνα καὶ τῆς σπουδῆς τὸν τόνον ἐπιδειξάμενος καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ ἀκέραιον αὐτῶν τῶν πόνων τῆς συμπαθείας τὸ κέρδος κομίσηται· καθάπερ ἡ Μαρία προσκαρτερήσασα τῷ τάφῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸ πάντων θεασαμένη τὸν κύριον, πρώτη καὶ τῆς χαρᾶς καὶ εὐλογίας ἐδέξατο τὴν χάριν. 4. εἰ δέ τις τῷ βουλήματι ἡμῶν ἐναντιωθῇ, τοῦ μὲν θείου κέρδονς ἀλλότριος ἔστω, τῆς δὲ παρακοῆς πάσης ὑπόδικος, μικρῷ βονλήματι ἀπολέσας τὸ δίκαιον, τέμνεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ὅσον τὸ ἐφ' ἑαυτὸν βιαζόμενος, σὺς δὲ ἄγιος 10 ἡμῶν σωτῆρος ἴδια χάριτι καὶ προνοίᾳ τῇ πίστει συνέζευξεν. 5. εἰ δὲ καὶ δὲ παῖς Εὐνοϊκός νεύματι τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸν ἀγῶνος καταντήσει τέλος, τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἡξίωσεν ἔχειν καταμονήν. ἐάν δὲ διαφυλαχθῇ ἀβλαβῆς τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι καὶ ἔτι ἐν τῷ κόσμῳ ἔξετάζοιτο, σχολάζειν αὐτὸν μετ' ἐλευθερίας τῷ μαρτυρίῳ ἡμῶν παραγγέλλομεν καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ φυλάττειν παρακαλοῦμεν, ἵνα ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ τῆς μεθ' ἡμῶν ἀπολαύσεως τύχῃ, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ὡν τὰς αὐτὰς ἡμῖν ὑπέμεινε θλίψεις. 6. ἡ γὰρ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὐγνωμοσύνη δικαιοσύνην βλέπει θεοῦ, ἡ δὲ πρὸς τοὺς δομοιογενεῖς παρακοὴ ἐντολὴν θεοῦ πατεῖ· γέγραπται γάρ, ὅτι 20 Ὁ ἄγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν.

II. Τοιγαροῦν ἀξιῶ ἡμᾶς, ἀδελφὲ Κριστίνε . . ., καὶ παραγγέλλω, ὡς πάσης κοσμικῆς ἡδυπαθείας καὶ πλάνης γενέσθαι ξένονς. σφαλερὰ γάρ καὶ οὐκ εὔτονος ἡ τοῦ κόσμου δόξα, ἡ πρὸς ὀλίγον μὲν ἀνθεῖ καὶ αἰδήις μαρατίνεται χόρτον δίκην, ταχύτερον τῆς ἀρχῆς δεξαμένη τὸ τέλος. 25 προσδοραμεῖν δὲ μᾶλλον θελήσατε τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ, δις πλοῦτον μὲν ἀνελλιπῆ παρέχει τοῖς εἰς αὐτὸν προστρέχονσι, ζωὴν δὲ αἰώνιον βραβεύει τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύοντι. 2. καιρὸς οὗτος ἐπιτήδειος τοῦς σώζεσθαι θέλοντι, ἀφθονον μὲν παρέχων τῆς μετανοίας προθεσμίαν, ἀπροφάσιστον δὲ τῆς πολιτείας τὴν πρᾶξιν, μηδὲν ἀναβαλλομένοις πρὸς 30 τὸ μέλλον. ἀπροόρατος γάρ ἡ τοῦ βίου μεταβολὴ. ἀλλ' εἰ ἐγνώρισας, ὅρα τὸ χρήσιμον καὶ ἐν αὐτῇ ἐπίδειξαι τῆς θεοσεβείας τὸ ἄχραντον, ἵνα ἐν αὐτῷ καταληφθεὶς τῶν προγεγονότων ἀμαρτημάτων ἀπαλείψῃς τὸ κειρόγραφον. ⁴Ἐν φῷ γὰρ εῦρω σε, φησίν, ἐν τούτῳ καὶ κρινῶ σε. 3. σπουδάσατε οὖν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Χριστοῦ εὑρεθῆναι ἀμεμπτοι, 35 διπλας φύγητε τὸ ἀκοίμητον καὶ αἰώνιον πῦρ. ὅτι γὰρ δὲ καιρὸς συνεσταλμένος πάλαι βοᾶ ἡ θεία φωνή. 4. ἀγάπην οὖν πρὸ πάντων τιμήσατε· αὕτη γὰρ μόνη τιμᾶ τὸ δίκαιον φιλαδελφίας νόμῳ πειθομένη

4 Vgl. Joh. 20, 11—18.

8 μιαρῷ Lambeck.

19 Vgl. Ps. 10, 5.

21 καὶ Γόρδιε ist wohl hinzuzufügen, vgl. oben 11.

22 Vgl. Jak. 1, 11.

32 Vgl. Kol. 2, 14.

33 Resch, Agrapha, Logion 39.

35 Vgl. 1 Kor. 7, 29.

37 Vgl. Joh. 4, 20. 6 ff. Mt. 12, 50.

θεῷ· καὶ γὰρ διὰ τοῦ ὁραμένου ἀδελφοῦ ὁ ὁράτος τιμᾶται θεός· καὶ πρὸς μὲν τοὺς ὁμομητρίους ἀδελφοὺς ὁ λόγος, πρὸς δὲ πάντας τοὺς φιλοχοίστους ἡ γνώμη. καὶ γὰρ ὁ ἄγιος ἡμῶν σωτὴρ καὶ θεός ἐκείνους ἔφασκεν ἀδελφοὺς εἶναι, τοὺς οὐχὶ τῇ φύσει κοινωνοῦντας ἀλλήλοις, ἀλλὰ 5 τῇ ἀρίστῃ πράξει πρὸς τὴν πίστιν συναπτομένους καὶ τὸ θέλημα ἐκπληροῦντας τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

III. Προσαγορεύομεν τὸν κύριον τὸν πρεσβύτερον Φίλιππον καὶ Προκλιανὸν καὶ Διογένην ἀμα τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ. προσαγορεύομεν τὸν κύριον Προκλιανὸν τὸν ἐν τῷ χωρίῳ Φυδελᾶ ἀμα τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ, 10 μετὰ τῶν ἰδίων. προσαγορεύομεν Μάξιμον μετὰ τῆς ἐκκλησίας, Μάγνον μετὰ τῆς ἐκκλησίας. προσαγορεύομεν Δόμνον μετὰ τῶν ἰδίων, "Ιλην τὸν πατέρα ἡμῶν καὶ Οὐάλην μετὰ τῆς ἐκκλησίας. προσαγορεύω καὶ ἐγὼ Μελέτιος τοὺς συγγενεῖς μον Λουτάνιον Κρίσπον καὶ Γόρδιον μετὰ τῶν ἰδίων, Ἐλπίδιον μετὰ τῶν ἰδίων Ὑπερέχιον μετὰ τῶν ἰδίων. 15 — 2. προσαγορεύομεν καὶ τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ Σαρεῖμ, τὸν πρεσβύτερον μετὰ τῶν ἰδίων, τοὺς διακόνους μετὰ τῶν ἰδίων, Μάξιμον μετὰ τῶν ἰδίων, "Ησύχιον μετὰ τῶν ἰδίων, Κυριακὸν μετὰ τῶν ἰδίων. προσαγορεύομεν τοὺς ἐν Χαδονθὶ πάντας κατ' ὄνομα. προσαγορεύομεν καὶ τοὺς ἐν Χαρισφώνῃ πάντας κατ' ὄνομα. προσαγορεύω καὶ ἐγὼ Ἀέτιος τοὺς 20 συγγενεῖς μον Μάρκον καὶ Ἀκνίναν καὶ τὸν πρεσβύτερον Κλαύδιον καὶ τοὺς ἀδελφούς μον Μάρκον Τρύφωνα Γόρδιον καὶ Κρίσπον καὶ τὰς ἀδελφάς μον καὶ τὴν σύμβιόν μον Δόμναν μετὰ τοῦ παιδίον μον. 3. προσαγορεύω καὶ ἐγὼ Εὐτύχιος τοὺς ἐν Ξιμάροις, τὴν μητέρα μον Ἰουλίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς μον Κύριλλον Ῥοῦφον καὶ Ῥίγλον 25 καὶ Κυρίλλαν καὶ τὴν νύμφην μον Βασιλείαν καὶ τοὺς διακόνους Κλαύδιον καὶ Ῥονφίνον καὶ Πρόκλον. προσαγορεύομεν καὶ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ θεοῦ Σαποίμιον <τὸν τοῦ> Ἀμμωνίον καὶ Γενέσιον, καὶ Σωσάνναν μετὰ τῶν ἰδίων. 4. προσαγορεύομεν τοίνυν πάντας ὑμᾶς, οἱ κύριοι ἡμῶν, οἱ τεσσαράκοντα ἀδελφοὶ καὶ συνδέσμοι πάντες Μελέτιος 30 Ἀέτιος Εὐτύχιος Κυρίων Κάνθιδος Ἀγγίας Γάιος Χονδίων Ἡράκλειος Ἰωάννης Θεόφιλος Σισίνιος Σμάραγδος Φιλοκτήμων Γοργόνιος Κύριλλος Σεβηριανὸς Θεόδοντος Νίκαλλος Φλάβιος Ξάνθιος Οὐαλέριος Ἡσύχιος Δομετιανὸς Δόμιος Ἡλιανὸς Λεόντιος, δ καὶ Θεόκτιστος, Εύνοικός Οὐάλης Ἀκάπιος Ἀλέξανδρος Βικτάριος, δ καὶ 35 Βιβλιανός, Περίσκος Σακέρδων Ἐκδίκιος Ἀθανάσιος Λυσίμαχος Κλαύδιος Ἰλης καὶ Μελίτων. ἡμεῖς οὖν οἱ τεσσαράκοντα δέσμοι πον κυρίον Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπεγράψαμεν τῇ χειρὶ δι' ἐνὸς ἡμῶν Μελετίου καὶ ἐκυρώσαμεν πάντα τὰ προγεγραμμένα, καὶ ἡρέσθη πᾶσιν ἡμῖν. ψυχῆ δὲ

23 Ξιμάροις: lies Ζιμάροις nach F. Cumont, Analecta Bollandiana 23, (1904), 448.

καὶ πνεύματι θείῳ εὐχόμεθα, ὅπως τύχωμεν ἀπαντες τῶν αἰωνίων τοῦ θεοῦ ἀγαθῶν καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Text nach N. Bonwetsch, Das Testament der vierzig Märtyrer (Studien zur Geschichte der Theologie und Kirche 1, 1), Leipzig 1897, 75—80. — v. Gebhardt, Acta, 166—170.

Bonwetsch, a. a. O., 83—95. — Ders., Neue kirchliche Zeitschrift 3 (1892) 705—726. — J. Haussleiter, ebd. 978—988. — J. Parcours, Les XL soldats martyrs, Echos d'Orient 8 (1904), 40—43. Zur Echtheit vgl. auch Analecta Bollandiana 17 (1889), 407. — Das Martyrium bei v. Gebhardt, Acta, 171—181. — Boll. 10/III. Mart. II 12—29.

33. Martyrium des Sabas.

Μαρτύριον τοῦ ἀγίου Σάβα τοῦ Γότθου.

5 Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Γοτθίᾳ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικούσῃ Καππαδοκίᾳ καὶ πάσαις ταῖς κατὰ τόπον τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παροικίαις· ἔλεος, εἰρήνη, ἀγάπη Θεοῦ πα-
τρὸς καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθεῖτη.

I 1. Τὸ εἰρημένον τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ καὶ νῦν κραταιῶς ἀποδέδεικται,
10 ὅτι ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιούσαντην δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν· ἐπιστρώθη γάρ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὸν μακάριον Σάβαν, ὃς ἐστι μάρτυς Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2. οὐ-
τος γάρ Γότθος ὡν τῷ γένει καὶ διατελῶν ἐν τῇ Γοτθίᾳ, ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διαστραμμένης ἐφάνη ὡς φωστήρ ἐν κόσμῳ, μιμούμενος 15 τὸν ἄγιον καὶ μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς κατὰ χριστὸν κατορθώμασι δια-
πρέπων. 3. οὐ γάρ τινος ἐτέρου γέγονεν ἐξεῖτι νηπίον ζηλωτὴς ἀλλ' ἡ τῆς εἰς τὸν σωτῆρος καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὸν εὐσεβείας, ταῦτην ἡγησάμενος ἀρετὴν τελείαν, φράσαν εἰς ἄνδρα τέλειον πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ νεοῦ τοῦ Θεοῦ. 4. ἐπεὶ δὲ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς 20 ἄγαθόν, ἔφθασεν εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, ὅπερ ἐξ νεότητος ἐπόθει· είτα ἀγωνισάμενος ἀντικρυνθεὶς κατὰ τοῦ ἀντικειμένου καὶ περι-
γενόμενος τῶν κακῶν πρός τε πάντας εἰρηνικὸς γενόμενος, μνήμης καὶ οἰκοδομῆς τῶν θεοσεβῶν χάριν μετὰ τὴν ἐν κυρίῳ ἀνάλυσιν 25 αὐτοῦ οὐκ ἡρεμεῖν ἡμῖν ἐπέτρεψεν ἀλλὰ γράψαι τὰς ἀριστείας αὐτοῦ.

II 1. Γεγένηται γάρ ὁρθὸς τῇ πίστει, εὐλαβῆς, πρὸς πᾶσαν ὑπα-
κόην τὴν ἐν δικαιούσῃ ἔτοιμος, ἐπιεικῆς, ἰδιώτης τῷ λόγῳ ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, πρὸς πάντας εἰρηνικῶς ὑπὲρ ἀληθείας φθεγγόμενος, ἐπιστο-

5 Vgl. die Zuschrift des Martyriums Polykars. 7 Vgl. Jud. 2. 10 κύριον V.
10 Vgl. AG. 10, 35. 11 κατὰ fehlt in V. 11 τοῖς τοῦ μακαρίου Σάβα W.
14 Vgl. Phil. 2, 15. 16 ἀλλὴ τῆς V. 19 Vgl. Eph. 4, 13. 19 Vgl. Röm. 8, 28.
19 εἰς τὸ ἄγαθόν U. 20 Vgl. Phil. 3, 14. 26 Vgl. 2. Kor. 11, 6.
27 ἐπιμελῶς V.

μίζων τοὺς εἰδωλολάτρας καὶ οὐχ ὑπεραιρόμενος ἀλλ᾽ ὡς πρέπον τοῖς ταπεινοῖς συνιαταγόμενος, ἡσύχιος καὶ οὐ προσπετῆς λόγῳ, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν σπουδαιότατος, 2. φάλλων ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ τοῦτο πάνυ ἐπιμελόμενος, οὐ χρημάτων, οὐ κτημάτων πλὴν τῶν πρὸς τὴν κρείαν 5 φροντίζων, νηφάλιος, ἐγκρατῆς ἐν πᾶσι, γυναικὸς ἀμύητος, ἀπεκόμενος, νηστεύων παρ' ἔκαστα, δεήσεσιν ἀκενοδόξως παραμένων καὶ τῇ ἀγαθῇ προσθέσει πάντας ὑποτάσσων, ἐργαζόμενος τὰ καθήκοντα καὶ μὴ περιεργαζόμενος τὰ μὴ συμφέροντα καὶ τὸ ὄλον ἀμεριπτὸν πίστιν 10 ἔχων δι' ἀγάπης ἐνεργονυμένην, ὡς μηδὲν διστάζοντα αὐτὸν παροητούσεσθαι πάντοτε ἐν κυρίῳ.

III 1. Οὐχ ἄπαξ γάρ ἀλλὰ πλεονάκις πρὸ τοῦ τελειωθῆναι αὐτὸν ἐν πίστει ἔργον ἐπεδείξατο εὐσέβεις· πρῶτον μὲν γὰρ ὡς ἥρξαντο οἱ κατὰ τὴν Γοτθίαν μεγιστᾶνες κινεῖσθαι κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἀγαγάκις ζοντες αὐτοὺς ἐσθίειν εἰδωλούθντα, ἔδοξε τισιν ἐθνικοῖς τῶν κατὰ τὴν κώμην, 15 ἐν ᾧ διῆγεν ὁ Σάβας, ἵνα κρέα μὴ εἰδωλούθντα ἀντὶ εἰδωλούθντων ποιήσωσι τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς χριστιανὸνς φαγεῖν ἐπὶ τῶν διωκτῶν δημοσίᾳ, ἐπὶ τὸ τοὺς μὲν ἰδίους ἀμώμους φυλάξαι τοὺς δὲ διώκτας ἀπατῆσαι. 2. ὅπερ γνοὺς ὁ μακάριος Σάβας οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἐφαγεν τῶν ἀπειρημένων βρωμάτων ἀλλὰ καὶ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον διεπωματύρατο τοῖς πᾶσι λέγων· „Ἐάν τις φάγη ἐκ τῶν κρεῶν ἐκείνων, χριστιανὸς οὗτος εἶναι οὐ δύναται·“ καὶ διεκώλυσε τοὺς πάντας μὴ ἐμπεσεσεῖν εἰς τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου· τούτου γοῦν ἐγένεν οἱ τὴν τοιαύτην ἀπάτην μηχανώμενοι ἐξέβαλον αὐτὸν τῆς κώμης· εἶτα δὲ μετὰ κρόνον τινὰ ἐπέτρεψαν αὐτὸν ἐπανελθεῖν. 3. πάλιν δὲ κινηθέντος 25 πειρασμοῦ κατὰ τὸ εἰωθός ὑπὸ τῶν Γότθων, τινὲς τῶν ἐκ τῆς προσιρημένης κώμης ἐθνικῶν θυσίας τοῖς δαιμονίοις προσάγοντες ἔμειλλον δύνανται τῷ διώκτῃ μὴ εἶναι τιτα χριστιανὸν ἐν τῇ κώμῃ αὐτῶν. 4. ὁ δὲ Σάβας παρηγησασάμενος πάλιν καὶ παρελθὼν ἐν μέσῳ τῷ συνεδρίῳ ἔλεγεν· „Υπέρ ἐμοῦ μηδεὶς ὀμόσῃ· ἐγὼ γάρ χριστιανός εἰμι.“ τότε 30 ἐπιστάντος τοῦ διώκτου, ὕμοσαν οἱ κόμητες τοὺς ἰδίους ἀποκρύπτοντες, μὴ εἶναι ἐν τῇ κώμῃ αὐτῶν χριστιανὸν πλὴν ἐνός. 5. ἀκούσας δὲ ὁ ἄρχων τῆς ἀνομίας ἐκέλευσε παραστῆναι τὸν Σάβαν. ὡς δὲ παρέστη, ἐπηρώτα τοὺς παραστήσαντας, εἰ ἔχοι τι ἐν τοῖς ὑπάρχοντιν αὐτῷ. τῶν δὲ „μηδὲν ὡν περιβέβληται πλεῖον“ εἰπόντων, ἐξονδενώσας αὐτὸν 35 ὁ ἄνομος εἶπεν· „Οὕτε ὁφελῆσαι οὔτε βλάψαι δύναται ὁ τοιοῦτος.“ καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁρῆσαι ἔξω.

2 Vgl. Tit. 1, 16.

8 Gal. 5, 6.

28 τοῦ συνεδρίου V.

δέν.

5 νηφάλειος V.

17 ἀμύμονς fehlt in U.

30 κόμητες U, κομῆται W.

34 περικέκληται W.

7 Vgl. 2. Thess. 3, 11.

21 οὗτος fehlt in U.

34 μη V; am Rande

IV 1. Μετέπειτα δὲ διωγμοῦ μεγάλου κυρηθέντος ὑπὸ τῶν ἀμαρτα-
νότων ἐν τῇ Γοτθίᾳ κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὡς ἡ ὄγια ἡμέρα
τοῦ πάσχα ἥγγικεν, ἐβουλήθη ἀπελθεῖν εἰς ἐτέραν πόλιν πρὸς Γονθ-
θικᾶν τὸν πρεσβύτερον μετ' αὐτοῦ ἐπιτελέσαι τὴν ἑορτήν. πορευομένῳ
5 δὲ αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν, ὥφθη ἀνήρ τις ὑπερομέγέθης καὶ λαμπρὸς τῇ
εἰδέᾳ, εἰπεν δὲ αὐτῷ· „Υπόστρεψον καὶ ἀπελθε πρὸς Σανσαλᾶν τὸν
πρεσβύτερον“. ὁ δὲ Σάβας ἀπεκρίθη λέγων αὐτῷ· „Σανσαλᾶς ἀπο-
δημεῖ“. 2. ἦν δὲ ὁ Σανσαλᾶς διὰ τὸν διωγμὸν φυγὼν καὶ χρονίσας ἐν τῇ
·Ρωμανίᾳ· τότε οὖν διὰ τὴν ἥγιαν ἡμέραν τοῦ πάσχα ἐληλύθει προσ-
10 φάτως εἰς τὰ ἴδια· διὸ μὴ εἰδὼς ὁ Σάβας περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ ταῦ-
τα ἀπεκρίθη τῷ ὄφθεντι αὐτῷ καὶ ἐπολέμει πορευομέναι πρὸς Γονθι-
κᾶν τὸν πρεσβύτερον. 3. μὴ βουλομένον δὲ αὐτοῦ πεισθῆναι τῷ προστάγ-
ματι, ἀφνω εὐδίας οὖσης κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, ὥφθη πληθος ἀπει-
ρον χιόνος ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὡς ἐμφραγῆναι τὴν ὁδὸν καὶ μὴ
15 δύνασθαι αὐτὸν διελθεῖν. 4. τότε συνῆκε θέλημα Θεοῦ εἶναι τὸ κωλύον
αὐτὸν περιατέρῳ διαβῆναι, κελεῦσσον ἀλλὰ ἀναλύσαι πρὸς τὸν πρεσ-
βύτερον Σανσαλᾶν· καὶ εὐλογήσας τὸν κύριον ὑπέστρεψεν. καὶ θεα-
σάμενος τὸν Σανσαλᾶν ἔχάρη καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ καὶ ἄλλοις πλεισ-
τὴν ὀπτασίαν ἦν ἵδε κατὰ τὴν ὁδὸν. 5. ἐτέλεσαν δέ τὴν ἡμέραν τοῦ
20 πάσχα ἐπὶ τὸ αὐτό. τῇ δὲ τρίτῃ υπὲντι μετὰ τὴν ἑορτὴν ἵδον ἐκ τοῦ
τάγματος τῶν ἀσεβῶν Ἀθάριδος, νιὸς ²Ροθεστέου τοῦ βασιλίσκου,
μετὰ φάλαγγος ἀνόμων ληστῶν ἐπέστη εἰς τὴν κώμην ἐκείνην καὶ εὐρών
τὸν πρεσβύτερον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καθεύδοντα, ἐποίησε δευτῆν· ὅμοίως
καὶ τὸν Σάβαν γυμνὸν ἀρπαγέντα ἀπὸ τῆς στρωμνῆς δεσμοῖς περιέ-
25 βαλεν. 6. καὶ τὸν μὲν πρεσβύτερον ἐφ' ἀμάξης κατεῖχον, τὸν δὲ Σάβαν
γυμνὸν ὡς γεγέννητο· καὶ ἀπῆγαγον αὐτὸν διὰ τῶν ναπῶν ἀς προσ-
φάτως ἥσαν φλογίσαντες, διώκοντες καὶ τύπτοντες ἔνδοις καὶ φραγέλλαις
ῶμῶς καὶ ἀνηλεῶς φερόμενοι κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ.

V 1. Ἀλλὰ τὸ ἀπηνὲς τῶν ἔχθρῶν τὴν ὑπομονὴν καὶ πίστιν συνέ-
30 στησε τοῦ δικαίου· ἡμέρας γὰρ γενομένης ἔλεγεν ἐν κυρίῳ κανχώ-
μενος τοῖς διώξασιν αὐτόν· „Οὐχὶ διὰ χέρσων κεκαυμένων ἐπὶ τὰ δξέα
τῶν σκολόπων τύπτοντες ἥλαστατέ με γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον; Ἰδετε, εἰ
ἐβλάβησαν οἱ πόδες μου καὶ ἐν τῷ σώματι μου ἔχω μώλωπας καὶ ἀπὸ
τῶν πληγῶν ἀν ἐπηρέγκατέ μοι“ 2. Ἰδόντες οὖν ὡς οὐδὲν ἐφαίνετο εἰς
35 τὴν σάρκα αὐτοῦ ἐξ ὅν ἀνηλεῶς πεποιήκεισαν, ἀραντες ἄξονα ἀμάξης
καὶ ἐπιθέντες τοῖς ὄμοις αὐτοῦ, διέτειναν τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἀποτεί-

2 τοῦ Θεοῦ fehlt in U.

3 Γονθικᾶν V, auch im Folgenden.

4 πορευομένον δὲ αὐτοῦ V.

6 Σανσαλᾶν V, auch im Folgenden.

10 δι³ δ W.

18 ἀπῆγελεν W.

25 μὲν fehlt in V.

21 Ἀρθεσθέον V.

fehlt in U.

33 Das zweite μον

33 μόλαπας W.

36 ἀποτείναντες fehlt in V.

ναρτες εις τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος, δυοίως καὶ τοὺς πόδας διατείναντες ἐτέρῳ ἄξονι προσέδησαν· καὶ τέλος ἐπὶ τοὺς ἄξονας φίψαντες αὐτὸν εἰνων κεῖσθαι ὑππιον ἐν τῷ ἐδάφει καὶ μέχρι πλείστου τῆς υγιείας μέρους οὐκ ἐφείσαντο βασανίζοντες αὐτόν. 3. ἀποκαθευδησάντων δὲ τῶν δημίων, προσελθοῦσα γυνή τις ἔλυσεν αὐτόν, ἥτις ἦν ἐγερθεῖσα υγιείας ἵνα ἐτομάσῃ βρώματα τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ. ὁ δὲ λυθεὶς διέμεινεν ἐν τῷ τόπῳ ἀφοβος, μετὰ τῆς γυναικὸς ἐργαζόμενος τὸ ἔργον αὐτῆς· ἥμερας δὲ γενομένης, γνοὺς τοῦτο ὁ ἀσεβῆς Ἀθάριδος ἐκέλευσε δεθῆραι αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ προσκρεμασθῆναι αὐτὸν τῇ δοκῷ τῆς οἰκίας.

10 VI 1. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ἥλθον οἱ ἀποσταλέντες παρὰ τὸν Ἀθαρίδον, φέροντες βρώματα εἰδωλόθυτα· εἰπον δὲ πρὸς τὸν πρεσβύτερον καὶ τὸν Σάβαν· „Ταῦτα Ἀθάριδος ἐκέλευσεν ὑμῖν κομισθῆναι, ἵνα φάγητε καὶ ὁύσησθε ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ὑμῶν.“ 2. ἀποκριθέντος δὲ τοῦ πρεσβύτερον καὶ εἰπόντος „Ταῦτα ἥμεῖς οὐκ ἐσθίομεν· οὐ γὰρ 15 ἔξεστιν ἥμιν· ἀλλὰ παρακαλέσατε Ἀθάριδον ἵνα κελεύσῃ ἥμᾶς σταυρωθῆναι ἢ ἀλλως δύτις βούλοιτο ἀναιρεθῆναι. 3. λέγει ὁ Σάβας· „Τίς ὁ ἀποστείλας ταῦτα;“ οἱ δὲ εἰπον· „Ο δεσπότης Ἀθάριδος“. ὁ δὲ Σάβας εἰπεν· „Εἰς δεσπότης. Θεός ἐν οὐρανοῖς ἔστιν· Ἀθάριδος δὲ ἄνθρωπος ἀσεβῆς καὶ ἐπικατάρατος· καὶ ταῦτα ἀκάθαρτά ἔστι καὶ βέβηλα 20 τῆς ἀπωλείας τὰ βρώματα, ὡς καὶ ὁ ἀποστείλας αὐτὰ Ἀθάριδος.“ 4. λέγοντος δὲ ταῦτα τὸν Σάβα, ἐκκαυνθεὶς εἰς τῶν παιδῶν Ἀθαρίδον ἐν ὁργῇ καὶ λαβὼν ὑπερον ἔρριψεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἀγίου ἀκοντίσας εἰς δέξιν, ὡς τοὺς παρόντας ρομίσαι διτὶ τῷ φοιζήματι τῆς πληγῆς συντριβεῖς τεθνήξεται παραχρῆμα. 5. δ δὲ τῷ τῆς εὐσεβείας πόθῳ ρυκήσας τὸν 25 τῶν ἐπιφερομένων πόνον, εἰπεν τῷ δημίῳ· „Νῦν σὺ ρομίσεις διτὶ ἐπληξάς με τῷ ὑπέρῳ· τοῦτο δὲ γίνωσκε, διτὶ εἰς τοσοῦτον οὐκ ἥλγησα, ὡς ρομίζειν με διτὶ μήρυμα ἐρίου ἡκούντισας κατ' ἐμοῦ“ 6. καὶ φανερὸν τεκμηριον τῶν εἰρημένων ἔργω παρέστησεν· οὐτε γάρ ἀρέκραξεν οὐτε ἐστεραξεν ὡς ἐν πόνῳ οὐτε πληγῆς δλως ἵχρος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐφάρη. 30 VII 1. Τότε γνοὺς πάντα ταῦτα Ἀθάριδος κελεύει ἀναιρεθῆναι αὐτόν. οἱ γοῦν ὑπῆρχαν τῆς ἀνομίας ἐάσαντες τὸν πρεσβύτερον Σαραλᾶν δέσμιον, παρέλαβον τὸν Σάβαν καὶ ἀπήγαγον πτῖξαι παρὰ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Μονσαῖον. 2. δ δὲ μακάριος μεμνημένος τῆς ἐντολῆς τοῦ κυρίου καὶ ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἔαντόν, εἰπεν· „Τί 25 ἥμαρτεν ὁ πρεσβύτερος, διτὶ σὺν ἐμοὶ οὐκ ἀποθηγήσκει;“ ἀπεκρίθησαν δὲ αὐτῷ· „Οὐ σόν ἔστι περὶ τούτου διατάσσεσθαι.“ 3. τοῦτο εἰπόντων

7 ἀφόβως V. 10 Ἀθάριδος V. 14 λέγοντος V. 16 εἰπεν δὲ καὶ U. 20 ταῦτα W. 22 Zu ὑπερον fügt U am Rande τοιβέαν bei. 23 φοιζήματι U; φοιζήματι W. 30 ταῦτα πάντα V. 33 Μονσαῖων U. 34 Vgl. Mt. 22, 35. Mk 12, 33. Luk. 10, 27. 36 τούτων V.

αὐτῶν, ἀνέκραξεν ἐν ἀγαλλιάσει πνεύματος ἀγίου καὶ εἶπεν· „Ἐύλογητός εἰ, κύριε, καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου, Ἰησοῦ, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν, ὅτι Ἀθάριδος μὲν ἑαυτὸν θανάτῳ αἰωνίῳ καὶ ἀπωλείᾳ περιέπειρεν, ἐμὲ δὲ εἰς ζωὴν τὴν ἀεὶ μένουσαν παραπέμπει, ὅτι οὕτως 5 εὐδόκησας ἐν τοῖς δούλοις σου, κόνιοις ὁ Θεὸς ἡμῶν.“ 4. καὶ δὴ ὅλης τῆς ὁδοῦ ἀπαγόμενος ηὐχαρίστει τῷ Θεῷ, οὐκ ἀξια ἡγούμενος τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλονταν εἰς τοὺς ἀγίους ἀποκαλύπτεσθαι δόξαν. 4. ἡνίκα δὲ ἥχθη ἐπὶ τὴν ὅχθαν τοῦ ποταμοῦ, οἱ κατέχοντες αὐτὸν ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· „Δεῦτε τὸν ἀνθῶν τούτον ἀπολύ-
10 σωμεν· πόδεν γάρ γνώσεται τοῦτο Ἀθάριδος;“ ὁ δὲ μακάριος Σάβας εἶπεν πρὸς αὐτοὺς· „Τί ματαιολογεῖτε καὶ οὐ ποιεῖτε τὸ προστεταγμένον ὑμῖν; ἔγω δρῶ δπερ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἰδεῖν· ἰδοὺ ἄντικρος ἔστασιν ἐν δόξῃ οἱ ἐλθόντες ὑποδέξασθαι με.“ 5. τότε κατάγοντιν αὐτὸν εἰς τὸ ὄδωρο εὐχαριστοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν Θεόν, — μέχρι
15 τέλους γὰρ ἐλειτούργησεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα — καὶ ὀψαντες αὐτὸν καὶ ἐπιθέντες αὐτῷ ἔνδιον κατὰ τοῦ τραχύλου, ἐπίειν εἰς τὸ βάθος· καὶ οὕτω τελειωθεὶς διὰ ἔνδιον καὶ ὄδατος ἄχραντον ἐφύλαξε, τῆς σωτηρίας τὸ σύμβολον, ὃν ἐτῶν τριάκοντα ὅπτώ. 5. ἐτελειώθη δὲ πέμπτη τοῦ σαββάτου τῇ μετὰ τὸ πάσχα, ἡτις ἔστι πρὸ μιᾶς ἰδῶν ἀποιλ-
20 λίων, ὑπατείας Φλανίου ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος αὐγούστων. ενδίσκονται οὗτοι ὑπατεύοντος Μοδέστου καὶ Ἀριανέον.

VIII 1. Εἶτα ἐξελκύσαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ ὄδατος οἱ φορεῖς ἀφῆκαν ἄταφον καὶ ἀνεχώρησαν· ἀλλ᾽ οὐτε κώνιον οὔτε τι θηριον τὸ σύνολον ἥψατο αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ χειρὸς τῶν ἀδελφῶν συνεστάλη καὶ ἀπετέθη 25 τὸ λείφανον, ὅπερ Ούνιος Σωφανός, ὁ λαμπρότατος δοὺς τῆς Σκυνθίας, τιμῶν τὸν κύριον, ἀποστείλας ἀξιοπίστους ἀνθρώπους, ἐκ τοῦ βαρ-βαρικοῦ εἰς τὴν Ῥωμανίαν μετήνεγκεν· 2. καὶ χαριζόμενος τῇ ἑαυτοῦ πατρὶδι δῶρον τίμιον καὶ καρπὸν πίστεως ἔνδοξον, εἰς τὴν Καππαδο-
κίαν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀπέστειλε θεοσέβειαν, διὰ θελήματος τοῦ πρεσ-
30 βυτερίου, οἰκονομοῦντος τοῦ κύριον τὰ πρὸς χάριν τοῖς ὑπομένοντιν αὐτὸν καὶ φοβουμένοις ἀδελφοῖς. 3. ἐπιτελοῦντιες οὖν, ἐν ἥ τὸν στέ-
φανον ἀγωνισάμενος ἀπειλήφεν ἡμέρᾳ σύνταξιν πνευματικὴν καὶ τοῖς
35 ἐπέκεινα ἀδελφοῖς σημάνατε, ἵνα ἐν πάσῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀγαλλιάσεις ἐπιτελῶσι, δοξάζοντες τὸν κύριον τὸν ἐκλογὰς ποιούμενον, τῶν ἰδίων δούλων αὐτοῦ. 4. προσαγορεύετε πάντας

1 Vgl. Dan. 5, 32. 6 Vgl. Röm. 8, 18. 13 ἔστήκασιν U. 19 τοῦ V.
20 Οὐάλεντινιανοῦ V. 20 ὑπατείας Φλανίου streicht W. 21 ενδίσ-
κονται οὗτοι streicht W. Delehaye möchte lesen: ὑπατεύοντων Φλανίου Μοδέ-
στου καὶ Φλανίου Ἀριανέον. Gemeint ist das Jahr 372. 25 ὅπερ W.
25 Σόργανος U. 34 Vgl. Mart. Pol. 20, 1. 35 προσαγορεύεται W.
Vgl. Mart. Pol. 20, 2.

τοὺς ἀγίους· ὑμᾶς οἱ σὺν ὑμῖν δεδιωγμένοι προσαγορεύονται. τῷ δὲ δυναμένῳ πάντας ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν τῇ ἔαντοῦ χάριτι καὶ δωρεῇ εἰς τὴν ἐποντάνιον βασιλείαν, δόξα, τιμή, κράτος, μεγαλωσύνη, σὺν παιδὶ μονογενεῖ καὶ ἀγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Text nach H. D e l e h a y e , Saints de Thrace et de Mésie, Analecta Bollandiana 31 (1912), 216—221. U = Cod. Marc. 359; V. = Cod. Vatic. 1660; W = Verbesserungen der B o l l a n d i s t e n . — Untersuchungen: F. P i p e r , Sabas, Evangelischer Kalender 8 (1857), 70—79. — H. B ö h m e r - R o m u n d t , Ein neues Werk des Wulfila? Neue Jahrbücher für das klassische Altertum 11 (1903), 272—288. — G. P f e i l s c h i f f e r , Kein neues Werk des Wulfila, Festgabe Alois Knöpfler, München 1907, 192—224. — H. B ö h m e r , Art. Wulfila, Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche 21 (1908), 556 12—14 (Zurücknahme seiner Hypothese). — D e l e h a y e a. a. O., 288—291. — Zu den topographischen Fragen W. T o m a s c h e c k , Zur Kunde der Hämus-Halbinsel, Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften zu Wien 99 (1882), 437 — 492. — Boll. 12, IV. April II. 966—988.

Verzeichnis der Bibelstellen.

Die Zahlen bezeichnen Kapitel und Paragraphen.

1. Martyrium Polykars.

Deut. 31, 6 f.	23	9, 1.
Jes. 64, 4		2, 3.
65, 6		2, 3.
Jos. 1, 6 f.	9	9, 1.
Mt. 10, 23		4.
10, 36		6, 2.
26, 55		7, 1.
Joh. 5, 29		14, 2.
12, 28		9, 1.
Röm. 13, 1, 7		10, 2.
1. Kor. 2, 9		2, 3.
Phil. 2, 4		1, 2.
1. Petr. 1, 9		19, 2.
2, 13 ff.		10, 2.
Jud. 2		Zuschrift
Apok. 1, 15		15, 2.

Lk. 1, 6	1, 9 f.
Joh. 7, 38	1, 22.
15, 13	1, 10.
16, 2	1, 15.
17, 12	1, 48.
19, 34	1, 22.
AG. 3, 15	2, 3.
7, 54	1, 15. 60.
7, 60	2, 5.
15, 29	1, 26.
18, 25	1, 9.
Röm. 2, 24	1, 48.
8, 18	1, 6.
12, 11	1, 9.
13, 14	1, 42.
2. Kor. 2, 14	1, 29.
2, 15	1, 35.
Gal. 3, 27	1, 42.
Phil. 2, 6	2, 2.
2. Thess. 2, 3	1, 48.
1. Tim. 1, 16	1, 23.
3, 15	1, 6. 17.
6, 13	1, 30.
Hebr. 10, 33	1, 6.
1. Joh. 3, 16	1, 10.
1. Petr. 5, 6	1, 45.
2. Petr. 1, 8	1, 45.
2, 2	1, 48.
Apok. 1, 5	2, 3.
3, 14	2, 3.
14, 4	1, 10.
22, 11	1, 58.

4. Akten Justins und seiner Genossen.

Jerem. 23, 24	.	.	.	3, 1.
---------------	---	---	---	-------

5. Die Lugdunensischen Märtyrer.

Jes. 27, 1	.	.	.	1, 42.
53, 2, 5	.	.	.	1, 23.
Ez. 12, 23	.	.	.	1, 46.
33, 11	.	.	.	1, 46.
Dan. 12, 10	.	.	.	1, 58.
Ps. 45, 14	.	.	.	1, 35.
2. Makk. 7	.	.	.	1, 55.
Mt. 22, 11—13	.	.	.	1, 48.

7. Akten des Apollonius.

Jes. 3, 10	.	.	.	39.
44, 9 ff.	.	.	.	14.
Hab. 2, 19	.	.	.	14.
Ps. 113, 134	.	.	.	14.
114, 13 ff.	.	.	.	19.
134, 16 f.	.	.	.	19.
Mt. 5, 34. 37	.	.	.	6.
15, 7	.	.	.	20.

Mk. 7, 19	20.	Esth. 3, 15	12, 6.
AG. 17, 25	15.	Bar. 4, 26	12, 4.
17, 31	25.	Sus. 28 ff.	12, 5.
18, 24	Eingang	Mt. 3, 12	4, 14; 12, 11.
Röm. 14, 8	28.	5, 13	12, 12.
1. Kor. 15, 31	26.	20	12, 16.
2. Kor. 4, 10 ff.	26.	7, 6	12, 3.
1. Tim. 2, 1 f.	9.	13	22, 1.
1. Petr. 2, 17	37.	11, 27	8, 3.
		13, 47 f.	4, 15.
		23, 37	13, 2.
		25, 5	12, 8.
Joel 2, 28	1.	Mk. 3, 29	13, 1.
Mt. 7, 7	19.	13, 12	12, 10.
21, 22	19.	Lk. 6, 21	7, 5.
Lk. 2, 35	14.	10, 22	8, 3.
Joh. 16, 24	19.	16, 22 f.	14, 7.
AG. 2, 17 f.	1.	18, 8	12, 9.
Röm. 12, 3	1.	22, 31	12, 11.
1. Kor. 7, 17	1.	23, 43	14, 12.
16, 13	20.	Joh. 1, 9	5, 4.
1. Joh. 1, 1. 3	1.	3, 17	16, 4.
		14, 7	8, 3.
		AG. 1, 9	14, 14.
		4, 24	8, 3.
		5, 26	3, 5.
		7, 52	13, 2.
		7, 59	21, 9.
		14, 15	8, 3.
		17, 5	5, 2.
		26, 1	4, 2.
		26, 28	7, 3.
		Röm. 12, 3	1, 1.
		2. Kor. 11, 14 f.	14, 10.
		12, 16	11, 3.
		Gal. 4, 19	12, 4.
		5, 15	12, 15.
		1. Thess. 2, 9	11, 3.
		1. Tim. 2, 5	22, 1.
		Hebr. 10, 26	4, 10.
		Jak. 4, 15	7, 5.
		5, 20	1, 2.
		1. Petr. 4, 18	4, 16.
		Jud. 7	15, 15.
		Apok. 1, 8	8, 3.
		12, 4	12, 3.
		11. Akten des Acacius.	
		Ps. 13, 1 ff.	3, 3.
		44, 2	4, 5.
		52, 2 ff.	3, 3.
		Mt. 7, 1	3, 3.
		10, 33	3, 5.
		24, 30	3, 5.
		Röm. 2, 1	3, 3.

Phil. 4, 3 5, 1.
1. Petr. 4, 5 3, 5.
Apok. 13, 8 5, 1.

13. Akten Cyprians.

Ex. 20, 11 1.
AG. 4, 24 1.
14, 15 1.

14. Martyrium des Konon.

Jes. 66, 24 5, 7.
Dan. 5, 23 5, 2.
Ps. 39, 2 6, 2.
Mt. 3, 12 5, 7.
5, 25 5, 7.
Mk. 9, 48 5, 7.
AG. 7, 59 6, 4.
Röm. 9, 5 4, 2; 5, 3.
Phil. 4, 13 5, 8.
2. Tim. 1, 3 4, 2.

15. Akten des Marianus und Jakobus.

2. Makk. 7 13, 1.
Deut. 8, 3 3, 6.
Mt. 4, 4 3, 6.
Mt. 19, 24 8, 11.

16. Martyrium des Montanus und Lucius.

Gen. 22 16, 3.
Ex. 22, 20 14, 1.
Dan. 3 3, 4.
Ps. 49, 15 7, 8.
118, 105 5, 2.
Spr. 21, 1 3, 2; 12, 5; 20, 7.
Mt. 5, 9 10, 5.
18, 19 10, 3.
Mk. 11, 24 15, 4.
Joh. 11, 25 19, 6.
Röm. 8, 16 10, 6.
1. Kor. 15, 55 19, 6.
2. Tim. 4, 7 f. 20, 7.
Apok. 1, 5, 10 20, 7.
2, 11 19, 2.
20, 14 10, 4; 19, 2.
21, 8 19, 2.

17. Akten des Fructuosus.

1. Thess. 5, 8 7, 2.
1. Petr. 5, 4 7, 2.
5, 7 4, 1; 7, 2.

22. Akten des Felix.

AG. 4, 19 2, 2.

23. Martyrium des Dasius.

Hohesl. 2, 2 2.

24. Martyrium der Agape, Eirene, Chione.

Gen. 12—14 1, 2.
Ex. 20, 11 5, 2.
Ps. 51, 9 2, 2.
Mt. 10, 13 1, 2.
Joh. 14, 27 2, 3.
AG. 4, 24 5, 2.
14, 15 5, 2.
1. Thess. 1, 8 1, 2.
4, 9 1, 2.
1. Tim. 1, 5 2, 3.
1. Petr. 5, 4 2, 4.

25. Akten des Euplus.

Jerem. 10, 11 2, 5.
Mt. 5, 10 1, 5.
8, 20 1, 3.
Mk. 8, 34 1, 5.

26. Martyrium des Irenäus.

Ex. 22, 20 2, 1.
Mt. 10, 33 3, 3.
10, 37 4, 6.
Lk. 14, 26 4, 6.
Eph. 1, 18 3, 3.
Phil. 3, 14 3, 3.
Hebr. 11, 16 3, 3.

29. Akten der Krispina.

Ex 20, 11 1, 7.
Mt. 11, 5 1, 7.
AG. 4, 24 1, 7.
14, 15 1, 7.

30. Brief des Phileas an die Thmuiten.

Ex. 20, 3 10.
22, 20 10.
1. Kor. 12, 31 3.
Phil. 2, 6—8 2.
Joh. 1, 4, 18 3.

31. Akten des Phileas und Philoromus.

Ex. 20, 11 1, 10.
22, 20 1, 1.

Deut. 6, 5	1, 9.
Jes. 1, 11	1, 2.
Sir. 7, 30	1, 9.
Mt. 5, 37	1, 6.
9, 20	2, 3.
11, 5	2, 3.
AG. 4, 24	1, 10.
14, 15	1, 10.
Jak. 5, 12	1, 6.
1. Petr. 5, 8	3, 4.

**32. Das Testament
der vierzig Märtyrer.**

Ps. 10, 5	1, 6.
Mt. 12, 50	2, 4.
Joh. 20, 11—18	1, 3.
AG. 15, 28	1, 1.
1. Kor. 7, 29	2, 3.
Phil. 3, 14	1, 1.
Eph. 3, 1	Zuschr.
Kol. 2, 14	2, 2.

Hebr. 12, 1	1, 1.
Jak. 1, 11	2, 1.
1. Joh. 4, 20	2, 4.

33. Martyrium des Sabas.

Dan. 3, 52	123, 2.
Mt. 22, 39	122, 35.
Mk. 12, 33	122, 35.
Lk. 10, 27	122, 35.
AG. 10, 35	119, 10.
Röm. 8, 18	123, 7.
8, 28	119, 20.
2. Kor. 11, 6	119, 28.
Gal. 5, 6	120, 8.
Eph. 4, 13	119, 19.
Phil. 2, 15	119, 9.
3, 14	119, 21.
2. Thess. 3, 11	120, 7.
Tit. 1, 16	120, 2.
Jud. 2	Zuschrift.

Verzeichnis der Eigennamen.

Die fetten Ziffern geben die laufende Nummer des Stückes in dieser Sammlung an.

I. Griechische Namen.

1. Polykarp S. 1—8; 2. Karpus S. 11—13; 3. Ptolemäus S. 14—15; 4. Justin S. 15—17; 5. Lugdunensische Märtyrer S. 18—28; 7. Apollonius S. 30—35; 9. Potamiana S. 44—48; 10. Pionius S. 45—57; 14. Konon S. 64—66; 18. Marinus S. 85—86; 23. Dasius S. 91—95; 24. Agape usw. S. 95—100; 25. Euplus S. 100—101; 30. Phileas an die Thmuiten S. 111—113; 32. Vierzig Märtyrer S. 116—119; 33. Sabas 119—124.

Ααρόν 10 , 4, 11.	Ααιανός 7 , 47. 10 , 23.
Αβραάμ 10 , 14, 7; 23, 1, 2.	Ασκληπιάδης 10 , 2, 1. 3; 3, 4; 9, 7—9;
Αγαθονίκη 2 , 42 ff.	10, 5; 18, 8 f.
Αγάθων 24 , 3, 1—3.	Ατταλος 5 , 1, 17. 43. 44. 50—52.
Αγάτη 24 , 2—4.	Αχαιός 18 , 3.
Αγγίας 32 , 3, 4.	Βασιλεία 32 , 3, 3.
Αέτιος 32 Zuschr.; 1, 2; 3, 2, 4.	Βασιλείδης 9 , 1 ff.
Αθανάσιος 21 , 3, 4.	Βάσσος 22 , 5 ff.
Αθάριδος 33 , 4, 5; 5, 3; 6, 1, 1—4; 7, 1, 3—4.	Βελεφρεγώ 10 , 4, 11.
Αθηναῖος 7 , 18. 19. 41. 10 , 17, 2.	Βιβλίς 5 , 1, 25 f.
Αἰγύπτιος 7 , 17. 21.	Βίεννα 5 , 1, 1. 3. 17.
Αἴγυπτος 10 , 4, 11.	Βικράτως ὁ καὶ Βιβιανός 32 , 3, 4.
Αἴτιη 10 , 4, 21.	Βλανδίνα 5 , 1, 17—19. 41. 42. 53—56.
Αιάκιος 32 , 3, 4.	Γάιος 1 , 22, 2.
Αιώλας 9 , 2.	Γάιος (ein anderer) 32 , 3, 4.
Αινύλινα 32 , 3, 2.	Γαλιλαῖα 14 , 4, 2.
Αιλεξάνδρεια 3 , 6; 9, 7; 30 , 1.	Γαλλῖα 5 , 1, 1. 3.
Αιλεξανδρεύς 7 Einl.	Γενέσιος 32 , 3, 3.
Αιλεξανδρός 5 , 1, 49—51.	Γεομανικός 1 , 3, 1.
Αιλεξανδρός (ein anderer) 10 , 6, 1 ff.	Γορύόρρα 10 , 13, 2.
Αιλεξανδρός (ein anderer) 32 , 3, 4.	Γοργόνιος 32 , 3, 4.
Αίλην 1 , 17, 2.	Γορδιανός 10 , 9, 4.
Αιμάν 10 , 12, 6.	Γόρδιος 32 , 1, 1; 2, 1.
Αιμιανίος 32 , 1, 1; 3, 3.	Γόρδιος (ein anderer) 32 , 3, 1.
Αιράξαρχος 10 , 17, 3.	Γόρδιος (ein anderer) 32 , 3, 2.
Αινέκητος Ιωάννης 22 , 12, 1.	Γονθία 33 , 1, 1; 3, 1; 4, 1.
Αινύτος 10 , 17, 2.	Γότθος 33 , 1, 3; 3, 2.
Αιπελλῆς 14 , 2, 1.	Γονθικᾶς 33 , 4, 1. 2.
Αιολλάρωνιος 7 Einl. und 1 ff.	Γραμματεῖς 10 , 12, 16.
Αιρίνθεος 33 , 7, 5.	Δάσιος 22 , 2 ff.
Αιριστείδης 10 , 17, 3.	Δεκάπολις 10 , 4, 21.
Αιρτεμίσιος 24 , 3, 1.	Δέκιος 10 , 2, 1; 23. 14 Anhang Z. 3.
Αιστα 1 , 12, 2. 5 , 1, 2. 3; 7 Einl. 10 , 23.	

Δενναλίων 10, 4, 23.
Διογένης 31, 3, 1.
Διόδωρος 14, 1, 1.
Διοκλητιανός 22, 1, 1; 12, 2. 24, 7, 2.
 25, 1, 1; 2, 1.
Διόνυσος 7, 22.
Δομετιανός 21, 3, 4.
Δόμνα 32, 3, 2.
Δόμνος 32, 3, 1.
Δόμνος (ein anderer) 32, 3, 4.
Δονιάλειτος 24, 3 ff.
Δωρόστολος 22, 12, 2.

Εἰρηναῖος 1, 22, 2.
Εἰρήνη 24, 2—4; 5—7.
Ἐκδίκως 32, 3, 4.
 "Ελληνες 7, 40. 10, 3, 6; 4, 4. 22, 3, 2.
 "Ελπίδιος 32, 3, 1.
 "Εσθήτηρ 10, 12, 6.
Εσσα 2, 40.
Ενάρεστος 1, 20, 2.
Ενέλπιστος 4, 4, 3. 7.
Εὐκτήμων 10, 15, 2; 16, 1; 18, 12 f.
Εὐνοῦκός 21, 1, 5; 3, 4.
Εὐπλος 25, 1, 1—4; 2, 1—5.
Εὐσεβῆς 3, 16.
Εὐτυχία 24, 3, 1. 5—7.
Εὐτυχιανός 10, 11, 2.
Εὐτυχίως 32 Zuschr.; 1, 2; 3, 3. 4.
 "Εφεσος 10, 15, 4.

Ζαχαρίας 5, 1, 9. 10.
Ζεύς 10, 19, 13, 14, 1, 1.
Ζήλων πόλις 32, 1, 1.
Ζώσιμος 24, 5, 8. 6, 1.

 "Ηλιανός 32, 3, 4.
 "Ηράκλειος 32, 3, 4.
 "Ηρακλῆς 7, 22.
 "Ηρώδης 1, 6, 2; 8, 2; 17, 2; 21.
 "Ησύχιος (ein anderer) 32, 3, 4.

Θεοδότη 10, 9, 3. 5.
Θεόδοντος 32, 3, 4.
Θεότεκνος 18, 4.
Θεόφιλος 10, 15, 1. 4.
Θεόφιλος 21, 3, 4.
Θεοσαλονίκη 24, 1, 2.
Θυάτειρα 2, 27.
Θυέστεια δεῖπνα 5, 1, 14.

 "Ιέραξ 4, 4, 4 f. 8.
 "Ιησοῦς 5, 1, 32. 10, 12, 9.
 "Ιησοῦς Χριστός 1 Zuschr.; 14, 3; 19, 2; 20, 2; 21; 22, 1. 3. 2, 41. 4, 2, 2. 5;

5, 6; 6, 2. 7, 36. 46. 47. 10, 4, 24; 9, 6; 14, 14; 22, 1; 23. 14, 6, 4. 22, 4, 4; 12, 2. 24, 1. 4. 7. 25, 1, 4. 30, 2. 32, 3, 4. 33, 1, 1. 2. 3.
Ἰεόνιον 4, 4, 8.
Ἰλης 32, 3, 1.
Ἰλης (ein anderer) 32, 3, 4.
Ἰορδάνης 10, 4, 18.
Ἰονδαία 7, 36. 10, 4, 18.
Ἰονδαῖος 1, 12, 2; 13, 1; 17, 2; 18, 1. 10, 3, 6; 4, 2. 5. 8. 11; 13, 1; 14, 1. 14, 4, 6.
Ἰούδας 1, 6, 2.
Ἰονιλλα 32, 3, 3.
Ἰούλιος Πρόσκλος s. *Κυνιτιλλιανός*.
Ἰοντίνος 4, 2 ff.
Ἰωάννης 32, 3, 4.
 "Ιωάννης (der Evangelist) 25, 1, 3.

Καισάρεια (Παλαιστίνης) 12, 1.
Καλβηστιανός 25, 1, 1—4; 2, 1—4.
Κάνδιδος 32, 3, 4.
Καππαδοκία 4, 4, 7. 33, 1, 1; 8, 2.
Καρὸν 10, 11, 2.
Καρμενά 14, 2, 3; Anhang Z. 4.
Κάροπος 2, 1 ff.
Κάσανδρος 24, 3, 1.
Καστα 24, 3 f.
Κατάνη 25, 1, 1.
Κλανδιανός 14, 1, 1.
Κλανδίος (Presbyter) 32, 3, 2.
Κλανδίος (Diakon) 32, 3, 3.
Κλανδίος (Märtyrer) 32, 3, 4.
Κόιντος 1, 4.
Κόμοδος 7 Einf. 3, 7. 9. 45.
Κόνων 14, 2, 2. 3. 6. 7; 3, 2; 4, 2; 6, 3. 7.
Κόρωνθος 1, 22, 2.
Κρήτη 7, 22.
Κριστῖνος 32, 1, 1; 2, 1.
Κρίσπος 32, 3, 1. 2.
Κρόνος 22, 1, 2. 3; 2; 4, 3; 5, 2.
Κυνικός 7, 33.
Κυνιτιλλιανός (Ιούλιος Πρόσκλος Κ.) 10, 19, 2—20, 7; 23.
Κυριακές 32, 3, 2.
Κυριλλα 32, 3, 3.
Κύριλλος 32, 1, 1; 3, 3.
Κύριλλος (ein anderer) 32, 3, 4.
Κυριών 32, 3, 4.

Λεόντιος (δ καὶ Θεόκτιστος) 32, 3, 4.
Λέπιδος 10, 15, 2; 16, 2—5. 18, 1.
Αιβεριανός 4, 4, 9.
Αίμνος 10, 2, 1; 11, 2.
Αονύδοννος 5, 1, 1. 3. 29.

Λοῦκας 25, 1, 3.
Λούκιος 3, 15 ff.
Λοντάνιος 32, 3, 1.
Λυδία 10, 4, 21.
Λυκία 10, 4, 21.
Λυσίμαχος 32, 3, 4.

Μάγνος 32, 3, 1.
Μαγνδώ ν 14, 1, 1; Anhang 4.
Μακεδονία 10, 2, 1; 11, 2.
Μαξιμιανός 22, 1, 1; 12, 2. 24, 1; 7.
25, 1; 2, 1.
Μάξιμος 32, 3, 1.
Μάξιμος (ein anderer) 32, 3, 2.
Μαρία 32, 1, 3.
Μαρίνος 18, 1 ff.
Μαρκέλλα 9, 1.
Μαρκίων 1, 20, 1.
Μαρκωνισταῖ 10, 21, 5.
Μάρκος (der Evangelist) 25, 1, 3.
Μάρκος 32, 1, 1.
Μάρκος (ein anderer) 32, 3, 2.
Μάρκος (ein anderer) 32, 3, 2.
Μαρτίνος 4, 3, 3.
Μάξιμος 25, 1, 2.
Ματθαῖος 25, 1, 3.
Μάτουδος 5, 1, 17. 37—40.
Μελέτιος 32 Zuschr.; 3, 1. 4.
Μέληνς 10, 4, 2.
Μέλητος 10, 17, 2.
Μελίτων 32, 3, 4.
Μητρόδωρος 10, 21, 5 f.
Μόδεστος 33, 7, 4.
Μουσαῖος 33, 7, 1.
Μωϋσῆς 10, 4, 5. 11.

Ναόδωρος 14, 2, 1. 3. 7; 3, 1. 2.
Ναζαρέθ 14, 4, 2; Anhang Z. 3.
Νεκρὰ Θάλασσα 10, 4, 20.
Νεμεσεῖον 10, 6, 3; 7, 2; 15, 2; 18, 13.
Νεμέσεις 10, 18, 14.
Νίκαλλος 32, 3, 4.
Νικήτης 1, 8, 2; 17, 2.
Νῦν 10, 4, 23.

Ξάνθιος 21, 3, 4.
Ξέμαρα 32, 3, 3.

Οἰδιπόδειοι μέξεις 5, 1, 14.
Οὐμηρος 10, 4, 2. 4.
Οὐάλεντινιανός 33, 7, 5.
Οὐαλέρως 32, 3, 4.
Οὐάλης (Kaiser) 33, 7, 5.
Οὐάλης 32, 3, 1.
Οὐάλης (ein anderer) 32, 3, 4.

Οὐέττιος Γρατός 10, 23.
Οὐέττιος Ἐπάγαθος 5, 1, 9.
Ούνιος Σωρανάς 33, 8, 1.
Οὐρβικος 3, 9; 12 ff.

Παλὼν 4, 4, 6.
Παλαιστίνη 18, 1.
Παμυρύλα 14 Anhang Z. 4.
Παπίας 14, 1, 1.
Πάπυλος 2, 1; 24 ff.
Παῦλος 24, 1, 2.
Περγαμηνός 5, 1, 17.
Πέργαμος 2, 1.
Περέννιος 7 Einl. 1 ff.
Πέτρος 33, 1, 2.
Πηλούσιος 7, 20.
Πιόνιος 1, 22, 3; 10, 1 ff.
Ποδεινός 5, 1, 29—31.
Πολέμων 10, 3, 1—4, 1; 5, 1 ff.; 7,
1—10, 4; 15, 1.
Πολιτη̄ 10, 9, 3 f.
Πολύκαρπος 1, 1 ff. 10, 2, 1. 2.
Ποντικός 5, 1, 53 f.
Ποταμίανα 9, 1 ff.
Ποπλιλιος 14 Anhang Z. 8.
Ποίσκος 32, 3, 4.
Πρόδιδος 32, 1, 1.
Προκλιανός 32, 3, 1.
Προκλιανός (ein anderer) 32, 3, 1.
Πρόσκλος 32, 3, 3. § 10
Πτολεμαῖος 3, 9 ff.

Πρύλος 32, 3, 3.
Ροδανός 5, 1, 1. 62.
Ροδέστεος 33, 4, 4.
Ροντικός 4, 1, 2 ff.
Ρουφίνος 10, 17, 1—4.
Ρουφίνος (ein anderer) 32, 3, 3.
Ρούφρος 32, 3, 3.
Ρωμαῖκός 5, 1, 20. 52.
Ρωμαῖος 4, 3, 3. 5, 1, 44. 47. 7, 47.
10, 23. 16, 2.
Ρωμαιοτέλη 5, 1, 44; 10, 20, 7.
Ρωμανία 33, 4, 2; 8, 1.
Ρώμη 4, 1, 2.

Σάβας 33, 1. 2; 3, 1—4; 4, 2; 6, 1. 2;
7, 3.
Σαβίνα 10, 2, 1. 3; 3, 4; 7, 5; 9, 3—6;
10, 3; 15, 7; 18, 7.
Σάγκτος 5, 1, 17. 20—24. 37—40.
Σακέρδων 32, 3, 4.
Σακκέας 7 Aufschr. und 4. 24. 46. 47.
Σαμονῆλ 10, 14, 2—13.
Σανσαλᾶς 33, 4, 2. 3. 4; 7, 1.

Σαονή 10, 14, 2—13.
Σαπούνιος 32, 1, 1; 3, 3.
Σαρέιμ 32, 1, 1; 3, 2.
Σεράστεια 32, Aufschr.
Σερηγιανός 32, 3, 4.
Σικελία 10, 4, 21.
Σισίνιος 32, 3, 4.
Σκηνθία 32, 8, 1.
Σμάραγδος 32, 3, 4.
Σμένορα 1 Zuschr.; 12, 2; 16, 2; 19, 1.
 10, 4, 2; 19, 1.
Σόδομα 10, 13, 2.
Σολομών 10, 4, 6.
Στάτιος Κοδράτος 1, 21.
Στέφανος 5, 2, 5.
Σωκράτης (Philosoph) 7, 19, 41. 10,
 17, 2 f.
Σωκράτης 1, 22, 2.
Σωρανός s. *Ούντος*.
Σωσάννα (die keusche) 10, 12, 5.
Σωσάννα 32, 3, 3.
Τερέντιος 10, 18, 3, 8.
Τερέντιος (ein anderer) 10, 18, 8.
Τιμώθων 4, 3, 3.
Τεραλλιανός 1, 21.
Τερύφων 32, 3, 2.

 * **Υπερέχιος** 32, 3, 1.

Φαρισαῖοι 10, 12, 16.
Φιλαδελφία 1, 19, 1.
Φιλέας 30, 1.
Φιλίππα 24, 3 f.
Φιλίππος 1, 12, 2; 21.
Φιλίππος (ein anderer) 32, 3, 1.
Φιλοκτήμων 31, 3, 4.
Φιλομήλιον 1 Zuschr.
Φλάβιος 33, 3, 4.

Φλάονιος 33, 7, 5.
Φρένγες (die Montanisten) 10, 11, 2.
Φροντίδα 1, 4; 4, 4, 8; 5, 1, 2 f.;
Φροντίς 1, 4; 5, 1, 49.
Φυδελά 32, 3, 1.

Χαδονθί 32, 3, 2.
Χαρισφάνη 32, 3, 2.
Χαριτώ 4, 4, 2.
Χαριτώ 4, 4, 2.
Χαρίτων 4, 4, 1.
Χιονή 24, 2—4.
Χονδίων 32, 3, 4.
Χριστιανός 23, 6, 3, 6.
Χριστιανισμός 1, 10, 1.
Χριστιανός 1, 3, 2; 10, 1; 12, 1. 2. 2,
 3. 5. 23. 30. 34. 47. 3. 7. 9—16. 4,
 1, 1; 2, 3, 5; 3, 1, 4; 4, 1—9; 5, 7, 5,
 1. 10. 19. 20. 26. 31. 33. 43. 44. 50.
 7 Aufschr. 1. 2. 6. 8. 23. 9, 5. 10,
 3, 1; 7, 3, 5; 8, 1, 4; 9, 5, 7; 12, 2;
 15, 7; 16, 2; 18, 6. 14; 20, 7; 22, 4,
 14, 2, 6; 3, 1; Anhang Z. 9. 18, 2. 3.
 22, 3, 2, 4, 2; 6; 7, 2; 8, 2; 10, 2.
 24, 3, 7; 4, 2, 3, 4; 5, 1.
Χριστός 1, 2, 2, 3; 6, 2; 9, 3; 14, 2;
 17, 2; 19, 1. 2, 1, 5, 47. 3. 2. 13. 4,
 4, 3, 8. 5, 1, 3, 6. 10. 17. 22. 23. 24,
 27. 29. 30. 32. 34. 35. 41. 42. 45. 48,
 56; 2, 1, 2, 3, 9, 7. 10, 12, 4; 13, 2,
 3, 8, 9; 14, 6. 10, 16; 18, 12. 14, 1, 1,
 2, 4; 3, 3; 4, 2, 3; Anhang Z. 12. 18, 1.
 22, 4, 1; 5, 2; 9, 1; 11, 2. 25, 2, 5.
 32 Zuschr.; 1, 2, 3, 5; 2, 3, 33,
 1, 3.
Χριστός **Ιησοῦς* 1, 14, 1. 5, 1, 3. 10,
 9, 8.

 * **Ωριγένης** 14, 2. 5; 3, 1. 4.

II. Lateinische Namen.

2. Karpus S. 8—11; **6.** Scilitamische Märtyrer S. 28—29; **8.** Perpetua und Felicitas S. 35—44; **11.** Acacius S. 57—60; **12.** Maximus S. 60—61; **13.** Cyprian S. 62—64; **15.** Marianus S. 67—74; **16.** Montanus S. 74—82; **17.** Fructuosus S. 83—85; **19.** Maximilianus S. 86—87; **20.** Marcellus S. 87—89; **21.** Kassianus S. 89—90; **22.** Felix S. 90—91; **25.** Eupl(i)us S. 101—102; **26.** Irenaeus S. 103—105; **27.** Julius S. 105—106; **28.** Claudius S. 106—109; **29.** Krispina S. 109—111; **31.** Phileas S. 113—116.

Abraham 11, 1, 8. **16.** 16, 3.
Acacius 11, 1, 2—10; 2, 1, 3, 8; 3, 1—5;
 4, 1, 4—7. 9; 5, 1—4; 6.
Adam 11, 4, 5.
Aegea 28, 1, 1, 6.
Aegyptius 8, 10, 3, 5; 18, 3.
Aelius 17, 1, 1.
Aemilianus (Konsul) 17, 1, 1; 2, 1—4;
 5; 7, 1.
Aemilianus 15, 8, 1.

Aesculapius **11**, 2, 5. **25**, 2, 5.
 Africa **29**, 1, 7.
 Agapius **15**, 3, 1. 4; 11, 1. 3. 4.
 Agathangelus **11**, 5, 4.
 Agathonice **2**, 1, 6.
 Agricolanus (Aurelius) **20** I, 2, 2; 3, 1; 4, 1—3; 5, 1. 2. II, 2, 2; 3, 2; 4, 1—3; 5, 1.
 Agrigentum **22**, 5, 1.
 Ananias **17**, 4, 3.
 Antonia **15**, 11, 1.
 Anulinus (Konsul) **19**, 1, 1.
 Anulinus (Prokonsul) **25**, 2; 5, 2. **29**, 1, 1—7; 2, 1—4; 3, 1—3; 4, 1.
 Aper **22**, 1, 2; 2, 1. 2.
 Apollo **25**, 2, 5.
 Apulia **22**, 5, 2.
 Aquilinus **6**, 16.
 Archelaus **28**, 3, 3; 4, 3; 5, 6. 7.
 Aristobulus **28**, 6.
 Artaxius **8**, 11, 4.
 Aspasius **8**, 13, 1.
 Aspasius s. Paternus.
 Astasiani (centuriones) **20** II, 1; 3, 1. **21**, 1. 2.
 Astasius s. Fortunatus.
 Asterius **28**, 2, 1—5.
 Augurius **17**, 1, 1; 2, 1. 4.
 Augustalis **17**, 3, 3.
 Augustus (Konsul) **28**, 6.
 Augustinus (?) **20** II, 2, 2.
 Aurelius **17**, 1, 1.
 Azarias **17**, 4, 3.
 Babylan **17**, 5.
 Basentis **26**, 5, 3.
 Bassus **13**, 2, 3. **17**, 1, 1.
 Caecilius **20** I, 2, 2.
 Caluisianus **25**, 1, 1—4; 2, 1—5; 3.
 Candidianus s. Macrobius.
 Carpus **2**, 1. 2. 5. 6. 7.
 Carthago **6**, 1. **11**, 1, 1. **19**, 3, 4. **22**, 3, 1; 5, 1.
 Cassianus **21**, 1, 1. 4. 6; 2, 1. 2.
 Catanensium cintitas **25**, 1, 1.
 Cataphryges **11**, 4, 8.
 Ceres **8**, 18, 2.
 Christianus **2**, 2. 3. 6. **6**, 10. 13. 14. 8, 3, 2; 6, 3. **11**, 1. 2; 2, 7; 4, 8. **12**, 1, 1. 7. 9; 2, 3. **13**, 1. 2. **16**, 2, 1. **19**, 1, 3; 2, 6. 8. **20** I 4, 3. **25**, 1, 1; 2, 1. 2. 4—6; 3, 1—3. **26**, 1, 1; 4. 12. **27**, 1, 3. 4; 2, 6; 4, 1. **28**, 1, 1. 6; 5, 7. **29**, 4, 1. **31**, 2, 2.
 Christus **2**, 6. **8**, 18, 1. **15**, 2, 3; 3, 2. 4. 7; 4, 7; 6, 4; 8, 4; 9, 2; 10, 3; 13, 4. **16**, 1; 5, 2; 10, 4. 6; 11, 7; 13, 2; 14, 9; 23, 5. **17**, 7, 2. **19**, 2, 4. 5. 11. **20** I, 4, 3; II, 4, 3. **25**, 1, 1; 2, 3. 4. 6; 3, 3. **27**, 3, 4. **28**, 1, 6. 7. 9; 4, 2. **31**, 1, 6; 2, 3.
 Christus Jesus **27**, 4, 5.
 Cirtensis colonia **15**, 2, 2; 4, 6; 5, 1; 9, 1; 11, 4.
 Cittinus **6**, 1. 8. 14. 16.
 Claudianus **6**, 1.
 Claudius **28**, 1, 3—9.
 Constantius **19**, 2, 8. **29**, 1, 3.
 Creta **11**, 2, 8.
 Crispina **29**, 1, 1—7; 2, 1—4; 3, 1—3; 4, 1. 2.
 Culcianus **31**, 1, 1—10; 2, 2—10; 3, 3.
 Curubitana urbs **13**, 1, 4; 2, 2.
 Cyprianus **13**, 1, 1—7; 2, 1. 2. 5. 6; 3, 3—6; 4, 3; 5, 2. 6; 6. **15**, 6, 10. 14. **16**, 11, 2; 13, 1; 21, 3.
 Cyrillus **22**, 1, 2.
 Dalmatae **11**, 3, 1.
 Decius **2**, 1. 7. **11**, 1, 2; 5, 6. 7. **12**, 1, 1; 3. **15**, 5, 2.
 Diana **12**, 2, 3.
 Diocletianus **19**, 2, 9. **20** II, 2, 2. **22**, 1, 1. **25**, 1, 1; 2, 1. **26**, 1, 1; 6, 1. **29**, 1, 1. 3.
 Dinocrates **8**, 7, 1—3; 8, 1.
 Dion **19**, 1, 3—5; 2, 1—10; 3, 1.
 Domina **28**, 4, 1—3.
 Donata **6**, 1. 9. 14. 16.
 Donatianus **16**, 2, 1.
 Donatus **17**, 1, 1.
 Eulogius **17**, 1, 1; 2, 1. 4.
 Euphilius **25**, 1, 1—6; 2, 1—6; 3, 1—3.
 Euthalius **28**, 1, 2; 2, 1; 3, 1. 3; 4, 1; 5, 1. 6. 7.
 Fabius s. Victor.
 Faustus **20** II, 1; 3, 1.
 Felicitas **8**, 2; 15, 1; 18, 2; 20, 2.
 Felix (Bischof) **22**, 1, 2; 3, 1—3; 4; 5, 1. 2; 6, 1.
 Felix **6**, 16.
 Felix (ein anderer) **17**, 3, 3.
 Festucius **17**, 1, 1.
 Flauianus **16**, 2, 1; 12, 1. 3. 5; 15, 1. 2. 4; 22, 3.
 Fortunatus (Astasius F.) **20**. I 1a. b; 2, 2; 3, 1. II (Manilius) Ueberschrift.

Fructuosus **17**, 1, 1—3; 2, 1—4; 3, 1. 3; 4, 1; 5; 6, 1. 2; 7, 1.
 Fuscionum **16**, 18, 3; 23, 1.

Gaius **20** II, 1; 3, 1.
 Galerius Maximus **13**, 2, 1. 3—5; 5, 7.
 Gallienus (Kaiser) **17**, 1, 1.
 Gallienus (Konsul) **13**, 1, 1. 4; 4, 1; 6, 1.
 Generosa **6**, 16.
 Geta **8**, 7, 4.
 Gurdum **2**, 1.

Hebraeus **31** 1, 7.
 Herennianus **16**, 9, 2.
 Hilarius **8**, 6, 2. 3; 18, 4.
 Hyacinthus **11**, 2, 4.

Iacob (Patriarch) **11**, 1, 8. **16**, 7, 6.
 Iacobus **15**, 1, 2; 2, 3; 4, 1. 2. 4; 5, 2; 7, 1. 2; 10, 1; 11, 3. 4. 8.
 Iamuria **6**, 16.
 Ierosolyma **31**, 1, 5.
 Jesus **2**, 4.
 Jesus Christus **2**, 2. 4. 5. 6. **8**, 1, 5; 4, 4; 21, 5. **12**, 2, 1; 4, 3. **13**, 6. **15**, 11, 7. **11**, 4. 4. **16**, 23, 3. **20** I, 1 a; 2, 1; II 2, 1; 5, 2. **21**, 2, 2. **22**, 6, 1. **26**, 4, 6. 9; 5, 1. 4; 6. **27**, 4, 4. **29**, 1, 3, 6; 4, 2. **31**, 2, 9; 3, 4.
 Iocundus **8**, 11, 4.
 Irenaeus **26**, 1, 2; 2, 1—4; 3, 4. 5; 4, 1—6. 8—12; 5, 4; 6.
 Isaac **11**, 1, 8.
 Isichius **27**, 4, 3.
 Iudaeus **31**, 1, 7; 2, 4.
 Iulianus (Märtyrer) **16**, 2, 1; 11, 1. 5; 12, 3; 13, 6.
 Iulianus (Presbyter) **13**, 5, 5.
 Iulianus (Subdiakon) **13**, 5, 5.
 Iulius **27**, 1, 1. 3. 4; 2, 1. 3. 4. 6; 3, 1—7; 4, 1—3.
 Iuno **11**, 2, 7.
 Iupiter **11**, 2, 7.
 Laetantius **6**, 16.
 Lambertinus carcer **15**, 9, 5.
 Leucius **16**, 11, 2.
 Licinius **20** II, 2, 2.
 Lucianus **16**, 9, 2; 11, 5; 23, 4.
 Lucius **16**, 2, 1; 12, 3; 13, 4.
 Lycia **28**, 1, 1.
 Lysias **28**, 1, 1. 3. 5—9; 2, 1, 3—5; 3, 1—3; 4, 1. 3; 5, 1. 3—7; 6.
 Machabaica mater **16**, 16, 4.
 Macrobius Candidianus **13**, 5, 6.

Magnilianus **22**, 1, 2; 2, 1. 2; 3, 1—3.
 Mappaliensis via **13**, 5, 6.
 Marcellus **20** I, 1 a; 1 b; 2; 3, 1; 4, 1—3; 5, 1. 2. II, 1; 2, 1; 3, 1; 4, 1—3; 5, 1. **21**, 1. 2. 3. 5; 2, 1. 2.
 Marcianus **11**, 1, 2. 4. 6—10; 2, 1. 2. 7; 3, 1. 4; 4, 1—8; 5, 1—7.
 Maria **15**, 13, 2.
 Marianus **15**, 1, 2; 2, 3; 4, 1. 2. 4; 5, 3. 5, 9; 6, 5. 9; 7, 1. 4; 10, 1; 11, 5. 8; 12, 7; 13, 1.
 Mars **25**, 2, 5.
 Maximianus **19**, 2, 9. **20** II, 2, 2. **22**, 1, 1. **25**, 1, 1; 2, 1. **26**, 1, 1. **29**, 1, 1. 3.
 Maximilianus **19**, 1, 1—4; 2, 1. 2. 4. 7 bis 10; 3, 1. 2.
 Maximus (Beneficiarius) **17**, 1, 1.
 Maximus (Caesar) **29**, 1, 3.
 Maximus (Märtyrer) **12**, 1, 2. 4—11; 2, 1. 2; 3.
 Maximus (Praeses) **27**, 1. 1. 2; 2, 1. 3—5.
 Maximus (ein anderer) **25**, 1, 2.
 Maximus s. Galerius.
 Menander **11**, 5, 4.
 Minucius Timianus **8**, 6, 2.
 Misael **17**, 4, 3.
 Montanus **16**, 2, 1; 11, 1; 12, 3; 14, 1; 17, 4; 23, 6.
 Moyses **31**, 1, 4.
 Muguas **15**, 2, 2; 4, 6.
 Mygdonius **17**, 5.
 Nartzalus **6**, 1. 14. 15. 16.
 Neon **28**, 3, 1—3.
 Neptunus **11**, 2, 5.
 Numidia **15**, 2, 1.
 Optatus **8**, 13, 1. 3.
 Optimus **2**, 1. 7. **12**, 1, 3; 3.
 Pamphilus **2**, 1. 3. 4. 6. 7.
 Pamphylia **11**, 5, 6.
 Paternus (Aspasius P.) **13**, 1, 1. 3—7; 2, 1—3.
 Paulus **6**, 12. **16**, 21, 8. **17**, 3, 1. **31**, 1, 7; 2, 7.
 Perpetua **8**, 2, 1; 4, 4; 10, 1; 11, 2; 12, 3; 13, 2; 14; 16, 1; 18, 1. 3; 20, 2. 3; 21, 4.
 Phileas **31**, 1, 1—10; 2, 1—10; 3, 1. 3.
 Philoromus **31**, 3, 1. 3.
 Phrontisterium **31**, 2, 9.
 Piso **11**, 5, 4.
 Plato **31**, 1, 8.
 Pollentius **17**, 1, 1.
 Pompeiana **19**, 3, 4.

Pompeianus 19 , 1, 1.	Socrates 31 , 2, 2.
Pomponius 8 , 3, 5; 6, 4; 10, 1.	Sol 31 , 1, 2.
Praesens 6 , 1.	Speratus 6 , 1, 2, 4, 6.
Primolus 16 , 2, 1, 2.	Successus 16 , 21, 8, 10—12, 14—16.
Probus 26 , 1, 2; 5, 4; 6.	Syrus 31 , 1, 7.
Pudens 8 , 9, 1; 21, 1, 2.	
Quartillozia 16 , 8, 1.	Tertius 8 , 3, 4.
Quintianus s. Valerius.	Tertulla 15 , 11, 1.
Quintus 8 , 11, 4.	Teueste 19 , 1, 1.
Renus 16 , 2, 1; 5, 1.	Thebestina colonia 29 , 1, 1.
Reuocatus 8 , 2; 18, 4; 19, 2.	Theonilla 28 , 5, 1—5.
Rogatianus 17 , 2, 1.	Thyatira 2 , 1.
Romanus 6 , 14; 11 , 1, 2; 13 , 1, 1; 4, 1.	Tibiaca 22 , 1, 2; 3, 1; 4; 5, 1.
29, 1, 4; 2, 1, 4. 31 , 3, 1.	Tingis 20 I, 3, 1. 21 , 1, 2.
Rusticus 8 , 20, 3.	Tingitana ciuitas 20 I, 1 a.
Salutaria (uia) 13 , 2, 5.	Traianopolis 11 , 5, 4.
Saturnini uicus 13 , 2, 5.	Tuscas (Konsul 258) 13 , 2, 3.
Saturninus (Märtyrer) 8 , 2; 18, 4; 19, 1.	Tuscas (Konsul 295) 19 , 1, 1.
Saturninus (ein anderer Märtyrer) 8 , 11, 4.	
Saturninus (Prokonsul) 6 , 1, 3, 7, 10.	Valentio 27 , 4, 2.
12, 12, 13, 14, 16.	Valerianus (Augustus) 13 , 1, 1, 4; 4, 1;
Saturus 8 , 11, 1; 14; 17; 18, 4; 19, 3;	6, 1. 17 , 1, 1.
21, 1.	Valerianus (Caesar) 13 , 4, 1.
Sauciolum (atrium) 13 , 3, 2.	Valerianus Quintianus 19 , 1, 1.
Scillitani (martyres) 25 , 6, 2.	Venera (uia) 13 , 2, 5.
Secunda 6 , 1, 9, 14, 16.	Venus 11 , 2, 5.
Secundinus 15 , 3, 1, 4.	Vestia 6 , 1, 9, 14, 16.
Secundulus 8 , 2; 14.	Vesturius 6 , 16.
Sexti (domus et ager) 13 , 2, 4; 3, 1; 5, 2.	Vibia s. Perpetua.
Sirmium 26 , 1, 2; 5, 4; 6.	Victor (Presbyter) 16 , 7, 2.

SAMMLUNG AUSGEWÄHLTER KIRCHEN- UND DOGMENGESCHICHTLICHER QUELLEN- SCHRIFTEN. Herausgegeben von Gustav Krüger

Neue Folge

✓ 1: Die apostolischen Väter. Neubearb. der Funkschen Augs. v. Karl Bihlmeyer. 1. Tl. 1924. M. 4.—, geb. M. 5.40.

2: Dokumente zu Luthers Entwicklung (bis 1519). Mit Register und Nachträgen. Hrsg. von Otto Scheel. 2. neubearb. Aufl. 1929. Steif brosch. M. 9.20, in Gzlw. geb. M. 11.—.

✓ 3: Ausgewählte Märtyrerakten. 3. neu-
bearb. Aufl. der Knopfschen Ausgabe von G. Krüger. 1929. Steif brosch. M. 4.80.

4: Analekten zur Geschichte des Franziskus von Assisi. 2. neubearb. Aufl. der Boehmerischen Ausgabe von Fr. Wiegand. 1929. Steif brosch. M. 2.80.

5: Quellen zur Geschichte der christlichen Gnosis. Hrsg. von Walther Völker. 1932. Steif broschiert M. 5.80.

6: Quellen zur Geschichte der Askese und des Mönchtums in der Alten Kirche. Hrsg. von Hugo Koch. 1933. Steif broschiert M. 7.80.

Von der ersten Folge sind noch lieferbar

Reihe 1

✓ 1: Die Apologien Justins des Märtyrers. Hrsg. v. Gustav Krüger. 4. Aufl. 1915. M. 1.—.

2: Tertullian. De paenitentia. De pudicitia. Hrsg. v. Erwin Preuschen. 2., neubearb. Aufl. 1910. M. 1.30, geb. M. 1.80.

3: Tertullian. De praescriptione haereticorum. Hrsg. v. Erwin Preuschen. 2., neubearb. Aufl. 1910. M. —.80, geb. M. 1.30.

4: Augustin. De canticis rufibus. 3., durchges. Aufl. der 2. Ausgabe mit Einleitung von Paul Drews. Hrsg. v. Gustav Krüger. 1934. M. 1.50.

5: Leontios von Neapolis, Leben des heiligen Iohannes des Barmherzigen, Erzbischofs von Alexandrien. Hrsg. v. Heinrich Gelzer. 1893. M. 1.60.

6: Clemens Alexandrinus. Quis dives salverit? Hrsg. von K. Köster. 1893. M. 1.10, geb. M. 1.60.

7: Ausgewählte Sermonen des heiligen Bernhard über das Hohelied. Hrsg. v. Otto Baltzer. 1895. M. 1.50, geb. M. 2.—.

8: Analecta. Kürzere Texte zur Geschichte der alten Kirche und des Kanons, zusammengest. v. Erwin Preuschen. 2., neubearb. Aufl. in 2 Teilen. Tl. 1. 1909. M. 1.60. Tl. 2: Zur Kanongeschichte. 1910. M. 1.20.

9: Des Gregorios Thaumaturgos Dankrede an Origenes, als Anhang der Brief des Origenes an Gregorios Thaumaturgos. Hrsg. von Paul Koetschau. 1894. M. 1.50.

10: Vincenz von Lérinum, Commonitorium pro catholicae fidei antiquitate et universitate. Hrsg. von Adolf Jülicher. 2., durchges. Aufl. 1925. M. 1.30.

11: Hieronymus und Gennadius. De viris illustribus. Hrsg. von Carl Albrecht Bernoulli. 1895. M. 1.50, geb. M. 2.—.

12: Die Kanones der wichtigsten altkirchlichen Concilien nebst den apostolischen Kanones. Hrsg. v. Friedrich Lauchert. 1896. M. 1.60, geb. M. 2.10.

Reihe 2

1: Siehe Neue Folge 1.

2: Siehe Neue Folge 3.

3: Dokumente zum Ablaßstreit von 1517. Hrsg. v. Walther Köhler. 2. verbesserte Aufl. 1934. M. 2.50.

4: Augustins Enchiridion. Hrsg. von Otto Scheel. 2. Aufl. 1930. M. 2.30.

5: Die Leitsätze der 1. und 2. Aufl. von Schleiermachers Glaubenslehre

nebeneinander gestellt. V. Martin Rade. 1904. M. 1.—, geb. M. 1.50.

6: Siehe Neue Folge 4.

7: Quellen zur Geschichte des Pelagianischen Streites. Hrsg. von Albert Bruckner. 1906. M. 1.50.

8: Tertullian aduersus Praxeum. Hrsg. v. Emil Kroymann. 1907. M. 1.60.

9: Siehe Neue Folge 2.

VERLAG J. C. B. MOHR (PAUL SIEBECK) TÜBINGEN

Neudruck 1934 von H. Laupp jr in Tübingen

